

Kaitseväe Ühendatud
Õppeasutused

**TAKTIKAÕPPUSTE
KORRALDAMISE
JUHEND**

2009

Kaitseväe Ühendatud Õppeasutused
Õppeosakond
Taktika õppetool

TAKTIKAÕPPUSTE
KORRALDAMISE
JUHEND

Tartu 2009

SISUKORD

Eessõna	5
Sissejuhatus	6
1. Taktikaõppuste korraldamise põhialused	9
1.1 Definiitsioonid ja põhimõisted	9
2. Taktikaõppuste liigitus	13
2.1 Juhtimisõppused	13
2.1.1 Kaardiõppused	14
2.1.2 Teoreetilised plaaniuuringud	18
2.1.3 Staabiringkäigud	18
2.2 Staabiõppused	19
2.2.1 Üksusteta taktikaõppus	20
2.2.2 Juhtimispunktiõppused	24
2.3 Sõjalised õppused	27
2.3.1 Lahinguõppused	27
2.3.2 Laiendatud ülesandespektriga õppused	32
2.3.3 Ühtlustamisõppused	33
2.4 Muud õppused	34
2.4.1 Näidisõppused	34
2.4.2 Testõppused	34
2.4.3 Lahinguvalmidus- ja häireõppused	35
2.4.4 Mobilisatsiooniõppus	36
2.5 Taktikaõppuste liigi ja vormi valimine	36
2.5.1 Taktikaõppuse liigi ja vormi valimine lähteülesande alusel	37
2.5.2 Taktikaõppuse liigi ja vormi valimine eesmärkide alusel	38
2.5.3 Taktikaõppuse liigi ja vormi valimine realistlikkuse, raskusastme ja ressursside alusel	39
2.6 Taktikaõppuste läbiviimise toetamine arvutivõrkudega	40
3. Taktikaõppuse stsenaarium	43
3.1 Stsenaariumist üldiselt	43
3.2 Stsenaariumi liigid	44
3.2.1 Piiranguteta stsenaarium	44
3.2.2 Piirangutega stsenaarium	45
3.3 Stsenaariumi ülesehitus	45
3.3.1 Taktikaõppuse üldine olukord	45
3.3.2 Taktikaõppuse esialgne olukord	46
3.3.3 Taktikaõppuse edasine olukord	46
4. Vahekohtuteenistuse põhimõtted ja ülesehitus	49
4.1 Üldine	49
4.2 Vahekohtuteenistuse korraldus	53
4.2.1 Vahekohtuteenistus õppivate üksuste juures	55

4.2.2	Vahekohtunike tugikeskus	55
4.2.3	Muud vahekohtunikud ning otsustamispädevused	62
4.3	Teabe hankimine ja edastamine	62
4.4	Tegevuste matkimise ja märgistamise kord õppustel	65
4.5	Õppuse kulgemise korraldamine	66
4.6	Sideühendus	73
4.7	Varustus, tähistamine, meditsiiniteenistustlik ja materiaalne varustamine	74
4.8	Väljaõpe ja täienduskoolitus	74
5.	Hindamine taktikaõppustel	77
5.1	Üldised põhimõtted	77
5.2	Indiviidi ja grupi hindamine	80
5.3	Hindamiskriteeriumitest	81
5.4	Hindamiseks teabe hankimine	82
5.5	Hindamislehtede alusel hindamine ja intuiitiivne hindamine	83
5.6	Protsessikeskne ja väljundikeskne hindamine	86
5.7	Hindamisvead ja hindamist segavad tegurid taktikaõppusel	87
5.8	Hindamise katkestamine ja lõpetamine ning hindamise kokkuvõtted	90
6.	Tegevusjärgsed arutelud taktikaõppustel	91
6.1	Põhimõtted	91
6.2	Tegevusjärgse arutelu liigid	93
6.2.1	Formaalne tegevusjärgne arutelu	94
6.2.2	Mitteformaalne tegevusjärgne arutelu	94
6.2.3	Esmane tagasiside (<i>hot wash-up</i>)	95
6.3	Tegevusjärgse arutelu tähtsamad elemendid	95
6.3.1	Tegevusjärgse arutelu õigeaegsus	96
6.3.2	Aktiivne osavõtt	96
6.3.3	Suunatud arutelud	96
6.3.4	Tegevusjärgsele arutelule järgnevad tegevused	97
6.3.4.1	Hindamine tegevusjärgse arutelu käigus	97
6.4	Tegevusjärgsete arutelude kavandamine ja läbiviimine	98
6.4.1	Tegevusjärgseteks aruteludeks sobivate aegade väljaselgitamine ning osalejate kindlaksmääramine	99
6.4.2	Tegevusjärgse arutelu toimumiskoha valimine ning vajalike abivahendite valimine	100
6.4.3	Tegevusjärgse arutelu ettevalmistamine	101
6.4.3.1	Vaatlusmärkmete kogumine vahekohtunikelt ning nende organiseerimine	102
6.4.4	Tegevusjärgse arutelu toimumise ettevalmistamine, harjutamine ja läbiviimine	103
6.4.4.1	Sissejuhatus ja reeglite tutvustamine	106
6.4.4.2	Õppuse üldeesmärgi ja osaesemärkide kordamine	106
6.4.4.3	Kokkuvõtte sündmustest (mis toimus)	107
6.4.4.4	Tähtsamate sündmuste arutelu	108
6.4.4.5	Lisateemade arutelu	109
6.4.4.6	Üksuste kaitse (turvalisuse) arutelu	110

6.4.4.7 Kokkuvõte	110
6.4.5 Edasised tegevused (tegevusjärgse arutelu tulemuste rakendamine)	111
7. Taktikaõppuste korraldamine	113
7.1 Taktikaõppuste lähteülesandest	114
7.2 Taktikaõppuse korraldamise võtmeisikud, tööorganid ning alusdokumendid	116
7.2.1 Taktikaõppuse korraldamise alusdokumendid	116
7.2.1.1 Õppust planeeriva ohvitseri juhised õppuse korraldamiseks	117
7.2.1.2 Õppuse kirjeldus	119
7.2.1.3 Õppuse administratiivkäsk	126
7.2.1.4 Õppiva üksuse hindamise lühikokkuvõte (fir)	129
7.2.1.5 Õppuse korraldamise analüüsi kokkuvõte (fer)	130
7.3 Taktikaõppuste kavandamine	132
7.3.1 Taktikaõppuste planeerimine	132
7.3.1.1 Mittekorraliste taktikaõppuste planeerimine	133
7.3.1.2 Korraliste taktikaõppuste planeerimine	142
7.3.2 Taktikaõppuste ettevalmistamine	149
7.4 Taktikaõppuste läbiviimine	155
7.5 Taktikaõppuste läbiviimisele järgnevad tegevused	159
8. Lisad	165

EESSÕNA

Taktikaõppuste korraldamise juhendi on koostanud Kaitseväe Ühendatud Õppeasutuste õppeosakonna taktika õppetool. See on mõeldud Eesti Kaitseväe ohvitseridele taktikaõppuste ettevalmistamiseks ning iseseisvaks lugemisematerjaliks.

Juhendi eesmärk on ühtlustada kaitseväelaste arusaamu taktikaõppuste mõistmisel, lihtsustada nende kavandamist ja läbiviimist ning rõhutada taktikaõppustele järgnevate tegevuste tähtsust. Juhendi koostamisel lähtuti peamiselt Saksa armee vastavatest määrustikest, kuid kasutati ka Ameerika Ühendriikide ja NATO omi.

Juhendis pole detailseid juhtnõore taktikaõppuste läbiviimiseks, pigem antakse ülevaade printsiipide tasandil. Samuti puudub arvutite toel läbiviidavate taktikaõppuste planeerimise eripärade ja dokumentide kirjeldus – seda on plaanis lisada edaspidi. Samas on juhendi lisades välja toodud mõned üsnagi üksikasjalikud näited KVÜÕA-s kuulajate ja kadettidega läbi viidud õppuste baasil. Lisaks nendele on analüüsitud iga-aastaseks traditsiooniks saanud õppuse „Kevadtorm” dokumentatsiooni.

Juhend praeguses sõnastuses ja kujul on alles esimene versioon, mistõttu see ei pretendeeri absoluutsele täiusele. Lähiajal on plaanis seda täiustada ja avastatud vead parandada. Asjakohased parandusettepanekud ja soovitusel saatke palun aadressile tonis.manniste at ksk.edu.ee.

Juhendi koostaja tahab tänada mjr Maidu Allikast, kes alustas juhendi jaoks materjalide kogumist ning seega tegi ära suure töö selle ilmumise nimel. Lisaks sellele tahab koostaja tänada KVÜÕA külalisprofessorit dr Claus Freiherr von Rosenit, kelle panust sõjaväepedagoogika õppesuuna arengusse tervikuna on raske üle hinnata. Tänu ka KVÜÕA 3. ja 4. keskastmekursustele, kellega läbiviidava õppetöö raames sai koostaja palju häid mõtteid, mis nüüd selles juhendis kajastuvad. Suure töö juhendi keelelisel toimetamisel ja sellele trükikõlbuliku väljanägemise andmisel tegid ära KVÜÕA Väljaõppovahendite Keskuse töötajad.

Tõnis Männiste

major

KVÜÕA

Taktika õppetooli sõjaväepedagoogika õppesuuna ülem-dotsent

SISSEJUHATUS

Eesti Vabariigi Valitsus kinnitas 2009. aasta 22. jaanuaril Kaitseministeeriumi koostatud dokumendi “Sõjalise kaitse arengukava 2009-2018”. See dokument sätestab Eesti Kaitsejõudude (edaspidi EKJ) arengusuunad järgmiseks kümneks aastaks ning määratleb sõjalise riigikaitse kui osa terviklikust riigikaitsest, mis seisab kahel alussambal – esmasel iseseisval kaitsevõimel ning kollektiivkaitsel¹.

Lähtuvalt eeltoodust peavad EKJ valmistuma lahingutegevuseks nii Eesti Vabariigi territooriumil kui ka rahuvalve- ja rahutagamissioonidel erinevates kriisipiirkondades. Selle ülesande täitmine vajab vastava väljaõppe saanud üksuste olemasolu. Väljaõppe läbiviimist EKJ-s reguleerib 2008. aasta 4. juulil Kaitseväe juhataja kinnitatud “Kaitseväe ja Kaitseliidu väeüksuste ja allüksuste väljaõppe eeskiri”², mis sätestab rea väljaõppe põhimõteteid ning mille kohaselt on üheks väljaõppe vormiks taktikaõppus. Eeskiri ise ei tee ettekirjutusi taktikaõppuste korraldamise osas. Need kehtestatakse käesoleva juhendiga.

Taktikalisi õppusi võib tinglikult nimetada väljaõppe kõrgeimaks vormiks, millele on alati eelnenud väljaõpe mingil muul, vähenõudlikumal kujul. See-ga on taktikaliste õppuste eesmärk eelneva väljaõppe kokkuvõtliku kordamise ning uute oskuste ja kogemuste kujundamise kaudu tõsta väljaõppe taset ning hinnata sõdureid, juhte, meeskondi, staape ja üksusi.

Taktikaõppuse korraldamisel lähtutakse alati ja eranditult õppiva üksuse ülesannetest ja funktsioonikirjeldustest. Vastasel juhul kaotab taktikaõppuse korraldamine oma mõtte – pole otstarbekas korraldada õppust ainult õppuse enda pärast. Taktikaõppuste korraldamisel püüeldakse sellise õpikeskonna poole, mis on ligilähedane tegelikele lahinguolukordadele ning mis seega õpetab ülemaid rakendama parimaid taktikalisi lahendusi.

Taktikaõppusi on väga erinevaid. Mõnedel taktikaõppustel kasutatakse sõdureid vähe või üldse mitte, teistel seevastu komplekteeritakse täielikult kõik üksused ja neid toetavad komponendid. Esimesel juhul on rõhk ülemate ja/või staapide ettevalmistamise tõhustamisel, teisel juhul harjutatakse üksustesisesest ja -vahelist koostööd. Kuid alati pannakse taktikaõppustel palju rõhku juhtimisprotseduuridele.

Erinevaid harjutusi ja taktikaõppusi kombineerides peaks seega olema võimalik saavutada Kaitseväe üksuste piisavalt hea ettevalmistus ning tagada valmisolek neile määratud ülesannete täitmiseks.

¹ Sõjalise kaitse arengukava 2009-2018.

² Kaitseväe juhataja 04.07.2008. a. käskkiri nr 196.

Käesolev juhend on abiks allüksuste ülematele, staapidele ja taktikaõppuste korraldajatele ning annab ülevaate sellega seonduvatest põhivaldkondadest. Lisaks sellele leiab juhendist praktilisi nõuandeid taktikaõppuste korraldamiseks, kuigi kindlasti ei leia siit vastuseid kõigile tekkida võivatele küsimustele. Sellisel juhul on soovitatav probleemidele loovalt läheneda ning need käigult lahendada, tuginedes muuhulgas näiteks varasematele kogemustele.

Taktikaõppuste juhend on sobilik kasutamiseks eelkõige allüksuste ülematele, staapidele ja taktikaõppuste planeerijatele alates pataljoni ja brigadi tasemest. Samas on loova lähenemise korral juhendist kindlasti abi ka kompanii taseme taktikaõppuste korraldamisel.

1. TAKTIKAÕPPUSTE KORRALDAMISE PÕHIALUSED

1.1 DEFINITSIOONID JA PÕHIMÕISTED

Taktikaõppuste definitsioone on mitmeid, neist enimlevinud on alljärgnevad:

- Taktikaõppus on väekoondiste, väeosade, allüksuste ning juhtimisorganite väljaõppe põhiline ja kõige tõhusam vorm.
- Taktikaõppus on sõjaline manööver või simuleeritud sõjaaja operatsioon, mis:
  - sisaldab planeerimist, ettevalmistusi ja läbiviimist;
  - viiakse läbi väljaõppe või hindamise eesmärgil;
  - võib olla rahvusvaheline, väeliigisisene või väeliikidevaheline.
- Taktikaõppus on õppetöö vorm, kus matkitakse sõjalist operatsiooni. Õppuse eesmärk on harjutada ja hinnata omandatud oskusi. Õppuse tulemusena määratakse üksuse või allüksuse kollektiivne väljaõppetase.

Taktikaõppused on seega üksuste, staapide ja juhtide väljaõppe lahutamatu osa ning ühtlasi ka Eesti Kaitsejõudude tegevusvalmiduse saavutamise ja säilimise vaieldamatuks eelduseks. Õppused aitavad säilitada üldist kaitsevõimet ning edendada koostegutsemisvõimet teiste väeliikide, liitlaste ja/või teiste riikide väestruktuuridega.

Õppuse esmaülesanne on tõsta selle osapoolte väljaõppe taset ning valmistada neid ette koostööks kõigi nende alluvuse kuuluvate üksuste ning juurdeantud ja kõrgemate toetavate üksustega. Lisaks sellele võib õppustel juhtimis- ja tegevuspõhimõtteid, struktuure ja varustust katsetades saada teavet nende täiendamiseks ja/või täiustamiseks.

Taktikaõppustel on tavaliselt üldise sõjalise olukorra raames vastastikku vähemalt kaks erinevate kavatsustega osapoolt, neist vähemalt üht õppuse osapoolt rakendatakse õppusel iseseisvalt tegutseva õppiva üksusena.

Õppuste jagamine ühe- või enamapoolseks õppuseks tuleneb asjaoludest, mida käsitletakse lähemalt hiljem. Õppuse suunamiseks kasutatakse tavaliselt ka ühepoolsetel õppustel õpetavat üksust.

Õppuse tegevus lähtub Eesti Kaitsejõudude ülesannetest ning hõlmab kogu ülesandespektrit. Igal õppusel on oma eesmärgid, mis peavad olema sõnastatud lühidalt ja selgelt. Eesmärgid jagunevad üldeesmärgiks ja osaesmärkideks ning need püstitatakse õppuse kavandamise alguses üksusetele, juhtimistasandi staapidele ja vajadusel üksikisikutele eraldi.

Õppuse üldeesmärk tuleneb kas Eesti Kaitsejõudude ülesannetest ja/või

liitlastega sõlmitud kohustuste täitmise vajadusest. Õppuse üldeesmärgi korrektne sõnastamine on seega väga oluline, kuna see mõjutab otseselt õppuse teema, liigi ja vormi valikut ning kaudselt ka kõike muud õppuse korraldamisega seonduvat.

Igal õppusel on teema, mis tugineb õppuse üldeesmärgile ja mille määramisel juhindutakse lahinguliikidest, üksikutest lahingut ettevalmistavatest tegevustest ja/või üldistest tegevusülesannetest. Õppuse teemas kajastub õppiva üksuse vastav juhtimistasand (näiteks kompanii pealetungilahing).

Lähtuvalt õppuse üldeesmärgist ja teemast määratakse kindlaks õppuse osaeesmärgid. Kui õppus hõlmab rohkem kui ühte juhtimistasandit, tuleb vastavad osaeesmärgid määrata igale juhtimistasandile. Õppuse jagamisel erinevateks faasideks tuleb ka neile sõnastada vastavad osaeesmärgid. Osaeesmärgid peavad olema õppivale üksusele jõukohased, asjakohased ja hinnatavad ning toetama õppuse üldeesmärgi saavutamist.

Õppuse eesmärgiks võib olla:

- sõjalise valmisoleku alalhoidmine, arendamine või hindamine;
- teatud lahingutegevuse õige kulgemise harjutamine või esitamine;
- üksustevahelise koostöö harjutamine;
- tegevuspõhimõtete, struktuuride ja varustuse katsetamine või ühtlustamine;
- üksuste tegevuse tutvustamine ja/või tehnika demonstreerimine.

Õppuse kõige olulisemast osaeesmärgist tuleneb õppuse raskuspunkt. See on kooskõlas õppuse üldeesmärgi ja teemaga ning on õppuse kavandamisel määrav. Õppuse raskuspunkt on tihedalt seotud õppuse liigi ja vormiga.

Taktikaõppuste liigid on sõjaline õppus, staabiõppus, juhtimisõppus ja muud õppused. Iga õppuse liik jaguneb omakorda erinevateks vormideks, mida käsitletakse lähemalt järgmises peatükis. Puhtakujulisi harjutusi esineb üsna harva, tavaliselt kombineeritakse erinevaid taktikaõppuste liike ja vorme.

Iga õppuse eest vastutab õppuse juht (EXDIR). Tema on õppuse vältel kõigi sellel osalejate ülem ning kõigi õppuse osapoolte üldjuht. Õppuse juht on ühtlasi peavahekohtunik. Õppuse ajaks talle harilikult lisaülesandeid ei määrata, soovitatav on, et ta ennast õppuse käigus mingi valdkonnaga (näiteks hindamine vms) liialt ei seoks, sest siis ei suuda ta jälgida kõike toimuvat. Õppuse juht seab oma tööorganina sisse juhtstaabi, mille koosseisu kuuluvad muuhulgas õppuse vahekohtu-, kontrollimis- ja juhtimisteenistused. Nende kaudu suunab ta õppuse kulgu ning viib ellu oma tahet lähtudes õppuse üldeesmärgist ja osaeesmärkidest.

Õppusel osalevad üksused liigituvad õpetavateks üksusteks, õppivateks üksusteks ning toetavateks ja tagavateks üksusteks.

Õpetav üksus on õppuse juhi töövahend õppuse suunamiseks. Õpetav üksus tegutseb õppuse juhi korralduste alusel ning selle suurus tuleneb eeskätt õppuse üldeesmärgist ja osaesmärkidest. Õpetav üksus võib olla nii tegelik kui ka kujutatav üksus. Õpetavad üksused ise ei õpi, nad püüavad ainult luua õppivatele üksustele võimalikult realistliku õppimist soodustava keskkonna. Kui taktikaõppuse läbiviimisel napib isikkoosseisu, siis võivad õpetavad üksused täita ka muid ülesandeid (näiteks vahekohtunike ja/või hindajate omi), kuid sellisel juhul tuleb arvestada, et taktikaõppuse üldine kvaliteet võib kannatada.

Õppiv üksus on kogu see väestruktuur, millele on antud korraldus õppusel osaleda (nt brigaadi- või pataljoniõppus). Õppiv üksus peab taktikaõppusel tegutsema ainult olukorrapõhiselt, seda ei tohi koormata muude ülesannetega.

Õppuse tasemest sõltuvalt võivad õppivad üksused omakorda jaguneda primaarseteks ning sekundaarseteks osalejateks. Primaarsed osalejad on õppuse põhifookuses olevad üksused, kelle eesmärkide saavutamise nimel tegutseb kogu ülejäänud õppusega seotud isikkoosseis.

Sekundaarsed osalejad on reeglina staabid ja/või üksused, mis loovad oma osalemisega primaarsetele osalejatele õppimist soodustava keskkonna ja teevad võimalikuks nende tegutsemise ning seeläbi õpieesmärkide saavutamise. Samal ajal õpivad ja treenivad nad ka ise. Sekundaarsete osalejate juures kasutatakse vahekohtunikke ja hindajaid vastavalt vajadusele ning ainult siis, kui primaarsete üksuste kõrvalt vastavat võimekust üle jääb. Seega vajab sekundaarsete üksuste kasutamine õppusel põhjalikku läbimõtlemist ja planeerimist, sest kui nende tegevuse suunamiseks ei jätku piisavalt ressursse, võib see mõjutada õppuse kulgu ning õppivate üksuste tegutsemist hoopis negatiivselt – võib tekkida niinimetatud õppivale üksusele ärapanemise soov.

Nii primaarsed kui sekundaarsed osalejad on tegelikult eksisteerivad staabid või üksused, mis võivad olla küll vähendatud koosseisuga, kuid mingil juhul ei ole õppivate üksuste puhul tegemist mängitud ehk kujutatavate üksustega.

Lisaks õppivatele üksustele osalevad õppuse korraldamisel toetavad ja tagavad üksused. Toetavad üksused on need üksused, mis aitavad õppuse juhil luua soodsaid ja realistlikke tingimusi õppivate üksuste õpetamiseks, treenimiseks, hindamiseks ja tegevusjärgseteks aruteludeks. Toetavate üksuste alla kuuluvad näiteks vahekohtu-, kontrollimis- ja hindamisteenis-

tuse ülesannetega tegelevad üksused. Kui taktikaõppuse läbiviimisel napib isikkoosseisu, siis võivad toetavad üksused täita ka muid, näiteks õpetavate üksuste ülesandeid (eeskätt kujutatavate üksuste rolli mängimine). Kuid sellisel juhul tuleb arvestada, et taktikaõppuse üldine kvaliteet võib kannatada. Tagavad üksused garanteerivad, et nii õppivatel kui ka õpetavatel üksustel võimalik taktikaõppuse lõppeesmärk saavutada ning seega kindlustavad taktikaõppuse toimumise reaalogistilises tähenduses. Allpool on üksuste rollid välja toodud ka skeemina (joonis 1), kus nooled näitavad, millised üksused üksteist toetavad.

Joonis 1. Taktikaõppuse korraldamisel osalevad üksused

Taktikaõppuse korraldamise protsess jaguneb kavandamiseks, läbiviimiseks ning läbiviimisele järgnevateks tegevusteks. Kavandamine jaguneb omakorda planeerimiseks ja ettevalmistamiseks ning sisaldab kõiki enne õppuse läbiviimise algust (STARTEX) sooritatavoid tegevusi.

Õppuse läbiviimisel on kindel algus ja lõpp ning see on ajalises mõttes õppuse korraldamise kõige lühem, kuid samas kõige tähtsam osa. Õppuse algus (STARTEX) pannakse enamasti ajaliselt paika, kuid selle võib teha sõltuvaks ka kindla faasijooone ületamisest, teatud alale sisenemisest või mingist sündmusest. Õppus võib õppiva üksuse erinevate osade jaoks alata erineval ajal. Õppuse lõpu (ENDEX) võib paika panna ajaliselt, teatud faasijooone ületamisega või mingi muu sündmusega. Õppuse lõpu aeg võib sõltuda ka osaesmärkide saavutamisest või mittesaavutamisest ning halvimal juhul ohutuskaalutlustest. Kõik õppusel osalejad peavad teadma, millal õppus lõpeb ja kuidas nad pärast õppuse lõppu peavad käituma.

Õppuse läbiviimisele järgnevad tegevused jagunevad esmaseks tagasisideks (HWU), tegevusjärgseteks aruteludeks (AAR) ning edasisteks tegevusteks. Edasised tegevused jagunevad omakorda kohesteks ja kaugemateks tegevusteks.

Järgmises peatükis käsitletakse lähemalt taktikaõppuste liike ning vorme.

2. TAKTIKAÕPPUSTE LIIGITUS

Taktikaõppusi on liigitatud mitmeti. Käesolevas juhendis on kasutatud liigitust, mille kohaselt jagunevad taktikaõppused liikideks ning need omakorda vormideks.

Taktikaõppuste liigid on:

1. juhtimisõppused;
2. staabiõppused;
3. sõjalised õppused;
4. muud õppused.

Kuna muud õppused viiakse tavaliselt läbi sõjaliste õppustena, siis võib neid samuti pidada teatud erinevustega sõjalisteks õppusteks. Samas võib neid osadel juhtudel läbi viia ka staabiõppustena. Õppused, mille läbiviimise põhjused on mõneti erinevad tavapärastest taktikaõppustest, on selles juhendis välja toodud eraldi.

2.1 JUHTIMISÕPPUSED

Juhtimisõppusi kasutatakse juhtimismeeskondade (staapide) ja juhtide väljaõppeks ning juhtimisalaseks täiendusõppeks.

Lisaks sellele saab juhtimisõppusi kasutada:

- üksuse väljaõppe taseme väljaselgitamiseks;
- staabiõppuse ja sõjalise õppuse ettevalmistamiseks;
- juhtimis- ja tegevuspõhimõtete väljatöötamiseks.

Juhtimisõppuste eesmärgiks on parandada eelkõige juhtide võimet olukorda hinnata, otsuseid vastu võtta, operatsiooni kavandada ja käske koostada ning anda. Vastavalt õppuse üldeesmärgile võib juhtimisõppustel lisatähelepanu pöörata juhtivpersonali koostööl õppuse staabis. Juhtimisõppused viiakse reeglina läbi siseruumides õppimist soodustavates oludes.

Juhtimisõppus jaguneb järgnevatelks õppuse vormideks:

1. kaardiõppused (MAPEX – *Map Exercise*);
2. teoreetilised plaaniuuringud;
3. staabiringkäigud maastikul.

Juhtimisõppusi saab läbi viia ka nii, et õppuse toetamiseks kasutatakse vastava tarkvaraga varustatud arvutivõrku. Sel juhul tuleks neile lisada

tähistus CAX (*Computer Assisted Exercise*) ning õppuse kavandamisel ja läbiviimisel tuleb sellisel juhul arvestada teatud erinevuste ja põhimõtetega (loe lähemalt alapeatükist 2.6).

Järgmistes alapeatükkides käsitletakse juhtimisõppuse alavorme lähemalt.

2.1.1 Kaardiõppused

Kaardiõppusi ei korraldata maastikul, vaid kaardi põhjal õpperuumides. Seega ei puuduta neid maastikuõppuste piirangud ning puudub vajadus läbida teavitamise või vastavate lubade hankimise protseduure. Lisaks eeltoodule ei piira kaardiõppusi ohutus- ja keskkonnakaitse nõuded ega elanikkonnaga arvestamise vajadus. Seetõttu saab kaardiõppustel olukordi kujutada tõepäraselt. Kaardiõppused sobivad hästi juhtimisprotsessi õpetamiseks ja harjutamiseks.

Kaardiõppustega võib ka valmistada üksuste juhte ette staabi- ja sõjalistel õppustel osalemiseks. Kaardiõppused arendavad juhtide ja teatud juhtudel staapide võimet olukorda hinnata, otsuseid vastu võtta, operatsioone kavandada ja teatud määral ka juhtida. Samuti aitavad regulaarsed kaardi-harjutused säilitada ja süvendada staapide isikkooseisu erialaseid ning taktikalisi teadmisi.

Kaardiõppused võivad toimuda ühe- või kahepoolsetena. Kahepoolsetel kaardiõppustel on aja- ja töökulu suurem kui ühepoolsete kaardiõppuste puhul. Kaardiõppuste aluseks võib olla piirangutega või piiranguteta stsenarium.

Kaardiõppusel osalejad määratakse vastavalt õppuse üldeesmärgile ja osaesmärkidele.

Õppuse juht on kaardiõppuse ajal õppuse üldjuht. Tema juhtnõotide kohaselt juhitakse vastast, ta võtab vastu otsuseid õppuse kulgemise kohta ning võib vajadusel tegutseda ka muudes rollides.

Õppivate üksuste juhid tuleb võimalusel paigutada kompaktselt eraldi ruumidesse ja nende asukohad või juhtimispostid nähtavalt tähistada.

Kaardiõppus võib alata:

- käsu väljaandmisega;
- õppiva üksuse juhi otsusega ja otsuse täideviimisega;
- ettekandega üldise sõjalise olukorra kohta.

Kaardiõppuse põhiosaks on selle läbiviimine, mis algab tavaliselt sellega, et õppivad üksused koostavad kõrgema üksuse staabist saadud käsu põhjal oma lahingukäsu. Samas on loovalt lähenedes võimalik õppust alustada

selliselt, et lühikese olukorraga tutvumise järel on võimalik kohe läbimängimise juurde asuda. See säästab aega, sest on võimalik ära jätta otsuse vastuvõtmise ning lahingukäsu koostamise ja andmise protseduurid.

Kaardiõppus on seda raskem, mida sagedamini ja intensiivsemalt peavad juhid tegutsema. Seepärast peaks õppuse juht kavandatud sündmustega sundima osalejaid tegutsema nii sageli kui võimalik ja vajalik. Õppuse juht peab sealjuures hoolikalt läbi mõtlema, kui palju aega kulub osalejatel kavandatud tegevustele ja kas need on realistlikud ja teostatavad. Vastasel juhul koormatakse õppivad üksused üle ja sellel võivad olla hoopis negatiivsed tagajärjed.

Õppuse juht peab igal ajal saama mõjutada kaardiõppust üldise sõjalise olukorra matkimiste või kirjeldustega nii, et õppuse eesmärgid saaksid saavutatud ettenähtud aja jooksul. Selles kontekstis võivad osutada vajalikuks ajahüpped.

Õppuse eesmärkide saavutamiseks võib õppuse juht seega luua õppivatele üksustele teadlikult tegelikkusele ligilähedasi raskusi ja mõõdukaid kriisilaadseid olukordi.

Nende hulka kuuluvad:

- sideühenduse katkestamine kriitilistes olukordades;
- käskude ja teadete edastamine moonutatult;
- kaotused ja rivist väljalangemised;
- rännakute segamine;
- vastase lennuvahendite ja õhudessantvägede üllatav tegutsemine;
- varjatult võitlevate jõudude rakendamine;
- juhtimispunktide ohustamine;
- ebaselgus oma ja vastase sõjalises olukorras;
- logistilised ja meditsiiniteenistuslikud raskused;
- elanikkonna põgenemisega seotud liikumised;
- keskkonnaolude halvenemine.

Eeltoodud olukordade puhul peavad õppivate juhtide ülemad alati teadma, mis seisukorras ja kus asuvad oma üksus ja vastane.

Õppivad üksuste omandavad seega kogemusi ja teadmisi:

- reageerides pidevalt muutuvatele olukordadele;
- analüüsides saadud infot;
- võttes vastu otsuseid;
- juhtides allüksusi;
- tehes koostööd kõrgemalseisva üksuse ja naabritega;
- kavandades edasist lahingutegevust (paralleelselt aset leidvate sündmustega).

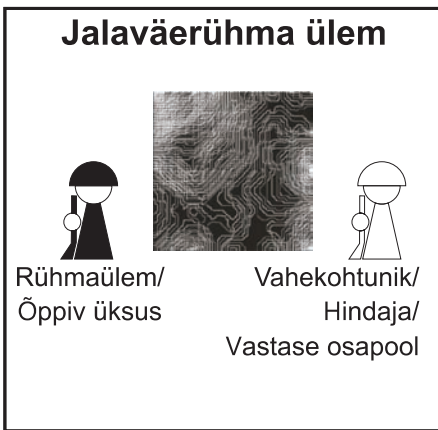
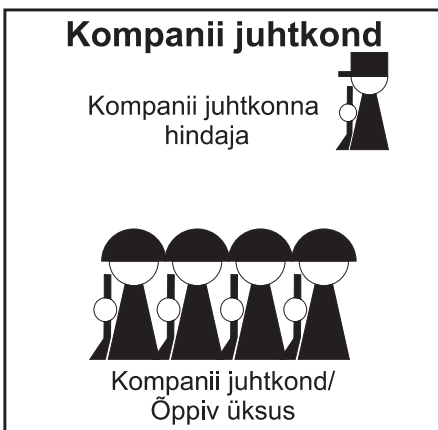
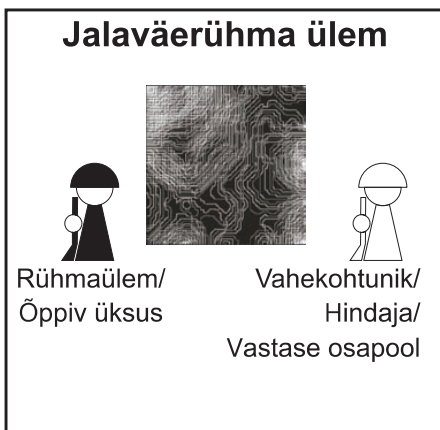
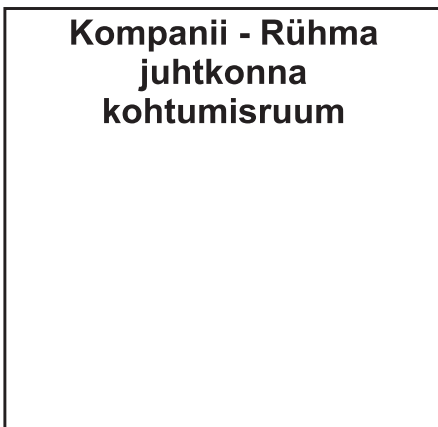
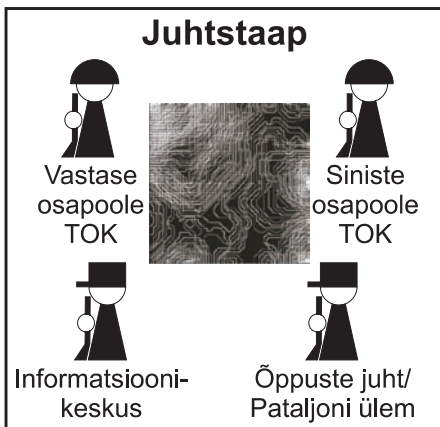

Kaardiõppusel hinnatakse õppivate üksuste tegevusi. Ainult erandkorras võib neid tegevusi hinnata valeks või õigeks, tegevuste mõju esiletoomine on märksa veenvam viis hinnangute andmiseks. Selleks sobivad kirjeldused, mis selgitavad näiteks vastase käitumist, oma jõudude edu või ebaedu, kaotusi, rivist väljalangemisi, mõju võitlusmoraalile või ajakulu tähendust.

Ka need õppivate üksuste lahendused, mis ei lange kokku õppuse juhi omadega, võivad olla sobivad. Kui õppuse juht ei ole sellel osalejate otsuste, käskude või muude töötulemustega nõus, esitab ta oma lahenduse ja seab selle õppuse edasise kulgemise aluseks.

Kaardiõppuse vaheetappide ja puhkepauside ajal võib vajadusel anda õppivatele üksustele esmast tagasisidet (HWU). Pärast kaardiharjutuse lõppu antakse õppivatele üksustele kiire esmane tagasiside (HWU) ning natuke hiljem viiakse läbi põhjalikum tegevusjärgne arutelu (AAR). Tegevusjärgsete arutelude kohta saab lähemalt lugeda peatükist 6.

Joonisel 2 on välja toodud üks võimalik variant kaardiõppuse ülesehitamiseks ning olukordade suunamiseks kompanii taseme õppusel.

Joonis 2. Kompanii ja rühmade juhtkondade kaardiõppuse ülesehitus (näidis)

2.1.2 Teoreetilised plaaniuuringud

Sarnaselt kaardiõppustele ei leia teoreetilised plaaniuuringud aset maastikul, vaid õpperuumides. Teoreetilistel plaaniuuringutel uuritakse, analüüsitakse ja hinnatakse konkreetseid teemasid kindlate väeliikide operatsiooni-juhtimise, taktika või juhtimis- ja tegevuspõhimõtete valdkonnast.

Lähtuvalt ülesandest ja eeldatavast olukorrast analüüsitakse teoreetilise plaaniuuringu raames oma ja vastase jõudude tegutsemisvõimalusi ning töötatakse välja struktuure, põhimõtteid ja protseduure.

Teoreetilisi plaaniuuringuid võib toetada sobivate matkevahenditega (näiteks vastava tarkvaraga varustatud arvutivõrgud). Matkevahendid toetavad seejuures lahingu käigu kujutamist ning aitavad kindlaid lahingu etappe analüüsida ja hinnata. Kindla teemaga seotud sündmuste käigu läbimängimisel võib sellisel juhul saavutada väga olulisi ja huvitavaid tulemusi.

2.1.3 Staabiringkäigud

Staabiringkäigud peavad välja selgitama, millised on üksuste ülesanded ja kuidas neid nende teostada erinevate relvaliikidega lahingus ning erinevate üksuste ja teenistuste koostegutsemisel maastikul. Siia alla kuulub ka sõjaajaloost tuntud lahingute analüüsimine nende toimumise maastikul.

Staabiringkäigud võiksid ühtlasi anda lisateadmisi riigist, rahvastikust, ajaloo, kultuurist ja majandusest. Neid võib siduda mõne vaatamisväärsuse või muuseumi külastusega. Sellega tuleb ajaplaani tehes arvestada.

Staabiringkäikude esmane eesmärk on avardada juhtide nägemust maastikust ja näitlikult kujutada, millist mõju avaldab maastik sõjaliste ülesannete täitmisele. Kaardi kasutamine peab piirduma hädavajalikkuga. Käskude andmisel tuleb kaardi kasutamist võimalusel vältida.

Staabiringkäigud jagunevad omakorda:

- Õppereis ehk operatiiv-taktikalise teemapüstitusega reis, mis oma sisutiheduse tõttu võib kesta mitmeid päevi. Õppereis võib olla mitmepäevane staabiringkäik maastikul, kuid ka ühe- või mitmepäevase kaardiõppuse ja staabiringkäigu osade ühendamine. Õppereisi taktikalise baasi moodustab üldine sõjaline olukord ja selle edasiarendused või mitu üksteisest sõltumatut sõjalist olukorda. Õppereise kasutatakse ohvitseride väljaõppeks ja täienduskoolituseks. Lisaks eelnevale on õppereisid viis, kuidas kõrgem juhtimisstaap saab kontrollida operatiivplaane ja koguda juhtimispõhimõtete väljatöötamiseks vajalikke teadmisi.
- Ekskursioon, mille eesmärk võib olla näiteks ajaloolise lahinguvälja külastamine. Sellisel puhul võib kasutada ajaloolisi fakte tutvustava giidi

abi. Seejärel saavad osalejad arutleda lahingute käiku ja muid fakte ning teha järeldusi. Selline õppereis sobib hästi pärast mingit suuremahulist õppust. See võimaldab isikkoosseisul õppuse pingest vabaneda ja puhata ning viibida sundimatus ja vabas õhkkonnas koos õppuse läbi viijatega. Õppereis võib lõppeda näiteks ühise piduliku õhtusöögiga.

Staabiringkäikudel tehakse esimeses vaatluspunktis suuliselt teatavaks üldine sõjaline olukord. Oma üksust ja vastast ei kujutata reeglina reaalselt, üksuste taktikalist käitumist maastikul kirjeldatakse nii, et staabiringkäigul osalejatel tekiks adekvaatne pilt üldisest sõjalisest olukorrast.

Seejärel kirjeldab õppuse juht lahingusituatsiooni, jagab osalejad rühmadesse ning annab rühmadele ülesanded. Iga rühmale tuleks anda erinev ülesanne. Seejärel rühmad orienteeruvad maastikul, proovides ülesannet lahendada. Soovitav on nõuda lahendusi graafiliselt. Selleks tuleb jätta rühmadele piisavalt aega.

Pärast ülesannete täitmist esitatakse tulemused. Soovitav on lasta osalejatel oma otsuseid põhjendada. Pärast seda, kui üks rühmadest pakkunud välja oma lahenduse, võivad teised rühmad esitada omapoolseid ettepanekuid või täiendusi. Juht laseb teistel rühmadel öelda, mida nad lahendusest arvavad ning teeb seejärel teatavaks, kuidas tema ise konkreetse küsimuse lahendaks. Ebasobivaid lahendusi tasub vaid siis põhjalikumalt käsitleda, kui sellest on väljaõppele kasu.

Iga staabiringkäik peab lõppema tegevusjärgse aruteluga maastikul, mis peab lisaks hindamisele puudutama taktikalise väljaõppe sisu. Vajadusel võib anda esmast tagasisidet staabiringkäigu pauside ajal. Selle arvelt võib staabiringkäigu lõpus antav tegevusjärgne arutelu olla lühem.

Järgmises peatükis käsitletakse lähemalt staabiõppusi, mille korraldamise maht ja keerukus on suurem kui juhtimisõppustel.

2.2 STAABIÕPPUSED

Staabiõppused on taktikaõppuste liik, kus lahingulähedastes tingimustes ja olukorrapõhisel maastikul harjutakse juhtimist läbi mitme juhtimistasandi. Staabiõppustele on iseloomulik juhtimispunktide sisseseadmine ja tegutsemine lahingulähedastes tingimustes.

Seega erinevalt juhtimisõppustest ei leia staabiõppused aset õpperuumides (vähemalt mitte kogu ulatuses), vaid lahinguolukorrale vastaval maastikul. Samas on staabiõppusi võimalik läbi viia ka polügoonidel ja/või väeosa territooriumil.

Staabiõppuste eesmärk on juhtide ja nende staapide väljaõpe ning üksuste juhtimisalane täiendusõpe. Staabiõppustel ei ole tingimata vajalik üksuse osalemine lahinguväljal või tegutsemisalal, need peavad eeskätt tõstma juhtide ja staapide lahingu juhtimise võimet ning staabitöö tõhusust.

Staabiõppusi võib läbi viia ka sõjaliste õppuste ettevalmistamiseks ning juhtimispehõimõtetete ja õhtsustatud tegevuseeskirjade hindamiseks ja katsetamiseks.

Staabiõppustel seega:

- toimub taktikaline juhtimisõpe lahingulõhedastes tingimustes;
- harjutatakse ja lihvitakse staabitõõ protseduure (nt lahingukõskude koostamist) ning erinevate staabiosakondade koostegutsemist;
- harjutatakse juhtimismeetodite rakendamist (nt lahingutegevuse juhtimist).

Staabiõppus kui taktikaõppuse liik jaguneb jõrgmisteks õppuse vormideks:

- õksusteta taktikaõppus (TEWT),
- juhtimispunktiõppused (CPX).

Juhtimisõppusi saab läbi viia ka nii, et teatud määral kasutatakse õppuse toetamiseks vastava tarkvaraga varustatud arvutivõrku. Sel juhul tuleks õppustele lisada tähistus CAX (*Computer Assisted Exercise*) ning nende kavandamisel ja läbiviimisel tuleb sellisel juhul arvestada teatavate erisuste ja pehõimõtetega (loe lähemalt alapeatükist 2.6).

2.2.1 Üksusteta taktikaõppus

Üksusteta taktikaõppus (TEWT – *Tactical Exercises Without Troops*) on staabiõppuste levinuim vorm. Õppiva õksuse hulka kuuluvad juhid, nende staabid ja juhtimispunkti isikkoosseis. Üksusteta taktikaõppus viiakse läbi harilikult maastikul sellises kohas, kuhu ka tegelikult on kavandatud või kavandatakse taktikalised tegevused.

Üksusteta taktikaõppuse õldeesmärk on harjutada juhtimist läbi mitme juhtimistasandi. Seejuures on eriline rõhk juhtide ja staapide koostegutsemisel ning staabisisesel ja staapidevahelisel koostõõl.

Selle erinevus sõjalistest õppustest seisneb selles, et õppuse kõigus ruumis ja ajas juhitud vaeosad osalevad võhendatud koosseisus. Täiskoosseisulistena osalevad õppusel vaid juhtimispunktid.

Üksusteta taktikaõppused asendavad õha enam täiskoosseisulisi sõjalisi õppusi. Need pole nii kulukad kui sõjalised õppused ning võimaldavad vähendada õppusega kaasnevaid kahjusid.

Üksusteta taktikaõppustel ei kujutata vastast lahinguväljal realistlikult, kuidgi teatavatel juhtudel võib seda teha. Tavaliselt vaid kirjeldatakse, kuidas vastane tegutseb ja millised on tema kavatsused.

Üksusteta taktikaõppusteks on vajalik üksuste kõrge väljaõppetase. Enne selle õppuse vormi rakendamist võiks kaaluda kaardi- ja juhtimispunktiõppuste läbiviimist.

Üksusteta taktikaõppuse laiendatud vorm on vähendatud koosseisuga täiskoosseisuliste osadega õppus, mida võib kasutada siis, kui vähendatud koosseisus üksustega pole võimalik mõnda vajalikku tegevust läbi viia. Sellisel juhul kasutatakse kas kogu õppuse jooksul või osades õppuse faasides teatud üksusi (nt kompaniisid) täiskoosseisus ning tegemist on sisuliselt lahinguõppuse ja üksusteta taktikaõppuse kombinatsiooniga.

Üksusteta taktikaõppus viiakse üldjuhul läbi ühepoolsena. Õppiv üksus on alati oma osapooliks. Vastase rolli mängib õppuse vahekohtuteenistus või kui seda pole loodud, siis õppuse juhi määratud isikud.

Üksusteta taktikaõppusel koosneb õppiv üksus kõigi tasandite staapidest ja juhtimispunktidest. Lisaks sellele võib vastavalt õppuse üldeesmärgile ja osaesmärkidele vaja minna lisajõude. Nende suuruse määrab õppuse juht. Kui õppusel on vajalikud sideüksused, siis need osalevad tavaliselt täiskoosseisus.

Õpetavateks üksusteks on vähendatud koosseisuga juhid ja/või juhtimispunktid. Nad kuuluvad õppuse juhtimisteenistuse hulka ning alluvad vahetult õppuse juhile või mõnele juhtstaabi ohvitserile. Õpetavad üksused mängivad oma üksuste erinevaid juhtimistasandite rolle ja vajadusel ka vastast ning lähtuvad seejuures õppuse kavandatud sündmuste käigust. Taktikalisi käske saavad nad neile määratud ülevalt või õppiva üksuse juhtimispunktidele. Õpetavad üksused täidavad taktikaliste juhtide käske, võtavad vastu otsuseid ja teavad nende oletatavast täitmisest, arvestades vastase ettenähtud tegutsemist.

Üksusteta taktikaõppusi juhivad õppuse juht. Ta ei tohi olla seotud teiste ülesannetega ning tema asukoht õppuse ajal ei tohi olla kindlalt paika pandud.

Üksusteta taktikaõppustel on vajalik juhtstaabi olemasolu. Juhtimisteenistuse isikkoosseis ja varustus peavad vastama õppiva üksuse ning õppuse eesmärkidele. Juhtstaabi struktuuri ja koosseisu määrab õppuse juht.

Eraldi vahekohtuteenistuse loomine üksusteta taktikaõppustel tavaliselt vajalik ei ole. Õppuse juhtstaabi ohvitserid ning õpetavad üksused peaksid õppuse suunamisega õppuse kavandatud sündmuste käigu alusel ka ise hakkama saama, täites lisaks muudele ülesannetele vahekohtunike ülesandeid. Ülesanded jaotab õppuse juht.

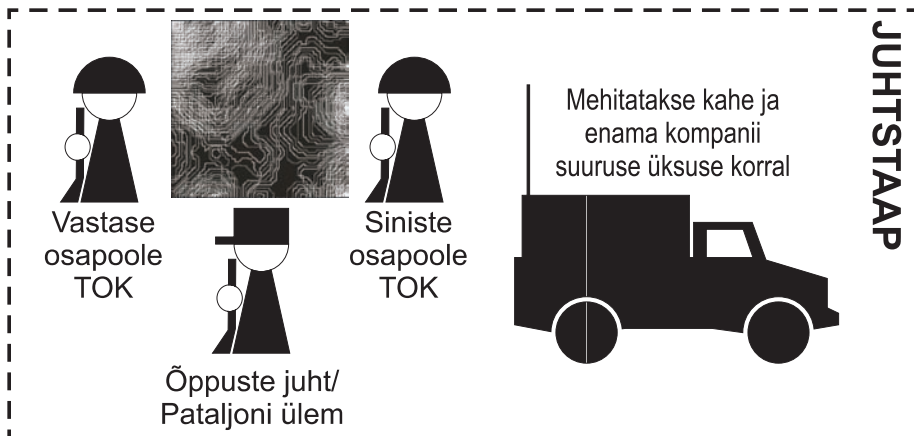
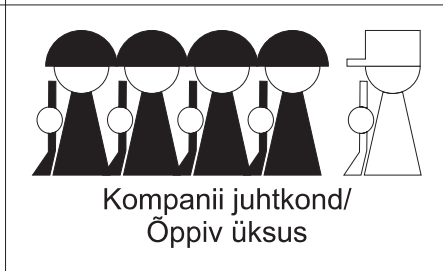
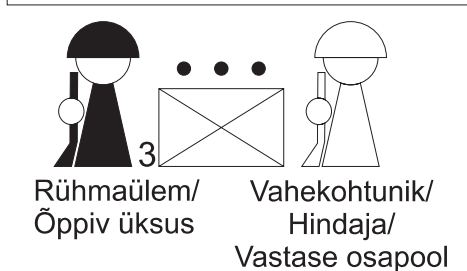
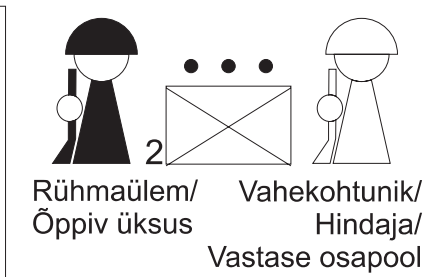
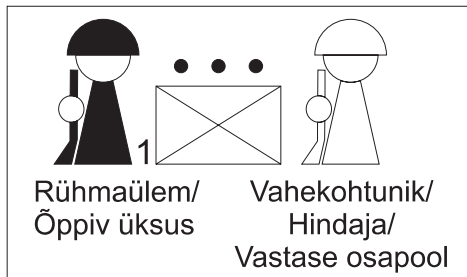
Vastase tegutsemist ruumis ja ajas reguleeritakse erinevate moodustega, näiteks faasijoonte vms abil. Juhtivohvitserid ja vähendatud koosseisuga õpetavad/õppivad üksused peavad olema võimelised tõepäraselt kirjeldama/matkima olukorra muutumist. Lisaks sellele peavad nad olema võimelised edastama kogu nõutud teabe õppuse juhtstaapi. Seega on üksuste vaheline ning üksuste ja juhtstaabi vaheline katkematu sideühendus üksusteta taktikaõppustel hädavajalik.

Nagu kõiki teisi õppusi, tuleb ka üksusteta taktikaõppust hinnata. Kui võimalik, tuleks ametisse määrata hindajad või luua eraldi hindamisteenistus. Tavaliselt pole see ressurside piiratuse tõttu siiski võimalik, mistõttu võib kaaluda hindamisega seotud ülesannete jagamist juhtstaabi ohvitseride ning õpetavate üksuste vahel.

Igal üksusteta taktikaõppusel kasutatakse esmast tagasisidet (HWU) kas kohe pärast õppust või õppuse käigus sobivate pauside ajal. Õppusele järgneb õppuse juhi ja juhtstaabi läbiviidav tegevusjärgne arutelu (AAR), mis põhineb juhtimisteenistuse ning õpetava üksuse aruannetel. Tegevusjärgset arutelu (AAR) peab põhjalikult ette valmistama juhtimisstaap. Vajalikuks võib osutada täiendava kirjaliku tagasiside vormistamine õppivate üksustele.

Joonisel 3 on välja toodud üks võimalus õppuse ülesehitamiseks ning olukordade suunamiseks pealetungilahingus kompanii taseme üksusteta taktikaõppusel.

**RÜNNAKU
EESMÄRK**

Joonis 3. Kompanii taseme üksusteta taktikaõppuse ülesehitus pealetungilahingus (näide)

2.2.2 Juhtimispunktiõppused

Juhtimispunktiõppustel harjutatakse staabitööd, kasutades seejuures tegelikku juhtimispunkti varustust ja sidevahendeid ning võimalusel tegelikke vahemaid. Juhtimispunktiõppused aitavad säilitada ja tõsta juhtimispunkti de juhtimis- ja funktsioneerimisvõimet.

Juhtimispunktiõppuse eesmärgiks on seega harjutada staabitöö protseduure (staapide ja allüksuste juhtivkoosseisud) ning lahingukäskude koostamist, lahinguolukordade juhtimist ja kontrollimist maastikul asuvas varustatud juhtimispunktis kasutades selleks ette nähtud juhtimisvahendeid. Seega on otstarbekas võimalusel ühendada juhtimispunkti- ja sideõppused.

Juhtimispunktiõppusi võib läbi viia ka:

- üksuste väljaõppe taseme väljaselgitamiseks;
- varustuse, juhtimispõhimõtete ja staabitöö protseduuride ülekontrollimiseks; üksusteta taktikaõppuste ja lahinguõppuste ettevalmistamiseks.

Juhtimispunktiõppused ei ole otseselt seotud olukorrapõhise maa-alaga, mis aga ei tähenda, et seda seostamist peaks vältima. Neid võib läbi viia nii polügoonidel kui kasarmu alal.

Juhtimispunktiõppusel võidakse kasutada ka sõidukitel paiknevaid juhtimispunkte. Tegelik töökeskkond, ettenähtud staabitöö- ja juhtimisvahendite kasutamine ning juhtimistegevuse jätkamise vajadus olukorras, kus tuleb juhtimispunkti asukohta vahetada, aitab osalejatel kohaneda ning harjuda tegelike staabitöö tingimustega.

Kui juhtimispunktiõppusel on kavas juhtimispunkti asukohti vahetada, peab õppusel täiskooseisus osalema vastavateks tegevusteks määratud üksus (pataljoni puhul näiteks staabikompanii).

Regulaarsete juhtimispunkti õppuste läbiviimisega saab säilitada ning süvendada juhtivkoosseisu erialaseid ja taktikalisi teadmisi.

Juhtimispunktiõppuse käigus saab harjutada:

- juhtimispunkti sisseseadmist ja funktsioneerimist,
- varujuhtimispunktide moodustamist,
- staabisektsioonide koostegutsemise korraldamist,
- staabitöö protseduuride kasutamist,
- juhtimispunkti julgestamist ja kaitsmist,
- juhtimispunkti asukoha vahetamist.

Juhtimispunktiõppusel rakendatava isikkoosseisu ja varustuse hulk sõltub õppuse üldeesmärgist, osaesmärkidest ja tasemest. Vastase ja oma jõudusid kujutatakse õppuse käigus ainult siis realselt, kui see on õppuse eesmärkide saavutamiseks tingimata vajalik.

Sisulise ülesehituse osas on juhtimispunktiõppus seega üsna sarnane kaardiõppusele. Peamine erinevus seisneb tegevuskeskkonna matkimise ulatuses, mistõttu võib osutuda vajalikuks rohkem rõhku pöörata õppuse käigu suunamisele.

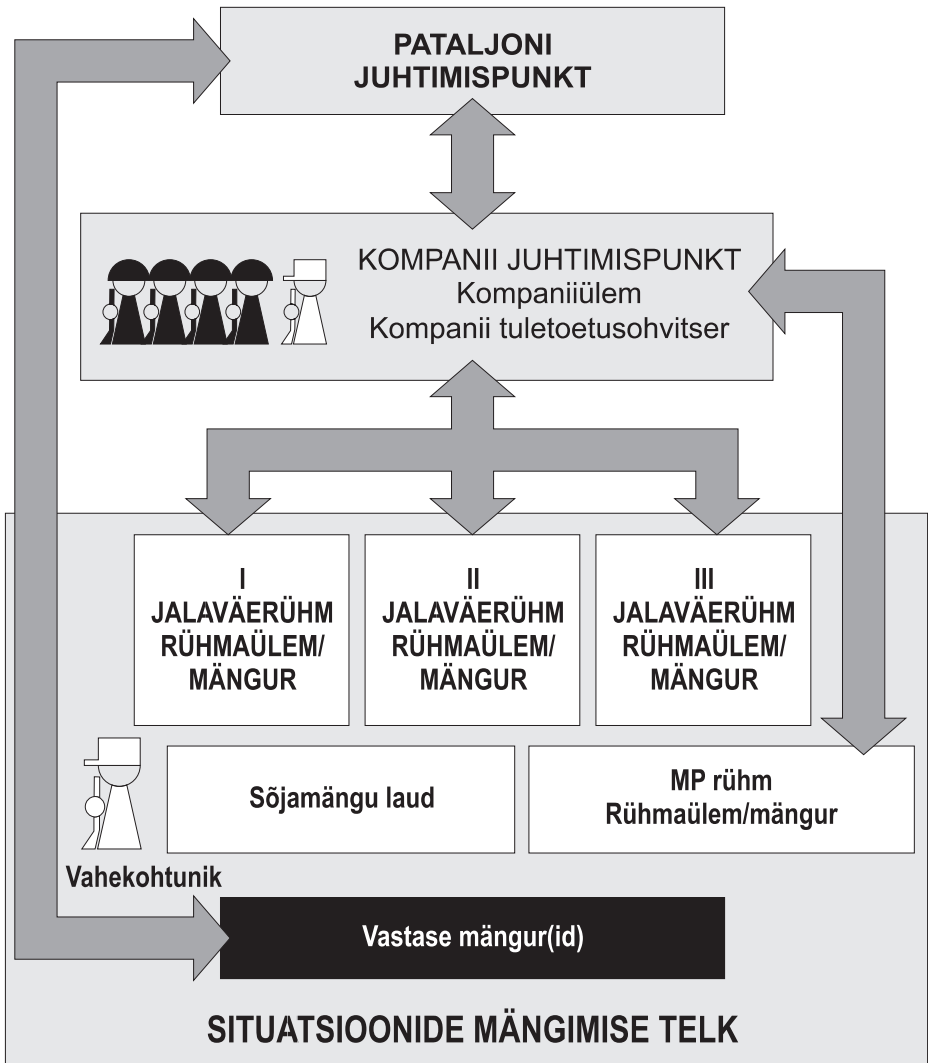
Vastava tarkvaraga varustatud arvutivõrgu kasutamine juhtimispunktiõppuse läbiviimise toetamiseks aitab püsida realistlikes ajalistes ja sisulistes (taktikalistes) raamidest ning vähendada mõnevõrra õppuse suunamise vajadust.

Nagu kõiki teisi õppuse vorme, tuleb ka juhtimispunktiõppusi hinnata. Eraldi hindamisteenistust juhtimispunktiõppustel tavaliselt ei moodustata, seda teevad muude ülesannete kõrvalt juhtstaabi ja õpetava üksuse liikmed. Hindamisel tuleb rõhku pöörata eeskätt staapide ja juhtimispunktide tööle tervikuna, vähem üksikute staabi liikmete tegevusele.

Taktikaõppusejärgne tegutsemine on juhtimispunktiõppuste sarnane teiste õppustega. Kuna juhtimispunktid võivad asuda teineteisest kaugel, siis jääb esmane tagasiside (HWU) tavaliselt juhtimispunktide siseseks ning seda võivad vajadusel teha vastavates kohtades ametis olevad juhtimisteenistuse ohvitserid.

Pärast õppuse lõppu annavad õppuse juht ja juhtstaap staapidele ja juhtimispunktidele kiire esmase tagasiside (HWU) ning mõne aja pärast viiakse läbi tegevusjärgne arutelu (AAR), mis põhineb juhtimisteenistuse ning õpetava üksuse aruannetel. Juhtimisstaap peab tegevusjärgsea arutelu (AAR) põhjalikult ette valmistama. Vajalikuks võib osutuda täiendav kirjaliku tagasiside vormistamine õppivate üksustele.

Joonisel 4 on välja toodud üks võimalik variant juhtimispunktiõppuse ülesehitamiseks ning olukordade juhtimiseks kompanii taseme õppusel.

Joonis 4. Kompanii staabi juhtimispunktiõppuse ülesehitus ning olukordade juhtimine

2.3 SÕJALISED ÕPPUSED

Sõjalistel õppustel harjutatakse koostööd üksustes endis ja eri üksuste vahel. Nende käigus tegutsevad üksused maastikul ja lahingule võimalikult ligilähedastes tingimustes. Sellised õppused aitavad kõige paremini kaasa üksuste väljaõppe taseme ja tegevusvalmiduse tõstmisele.

Sõjalistel õppustel on vajalik üksuste tegelik osalemine ning nende kõrge väljaõppetase, kuna sedasorti õppused on väga keerulised nii oma ülesehituselt kui ka käsitletavate teemade poolest. Sama kehtib ka õppuse juhtimisteenistuse, vahekohtunike ja õppuse hindajate kohta. Kõrgete nõudmiste tõttu võib sõjaliste õppuste ettevalmistamiseks või vahetult enne õppusi korraldada staabiõppusi ning võimalusel ka sideväljaõpet.

Sõjaline õppus kui taktikaõppuse liik jaguneb järgmisteks õppuse vormideks:

- lahinguõppused;
- laiendatud ülesandespektriga õppused;
- ühtlustamisõppused.

Sõjalisi õppusi ja staabiõppusi võib omavahel kombineerida.

2.3.1 Lahinguõppused

Lahinguõppused on sõjalised õppused, kus rakendatakse kõiki olemasolevaid relvasüsteeme ning juhtimis- ja tegevusvahendeid. Lahinguõppustel harjutatakse erinevate relvaliikidega lahingut ning need leiavad aset maastikul lahingule ligilähedastes tingimustes.

Lahinguõppuse kavandamisel ja läbiviimisel tuleb väeosade eesmärgipäraseks ettevalmistamiseks luua tingimused, mis oleks võimalikult ligilähedased lahingus oodatavatele tingimustele. Õppuste sisu määramisel tuleks arvestada ka elektroonilise võitluse ja TBK-ohuga. Lahinguõppustel tuleb püüda teha tihedat koostööd teiste väeliikidega, eriti õhuväega.

Lahinguõppused võivad kulgeda piirangutega või piiranguteta stsenaariumi ehk nn vabamängu alusel.

Lahinguõppusi võib läbi viia ühepoolsena (õppiv üksus on oma osapool) või kahepoolsena (õppiv üksus on nii oma kui vastase osapool). Ühepoolsetel lahinguõppustel võib vastast kujutada üks õpetav üksus. Võimalik on õppust täiendada oletatava/kujutletava vastasega, kuid vähemalt mingi osa matkitud vastasest peab õppusel ka tegelikult osalema.

Tavaliselt viiakse lahinguõppusi läbi ühepoolsetena, kuna kahepoolsed täiskoosseisulised lahinguõppused seavad vahekohtu-, kontrollimis- ja juh-

timisteenistusele eriti kõrgeid nõudmisi. Kahepoolsetele õppustele tuginevad näiteks testõppused.

Kui lahinguõppus on pühendatud spetsiifiliste, näiteks juhtimisülesannete harjutamisele, siis võib seda õppust nimetada täpsustavalt eriala järgi sideõppuseks. Lahinguõppustel võib kasutada paukpadruneid ja/või lahingulaskemoona ning matkevahendeid. Kahepoolsetel õppustel võib kasutada ainult paukpadruneid ja matkevahendeid. Lahingulaskemoona tohib kasutada ainult ühepoolsetel õppustel ning sellisel juhul tuleb arvestada laskeohutuseeskirja nõuetega.

Lahinguõppusteks liigituvad ka alljärgnevad enamlevinud taktikaõppused:

- Olukorrapõhine taktikaõppus (STX – *Situational Training Exercise*), mille eesmärgiks on harjutada üksustega/allüksustega ühise ülesande täitmist maastikul ning sellega seotud lahingutegevust. Kasutatakse nn parimate või eelistatud ülesannete täitmise viiside õpetamiseks. Kogu harjutuse käik peaks pakkuma standardseid lahendusvõimalusi. Ka muud tegurid (maastik, üksused jne) peaksid soodustama erinevate lahinguülesannete lahendamist doktriini järgi eelistatud tegevuste põhjal. Situatsiooniharjutus on lähtub stsenaariumist ja on piiratud kestvusega, tegevus keskendub erinevate allüksuste koostöö harjutamisele. Allüksused ja nende ülemad saavad harjutada reaalses olukorras vastavat tegutsemist (näiteks reageerimist vastase tegevusele, kiiret otsustamist jne). Oluliseks tegevuse osaks on ühtseid tegevuseeskirju järgivate toimingute kiire ja adekvaatne kasutamine.
- Laskemoona ja matkevahenditega lahinguõppused (LFX – *Life Fire Exercises*) on kõige keerulisemad ja kulukamad õppused, mille käigus õppiv üksus kasutab manöövrit ning rakendab kõiki üksusele kuuluvaid ning juurdeantud toetavaid relvi ja relvasüsteeme. Kasutatakse tegelikku laskemoona. Tavaliselt kaasatakse seda liiki õppusesse ka lahingutoetus ja lahinguteenindusüksused. Õppuse keerulisuse tõttu on tavaliselt suurim sel osalev üksus kompanii.
- Juhtimisalane väliõppus (CFX – *Command Field Exercise*) on õppus, mida kasutatakse juhul, kui lahinguõppust ei ole võimalik täies ulatuses läbi viia. Vähendatud on lahinguüksuste (manööverüksuste) isikkoosseisu ning sõidukite arvu. Juhtimise, lahingutoetuse ja lahinguteenindustoetuse elemendid on täiskooresseisulised. Ressursivajaduselt ning olemuselt on juhtimisalane väliõppus juhtimispunkti- ja lahinguõppuse vahepealne.

Ettevalmistamise eripärad

Planeerimiselt ja ettevalmistuselt on lahinguõppused väga aja- ja töömahukad. Eriti oluline on õppuse maa-ala hindamine lähtuvalt õppuse üld-eesmärgist, õppivast üksusest ja ajalistest raamidest. Õppuse juht peab ettenähtud maa-ala isiklikult üle vaatama ja hindama, kas seal on võimalik õppust plaanipäraselt läbi viia.

Lahinguõppuste puhul tuleb õppuse kavandamisel ja läbiviimisel arvestada külaliste, ajakirjanduse ja avalikkuse esindajate ning sõjaliste vaatlejate võimaliku osalemisega.

Kombineerides sõjalisi õppusi staabiõppustega, on võimalik lahinguõppuse raames läbi viia juhtimispunktiõppusi või üksusteta taktikaõppusi. Samuti võivad teatud üksused lahinguõppuste käigus viia läbi kaardiõppusi. Seda tehes tuleb siiski silmas pidada, et õppus ei muutuks liiga suureks ja kontrollimatuks ning et põhilised õppuse läbiviimiseks määratud ressursid läheksid õppivatele üksustele.

Lahinguõppused nõuavad palju ressursse. Seepärast tuleb juba varakult koostada õppuse eelkalkulatsioon ning pidevalt jälgida eelarvevahendite seis. See on lahinguõppuse kavandamise lahutamatu osa.

Enne lahinguõppuse algust tutvustatakse õppivale üksusele lähteolukorda. Üldine sõjaline olukord peab olema lahingutegevusele ligilähedane ja sisaldama ainult seda, mida õppiva üksuse juhid peavad oletatavas olukorras teadma, et saavutataks õppuse üldeesmärk ja osaesmärgid.

Lahinguõppuste läbiviimise eripärad

Õppiva üksuse suurus sõltub õppuse tasandite ja osapoolte arvust. Õppivat üksust ei tohi õppuse jooksul koormata muude ülesannetega kui sihipärane tegutsemine vastavalt olukorrale.

Õpetav üksus on õppuse juhi töövahend õppuse suunamiseks. Õpetav üksus tegutseb õppuse juhi korraldusel ja tema tegevuse võib integreerida õppuse kavandatud sündmuste käiku. Õpetava üksuse koosseis sõltub eelkõige õppuse üldeesmärgist ja osaesmärkidest.

Ühepoolsetel lahinguõppustel rakendatakse õpetavat üksust tavaliselt vastase rolli mängimiseks ehk matkimiseks. Kahepoolsetel lahinguõppustel võib seda rakendada oma ja/või vastase kõrgema juhtimistasandi matkimiseks. Nõnda saab õppuse juht paremini suunata õppuse kulgu ning sundida õppuse osapooli kindlale/vajalikule tegevusele.

Õpetav üksus tegutseb õppuse ajal põhimõtteliselt samamoodi kui õppiv üksus. See tuleb tähistada vastavalt taktikaõppuseks kehtestatud märgistamise korrale.

Vahekohtu-, kontrollimis- ja juhtimisteenistuse suurus peaks olema vastavuses õppiva üksuse omaga ning sõltuma õppuse üldeesmärgist ja raskuspunktist. Õppuse juht organiseerib vahekohtu-, kontrollimis- ja juhtimisteenistuse nii, et ta oleks pidevalt teadlik õppuse kulgemisest ning saaks seda igal hetkel mõjutada.

Juhtimisteenistus koosneb:

- juhtstaabist,
- juhtivohvitseridest,
- juhtimisteenistuse toetamiseks määratud üksustest (toetavad üksused),
- õpetavast üksusest.

Vahekohtu-, kontrollimis- ja juhtimisteenistuse sideühendus ei tohi sõltuda õppiva üksuse sidevõrgust. Õppuse käigu suunamiseks tuleb tagada selle liikmete pidev omavaheline teabevahetus. Lisaks sellele peab see teenistus olema varustatud nii, et selle koosseisul on võimalus pidevalt pealt kuulata õppiva üksuse sideseansse.

Vahekohtuteenistuse ja hindamise kavandamisel peab õppuse juht arvestama, et vahekohtunikel ja hindajatel tuleb täita oma ülesandeid katkematult kogu õppuse vältel. Pikemate õppuste puhul on seepärast otstarbekas planeerida vahekohtunikele ja hindajatele väljavahetamise võimalust või määrata nad ülesandeid täitma paaridena või kaaluda vahekohtunikele abide määramise võimalikkust.

Õppuse alguse käsu annab õppuse juht. Õppiva üksuse erinevatele osadele võib see käsk olla erinev. Üldiselt määratakse õppuse algus kindlaks ajaliselt, kuid see võib sõltuda ka mõne faasijoo ületamisest või kindlale alale sisenemisest. Õppuse algusega saab üksus sõjalise olukorra edasise lahendamise osas tegutsemisvabaduse.

Õppuse käigus suunatakse õppivate üksuste tegevust vahekohtuteenistuse ja õpetava üksuse koostöös. Vahekohtuteenistusest saab lähemalt lugeda peatükist 4. Alati tuleb meeles pidada, et õppus ei ole võistlus kahe üksuse vahel – isegi siis mitte, kui on tegemist kahepoolsete lahinguõppustega. Sellisel juhul on vastasosapoolse üksused alati sekundaarsed osalejad ning nende tegutsemisega luuakse eeskätt õppimist soodustavad olud oma üksustele ehk primaarsetele osalejatele.

Kui lahinguõppuse käigus ei ole võimalik saavutada kooskõla õppiva üksuse juhi otsuste ja tsiviilolukorrast tulenevate piirangute vahel, tuleb õppivat üksust õigel ajal ja selgelt teavitada tegelike, tsiviilolukorrast tingitud abinõude kasutuselevõtmisest, et üksusel ei tekiks valeettekujutusi.

³ Üksuste segunemise all on mõeldakse olukorda, kus üksuste paiknemisel on ilmnenud vigu, nii et olukord ei ole enam realistlik.

Õppuse katkestamine võib osutada vajalikuks ohuolukordades, näiteks raskete õnnetuste, tulekahjude ja teiste selliste juhtumite korral.

Üldine või piiratud lahinguõppuse katkestamine võib olla veel vajalik selleks, et:

- vältida üksuste segunemist³;
- kontrollida õppiva üksuse juures vajalikke üksikasju;
- korrata õppuse kindlaid faase;
- pidada vahenõupidamisi või anda üksustele esmast tagasisidet.

Kui ei ole kästud teisiti, jääb õppiv üksus õppuse katkestamise järel samale positsioonile. Õppuse jätkamise käsu annab õppuse juht. Ajahetk võib olla varem kindlaks määratud, aga ei pruugi. Tuleb ilmingimata jälgida, et kõiki õppusel osalejaid teavitataks õppuse jätkumisest õigel ajal.

Õppuse lõpu paneb õppuse juht paika kas ajaliselt või seostab selle hetkega, kui õppiv üksus mingi faasisjoone ületab. Ta võib teha õppuse lõpu sõltuvaks ka õppuse väljaõppe-eesmärkide saavutamisest. Kõiki õppusel osalejaid tuleb teavitada õppuse lõppemisest. Õppiv üksus peab teadma, kuidas pärast õppuse lõppu käituda.

Nagu kõiki teisi õppusi, tuleb ka lahinguõppusi hinnata. Tavaliselt määratakse lahinguõppusteks ametisse eraldi hindamisteenistus, mis vastutab õppusel hindamise ning õppuse juhile hindamiskokkuvõtete koostamise eest.

Igal üksusteta taktikaõppusel kasutatakse esmast tagasisidet (HWU) kas kohe pärast õppust või õppuse käigus sobivate pauside ajal. Õppusele järgneb õppuse juhi ja juhtstaabi läbiviidav tegevusjärgne arutelu (AAR). Selleks kasutab õppuse juht oma tähelepanekuid ning vahekohtu-, kontrollimis- ja juhtimisteenistuse aruandeid. Juhtstaabi ülesanne on tegevusjärgne arutelu õppuse juhi jaoks ette valmistada. Võimalusel peaks see aset leidma arvuti-põhiste väljaõppevahendite abil. Vajalikuks võib osutada täiendava kirjaliku tagasiside vormistamine õppivate üksustele.

2.3.2 Laiendatud ülesandespektriga õppused

Siin on põhirõhk erinevate väestruktuuride ja -teenistuste koostegutsemise harjutamisel. Selliste õppuste kavandamisel ja läbiviimisel kehtivad lahinguõppuste põhimõtted.

Sellisteks õppusteks võib liigitada näiteks:

- LTT koordineerimisõppus (LCX – *Logistical Coordination Exercise*), mille eesmärk on harjutada ülemaid ja alluvaid kasutama LTT üksusi ja allüksusi sellistes valdkondades nagu näiteks varustamine, transport, meditsiin, personaliteenistus, remont ja hooldus. LTT koordineerimisõppuse harjutus annab reaalse ja praktilise kogemuse tegelemaks ülaltoodud valdkondadega muutuv keskkonnas. Käesolev harjutus annab ühtlasi

võimaluse ühtsete tegevuseeskirjade (ÜTE) testimiseks ja arendamiseks.

- Tulejuhtimise õppus (FCX – *Fire Coordination Exercises*), mille käigus harjutatakse ülemate juhtimisoskusi üksusele kuuluvate relvade, relvasüsteemide ning lisatud kaudtule relvade tule koordineerimise kaudu. Lisaks ülematele osalevad harjutusel erinevaid relvasüsteeme ning kaudtule vahendeid käitlevad meeskonnad ning tulejuhid.
- Mitme väeliigi õppus (JTX – *Joint Training Exercises*), mille käigus harjutatakse vähemalt kahe väeliigi vahelist koostööd alljärgnevates valdkondades:
  - juhtimine ja kontroll;
  - relva- ja toetussüsteemide koostöö;
  - sidealane ühilduvus, koostöö ja protseduurid;
  - kaartide ühilduvus;
  - administratiivne ja logistiline koostöö.

Käesolevas taktikaõppuste juhendis neid õppusi lähemalt ei käsitleta.

2.3.3 Ühtlustamisõppused

Ühtlustamisõppuste sisuks on riikidevahelise koostöö raames arendada ühist ülesannete täitmise oskust ning parandada vastastikuse koostöö ja toetamise võimalusi. Õppuse raskuspunktiks võib olla harjutada vastavate protseduuride sooritamise oskust.

Ühtlustamisõppused hõlmavad peamiselt järgmisi valdkondi:

- juhtimine;
- logistika;
- meditsiiniteenistus;
- relvastus ja varustus.

Ühtlustamisõppus on:

- Mitme riigi õppus (CTX – *Combined Training Exercises*), mille käigus harjutatakse kahe või enama riigi relvajõudude koostööd. Harjutuse käigus tuleb arvestada osalejate keeletaseme, doktriini, organisatsiooni, tavade ja kommete erinevustega.

2.4 MUUD ÕPPUSED

Selles alapeatükis välja toodud õppused on oma eesmärgilt spetsiifilised ning seetõttu liigitatud muude õppuste alla. Tavaliselt viiakse kõiki neid õppusi läbi kui sõjalisi õppusi ning nende kavandamisele ja läbiviimisele ning läbiviimise järgsetele tegevustele kehtivad üldiselt samasugused reeglid nagu lahinguõppustele.

2.4.1 Näidisõppused

Näidisõppuste käigus esitletakse kindlale vaatajaskonnale eeskirjadekoha-seid taktikalisi tegevusi erinevate relvaliikidega lahingus. Tavaliselt näidatakse sellel õppusel ka erinevate väestruktuuride ja -teenistuste koostegutsemist. Näidisõppustel esitletavad tegevused sõltuvad temaatilisest rõhuasetusest. Samas täidavad need õppused endiselt ka väljaõppe funktsiooni. Näidisõppusi nimetatakse ka näidisesitlusteks.

Näidisõppuse õnnestumiseks on vajalik, et õppusel:

- osaleksid vastavalt ülesandele väljaõpetatud üksused;
- toimuks tegevus õppuse üldeesmärgi saavutamist soodustaval maastikul;
- oleks piisav sideühendus juhi, õppiva üksuse ja vaatajate vahel;
- pealtvaatajatel oleks hea asukoht õppuse jälgimiseks;
- pealtvaatajaid teavitataks pidevalt, täpselt ja piisavalt toimuvast.

2.4.2 Testõppused

Testõppustel katsetatakse kõigi juhtimisvaldkondade tegutsemiseeskirjade ja staabitöö protseduuride tõhusust. Õppused võib ühendada tehniliste testidega, mille kaudu on võimalik kontrollida, et üksused kasutaksid kindla tegevuse käigus kindlalt ja mõjusalt kasutusele võetavaid uusi vahendeid (varustus, tehnika, relvastus jne).

Testõppuste üldeesmärk on:

- hankida kogemusi juhtimis- ja lahingupõhimõtete väljaarendamiseks;
- kontrollida olemasolevaid struktuure või testida uusi;
- selgitada välja uute vahendite (varustus, tehnika, relvastus jne) mõju olemasolevatele struktuuridele, taktikale ning kehtivatele staabitöö ja juhtimis põhimõtetele.

Testõppuse käigus võib uuritavate küsimuste väljaselgitamiseks õppuse faase korrata, sealhulgas raamtingimusi muutes. Teatud juhtudel võib olla vajalik mitu üksteisest sõltumatut õppuse faasi.

Vahekohtunikke tuleb testõppustel alati rakendada. Nende valik peab

vastama õppuse üldeesmärgile. Teatud juhtudel võib olla nõutav kindlate võimete ja oskustega vahekohtunike rakendamine. Selleks tuleb õigel ajal esitada vastavad taotlused.

Testõppusel on hindamisel eriti oluline roll. Õppuse üldeesmärk on alles siis saavutatud, kui püstitatud põhiküsimuste on hindamise käigus vastused leitud.

Kui testõppusele on kehtestatud kõrgendatud sõjalise julgeoleku nõuded, tuleb nendega arvestada juba õppuse kavandamisel ja neid tuleb silmas pidada kuni hindamise lõpuni. Julgestusmeetmete osas tuleb aegsasti ühendust võtta sõjalise vastuluureteenistusega. Julgestamiseks võib olla vajalik sõjaväepolitsei kaasamine.

Täiendavad ohutusnõuded, kui need on vajalikud, peab eelnevalt sätestama testõppuse korralduse andnud ülem.

2.4.3 Lahinguvalmidus- ja häireõppused

Lahinguvalmidusõppused on Kaitseväe kriisi- ja häireplaani osa. Vajadusel korraldatakse need kogu Kaitseväele või organisatsiooni üksikutele osadele, üksustele ja teenistustele.

Lahinguvalmidusõppuste käigus kontrollitakse ja tõhustatakse:

- üksuste reageerimisvõimet;
- isikkoosseisu kättesaadavust;
- tegevusvalmidust.

Häireõppuste abil õpetatakse välja ja antakse täienduskoolitust isikkoosseisule, kes on seotud häirekäskude:

- tehnilise teostusega;
- edastamise ja väljastamisega;
- dekodeerimise ja kodeerimisega.

Lisaks sellele kontrollitakse korralduslikke meetmeid, häire ettevalmistuse otstarbekust ning häire andmiseks kuluvat aega. Iga ülem võib anda talle alluvatele väeosadele või sõduritele õppuse alguses häire. Selleks kasutatakse kindlaid protseduurireegleid, häireandmisviise ja -vahendeid.

Lahinguvalmidus- ja häireõppusi on soovitatav kasutada näiteks teiste õppuste ajendina ja/või esimese etapina.

2.4.4 Mobilisatsiooniõppus

Mobilisatsiooniõppuse (MODRE – *Mobilization Deployment Readiness Exercise*) eesmärk on üksuse formeerimisplaanide kontrollimine, tegevuste harjutamine ja tagasiside saamine puuduste kohta.

Mobilisatsiooniõppuse käigus harjutatakse sõdurite, üksuse ja toetavate organisatsioonide ülesandeid ja koostööd üksuse viimiseks oma väeosast kriisi/missiooni piirkonda. Sõltuvalt ressursside olemasolust võib mobilisatsiooniharjutust läbi viia kas täiemahulisena (üksused koos varustustega liiguvad kasutades maismaa-, õhu- või veetransporti ning läbides kõik ettenähtud protseduurid) või osalise mahuga (üksused liiguvad ilma varustusega). Muu tegutsemine lähtub sellest.

Mobilisatsiooniõppuse käigus käsitletakse erinevaid koostööküsimusi formeeriva ja formeeritava üksuse ning võimalusel ka mobilisatsiooniga seotud ametkondade ja asutustega.

Nagu ülaltoodust nähtub, on taktikaõppusi väga erinevaid, mistõttu käsitletakse järgnevas alapeatükis lähemalt taktikaõppuste liigi ja vormi valimise põhimõtteid.

2.5 TAKTIKAÕPPUSTE LIIGI JA VORMI VALIMINE

Kui taktikaõppust korraldama asutakse, võib osutada vajalikuks üsna õppuse planeerimise algfaasis õppusele sobiva liigi ja vormi valimine. Sage li on valik piiratud, sest õppuse liigi ja vormi valikule seavad piirid saadaolevad ressursid (näiteks personali vähesus) või on need kõrgemalt poolt juba eelnevalt paika pandud ning valimine pole vajalik.

Vaatamata sellele tasub alati taktikaõppusele õige liigi ja vormi valimisele mõelda, sest nii õppiva üksuse kui ka seda läbiviiva personali seisukohast vaadatuna aitab sobilik ja jõukohane valik ennetada olukordi, kus õppuse käigus tekib palju ebatõhusalt kasutatud aega (ebavajalikud katkestused, viivitused üksuste juhtimisel jne). Selliste olukordade tulemusena on allüksused (ülemad ja sõdurid) tegevuseta ning õppust läbiviiv personal segaduses, mis omakorda vähendab motivatsiooni ja õppuse üldeesmärgi saavutamise tõenäosust.

Kõrvutades soovitavaid eesmäärke, õppivate üksuste hetkeolukorda ning saadaolevaid ressursse (maa-ala, raha jmt), on võimalik lihtsa vaevaga valida taktikaõppusele sobiv liik ning vorm.

Selleks on kolm enamlevinud viisi:

- taktikaõppuse liigi ja vormi valimine lähteülesande alusel;
- taktikaõppuse liigi ja vormi valimine eesmärkide alusel;
- taktikaõppuse liigi ja vormi valimine realistlikkuse, raskusastme ja ressursside alusel.

Sageli ei piisa taktikaõppuse vormi ja liigi valimiseks ühest kindlast moodusest, vaid kombineerida tuleb kõiki kolme. Alljärgnevalt kirjeldatakse neid lühidalt. Iga taktikaõppuse kavandajate endi otsustada jääb, millist neist võimalustest õppuse liigi ja vormi valimiseks täpselt kasutatakse.

2.5.1 Taktikaõppuse liigi ja vormi valimine lähteülesande alusel

Taktikaõppuse valimisel lähteülesande alusel on lihtsaim taktikaõppuse valimise moodus. Iga taktikaõppuse liigi ja vormi puhul on teada, mis juhtudel need kõige paremini sobivad.

Näiteks kaardiõppustel (MAPEX) õpetatakse staapide isikkoosseisu analüüsima lahinguruumi, planeerima ja kooskõlastama üksuste tegevust ning koostama ja edastama lahingukäske. Üksusteta taktikaõppusi (TEWT) kasutatakse selleks, et õpetada ülemaid, kuidas teatud taktikaliste probleemide lahendamisel tõhusalt oma üksust maastikul paigutada. Juhtimispunktiõppuste käigus (CPX) saab välja õpetada staapide liikmeid, juhtimispunkte ja sidesüsteeme alates kompanii tasemest. Kahepoolsetel lahinguõppustel (FTX) harjutavad täiskoosseisus üksused lahingule võimalikult ligilähedas-tes tingimustes eeskätt erinevate relvaliikide koostööd.

Tabel 1 võib olla abiks õppuse liigi ja vormi valimisel lähteülesande alusel.

TAKTIKAÕPPUSE LIIGID/VORMID	KOMPANII	PATALJON	BRIGAAD
Kaardiharjutus (MAPEX)		A	A, C
Juhtimispunktiõppus (CPX)		A, B, C	A, B, C
Üksusteta taktikaõppus (TEWT)	C	A, C	A, C
Olukorrapõhine taktikaõppus (STX)	B, C	B, C	
Juhtimisalane väliõppus (CFX)	B, C	B, C	B, C
Lahinguõppus (FTX)	B, C	B, C	B, C

A – staabi väljaõpe

B – lahinguvõime säilitamise treenimine

C – relvaliikude ja teenistuste vahelise koostöö treenimine

Tabel 1. Taktikaõppuse liigi ja vormi valimine lähteülesande alusel

2.5.2 Taktikaõppuse liigi ja vormi valimine eesmärkide alusel

Taktikaõppuse liigi ja vormi valimine eesmärkide alusel on meetod, mida saab kasutada siis, kui on täpselt teada taktikaõppusega saavutada soovitatavad eesmärgid. Tabel 2 aitab omavahel kombineerida taktikaõppuste liike, vorme ja olulisemaid taktikaõppuse eesmäärke. Iga konkreetse õppuse puhul on ära märgitud (X) selle eesmärkide saavutamiseks parim õppuse vorm või vormid.

Süsteemid või eesmärgid	MAPEX	CPX	TEWT	STX	CFX	FTX
Maastiku kasutamine			X	X	X	X
Üksuste kasutamine maastikul (manöövrite tegemine)				X	X	X
Staabitöö protseduurid	X	X			X	X
Relvastuse kasutamine			X	X	X	X
Tuletoetuse planeerimine ja koordineerimine		X		X	X	X
Lahingutoetus					X	X
ABK-operatsioonid		X		X	X	X
Süsteemide integreerimine	X	X			X	X
Lahinguvalmiduse säilitamine ja treenimine		X		X	X	X
Ootamatud operatsioonid (üleminek ühelt operatsioonilt teisele)	X	X				
Sidesüsteemid/elektronika		X			X	X
Luure/elektroniline sõjapidamine (peilimine ja segamine)		X			X	X
Otse- ja kaudtule kontrollimine ja jagamine				X	X	X
Õhukaitse	X	X		X	X	X
Õhuruumi kontrollimine (juhtimine ja jälgimine)		X			X	X
Pioneerisüsteemid*	X	X	X		X	X

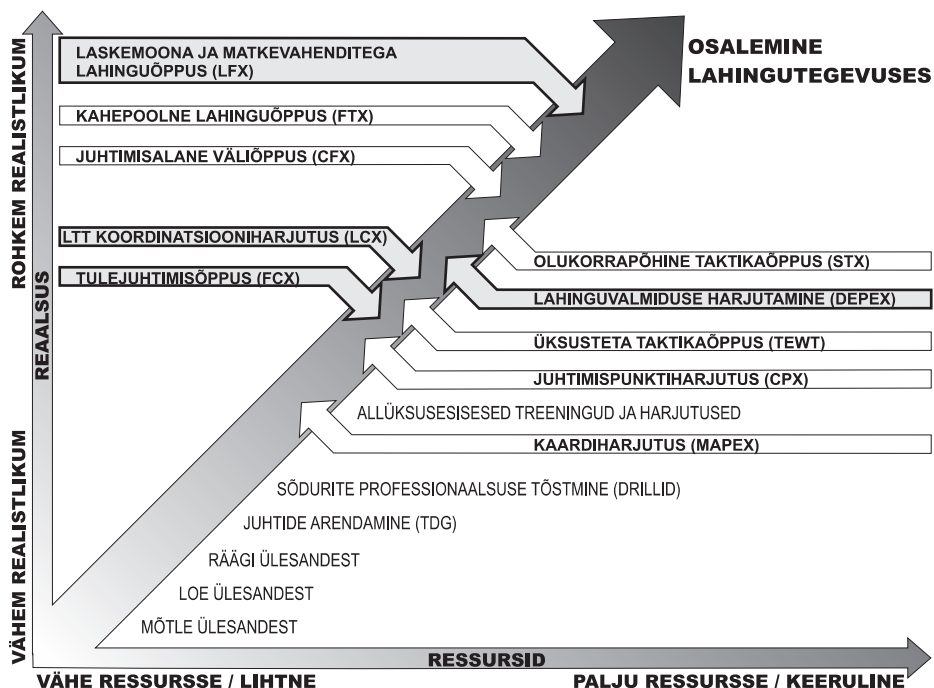
*(mobiilsuse tagamine, lahinguvõime säilitamise tagamine)

Tabel 2. Taktikaõppuse valimine eesmärkide alusel (näide)

2.5.3 Taktikaõppuse liigi ja vormi valimine realistlikkuse, raskusastme ja ressurside alusel

Taktikaõppuse liigi ja vormi valimisel ei saa kunagi jätta tähelepanuta seliseid asjaolusid nagu õppuse realistlikkus, raskusaste ning olemasolevad ressursid. Seega tuleks koos mistahes teise õppuse liigi ja vormi valimise moodusega alati kasutada ka käesolevat meetodit. Seda enam, et ressurside saadavus või mittesaadavus osutuvad tavaliselt määravaks. Joonis 5 aitab valida taktikaõppuse liiki ja vormi realistlikkuse, raskusastme ning ressurside alusel.

Taktikaõppuse liiki ja vormi valides tasub arvestada ka sellega, et enamikku neist on võimalik läbi viia toetudes mingil määral sobiva tarkvaraga varustatud arvutivõrkudele. Seda käsitletakse lähemalt järgmises alapeatükis.

Joonis 5. Taktikaõppuse liigi ja vormi valimine realistlikkuse, raskusastme ning ressurside alusel (näidis)

2.6 TAKTIKAÕPPUSTE LÄBIVIIMISE TOETAMINE ARVUTIVÕRKUDEGA

Arvutivõrgud, mis on varustatud sobiva lahingutegevuse matkimise tarkvaraga, aitavad õppusi tõhusalt läbi viia. Arvutivõrkude järjepidev kasutamine võimaldab lühendada väljaõppe aega, hoida kokku eelarvevahendeid ja materjali, säästa keskkonda, vähendada elanikkonna häirimist ning samal ajal tõsta väljaõppe kvaliteeti. Lisaks sellele sobivad arvutipõhised väljaõppevahendid õppuste hindamise dokumenteerimiseks ning tulemuste esitlemiseks.

Arvutivõrkude toetatavad taktikaõppused nõuavad kavandamisel eriettevalmistusi ning kindlate protseduureeglitega arvestamist. Seetõttu on alati soovitatav võimalikult varakult kontakteeruda vastavate õppuste läbiviimiseks ettenähtud struktuuriüksusega (matkekeskusega). Arvutipõhiste väljaõppevahendite kasutamisel tuleb arvestada ka IT-turvalisuse nõuetega.

Õppused, mille toetamiseks kasutatakse arvutivõrke, jaotatakse kas täielikult või osaliselt arvutil sooritatavateks õppusteks.

Täielikult arvutil sooritatavaid õppusi iseloomustab asjaolu, et vähemalt ühe osapoole tegevused määratakse matkimissüsteemi (matkemodelleerimise) abil interaktiivselt ja komplekselt sisestatud andmete põhjal terveks õppuse toimumise perioodiks ning esitatakse seejärel reaajas vastavalt matkesüsteemis kujutatud looduslikele ning taktikalis-loogilistele tingimustele. Arvuti rivist väljalangemine tingib paratamatult õppuse katkestamise. Täielikult arvutil sooritatavaid õppusi tuleb õppuse vormi nimetamise järel tähistada lühendiga CAX (*Computer Assisted Exercise*).

Õppused, kus lahingurelvade käsitlemist ja nende mõju kujutatakse täieliku või osalise arvutisimulatsiooni/matkimise abil, nimetatakse osaliselt arvutil sooritatavateks õppusteks. Nende õppuste eesmärgiks on, vaatamata rahuolukorrast tulenevatele piirangutele, luua lahinguolukorrale ligilähedased tingimused. Arvuti rivist väljalangemine ei avalda tingimata mõju õppuse kavandatud sündmuste käigule ning seda saab osaliselt kompenseerida teiste meetmete rakendamisega (nt vahekohtunike tegevusega).

Arvutite kasutamine võimaldab kujutada realistlikult erinevate relvaliikidega lahingut ning erinevate väestruktuuride ja -teenistuste koostegutsemist juhtide ja staapide väljaõppel. Mitte ühelgi teisel moel ei ole võimalik kujutada sedavõrd realistlikult kahe või enama üksteisest sõltumatu, erinevate kavatsustega osapoole vastasseisu ja sellest tulenevaid tagajärgi.

Arvutisimulatsioonide abil on võimalik kujutada õppusel ainult virtuaalselt eksisteeriva õppiva üksuse tegutsemist vastavalt juhtide ja nende staapide

juhtimisele ning esitada viimastele üksuse tegutsemise tulemusi. Õppusel õppivate üksuste staabid ise ei tohi arvutitega otseselt kokku puutuda.

Arvutivõrkudega toetatud õppustel võib juhtidel ja staapidel tulla ette kaotusi ja ettenägematuid olukordi. Sellised harjutused sunnivad jooksvalt jälgima muutuvat lahinguolukorda.

Juhtimisstaapi, õpetavat ja õppivat üksust on arvutitega toetatud õppustel üldjuhul vajalik ruumiliselt üksteisest eraldada. Seejuures on juhtimispunktide (õppivate staapide) paigutus harjutuse juhtimise seisukohalt keskse tähtsusega. Õppiv üksus ja sellele taktikaliselt alluvad vähendatud koosseisuga üksused asuvad kohas, mis on tingitud üldisest sõjalisest olukorrast. Selline õppuse korraldus võib nõuda ulatuslikke juhtimismeetmeid.

Arvutil sooritatavad õppused annavad võimaluse õppuse tulemusi ülevaatlilikult kokku võtta, võrrelda, hinnata ja analüüsida. Lisaks sellele lihtsustab arvutite kasutamine tegevusjärgsete arutelude läbiviimist õppivate üksustega.

Järgmises peatükis käsitletakse lähemalt taktikaõppuse stsenaariumi, selle ülesehitust ning põhimõtteid.

3. TAKTIKAÕPPUSE STSENAARIUM

Stsenaarium on väljaõppeharjutuste või taktikaõppuste üldine kirjeldus. See sisaldab üldist olukorda, esialgset ehk STARTEX-eelset olukorda ning edasiste sündmuste nimekirja ehk kavandatud sündmuste käiku, kus on välja toodud teatav hulk taktikaliste olukordade võimalikke arenguid, nendega kaasnevaid sündmusi ning neid käivitavaid intsidente.

Taktikaõppuse stsenaariumi koostab tavaliselt üksuse staapide G3 ja G2 koostöös teiste staabisektsioonidega või vastav töögrupp (suuremate õppuste puhul). Enne taktikaõppuse stsenaariumi koostamist peab olema selge ülevaade sellest, mida eelseisva õppusega tahetakse saavutada.

Arvestada tuleks alljärgnevate asjaoludega:

- õppuse struktuur;
- maa-ala (piirangud, asustatud punktid, manööverdamis- ja kaevamisvõimalused jne);
- õppuse teemad;
- õppivatele üksustele püstitatud eesmärgid;
- õppivate üksuse ja vastase (kui vastast mängitakse reaalselt) väljaõppe tase;
- õppuse tagamiseks olemasolevad ressursid.

3.1 STSENAARIUMIST ÜLDISELT

Stsenaarium on dokument, millest õppivad üksused saavad juhised oma tegevuse alustamiseks ning alused lahingukäskude koostamiseks. Stsenaarium peab seega sisaldama piisavalt vajalikke fakte ning andma õppivatele üksustele suunavaid juhiseid selliselt, et üksused paikneksid enne õppuse algust ettenähtud maastikul ning soovitud taktikalises rühmituses.

Stsenaariumi edasiste sündmuste nimekirjade (kavandatud sündmuste käigu) alusel antakse tegevusjuhiseid ka taktikaõppuse vahekohtunikele ja hindajatele. Seega tagab stsenaarium kogu taktikaõppuse kulgemise vastavalt eelnevalt kindlaks määratud plaanidele ning püstitatud eesmärkidele.

Stsenaariumi üldine olukord koostatakse tavaliselt kirjalikus vormis, millele vastavalt vajadusele lisatakse kas joonised ja/või kaardikiled. Stsenaariumi esialgne olukord koostatakse samuti kirjalikult. See sisaldab lahinguplaani (OPLAN) toetuvaid erinevaid taktikalisi lahinguolukordasid ning vastavalt vajadusele käsulisasid ja kaardikilesid. Kaardikiled peavad olema koostatud

nii põhjalikult, et sellel oleks selgelt kujutatud ja etappide kaupa esitatud isegi väiksemate õppivate üksuste tegutsemine (tegevuse algus, vaheetapid ja eesmärgid).

Stsenaariumi edasised olukorrad ehk kavandatud sündmuste käik koostatakse samuti kirjalikult, tavaliselt tabelina, kusjuures teatud sündmusteks tuleb valmistada ette mahukas dokumentatsioon (näiteks osakäsk ja kaardikiled vms). Stsenaariumi edasisi olukordi ehk kavandatud sündmuste käiku õppivatele üksustele ei avalikustata.

3.2 STSENAARIUMI LIIGID

Lähtuvalt eesmärkidest ja ülesehituse eripäradest võib stsenaariumeid jagada kaheks:

- piiranguteta stsenaarium,
- piirangutega stsenaarium.

Need kaks stsenaariumi liiki erinevad üksteisest eesmärgi püstituse ja üksuste tegevusele piirangute seadmise poolest. Piiranguteta stsenaariumis antakse õppivatele üksustele lahingukäskude koostamisel tegevusvabadus ning võimaldatakse lahingute juhtimisel maksimaalselt loomingu- list mõtlemist, andes neile võimaluse viia lahinguülesandeid läbi vastavalt oma paremale äranägemisele. Piiratud stsenaariumi korral on olukord täpselt vastupidine: on kindlad kavandatud tegevused, mida õppivad üksused peavad eelnevalt kindlaks määratud viisil ja järjekorras sooritama.

3.2.1 Piiranguteta stsenaarium

Piiranguteta stsenaariumites esitatakse esialgne olukord lahingukäskude ja üldiste lahinguolukordade kirjelduste kaudu nii üksikasjalikult, et õppivate üksuste ülemad saaksid piisavalt juhiseid ja lähteandmeid allüksustele lahingukäskude, käsulisade ja kaardikilede koostamiseks.

Kasutades õppuse läbiviimiseks piiranguteta stsenaariumit peavad õppuse korraldajad stsenaariumi üles ehitama selliselt, et õppivatel üksustel oleks lahingutegevuse arendamiseks piisavalt ressursse (maa-ala ning aega). Sellega tagatakse sisuliselt üksustele lahinguülesande täitmiseks täielik tegevusvabadus. Õppuse kulgu piiravad kaudselt kõrgemate üksuste lahingukäskudest tulenevate erisused ning ühtlustatud tegevuseeskirjad ja üldiste lahingureeglid.

Pärast harjutuse algust suunavad õppusel edaspidiseid olukordi kõrgemad staabid, mis juhivad õppivate üksuste ülemaid. Õppuse edasist kulgu saab

piiranguteta stsenaariumi puhul mõnevõrra suunata tegelikult olemasoleva vastase tegevust matkiva üksuse abil.

Piiranguteta stsenaariumiga õppusi on keeruline kavandada ja raske läbi viia. Seetõttu on neid mõtet kasutada ainult sellisel juhul, kui õppivad üksused on väga hea ettevalmistusega ning taktikaõppusi saab läbi viia võimalikult realistlikult, luues alalise ohu keskkonna. Selliseid olukordi võib tarvis minna näiteks siis, kui taktikaõppuse eesmärgiks on lahingvalmiduse säilitamine või kontrollimine ja juhtimispunktide väljaõpetamine.

3.2.2 Piirangutega stsenaarium

Piirangutega stsenaariumis esitatakse õppustel harjutavatele üksustele üksikasjalikult kirjeldatud taktikalised olukorrad ja lahinguülesanded. Seega algab õppus enam-vähem samamoodi nagu piiranguteta stsenaariumi puhul. Peamine erinevus seisneb selles, mis leiab aset pärast õppuse algust. Õppivate üksuste tegevuse suunamiseks ja soovitud eesmärkide saavutamiseks koostatakse piiratud stsenaariumi korral taktikaõppuse kavandatud sündmustekäik nii, et allüksused täidavad õppuse läbimiseks teatud konkreetseid ning ettemääratud ülesandeid.

3.3 STSENAARIUMI ÜLESEHITUS

Sisulise ülesehituse järgi on stsenaariumil kolm osa:

1. taktikaõppuse üldine olukord;
2. taktikaõppuse esialgne olukord;
3. taktikaõppuse edasine olukord.

3.3.1 Taktikaõppuse üldine olukord

Üldine olukord on stsenaariumis selleks, et varustada taktikaõppusel osavõtjad õppuse taustainfoga, milleks on tavaliselt kahe väljamõeldud riigi üldine poliitiline ja sõjaline lähteolukord.

Taktikaõppuste üldine olukord peaks sisaldama järgmist teavet:

- kriisi osapoolte, st tavaliselt väljamõeldud riikide üldiseid andmeid;
- üldise ja hetkeolukorra kirjeldust ning ülevaadet olulistest sõja puhkemiseni viinud sündmustest;
- vastase relvajõudude olukorra kirjeldust ja üksuste paigutust (õppivatest üksustest vähemalt kaks taset kõrgemale);
- sõbralike jõudude strateegilise ja taktikalise olukorra kirjeldusest (õppi-

- vatest üksustest vähemalt kaks taset kõrgemale);
- väljavõtet viimastest arengutest riigi kaitsejõududes;
- operatsiooniala analüüsi.

3.3.2 Taktikaõppuse esialgne olukord

Taktikaõppuse esialgne olukord on stsenaariumis õppuse alustamiseks (STARTEX) vajalik osa. Taktikaõppuse esialgses olukorras paigutatakse õppivad üksused õppuse alustamiseks (STARTEX) sobivasse taktikalisse lahingurivistustesse. Tavaliselt algab taktikaõppus sellega, et õppivate üksuste ülemad kutsutakse kõrgemasse staapi lahingukäsku saama või edastatakse lahingukäsud üksustele käskjalgade kaudu.

Kui õppuse planeerimise ja ettevalmistamise etapis valmistati ette lahingu- plaan (OPLAN), võib taktikaõppuse alustamiseks selle ümber muuta lahingukäsuks (OPORD), mis võetakse järgnevate operatsioonide ja õppivate üksuste taktikaliste lahingukäskude aluseks. Samuti võib õppuse sujumaks alustamiseks lahingukäsule (OPORD) lisaks välja anda lühikesi osakäske (FRAGO).

Kõrgemalt staabilt saadud lahingukäsu ning vajadusel osakäskudega suunatakse õppivad üksused täitma neid lahinguülesandeid, mida taktikaõppuse kavandajad on eelnevalt planeerinud ning allüksuste eesmärkideks püstitanud. Stsenaariumi teine osa ehk taktikaõppuse esialgne olukord koostatakse seega nii, et see aitaks õppuse eesmärgi paremini saavutada.

3.3.3 Taktikaõppuse edasine olukord

Taktikaõppuse edasine olukord on stsenaariumis justkui õppuse kulgemise suunamiseks mõeldud abivahend. See sisaldab kõiki põhilisi sündmusi, mis on vajalikud selleks, et tagada õppivate üksuste väljaõppe eesmärkide täitmine ja hindamine etteantud aja jooksul.

Edasist olukorda kavandades töötatakse välja sündmuste ja intsidentide nimekirjad. Selliseid nimekirju nimetatakse ka õppuse kavandatud sündmuste käiguks.

Õppuse kavandatud sündmuste käik:

- võimaldab õppuse loogilist ja organiseeritud läbiviimist;
- tagab kogu õppuse kestel realistliku ja loogilise aja kasutamise;
- tagab õppusteks seatud väljaõppe eesmärkide saavutamise;
- võimaldab õppuse juhtimist, suunamist ning hindamist.

Õppuse kavandatud sündmuste kõik koostatakse seega sündmustena ning neid sündmusi käivitavate intsidentidena.

Iga sündmus peab sisaldama vähemalt alljärgnevat teavet:

- kus iga sündmus või vahejuhtum aset leiab;
- kes on tegevuses osalejad;
- millega sündmus algab ja kuidas tegevused aktiveeritakse;
- milline on üksus(t)e eeldatav tegevus?

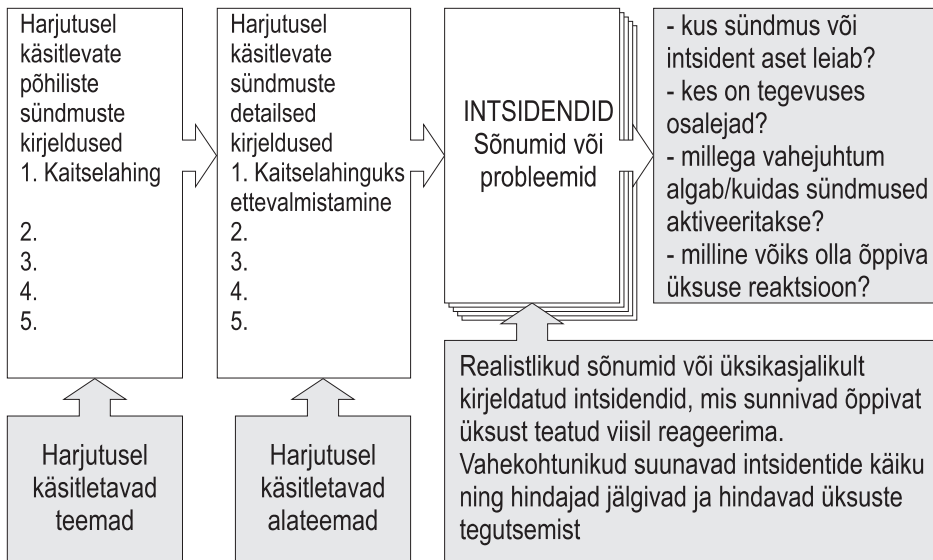
Kavandatud sündmuste käigus olevate sündmuste ja intsidentidega tekitatakse õppivale üksustele olukordi, mis sunnivad neid kindla ja oodataval viisil reageerima. Kavandatud sündmuste käigu sündmuste ja intsidentide väljatöötamise protseduuri kirjeldab detailselt joonis 6.

Sündmusi ja intsidente koostades peavad taktikaõppuse kavandajad õppi-va üksuse hetkeolukorra ning õppuseks ettenähtud aja taustal eelseisva õppuse raskusastet põhjalikult analüüsima ja üritama seda teha nii, et õppivatele üksustele määrataks tulevasel õppusel jõukohased ülesanded ning neid toetaks sobiv maastik.

Edasisi sündmusi planeerides tuleb silmas pidada, et õppivatele üksustele ei kavandataks samaaegselt või lühikese ajaperioodi vältel mitut erinevat tegevust. Selle asemel, et lisada õppuse sündmuste nimekirja palju selliseid sündmusi, mida ei ole ajapuuduse või muude põhjuste tõttu võimalik korralikult läbi viia, on soovitatav ja tõhusam planeerida pigem vähem sündmusi ning vajadusel lasta õppival üksusel teatud tegevusi erinevates oludes uuesti läbi harjutada.

Võimaluse korral tuleks sündmuste ja intsidentide koostamisse kaasata eelseisval taktikaõppusel osalevaid vahekohtunikke ja hindajaid ning õppustel vastasosapoole mängijaid (juhul kui vastasosapool pole samuti õppiv üksus). See võimaldab õppust juhtivatel, suunavatel ning hindavatel isikutel üheskoos arutada ning kujundada iga sündmus õppivatele üksustele võimalikult realistlikuks ning teostatavaks.

Joonis 6. Taktikaõppuse sündmuste ja intsidentide väljatöötamise põhimõtted

Kavandatud sündmuste käik (sündmused ja intsidendid) ning muu vajalik teave esitatakse reeglina tabelina (vaata tabelit 3).

ID nr	Aeg/koht	Õppe eesmärgid	Juhtimismeetmed			Vahekohtunikele mõeldud märkused	Muud märkused
			Vastase jõudude tegevus	Algataja (intsidendi kirjeldus)	Oma üksuste oodatav tegevus		

Tabel 3. Kavandatud sündmuste käik (näidistabel)

Kavandatud sündmuste käigu tabeli koostamisel peab ette nägema ja arvestama ka aega, mis sõltuvalt olukorrast üksustel kulub ühest sündmuse toimumiskohast teise liikumiseks.

Stsenaariumiga on tihedalt seotud õppuse käigu suunamine. See on vahekohtuteenistuse ülesanne. Järgmises peatükis käsitletakse lähemalt vahekohtuteenistuse ülesehitust ning ülesandeid taktikaõppusel.

4. VAHEKOHTUTEENISTUSE PÕHIMÕTTED JA ÜLESEHITUS

Vahekohtuteenistus kuulub õppuse vahekohtu-, kontrollimis- ja juhtimisteenistuse kui taktikaõppuse tegevust õppuse juhi tahte kohaselt suunava ja täideviiva organi koosseisu. Sõltuvalt õppuse liigist, vormist ja mahust on õppuse vahekohtuteenistuse vajadus erinevatel õppusel erinev.

Väiksematel taktikaõppustel ja/või inimressursi puuduse tingimustes saab hakkama ilma eraldi vahekohtuteenistusega. Sellisel juhul täidavad õppuse juhtimisteenistusse kuuluvad juhtivohvitserid muude ülesannete kõrvalt vahekohtuteenistuse ülesandeid. Samas on eraldiseisev vahekohtuteenistus kindlasti vajalik suuremahulistel õppustel, kuid selle üldised põhimõtted kehtivad siiski ka väiksemate õppuste puhul. Sellest peatükist leiavad juhtnõore vahekohtuteenistuse korraldamiseks igasuguse suurusega taktikaõppuste korraldajad ja vahekohtunikena tegutsema hakkavad isikud.

4.1 ÜLDINE

Õppuse esmane otstarve on tõsta kõigi sel osalevate, aga eeskätt õppivate üksuste väljaõppe taset ning seeläbi nende tegevusvalmidust. Õppuse eesmärkide kaudu määrab õppuse juht kindlaks, millistes valdkondades see otstarve tuleb täita.

Nende eesmärkide saavutamiseks seab õppuse juht sisse vahekohtu-, kontrollimis- ja juhtimisteenistuse. Teenistuse liikmete arv, koosseis ja töömaht peab olema võrdeline õppiva üksuse omaga ning lähtuma õppuse üldeesmärgist ja raskuspunktist.

Vahekohtu-, kontrollimis- ja juhtimisteenistuse kui õppuse juhi tööorgani peamine ülesanne on tagada, et kõik õppusel osalejad täidaksid õppuse juhi kavatsusi. Seda tehakse suunates taktikaõppust vastavalt ülema tahetele ja kavandatud sündmuste käigule. Õppuse juht organiseerib taktikaõppuse juhtimise selliselt, et ta saaks teenistustelt jooksvalt teavet õppuse kulgemise kohta ning et tal oleks võimalik mõjutada seda igal ajahetkel.

Vahekohtuteenistuse peamine ülesanne ongi koostöös hindajatega suunata õppuse käiku vastavalt õppuse juhi kavatsustele, lähtudes sealjuures õppuse kavandatud sündmuste käigust (joonis 7). Seejuures peavad vahekohtunikud jälgima ohutusnõuetest kinnipidamist ja seda, et õppiv üksus vältiks tarbetuid kahjusid.

Õppuse juhti teavitatakse õppiva üksuse väljaõppetasemest esmajoones

ettekannete kaudu, mida hindajaid ja vahekohtunikud esitavad õppuse keskel ja lõpus.

Sõltuvalt taktikaõppuse liigist ja vormist ning vahekohtuteenistuse töökoormusest võivad vahekohtunikud osaleda ka õppuse hindamisel. Hindamisteenistuse ja vahekohtuteenistuse ülesanded on omavahel tihedalt seotud. Sageli täidavad vahekohtunikud hindajate ülesandeid ning hindajad vahekohtunike ülesandeid.

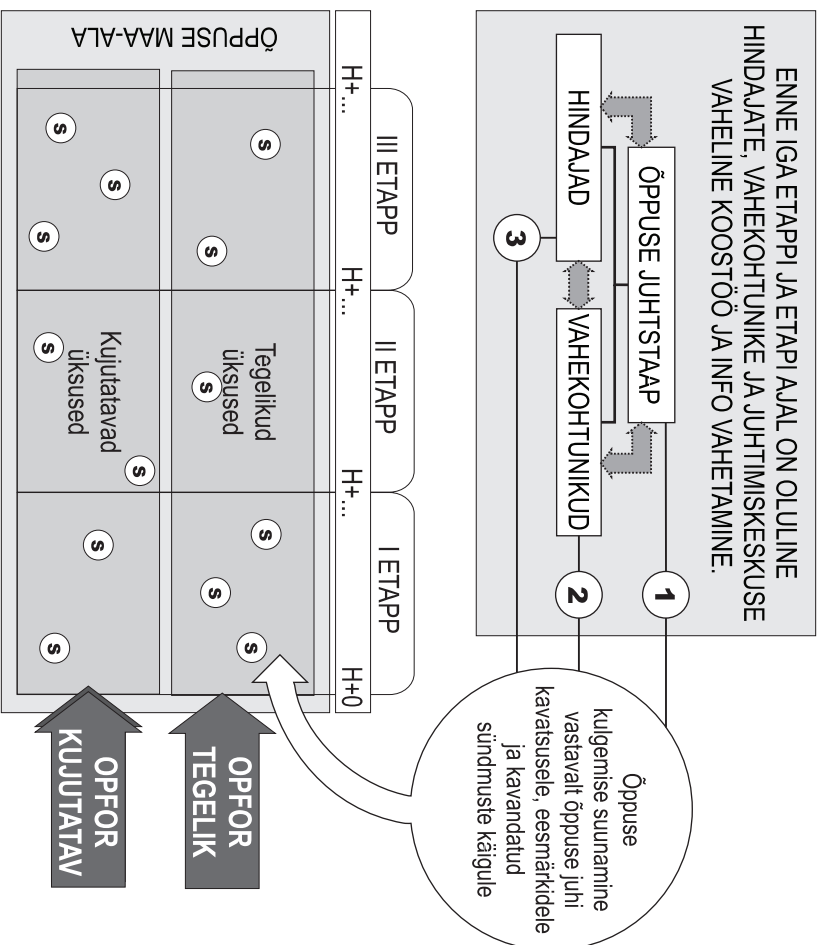
Vahekohtuteenistuse ülesehitus ning vahekohtunike ülesanded sätestatakse õppuse administratiivkäsu vastavas lisas.

Vahekohtunikud on eriülesannetega ülemad, kes täidavad oma ülesandeid eelkõige:

- kujutades ja kirjeldades võitlusvahendite mõju;
- langetades otsuseid personali ja varustuse kaotuste ja rivist väljalangemise kohta;
- hinnates tegevusi ja operatsioone ning langetades otsuseid nende läbi viimise ja kulgemise kohta;
- rääkides läbi õppuse teise osapoole vahekohtunikega;
- edastades teabe kõrgema ja madalama tasandi vahekohtunikele, juhtidele ning naaberüksuste vahekohtunikele.

Märkused:

- ① - Luuakse tingimused ja kontrollitakse, et teguseltak vastavalt kavandatud sündmuste käigule ning seda sõjaajale liigihedasest tingimustes.
- ② - Õppuse kulgemist suunatakse vastavalt õppuse juhi kavatsusele ja õppuse eesmärkidele, sealjuures arvestatakse kavandatud sündmuste käiguga.
- ③ - Õppusel õppivate üksuste tegevust hinnatakse vastavalt kavandatud sündmuste käigule (ettenähtud sündmustele ja intsidentidele). Sealjuures võrreldakse üksuste tegelike sooritusi õppuse eesmärkide, õppivate üksuste standardite ja UTE-dega.
- ④ - Üks õppuse kavandatud sündmustekäigu sündmus.

Joonis 7. Taktikaõppuse juhtimine ning suunamine

Arvestades õppuse kavandatud sündmuste käiku ning lähtudes õppuse juhi kavatsusest mõjutavad vahekohtunikud õppivat üksust selliselt, et:

- tegutsetaks tegelikule sõjategevusele võimalikult ligilähedastes tingimustes;
- õppivate üksuste väljaõppe tase paraneks.

Vahekohtunikud peavad kohe sekkuma õppusel toimuvasse, kui:

- inimelud on ohus;
- on oodata põhjendamatu materiaalselt ja varalist kahju;
- on karta eksimist ohutusnõuete ja kehtivate seaduste vastu (sh keskkonnakaitse);
- kui on ohustatud Kaitseväge üldine maine.

Kui vahekohtunikud on sunnitud vastu võtma otsuseid, mis ei ole tuletatavad õppuse käigust, peavad nad kindlasti asjaomast õppuse osapoolt põhjustest teavitama. Vahekohtunikud toetavad seega õppuse osapoolte juhte, et üksus arvestaks õppuse kitsendavate tingimuste ja piirangutega.

Vahekohtunikud saavad oma ülesandeid täita ainult siis, kui nad:

- valdavad õppuse osapoolte juhtimise ja tegutsemise põhimõtteid ja eeskirju;
- tunnevad igal hetkel õppuse olukorda ja õppuse juhi kavatsust;
- oskavad ja suudavad oma otsuseid kehtestada ning õppivale (vajadusel ka õpetavale) üksusele põhjendada.

Vahekohtunikud tegutsevad üldiselt samamoodi nagu õppiv üksus, et raskestada vastaspoole üksustel õppivate üksuste avastamist ning et vahekohtuniku käitumise põhjal ei saaks teha järeldusi õppuse kavandatud sündmuste käigu kohta. Vahekohtunikud lahkuvad õppiva üksuse juurest ainult siis, kui see on nende ülesannetega seoses vajalik õppuse eesmärkide saavutamiseks või ohu ja kahjude vältimiseks.

Vahekohtu-, kontrollimis- ja juhtimisteenistuse liikmed tuleb tähistada vastavalt sõjaliste õppuste läbiviimise eeskirjadele või õppuse dokumentatsioonis kehtestatud korrale.

4.2 VAHEKOHTUTEENISTUSE KORRALDUS

Õppuse juht on ühtlasi õppuse peavahekohtunik. Vajadusel võib õppuse juht määrata eraldi vahekohtuteenistuse eest vastutava ohvitseri, kelle olemasolu võib osutada vajalikuks, kui on vaja tugevdada vahekohtuteenistust õppuse raskuspunktis ja/või õppuse olulistest etappides või kui tegemist on lihtsalt suure õppusega.

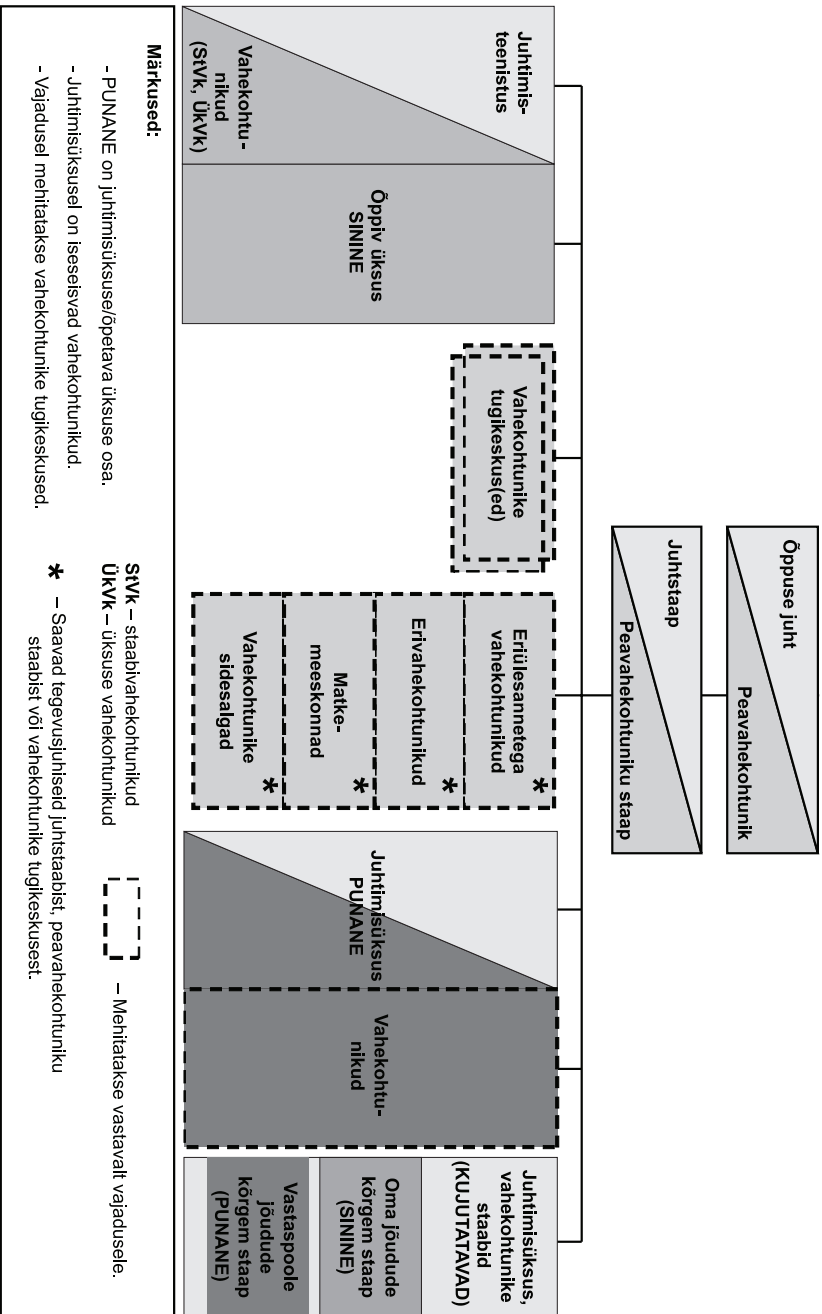
Kui õppusel osalevad mitme riigi relvajõudude üksused, siis vahekohtu-, kontrollimis- ja juhtimisteenistusse võib üksikjuhtudel kaasata ka osalevate liitlaste või partnerriikide liikmeid.

Juhtstaap võib samal ajal täita peavahekohtuniku staabi ülesandeid. See on tavaliselt vajalik vaid kahepoolsetel lahinguõppustel ja/või suurel maaalal korraldatavatel õppustel.

Sõltuvalt ülesandest võib vahekohtuteenistus lisaks peavahekohtuniku staabile sisaldada veel (joonis 8):

- vahekohtunike tugikeskust või -keskusi;
- õppuse osapoolte juures paiknevaid vahekohtunike staape;
- staabi vahekohtunikke;
- üksuste vahekohtunikke,
- eriülesannetega vahekohtunikke;
- erivahekohtunikke;
- matkemeeskondi;
- vahekohtunike sidesalkasid.

Kuigi vahekohtuteenistuse loomine üldse, eriti veel kõigi eeltoodud vahekohtuteenistuse elementide olemasolu, on vajalik vaid väga suurte taktikaõppustel, kirjeldatakse neid selles juhendis sellele vaatamata detailselt. Õppuse juhile jääb siis võimalus otsustada, kas ta oma taktikaõppuse korraldamisel vajab eraldi vahekohtuteenistust või jagab ta vastavad ülesanded õppust läbiviivate isikute vahel.

Joonis 8. Vahekohtuteenistuse võimalik ülesehitus

4.2.1 Vahekohtuteenistus õppivate üksuste juures

Õppivatele üksustele vahekohtuteenistuse korraldamisel tuleb luua õppuse osapoolte juures paiknevad vahekohtunike staabid. Nende staapide koosseisu võivad kuuluda ka teised õppuse juhtimisteenistuse elemendid. Õppuse juht võib määrata ühe õppuse osapoole juures paikneva vahekohtuteenistuse juhi oma abiks kogu õppuse vahekohtuteenistuse korraldamisel. Sellisel juhul allub kogu vahekohtuteenistus sellele ohvitserile.

Vahekohtunike staapidesse kuuluvad enamasti juhtimise põhivaldkondade ja erialade staabivahekohtunikud (StVK) (vt joonis 8). Vahekohtunike staabi juht tähistatakse vastavalt juhtimistasandile (näiteks brigaadi staabivahekohtunik). Talle alluvad kõik selles staabis tegutsevad vahekohtunikud. Peavahekohtuniku staap võib õppuse osapoolte juures paiknevate vahekohtunike staapide käsutusse anda eriülesannetega vahekohtunikke, erialavahekohtunikke ja matkemeeskondi. Pataljoni juhtimistasanditel võivad staabivahekohtunikud sageli täita ka mitmete juhtimise põhivaldkondade ning erialade ülesandeid (näiteks S2/S3/TBK-tõrje staabivahekohtunik; S1/S4 staabivahekohtunik). Sel juhul peab olema tagatud, et staabivahekohtunik omaks teadmisi, mis on vajalikud, et täita talle määratud ülesandeid.

Kompaniide ja kompaniist väiksemate allüksuste juurde määratavaid vahekohtunikke nimetatakse üksuse vahekohtunikeks (ÜkVk). Viimased jagatakse õppuste osapoolte juures kompanii (patarei) ning rühma juhtimistasanditele. Erandjuhtudel võib õppiv üksus saada üksuse vahekohtunikud rühma juhtimistasandist allapoole' (näiteks näidis- või testõppustel). Üksuste vahekohtunikud tähistatakse vastavalt sellele juhtimistasandile, kus neid rakendatakse (näiteks kompanii vahekohtunik).

4.2.2 Vahekohtunike tugikeskus

Kui õppuse üldeesmärgist tulenevalt on vajalik vahekohtuteenistuse osapoolte töö eriti tihe kooskõlastamine, võib õppuse juht anda käsu vahekohtunike tugikeskuste moodustamiseks. Vahekohtunike tugikeskus toetab õppuse juhti sõjalise olukorra kujundamisel, õppuse hindamisel ja õppuse dokumentatsiooni täitmisel ning mõlema õppuse osapoole vahekohtunike sidepidamisel ja vastastikusel teavitamisel. Vahekohtunike tugikeskuste kasutamise korral on õppuse osapoolte juures paiknevad vahekohtunike staabid kohustatud viimastega koostööd tegema ning teavitama vahekohtunike tugikeskust vastaspoolte olukorrast ja plaanidest.

Vahekohtunike tugikeskuse peamine ülesanne on õppuse ühe osapoolle informeerimine vastasosapooltele tegevuse mõjust, kui see vahetult või

täies ulatuses selle osapooleni ei jõua.

Selliste tegevuste hulka kuuluvad eelkõige:

- suurtükiväe, miinipildujate ning õhutõrje tuli;
- tõkked, purustused;
- TBK-võitlusvahendid;
- õhutoetuse relvade mõju ning
- elektroonilise võitluse vahendid.

Samal ajal kirjeldab vahekohtunike tugikeskus lahingutegevuse ja relvade mõju võitlusvahendite luurele. See on vajalik juhul, kui mõju ei ole tegelikult tajutav (nt suurtükiväe ja miinipildujate tule mõju tuletrajektoori luuret tegevale suurtükiväele või keemilise ründemürgi üksuste rakendamine). Sama kehtib mittekasutatavate luurevahendite puhul (näiteks mehitamata luure-sõidukid).

Olukordade kujutamiseks ja kirjeldamiseks võib vahekohtunike tugikeskus peavahekohtuniku staabi korraldusel kasutada eriülesannetega vahe- ja erivahekohtunikke ning matkemeeskondi. Kui muud võimalust ei ole, teavitatakse õppuse vastava osapoolte vahekohtunike staape ja üksuste vahekohtunikke lahinguvahendite mõjust suuliselt.

Vahekohtunike tugikeskuse esitatud andmed lahinguvahendite mõjudest peavad olema üheselt mõistetavad aja, koha ja (mõju)ulatuse tähenduses. Sageli on vaja esitada täiendavaid andmeid, mis on olulised mõju hindamiseks (näiteks suurtükiväe ja miinipildujate laskude arvu, kaliibri ja laske-moona liigi, puistmiiniväljade mõjuaja jms kohta).

Vahekohtunike tugikeskusel peab alati olema ülevaade üldisest ja hetkel kehtivast olukorrast lahinguväljal, mistõttu ta peab saama nii ruttu kui võimalik teada osapoolte plaanidest. Plaanid saab vahekohtunike tugikeskus õppuse osapoolte juures paiknevatelt vahekohtunike staapide vahekohtunikelt. Olukorraga kursis püsimiseks peab vahekohtunike tugikeskus vajadusel töötama ööpäevaringselt, kuulama vahekohtunike sideühendusi ning vajadusel hankima teatud infot ka muul moodusel.

Vahekohtunike tugikeskus on enamasti üles ehitatud järgmiselt (joonis 9):

- juhtkonna juhtimispunkt;
- juhtimise töörühm;
- koordineerimise töörühm;
- operatsioonikeskus;
- teabevahetuse töörühm;
- suurtükiväe töörühm;
- pioneeride töörühm;
- TBK-tõrje töörühm;

- õhutõrje ja õhujõudude töörühm;
- sidekeskus;
- mobiilne vahekohtunike tugikeskus.

Juhtkonna juhtimispunkt koos majutuse, varustuse ja transpordi töörühmadega:

- hoolitseb vahekohtunike tugikeskuse liikmete majutuse ja varustuse eest ning
- suunab veokite kasutamist.

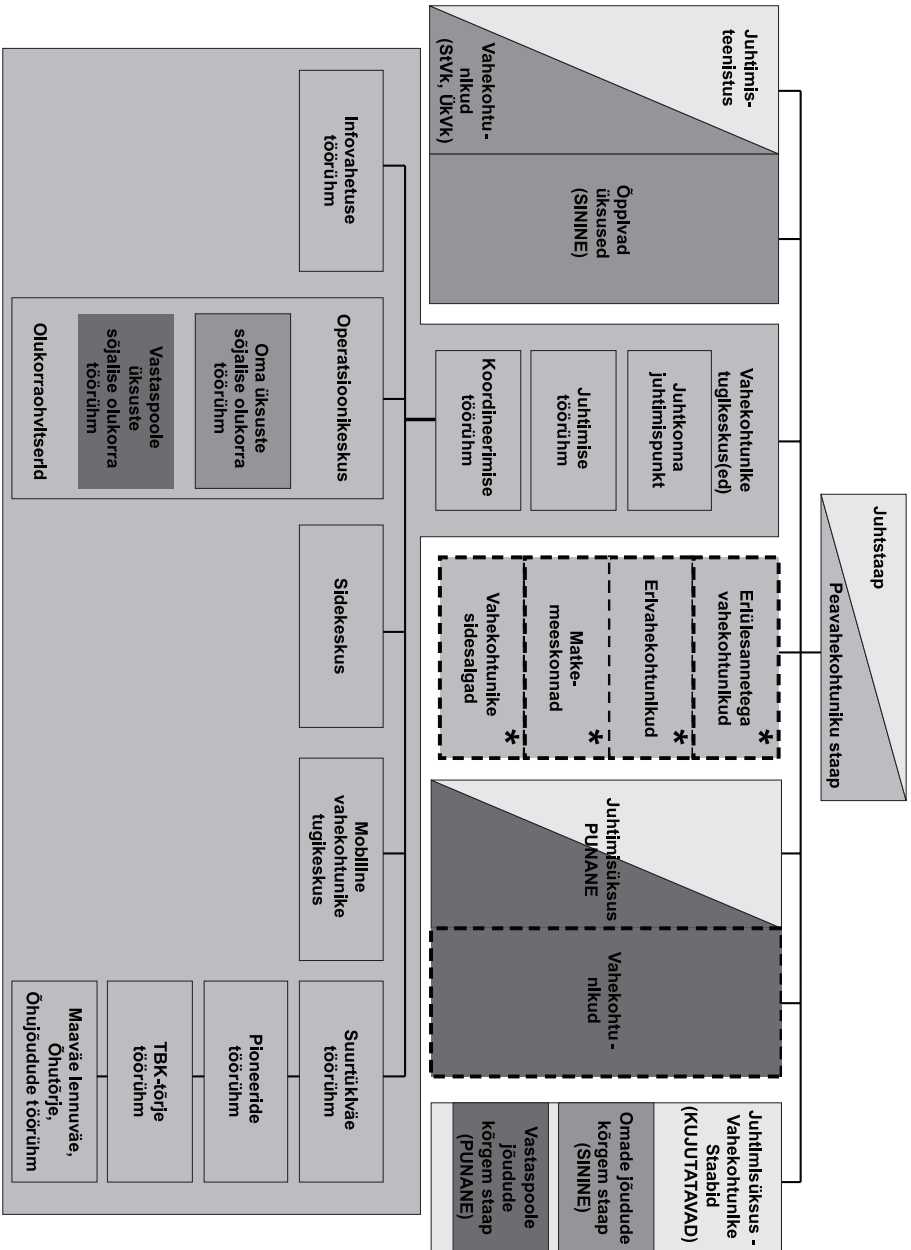
Juhtkonna juhtimispunkt vastutab ka sõjalise julgeoleku eest vahekohtunike tugikeskuses.

Juhtimise töörühm on üldiselt juhtimis- ja peavahekohtunikustaabi ning põhimõttelistes küsimustes mõlema õppuse osapoole vahekohtunike staabi ning alluvate eriülesannetega vahekohtunike koostööpartner. Tema koostab ja levitab vahekohtuteenistusele määratud ettekandeid, aruandeid ja muud dokumentatsiooni.

Koordineerimise töörühma juhile alluvad vahekohtunike tugikeskuse ülejäänud osad.

Koordineerimise töörühmal võivad olla järgmised ülesanded:

- teabevahetuse suunamine, eriti operatsioonikeskuse ja lahingutoetuse üksuste vahel;
- üldise olukorra juhtimine töörühmade ettekannete alusel;
- koostöö mõlema õppuse osapoole vahekohtunike staapidega;
- õppuse juhile hindamiseks ettekannete, aruannete ja raportite koostamine;
- üldise olukorra graafiliste kujutiste valmistamine õppuse juhi ja väekoondiste vahekohtunike staapide teavitamiseks.

Joonis 9. Vahekohtunike tugikeskuse võimalik struktuur

Operatsioonikeskus jaguneb oma üksuste sõjalise olukorra töörühmaks ja vastaspoole üksuste sõjalise olukorra töörühmaks. Siin kooskõlastatakse vahekohtunike staabi koostööd väekoondiste vahekohtunike staapidega ning nende omavahelist koostegutsemist. Samuti vastatakse siin päringutele vastaspoole olukorra ja kavatsuste kohta. Mõlemad töörühmad peavad selle õppuse osapoole olukorra kohta ülevaadet, mille juurde nad on määratud. Töörühmade juurde on kõigi väekoondiste, väeüksuste ja tanki- luurepataljonide jaoks määratud olukorraohvitserid. Nemad teatavad oma vahekohtu, kontrollimis- ja juhtimisteenistusele ning eriülesannetega vahekohtunikele, milline on see mõju, mida vastaspoole tegevus peaks nende õppuse osapoole juures saavutama, ning kuidas seda kirjeldada. Kahe vastaspoole sõjalise olukorra töörühmad (vastane ja omad) osalevad vastaval õppusel omasid kujutava osapoole vahekohtunike sidevõrgus.

Operatsioonikeskuse juures hoitakse valmiduses erialavahekohtunikke, eriülesannetega vahekohtunikke, vahekohtunike sidesalku ning matkemeeskondi erilisteks ülesanneteks ning neid rakendatakse juhtimise töörühma ja peavahekohtuniku staabi korraldusel.

Teabevahetuse töörühm:

- suunab vahekohtunike tugikeskuse sissetulevat ja väljaminevat kirjavahetust ning kirjalikku infot;
- peab märkide töörühma ja bürood;
- hoiab valmiduses teavitajaid väekoondiste vahekohtunike staapide ning juhtimis- ja peavahekohtuniku staabi jaoks.

Vahekohtunike tugikeskuse ülema käsul seab teabevahetuse töörühm sisse küllastajate keskuse.

Suurtükiväe töörühm:

- on partneriks suurtükiväeüksuste juures paiknevatele vahekohtunikele; ta võtab vastu teateid:
  - suurtükiväe tulekokkuvõtete kohta,
  - miinide ja kildrakettide heiteseeriade kohta,
  - raketi-suurtükiväe suitsulaskemoona kasutamise kohta;
- fikseerib suurtükitulule all oleva väekoondise ja teavitab:
  - operatsioonikeskust lahinguüksustele suunatud tule korral,
  - vahetult vastava suurtükiväe pataljoni staabivahekohtuniku sellest, kui suurtükitulud tõrjutakse suurtükitulega,
  - vastavaid vahekohtunike tugikeskuse töörühmi teistele lahingutoetusüksustele või juhtimisüksustele suunatud tule korral,
  - operatsioonikeskust miiniraketidest miinipüüdmistökete korral ;
- rakendab juhtimise töörühma või peavahekohtuniku staabi korraldusel eriülesannetega vahekohtunikke ja tulematkemeeskondi;

- kirjeldab luuret tegeva suurtükiväe juures paiknevatele vahekohtunikele nende tehniliste luuresüsteemide võimalikke luuretulemusi, mida puuduva suurtükitle tõttu tegelikult ei eksisteeri (nt akustilise luure tulemused);
- peab dokumentatsiooni suurtükiväe olukorra kohta;
- vajadusel koostab erialaseid aruandeid/ettekandeid õppuse juhile ning vahekohtunike tugikeskuse juhtimise töörühmale.

Pioneeritöörühm teeb koostööd õppuse mõlema osapoole pioneeritöörühma allüksuste juures paiknevate vahekohtunikega.

See:

- peab dokumentatsiooni väekoondiste tõkestusplaanide kohta;
- teavitab operatsioonikeskust kavandatavatest tõkestustegevustest, et see edastaks info mõlema õppuse osapoole juures paiknevatele vahekohtunikele;
- edastab mõlema õppuse osapoole pioneeritöörühma allüksuste juures paiknevatele vahekohtunikele suurtükiväe, maaväe lennuväe, õhutõrje ja õhujõudude töörühmalt saadud andmed:
  - vastaspoole suurtükitlest ja
  - vastaspoole õhujõudude rakendamisest;
- rakendab juhtimise töörühma või peavahekohtuniku staabi korraldusel eriülesannetes vahekohtunikke nn tõketena mõlema õppuse osapoole kohaliku vahekohtu-, kontrollimis- ja juhtimisteenistuse toetuseks ning
- vajadusel koostab erialaseid aruandeid/ettekandeid õppuse juhile ja vahekohtunike tugikeskuse juhtimise töörühmale.

TBK-tõrjetöörühm teeb koostööd õppuse mõlema osapoole juhtivametkondade TBK-tõrje üksuse ja TBK-tõrje keskuste allüksuste juures paiknevate vahekohtunikega.

See:

- peab dokumentatsiooni TBK-tõrje üksuse tegevuste kohta, eriti:
  - TBK-luure,
  - saastatusest puhastamise,
  - suitsu kasutamise ja
  - ohutustamise kohta;
- võtab vastu TBK-teavitus- ja hoiatusteenistuse teated, tuletab neist tuuma-, bioloogilise ja keemiarelva kasutamise võimalikud tagajärjed ning töötab välja abinõud;
- teavitab operatsioonikeskust kavandatavatest tegevustest TBK-võitlusvahenditega ja nende mõjust;
- teavitab mõlema õppuse osapoole TBK-tõrje üksuse allüksuste juures paiknevaid vahekohtunikke;

- vastaspoole suurtükitlest ja
- vastaspoole õhujõudude kasutamisest;
- kui mõlema õppuse osapoole TBK-tõrje üksuse allüksuste juures paiknevad vahekohtunikud esitavad taotluse ning juhtimise töörühm või peavahekohtuniku staap annab korralduse, siis rakendab eriülesannetes vahekohtunikke ja matkesalku:
  - TBK-võitlusvahendite kasutamisel ja
  - TBK-luures (eriti kiirte leidmisel õhust) ning
- vajadusel koostab erialaseid aruandeid/ettekandeid õppuse juhile ja vahekohtunike tugikeskuse juhtimise töörühmale.

Maaväe lennuväe, õhutõrje ja õhujõudude töögrupp teeb koostööd mõlema õppuse osapoole maaväe lennuväe üksuse, õhutõrjeüksuse ja õhujõudude allüksuste juures paiknevate vahekohtunikega.

See:

- peab dokumentatsiooni nende üksuste olukorra kohta;
- võtab vastu teateid relvade rakendamise kohta, hindab neid teateid vastaspoole relvade kasutamist, võimalikke korduvteateid ning juhtide poolt ette antud kaotuspiirmäärasid arvestades;
- teavitab:
  - operatsioonikeskust, kui mõju oli mõlema õppuse osapoole lahinguüksustele,
  - vastavat töörühma vahekohtunike tugipunktis mõjust lahingutoetuse üksuste allüksustele,
  - kaotuste korral vahetult mõlema õppuse osapoole tankitõrjehelikopterite juures paiknevaid vahekohtunikke;
- aitab lahingu- ja tankitõrjehelikopterite allüksuste juures paiknevatel vahekohtunikel võtta ühendust vastaspoole vahekohtunikega;
- vajadusel koostab teemakohaseid aruandeid/ettekandeid õppuse juhile ning vahekohtunike tugikeskuse juhtimise töörühmale.

Sidekeskus koostöös sidekorralduse juhi ning telefon-, telegramm-, arvutiandme- ja raadioside töörühmadega:

- seab sisse sideühendused ning haldab neid;
- toetab kõiki keskusi ja töörühmi sidepidamisel;
- hoolitseb selle eest, et vahekohtunike tugikeskuse kõigis keskustes ja töörühmades oleks olemas vajalik sidealane dokumentatsioon.

Mobiilse vahekohtunike tugikeskuse rakendamine võib osutada vajalikuks, kui statsionaarne vahekohtunike tugikeskus ei saa teatud aja jooksul ühes oma vastutusvaldkonnas ülesandeid täita. Mobiilne vahekohtunike tugikeskus võtab siis üle kõik vahekohtunike tugikeskuse funktsioonid. Vahekohtunike tugikeskuse juht peab seda arvesse võtma personali, materiaalse varustuse ja eriti sidevahendite määramisel.

4.2.3 Muud vahekohtunikud ning otsustamispädevused

Eriülesannetega vahekohtunikud tugevdavad vahekohtuteenistust õppuse raskuskeskmes ning neid kasutatakse vahekohtunikuteenistuse reservüksusena, mis jälgib teatud õppuse lõike.

Erialavahekohtunikud täidavad ülesandeid kindlate erialade piires. Neid tähistatakse enamasti vastavalt nende ülesandele (näiteks tökete, suurtükiväe, õhutoetuse, TBK-tõrje, tsiviil-militaarkoostööd jälgiv vahekohtunik).

Vahekohtunike sidesalgad kooskõlastavad õppustel liitlastega viimaste õppiva üksuse juures paiknevate vahekohtunike ja oma jõudude vahekohtuteenistuse tegutsemist ning toetavad mõlema õppuse osapoole vahekohtunike koostööd.

Matkemeeskonnad kujutavad vastaspoole relvade ja võitlusvahendite mõju maastikul. Neid tähistatakse vastavalt nende ülesandele (näiteks tule matkemeeskond).

Vahekohtunike abid toetavad vahekohtunikke eelkõige staabitöös, õppuse hindamisel, raadioside pidajatena, autojuhtidena jne. Vahekohtunike abisid võib anda kõigi vahekohtunike alluvusse.

Lahingutegevuste tulemuste kohta antavad otsused tuleb kooskõlastada mõlema õppuse osapoole vahekohtunike vahel. Kui ühe õppuse osapoole juures ei paikne vahekohtunikke, tuleb otsused kooskõlastada vahekohtunike tugikeskuse või peavahekohtuniku staabiga.

Üldiselt on otsustuspädevus:

- kõrgemalseisva juhtimistasandi vahekohtunikul, kui kohal viibivad erinevate juhtimistasandite vahekohtunikud;
- oma osapoole juures paikneval vahekohtunikul, kui kohal viibivad sama juhtimistasandi vahekohtunikud;
- üksuse vahekohtunikul erialavahekohtuniku suhtes.

4.3 TEABE HANKIMINE JA EDASTAMINE

Pärast ametikohale määramist ning enne õppuse algust tutvuvad vahekohtunikud õppuse dokumentatsiooniga, kavandatud sündmuste käiguga ning vajadusel ja võimalusel õppuse maastikuga. Eelkõige tuleb tutvuda maastiku nende osadega, kus võib oodata õppusel tekitatavat kahju.

Vahetult enne õppuse algust peavad vahekohtunikud alati kontrollima sideühendusi. Enne lahingutegevuste algust kontrollivad vahekohtunikud, kas nad peavad vastaspoole vahekohtunikega teavet vahetama ja eelseisvaid

tegevusi kooskõlastama. Sama kehtib iga õppuse järgneva etapi puhul. Õppuse sama osapoole vahekohtunikud võtavad alati enne õppuse algust ning enne iga järgnevat õppuse etappi omavahel ühendust, vahetavad andmeid ja kooskõlastavad tegevusi.

Õppuse läbiviimise etapis vahekohtunikud võrdlevad pidevalt õppuse telglikku käiku õppuse kavandatud sündmuste käiguga. Õppuse algusest alates hangivad vahekohtunikud teavet õppiva üksuse kavatsuste kohta ning edastavad selle kõrgema tasandi vahekohtunikele ja vahekohtunike staapidele/tugikeskusele.

Vahekohtunikud saavad infot peamiselt seeläbi, et ise jälgivad sündmuste käiku, osalevad käskude andmisel, staabi- ja juhtimispunkti nõupidamistel ning olukorrast ettekandmistel, jälgivad sideühendusi ning saavad suuni-seid vahekohtunike tugikeskusest. Lisaks sellele osalevad vahekohtunikud igapäevastel koosolekutel, kus õppuse peavahekohtunik tutvustab mõlema osapoole lahinguplaane ja kavatsusi eelseisvaks (suurematel õppustel järgmise päeva) lahingutegevuseks. Staabivahekohtunikud saavad ka koopiad õppuse osapoolte vormistatud kirjalikest käskudest ja olulistest teadetest.

Omavahel lahingukontakti astuvate üksuste vahekohtunikud vahetavad lahinguplaane ning teavet vahetult enne lahingu algust, lahingu käigus ja lõpus. Seda silmas pidades teevad oma ja vastaspoole vahekohtunikud tavaliselt saadud lahinguplaanidest kaks koopiat. Vajadusel võivad vahekohtunikud maastikul kohtuda ja täiendavaid andmeid vahetada. Vahekohtunikud ja hindajad vahetavad infot vastavalt vajadusele.

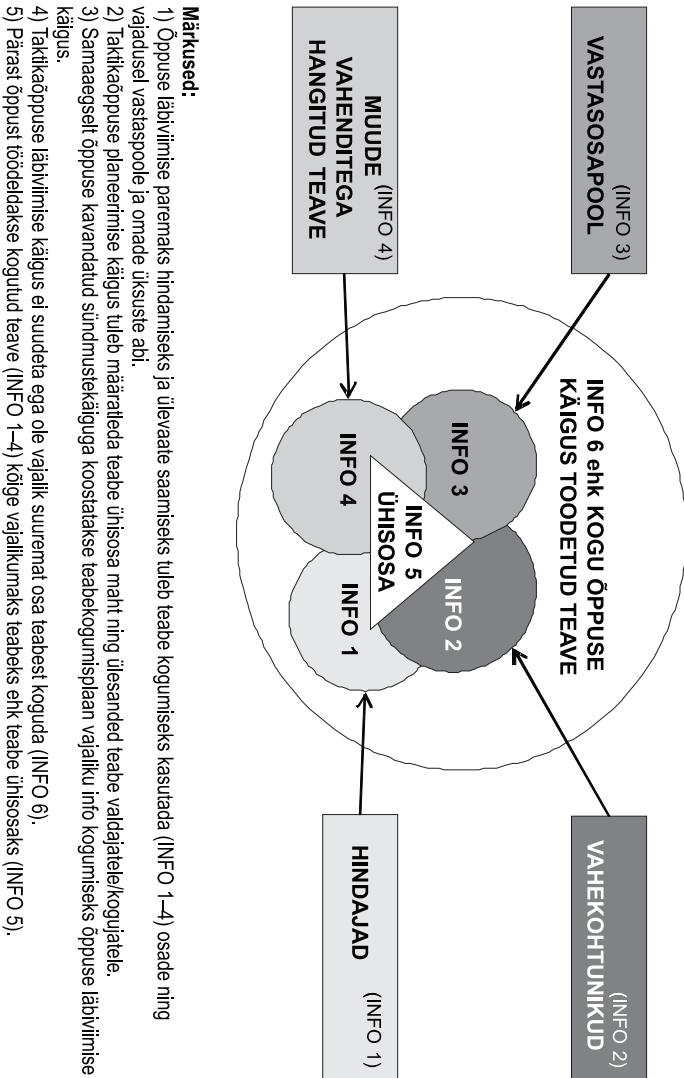
Lahingukontakti plaanides ja pidades peavad üksused kõigist oma tegevus-test teavitama oma vahekohtuniku.

Pataljoni juhtimistasemel ja kõrgemal võib kasutada vahekohtunike side-salkasid, mis teavitavad vahekohtunike tugikeskust täiendavalt vastava staabi operatsiooniplaanidest ja pataljoni või väekoondise tuletegevusest. See vähendab üksuste vahekohtunike ja staabivahekohtunike koormust. Vahekohtunike tugikeskusest tulnud teabe annavad vahekohtunike side-salgad edasi staabivahekohtunikele ja üksuste vahekohtunikele.

Joonis 10 kajastab info hankimise põhimõtteid. Arvestada tuleb asjaoluga, et suur hulk teavet läheb õppuse käigus nagunii kaduma. Seetõttu tuleb hoolikalt läbi mõelda, mida täpselt on vaja teada. Selleks puhuks võib koostada õppuse teabekogumisplaani, mis määrab kindlaks, kes, kus, millal ja millist informatsiooni peab hankima. Teabekogumisplaaniga saab kindlustada, et väga oluliste sündmuste puhul oleks samaaegselt teavet kogumas mitu isikut, kes kõik jälgivad ühte ja seda sama sündmust erinevatest vaatenurkadest ning teevad märkmeid. Taoline kattuvus tagab, et hilisemal hin-

damiskokkuvõtete koostamisel ja tegevusjärgsete arutelude ettevalmistamisel ning õppuse läbiviimise kohta ettekannete koostamisel oleks piisavalt algmaterjali, mille põhjal järeldusi teha (joonis 10 – ühisosa).

Joonis 10. Teabe hankimise põhimõtted taktikaõppusel

Vahekohtunikud kannavad lahingute tulemusest ette vastavalt kehtestatud korrale ning lähtudes alluvusvahekorrast. Õppuse juhi määratud ohvitser (peavahekohtuniku abi) esitab koondettekande juhtstaapi ja määratud hindajatele. Kõik vahekohtunikud teevad lahinguvaheaegadel märkmeid ja vahekokkuvõtteid, et värskest nähtu saaks kohe kirja pandud ning midagi ei ununeks.

4.4 TEGEVUSTE MATKIMISE JA MÄRGISTAMISE KORD ÕPPUSTEL

Taktikaõppuste paremaks juhtimiseks, õppuse osapoolte ning läbiviijate märgistamiseks ning matkitud lahinguolukordade kujutamiseks luuakse õppuse ajaks vastav märgistamiskord. Enne õppuse läbiviimise etappi peavad kõik õppusel osalejad olema teadlikud sõidukeid, isikuid ja relvasüsteeme matkivatest märgistustest, vastavatest märguannetest ja helidest. Allpool on välja toodud enimlevinud märgistamise viisid.

Õppivatel ja teistel oma jõudude üksustel eraldav märgistus puudub. Üksused märgistatakse vastavalt Kaitseväes tavapäraselt kehtestatud korrale. Kui õppivate üksuste ja/või oma jõudude üksuste masin on pihta saanud, siis lülitatakse sisse ohutuled.

Vastaspoole isikkoosseisul ja masinatele peab selgelt nähtaval kohal asuma kollane lint. Kui vastaspoole masin on pihta saanud, siis lülitatakse sisse ohutuled (soomukil vilkur).

Vahekohtunike-, hindajamis- ja juhtimisteenistuse masinatele ja isikkoosseisule paigaldatakse selgelt nähtavale kohale sinine lint. Pimedas märgistatakse masin ja isikkoosseis sinise valgusega. Piiratud nähtavuse tingimustes ei tohi vahekohtunikud, hindajad ega juhtimisteenistus oma tegevusega allüksusi reeta.

Miiniväljad ja pioneeritõkked märgistatakse puna-valge kilelindiga. Miiniväljade märgistamisel tuleb järgida vastavaid rahvusvahelisi nõudeid. Oletatava vastaspoole tuleku suunda jäetakse teabeleht, mille ühele poolele märgitakse, millise tõkkega on tegemist ja millal see valmib; teisele poolele kirjutatakse paigaldatud miine puudutav teave ja milline üksus miinid paigaldas. Märgistusvahendite olemasolu ja pioneerirajatise valvamise eest vastutab allüksus, kelle vastutusallas miiniväli kuulub. Märgistus peab olema korrektselt vormistatud, miinivälja passist tehakse koopia ja edastatakse üksuse staapi. Miiniväljade paigutamisest peab vastav üksus alati teavitama allüksuse või staabi vahekohtunikku.

Pioneeritõkete rajamine õppusel

Selleks, et üksustel tekiks võimalikult realistlik ettekujutus lahingutegevusest, püstitatakse võimalusel tegelike mõõtmetega pioneeritõkked. Selleks kasutatakse näiteks õppemiine ja/või puust tehtud miine. Kui maastik võimaldab, siis paigutatakse miinid maapinnale õiges moodsus ja asetuses, kasutades õigeid mineerimise võtteid. Muul juhul paigutatakse miinid vastavalt võimalusele. Kõigi pioneeritõkete rajamisel ja lõhkekehade kõrvaldamisel peab järgima ajalisi normatiive (vt pioneeriteenistuse olukordade tabelid).

Relvasüsteemide ja plahvatuste matkimine

- Käsitulirelvade kasutamist matkitakse paukpadrunitega.
- Tankitõrjelasku matkitakse lõhkepaketiga.
- Lahingusõidukite raskekuulipildujast laskmist matkitakse helisignaaliga.
- Miine matkitakse õppe- ja/või puust miiniimitatsioonidega.
- Lõhkeainet/-laengut matkitakse puidust klotsidega.
- Helikopterite õhurünnakut matkitakse põleva kollase vilkuri ja helisignaaliga.
- Vastaspoole kaudtuld matkitakse hajutatud lõhkepakettide grupiga,
- Muud tegevust või vahendeid matkitakse ainult kooskõlastatult peavahekohtunikuga.

Matkevahenditega kujutatavate lahingumõjude üldkogus peab vastama allüksuse tabelvarustusele.

4.5 ÕPPUSE KULGEMISE KORRALDAMINE

Iga taktikaõppuse läbiviimise etapis on vajalik seda suunata ja mõjutada, et see kulgeks õigesti. Sellega tegeleb taktikaõppusel vahekohtu- ja juhtimisteenistus.

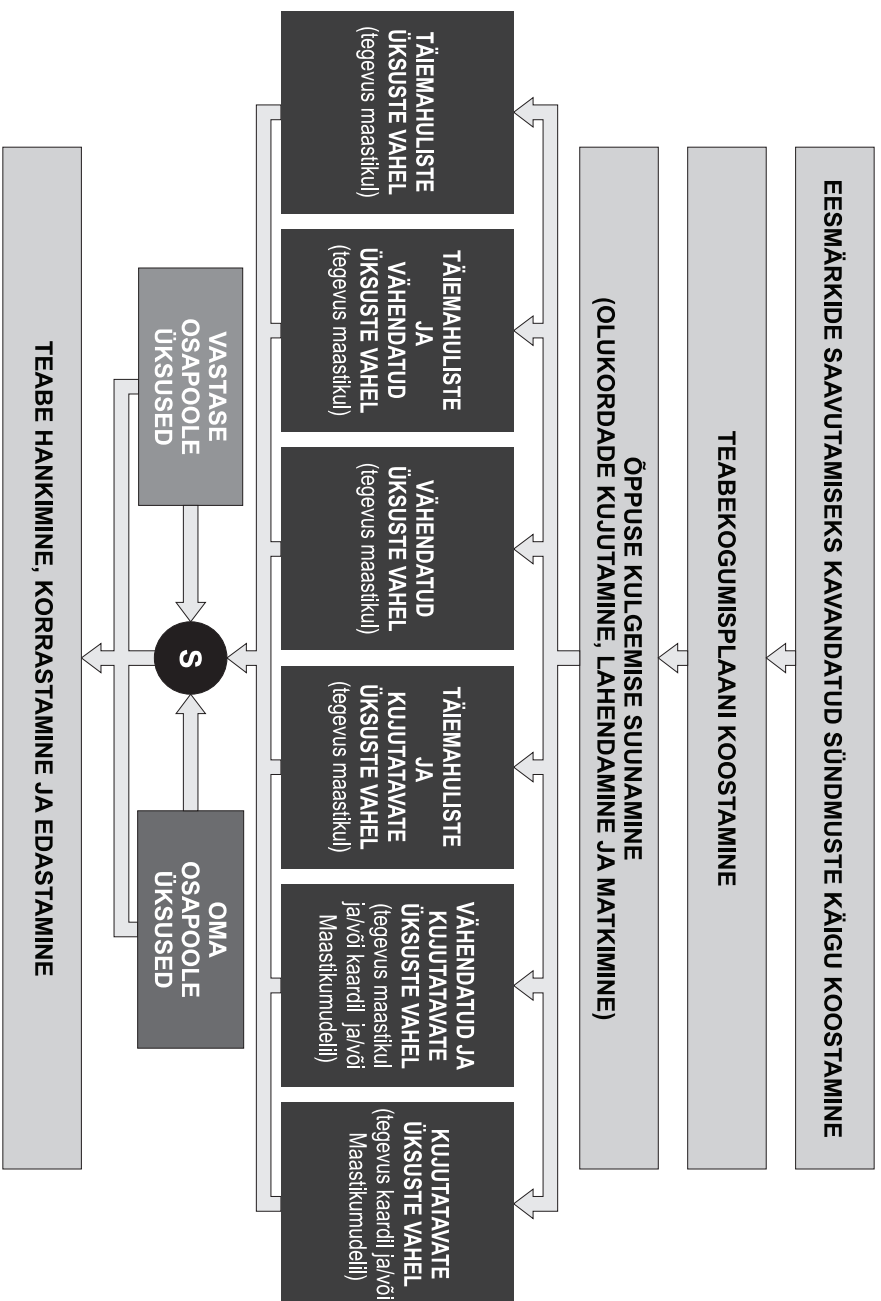
Põhimõtteliselt võib olla vajalik suunata ja mõjutada olukordi:

- täiemahuliste üksuste vahel (sellisel juhul tegutsetakse lahinguolukorrale vastaval maastikul, kus nii oma kui vastase üksused on esindatud täiskosseisus);
- täiemahuliste ja vähendatud üksuste vahel (sellisel juhul tegutsetakse lahinguolukorrale vastaval maastikul, kus oma üksused on esindatud täiskosseisus, kuid vastase üksused vähendatud kooseisus);
- vähendatud üksuste vahel (sellisel juhul tegutsetakse lahinguolukorrale vastaval maastikul, kus nii oma kui vastase üksused on esindatud vähendatud kooseisus);
- täiemahuliste ja kujutatavate üksuste vahel (sellisel juhul tegutsetakse lahinguolukorrale vastaval maastikul, kus oma üksused on esindatud

täiskoosseisus, kuid vastane on esindatud vaid staapidega või puudub, st tema tegevust kujutatakse);

- vähendatud ja kujutatavate üksuste vahel (sellisel juhul tegutsetakse kas maastikul, mis ei pea olema lahinguolukorrale vastav, või siseruumides; oma üksused on vähendatud koosseisus ja vastase üksused on esindatud staapidega või puudub ja nende tegevust kujutatakse);
- kujutatavate üksuste vahel (sellisel juhul tegutsetakse siseruumides; oma osapool on esindatud staabiga, vastase osapool on esindatud kas staabiga või puudub ning mõlema osapoole tegevust kujutatakse).

Alljärgnev joonis annab üldise ülevaate taktikaõppuse suunamise põhimõtetest.

Joonis 11. Taktikaõppuse kulgemise korraldamise põhimõtted

Vahekohtunikud suunavad ja/või mõjutavad õppuse käiku, lähtudes oma tegevuses eelkõige:

- õppuse kavandatud sündmuste käigust;
- kohalikust olukorrast;
- ohutusnõuetest ja õppuse tingimustest.

Õppuse suunamiseks ja mõjutamiseks on mitmeid võimalusi, neist peamised on:

- kujutada ja kirjeldada vastaspoole relvade ja võitlusvahendite mõju;
- kirjeldada ühe õppuse osapoole tegevuse mõju teisele osapoolele, naaberüksuste olukorda kõrgematele juhtimistasanditele ja teistele allüksustele (seda on eriti hea teha siis, kui naaberüksused ei võta ise õppusest osa);
- kirjeldada õhujõudude luuretegevuse tulemusi;
- anda juhiseid ja käske, määrata inimeste rivist väljalangemist ja materiaalseid kaotusi jne.

Kujutamised ja kirjeldused õppuse käigu suunamiseks peavad vastama olukorrale. Lahinguolukorra ja tegevuste kirjeldamisel peab vahekohtunik olema võimeline kirjeldama tegelikku lahingupilti. Kirjeldused võivad üheaegselt sisaldada nii vastase manöövrit ja tule mõju kui ka lahinguruumi mõju ning osapoolte kaotuste määrasid.

Lahinguolukordade lahendamiseks kasutavad vahekohtunikud loovat mõtlemist ja kujutlusvõimet ning toetuvad varasematele teenistuskogemustele ja lahinguolukordade lahendamise ning lahingumõju kujutamise tabelitele (lisa F). Kui vahekohtunikud ei suuda olukordi pädevalt kujutada ja kirjeldada, siis nad loovad õppivatele üksustele lahingust vale ettekujutuse ning see viib väärhinnanguteni. See omakorda paneb juhid ja õppuse osapooled olukorrale valesti reageerima.

Olukordade lahendamine ja juhtimine sõjalistel taktikaõppustel

Vahekohtunikud peavad olukordade lahendamisel lähtuma taktikalise tegevuse õigsuse printsiibist.

Järgida tuleb:

- lahingutegevuse realistlikkust;
- relvade tõhusat kasutamist;
- maastiku tegelikku mõju lahingutegevusele;
- üksuste omavaheliste jõuvahekordade mõju.

Abivahenditeks ja näidisteks on relvade ja võitlusvahendite mõju kujutamise ning rivist väljalangemiste ja kaotuste tabelid (lisa F).

Vahekohtunikul on õigus suunata ja juhendada allüksuse ülemat ja allüksust. Vajadusel juhib ta ülema tähelepanu alluvate tegevusele. Allüksust

juhendab ta võimalusel läbi allüksuse ülema. Situatsioonide kirjeldused annab vahekohtunik enamasti isiklikult üksuse juhile – sidevahendeid kasutab ta ainult siis, kui õppuse kulg selle vältimatuks teeb. Vahekohtunik annab võimalusel kirjeldused üle sellel tasandil, kus suudetakse sündmus ära tunda. See võimaldab hinnata info liikumist käsuahelat pidi üles, olukorras orienteerumist, otsuse vastuvõtmise protsessi ning sellele järgnevat lahingutegevuse juhtimist.

Olukordade lahendamisel saavad vahekohtunikud iga lahingukontakti eel vastaspoole vahekohtunikelt manöövri skeemi, mis peab sisaldama vähemalt:

- vastase ülesannet ja eesmärki;
- vastase üksuse liiki, suurust ja põhirelvastust;
- vastase tuletoetuse võimalusi ning
- vastase pioneerivõimekust.

Ootamatud olukorrad. Kui vahekohtunik ei ole mingil põhjusel valmis olukorda suunama, võib ta olukorrast ülevaate saamiseks ja kontrolli saavutamiseks osapoolte liikumist aeglustada või isegi peatada. Vajadusel võib vahekohtunik küsida teavet ja tegevusjuhiseid kõrgemalseisvalt vahekohtunikult, näiteks staabivahekohtunikult.

Olukorra peatamisel veendub vahekohtunik, et osapoolte üksused ei jätkaks tegevusi, mis aitaks neil edasises lahingutegevuses kohest edu saavutada. Olukorra peatamisel peab vahekohtunik viivitamatult teavitama vahetat kõrgemat vahekohtunikku ja peavahekohtuniku staapi (vahekohtunike tugikeskust).

Kui olukordi lahendades tekivad eriarvamused, on alati määravam kõrgema vahekohtuniku otsus. Kuna õppivate üksuste ja oma jõudude vahekohtunikel on kõige parem ülevaade õppivate üksuste hetke õpiolukorrast ja arengust ning õppuse eesmärkide saavutamisest, siis on nende otsus vastaspoole vahekohtunike omast alati kaalukam.

Üldjuhul vahekohtunikud sekkuvad alles siis õppusesse, kui selle tegelik kulg kaldub olulisel määral kõrvale õppuse kavandatud sündmuste käigust või kui valitseb oht, et mõni õppuse oluline osaesmärk jääb saavutamata.

Vahekohtunikud peavad sekkuma kohe, kui nähakse OTE rikkumist. Igal juhul peavad vahekohtunikud ära hoidma vastaspoolte lähikontakti, kuna see muudab tegevuse kontrollimatuks. Vahekohtunike ülesanne on ohtlike olukordade ennetamine, mitte tagajärgede likvideerimine.

Kehtestatud piirangute järgimiseks ja kontrolliks tuleb vahekohtunikele väljastada kaart, kuhu märgitud õppuse ala piirid. Vahekohtunikud on kohustatud kontrollima, et allüksused peavad kinni vastavatest piirangutest.

Vahekohtunik peab jälgima ka muude kehtivate piirangute täitmist, näiteks liikluseeskirju või keskkonnakaitsenõudeid.

Õppuse katkestamised võivad osutada vajalikuks, kui:

- üksusi on vaja üksteisest lahutada ja korrastada;
- on vaja kehtestada ohutusnõudeid;
- ainult sel moel on võimalik vältida õnnetusjuhtumeid ning muid raskete tagajärgedega sündmusi;
- õppiva üksuse tegevus pole õige ning osutub vajalikuks see viivitamatult lõpetada.

Kogu õppuse katkestamise käsu annab üldiselt juhtstaap peavahekohtuniku staabi ettepanekul. Kohalikud õppuse katkestused võib käskida iga vahekohtuniku oma tegevuspiirkonnas. Esimesel võimalusel tuleb sellised katkestamised kooskõlastada teiste, eeskätt vastaspoole vahekohtunikega.

Lahingkontaktide käigus olukordi lahendades määrab vahekohtunik osapooltele kaotusi elavjõus ning tehnikas. Vahekohtuniku määratud aja jooksul ei tohi tema poolt kahjustatuks ja/või hävitatuks kuulutatud lahingumasinaga seotud isikud lahingus osaleda, kuid nad peavad hoidma kontakti oma allüksusega. Sealjuures vahekohtunikud jälgivad, et liiklus saaks võimalikult vähe häiritud, kui nad annavad sõidukitele käsu rivist väljalangemiseks.

Vastaspoole haavatute ja langenute osakaalu määramisel ning matkimisel lähtuvad vahekohtunikud vastavatest inimkaotuste prognoosimise tabelitest (vt lisa F). Kui vahekohtunik on võitlejad haavatuks või hukkunuks nimetanud, võtavad nad kiivrid peast ning liiguvad otsesest lahingutegevusest eemale vahekohtuniku poolt sätestatud kaugusele/kohta. Hävitatud vastase masinad liiguvad samuti vahekohtuniku määratud kaugusele otsesest lahingutegevusest eemale. Üksuste alakomplekteerituse korral võivad vahekohtunikud anda loa pärast üksuse ümberkorraldamist haavatuid, langenuid ja kahjustatud masinaid kasutada lahingutegevuse täiendusena või uue lahinguüksusena.

Õppivate üksuste/oma jõudude haavatute ja langenute osakaalu määramisel ning matkimisel lähtuvad vahekohtunikud vastavate inimkaotuste prognooside tabelitest (lisa F). Meditsiiniteenistus valmistab ette ja annab vahekohtunikele haavatute kaardid, mille vahekohtunikud edastavad inimkaotuse prognooside tabelite järgi haavatuks määratud sõduritele. Võimalusel jätab vahekohtunik enda kätte kaardi teise poole, kuhu kirjutab haavatu nime. Vahekohtunikud peavad arvestama sellega, et kui esmaabi ja evakueerimine on puudulik, siis langenute ja raskelt haavatute osakaal kasvab teatud aja möödudes.

Lahingutegevuses langenuteks määratud kaitsevälalased võtavad pärast

vahekohtunikult diagnoosi saamist kiivrid peast. Haavatute ja langenute liikumine, käitlemine ning toitlustamine leiab aset vastavalt allüksuses kehtestatud korrale. Kui allüksuse ülem otsustab, et langenutega ei tegeleta, siis võib vahekohtunik saata langenud üksuste langenute kogumispunkti. Kui haavatud ja langenud on sihtkohta jõudnud, võivad vahekohtunikud väljaõppelistel kaalutlustel muuta haavatud ja langenud allüksuste täienduseks. Siin lähtutakse õppuse administratiivkäsu lisadest ja õppuse juhilt saadud korraldustest.

Tavaliselt korraldatakse täiendust õppivate üksuste isiklike vahenditega, aga mitte sagedamini kui üks kord 24 tunni jooksul. Kui haavatud/langenud jäävad lahingutegevuse tulemusel vastase alale, siis vastaspoole vahekohtunik määrab koha, kuhu need liiguvad. Vastaspoole vahekohtunik võtab ühendust õppivate/oma jõudude allüksuse vahekohtunikuga, kes teavitab õppivate üksuste ülemaid. Käsuahelat pidi edastatakse info allüksusest pataljonidesse, kust kokkuleppel vahekohtunikuga saadetakse mänguväliselt haavatutele/langenutele järgi transport. Selleks, et vältida langenud/haavatud sõduri varustuse kadumist või muud segadust, peab kaitsevõelaste varustus olema korralikult märgistatud (kompanii/rühm/jagu/nimi).

Kui õppivate üksuste lahingusõidukid saavad kahjustada, siis vahekohtunikud kannavad hoolt selle eest, et:

- Edasi liikumisel väljalangenuks määratud lahingusõidukid liiguksid üksuse taha ja järgneksid iseseisvalt ja lahinguolukorrale vastavalt eespool olevale üksusele nägemiskaugusel. Nad kaasatakse taas tegevustesse, kui määratud rivist väljalangemise aeg on läbi.
- Tagasi liikumisel tõmmatakse rivist väljalangenud lahingusõidukid nii kaugele võitleva üksuse taha varju, et nad ei saaks sekkuda käimasolevasse lahingutegevusse. Kui rivist väljalangemise otstarve on saavutatud, tuleb need sõidukid taas üksusesse integreerida.

Kui lahingusõiduk on täielikult hävitatud, siis vahekohtunik teavitab allüksuse ülemat vajadusest masin tagala alale teisaldada. Kui masin jääb vastase alale, siis liigub see sõiduk kooskõlastatult vahekohtunikuga tagala alale. Igas masinas peab olema kaart, millele on märgitud, kuidas tagala alale sõita. Juhul, kui lahingusõiduki evakueerimine ja äravedamine ei ole võimalik, on vahekohtunike ülesanne kõigi temale kättesaadavate vahenditega vältida, et see mõjutaks kuidagi lahingutingimustele ligilähedase õppuse kulgemist.

Olukordade lahendamisel ja juhtimisel määravad vahekohtunikud proportsionaalselt ka tehnika, relvastuse ja sidevahendite kaotusi. Kui on antud käsk sidepersonalile ja sidevahendite rivist väljalangemiseks, siis ei tohi neid sel ajal kasutada juhtimiseks. Sidevahendite kasutamist sel ajal võib lubada

ainult juhul, kui on vaja vältida ohtlikust olukorrast tekkinud ohtu. Üldiselt kehtib põhimõte, et kahjustatud varustust käideldakse vastavalt allüksuses kehtestatud korrale. Kahjustatud relvastust ja sidevahendeid kantakse kaassas.

Vahekohtunikud jälgivad, et õppustel peetaks kinni sõjavangide kohtlemise nõuetest.

Kaardi- ja staabiõppustel lahendatakse ja juhitakse olukordi sõjamängu meetodil, mis tähendab, et olukordi kujutatakse ning sündmused leiavad aset topograafilisel kaardil, liivakastis või maastikumudelil. Vahekohtunikud loovad ja kirjeldavad erinevaid situatsioone ning ootamatuid intsidente, mille põhjal ülemad peavad piiratud aja jooksul võtma vastu otsuseid ning juhtima allüksuseid lahinguid.

4.6 SIDEÜHENDUS

Õppuse administratiivkäsk sisaldab tavaliselt eraldi lisa side kohta. Sidevahendite hulk ja sidevõrkude suurus sõltuvad õppuse liigist ja vahekohtuteenistuse ülesannetest. Selles on määratud taktikaõppuse sidevahendid, -võrgud ja sagedused ning sidepidamise korraldus.

Taktikaõppuse sidevõrgud on soovitatav üles ehitada nii, et need jaguneksid kolme suuremasse kategooriasse – õppuse administreerimise võrk, vahekohtuteenistuse võrk ning taktikaline võrk. Suuremate õppuste puhul võib vajalikuks osutuda ka teiste raadiovõrkude moodustamine. Igas võrgus jaotatakse sagedused vastavalt vajadusele.

Õppuse administreerimise võrgus vahetatakse teateid, mis on seotud õppuse tagamisega.

Vahekohtuteenistuse võrgus suunatakse lahingutegevust. Selles võrgus suhtlevad omavahel oma- ja vastasosapoole vahekohtunikud. Sagedused peavad selles võrgus olema läbimõeldult jagatud, kuna vastasel juhul hakkavad erinevate üksuste sideseansid teineteist segama ning olukordade juhtimine ja kaotuste määramine muutub keeruliseks. Samas ei tohi sagedusi olla liiga palju, sest siis võivad vahekohtunikud kaotada ülevaate naabrite tegevusest. Seda probleemi aitab mõnevõrra vältida skaneerimist võimaldavate radiojaamade kasutamine.

Taktikalises võrgus toimub õppivate üksuste taktikaline side. Selle ehitavad üles õppivad üksused vastavalt SOP-ile.

Vahekohtunikud jälgivad oma õppuse osapoole sidevõrke. Neisse sidevõrkudesse sisenevad nad vaid siis, kui nende sekkumine on vajalik õppuse

kulgemise või õppuse tingimuste ja ohutusnõuete seisukohast.

Mõlema õppuse osapoole vahekohtunikud peavad olema valmis piiratud aja jooksul ning ettevalmistamata sisenema teise õppuse osapoole vahekohtunike sidevõrkudesse, et kiiresti teavet vahetada.

Selleks, et vahekohtunikuteenistus saaks omavahel kooskõlastada tuletoetuse ning õhujõudude ja -tõrje tegevuse mõju õppuse kulgemisele, tuleb luua sideühendused vastavate vahekohtunikega. Lisaks sellele luuakse sideühendused vahekohtunike side- ja matkesalkadega.

Eriülesannetega vahekohtunikud sisenevad vahekohtunike staapide, üksuste vahekohtunike ja erialavahekohtunike sidevõrkudesse niipea, kui nad hakkavad tegutsema viimaste vastutuspiirkonnas.

Vahekohtunikele antakse samasugused sidekutsungid nagu õppuse osapooltele. Tähtis on, et vahekohtunikeenistus suudaks oma vahekohtunikke sidevõrkudes kiiresti ja täpselt tuvastada.

Juhul, kui välitingimustes kasutatavate sidevahenditega ei ole võimalik ühendust luua, võivad vahekohtunikud kasutada muid sidevahendeid ja võimalusi vastavalt oma paremale äranägemisele.

4.7 VARUSTUS, TÄHISTAMINE, MEDITSIIINITEENISTUSLIK JA MATERIAALNE VARUSTAMINE

Vahekohtunike meditsiinilise ja materiaalse varustamise ning tähistamise eest vastutab neid vastuvõttev allüksus, kui õppuse administratiivkäsu vastavates lisades ei ole ette nähtud teisiti.

4.8 VÄLJAÕPE JA TÄIENDUSKOOLITUS

Selleks, et vahekohtunikud saaksid õppuse kavandatud sündmuste käigust tulenevalt õppuse kulgemisse eesmärgipäraselt sekkuda, on vajalik vahekohtunikeenistuse põhjalik ettevalmistamine. Õppuse juht ja/või peavahekohtunik otsustab vahekohtunike väljaõppe ja täienduskoolituse mahu.

Vahekohtunike väljaõppe kavandamisel ning läbiviimisel peaksid nende väljaõppega tegelevad instruktorid arvestama alljärgnevate asjaoludega:

- vahekohtunikud peavad olema kaitseväelased, kes oma professionaalse, tolerantse ja viisaka käitumisega suudavad võita allüksuse ülema ja allüksuse usalduse;

- vahekohtunikud peavad olema hea erialase ettevalmistuse ja kogemusega;
- vahekohtunikel peab olema vähemalt sama taseme või kõrgem ettevalmistus kui allüksusel/ allüksuse ülemal, kelle juures ta tegutseb;
- vahekohtunikud peavad teadma kõigi osapoolte struktuuri, relvastust ja taktikat;
- vahekohtunikud peavad omama põhiteadmisi lahingu- ja lahinguteenindustoetusest;
- vahekohtunikud peavad teadma ja suutma kasutada mooduseid üksuste olukordade lahendamiseks ja suunamiseks;
- vahekohtunikud peavad olukordade lahendamisel suutma jääda enesekindlateks ja üksusest sõltumatuteks ning erapooletuteks;
- vahekohtunikud peavad olema piisavalt distsiplineeritud ja eneseteadlikud, et nad oma tegutsemisega ei reedaks üksuste tegevust.

Vahekohtuteenistuse väljaõppevormideks on:

- vahekohtunike juhendamine;
- staabiringkäigud maastikul;
- vahekohtunike kaardiõppused;
- vahekohtunike näidisõppused.

Vahekohtunike juhendamisel tutvustatakse vahekohtunikele vastava õppuse vahekohtuteenistuse põhimõtteid ja korraldust.

Staabiringkäigud maastikul võimaldavad vahekohtunikel tutvuda õppuse alaga päevavalguses ja pimedas. Seejuures pööratakse nende tähelepanu erilistele üksikasjadele (näiteks maastikuosadele, millele ei siseneta).

Vahekohtunike kaardiõppusel tutvustatakse vahekohtunikele õppuse kavandatud sündmuste käiku. Seejuures tuuakse välja õppiva üksuse võimalik käitumine ning vahekohtunike tegevuse kriitilised kohad ja raskuspunktid.

Vahekohtunike näidisõppusel kujutatakse õppuse käiku üksikute olukordade haaval ning pakutakse välja vahekohtunike võimalikke otsuseid.

Vahetult enne õppust on hädavajalik anda vahekohtunikele põhjalikud juhtnöörid, kuidas teha koostööd võimalike tugikeskuste ja staapidega. Isiklikud kontaktid ja vestlused enne õppuse algust kergendavad hilisemat tegutsemist.

Vahekohtuteenistus on tihedalt seotud hindamisteenistusega, tihti on need rollid ühildatud. Lisaks sellele koguvad nii vahekohtu- kui ka hindamisteenistus teavet. Järgmises peatükis kajastatakse põgusalt taktikaõppuste hindamise põhimõtteid.

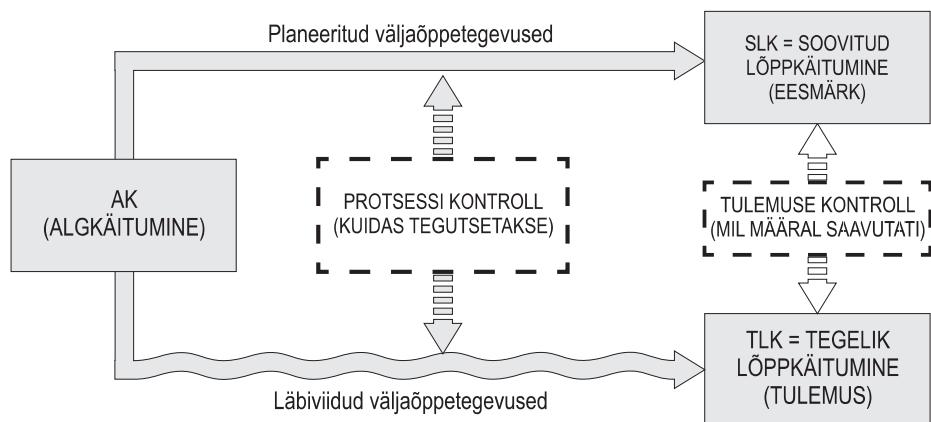

5. HINDAMINE

TAKTIKAÕPPUSTEL

5.1 ÜLDISED PÕHIMÕTTED

Iga taktikaõppust tuleb hindata. Õppuse hindamine aitab sel osalejatel õppuse tulemused eesmärgipäraselt kokku võtta. Õppuse hindamisel tehakse kindlaks, mil määral ja mil viisil on õpetatavate algkäitumine (AK) muutunud soovitud lõppkäitumiseks (SLK) (vaata joonis 12) ehk teisisõnu – kui suures ulatuses on õppuse üldeesmärk ja väljaõppeeesmärgid saavutatud.

Joonis 12. Hindamise põhimõtted taktikaõppusel

Lisaks väljaõppele on taktikaõppuste hindamine oluline selleks, et õppuse korraldajad oleksid tulevikus paremini suutelised ette valmistama taktikaõppusi. Seetõttu on kogu taktikaõppuse korraldamise kui protseduuri hindamine ning eelarvevahendite järelkalkulatsioon õppuse hindamise lahutamatu osad.

Hindamisel on realistlikke tulemusi on võimalik saada vaid juhul, kui õppuse käik tugineb enamjaolt õppiva üksuse otsustele. Tuleb hoolikalt läbi mõelda ja vaadelda, kuidas mõjutab õppivate üksuste tegevust juhendamine, parandamine, suunamine või muu taoline sekkuv tegevus. Samas ei ole tihti taktikaõppustel õppivate üksuste juhendamist ja suunamist võimalik vältida, eriti siis, kui nende tase ei vasta täielikult nõutavale. Sellisel juhul on kogu taktikaõppuse õnnestumiseks pigem soovitatav õppivaid üksusi juhendada ja suunata (vajadusel isegi õpetada).

Taktikaõppuste hindamine peab:

- Olema orienteeritud õppuse eesmärkidele saavutamisele. Hindamisesmärkide püstitamisel tuleb arvestada õppuse liigi, vormi ja tasemega. Hindamise mõõdupuuks on vastav õppuse üldeesmärk ja osaeesmärgid.
- Viima objektiivsete tulemusteni, st olema tulemuspõhine.
- Olema probleempõhine.
- Olema läbipaistev ja vastuoludeta.

Taktikaõppuse hindamise võib tinglikult jagada nelja etappi, nendeks etappideks on:

1. Tegutsemisülesande andmine. Ülesande andmisel tuleb veenduda, et seda oleks võimalik hinnata tulemuspõhiselt ning hindamisvigade vältimiseks on soovitatav kinni pidada empiiriliste sotsiaaluuringute põhireeglitest.
2. Õppivate üksuste (indiviidi või grupi) tegutsemine – see sõltub eeskätt hinnatava õpieesmärgi tüübist (kognitiivne ja/või psühhomotoorne tegevus).
3. Tulemuse vastuvõtmine õppejõu poolt – sel puhul on samuti soovitatav järgida empiiriliste sotsiaaluuringute meetodeid. Seejuures tuleb võimalusel vältida hindamisvigu.
4. Tulemuse hindamine õppejõu ja/või õppija või määratud kolmanda isiku poolt – et vältida hindamisvigu, tuleks siingi kõigi andmete tõlgendamisel lähtuda empiiriliste sotsiaaluuringute reeglitest.

Taktikaõppusel tuleb eeskätt hinnata praktilisi tegevusi. Praktilise tegevuste otstarve on õppida kindlat tegutsemist ja õiget käitumist. Need on valdavalt psühhomotoorsed õpieesmärgid, mis võivad sisaldada kognitiivseid ja afektiivseid õpieesmärke. Selliseid tegevusi tuleb hinnata praktiliselt – see tähendab praktilise ülesande püstitamise ja ülesande täitmise jälgimise kaudu.

Samas on võimalik ülesande täitmist jälgides hinnatavat ka küsitleda (teoreetiliselt hinnata), see annab hindajale lisateavet. Küsitlemise tuleks taktikaõppuste puhul võimalusel siiski vältida, kuna sellisel juhul segatakse hinnatava tegutsemist ning tema tähelepanu võib hajuda ja hindamise objektiivsus võib seeläbi kannatada saada. Praktilisi tegevusi tuleb alati teoreetiliselt hinnata seal, kus praktiline tegutsemine on keelatud või ohtlik (näiteks ei anta ülesannet ohutsoonis tegutseda, vaid esitatakse küsimusi tegevuste kohta, mis on vajalikud selleks, et ohutsoonis edukalt hakka saada). Alljärgnev tabel annab ülevaate teoreetilistest ja praktilistest hindamistegevustest, mille kasutamine võib taktikaõppuste hindamisel olla vajalik.

Õpetamine	Õppimine	
	Suuline väljendamine (kognitiivne) ja tegutsemine (afektiivne)	Psühhomotoorne tegutsemine (afektiivne)
TEOREETILINE Suuline küsitlemine (intensiivne)	<ul style="list-style-type: none"> - eelteadmiste küsimine - õppevestluse käigus küsitlemine - kordamine - lühiettekanne või referaat - juhtumianalüüs 	<ul style="list-style-type: none"> - töövõtteid ja -protsesse puudutavate teadmiste kontroll
	<ul style="list-style-type: none"> - küsitlemine (näiteks sõnade küsimine) - kordamine (nn suletud küsimused) 	<ul style="list-style-type: none"> - ohutusnõuete tagamiseks vajalike tegevuste loetlemine peast õiges järjekorras
PRAKTILINE Mitteosalev jälgimine	<ul style="list-style-type: none"> - teenistuslik järelevalve - rollimäng - juhtumi või olukorra käsitlemine või harjutus - õppeproov/-treening 	<ul style="list-style-type: none"> - kordamine või järeletegemine - võistlus - vaatlemine - vahekohtunikega taktikaõppus
	<ul style="list-style-type: none"> - lahingumatkur - taktikaline hindamine - matkuripõhine kontroll 	<ul style="list-style-type: none"> - matkuripõhine kontroll - oskuste treening - standardne takistusrada - standardne (õppe)deemonstratsioon - standardne jälgimine (kontrollnimekiri jms) - sotsiaalne eksperiment
PRAKTILINE Osalev jälgimine (hindamine praktilises tegevuses)	<ul style="list-style-type: none"> - diskussioon, poodium, grupivestlus - vestlus vaheajal või auditooriumiõhtu - vastutuse ülekandmine - õppus väljaõppe läbiviijaga 	<ul style="list-style-type: none"> - taktikaõppus - teenistusliku järelevalve all tehtav töö ametikohal - metakommunikatsioon
	<ul style="list-style-type: none"> - kinnine psühhoteeraapiline rollimäng 	<ul style="list-style-type: none"> - harjutuse hindamine juhi poolt, kes osaleb harjutusel alluva rollis

Tabel 4. Teoreetilised ja praktilised hindamistegevused

Tegutsemisviis (nt teadmiste rakendamine tegevuste sooritamiseks, psühhomotoorsed vilumused) ning tegutsemisvaldkond (nt juht, lihtsõdur,

seadmete käsitseja) määrab hindamismeetodi ning soorituse jälgimise viisid ja vahendid, millest tuleb lähemalt juttu edaspidi. Taktikaõppuste puhul saab eristada indiviidi hindamist ja grupi hindamist.

5.2 INDIVIIDI JA GRUPI HINDAMINE

Indiviidi puhul hinnatakse kindlat isikut ning tema tegutsemist erinevates olukordades (näiteks ülema tegevust lahingu juhtimisel). Grupi puhul hinnatakse teatava hulga indiviidide koostegutsemist (CP – *Collective Performance*) ühiste eesmärkide saavutamisel (näiteks staabi lahingutegevuse planeerimise protsessi).

Indiviidi hindamisel pööratakse tähelepanu vaid üksikisiku tegevusele. Grupi puhul ei hinnata kedagi konkreetset, pigem jälgitakse grupi sünergia, koostööd ühise eesmärgi saavutamise nimel. Indiviidi hindamine on tavaliselt põhjalikum, objektiivsem ja ressursimahukam. Oluline on, et hinnatava üksikisiku käitumise põhjal ei tehtaks üldistusi ülejäänud indiviidide ja/või grupi kohta.

Grupi hindamine seevastu on üldisem ega pruugi anda piisavalt objektiivset teavet kõigi liikmete eraldi hindamiseks. Seetõttu tuleb grupi hindamisel selle liikmetele anda üldine hinnang, mis ei pruugi kõigi osas olla õiglane (näiteks on staabitöös võimalik teiste tegutsemise arvelt viilida või vastupidi – ühe või paari grupi liikme väga hea tegutsemine ei pruugi olla tulemusrikas, kui ülejäänud grupi liikmete panus jääb oodatust nõrgemaks). Grupi hindamisel tuleb seega kanda hoolt selle eest, et teatav subjektiivsus hindamisel ei vähendaks grupi liikmete motivatsiooni ega lõhuks meeskonnatöö vaimu. Vaatamata sellele tuleb alati, kui selleks vajadus tekib ja taktikaõppuse eesmärgid seda soosivad või tingivad, kasutada grupi hindamist.

Taktikaõppusele antakse hinnang ning seda mitmel tasemel. Esmalt annavad taktikaõppusele hinnangu õppuse osapooled (õppivad üksused). Seejärel hindavad taktikaõppust ja õppivaid üksusi õppuse hindajad. Nad kasutavad selleks vahekohtu-, kontrollimis- ja juhtimisteenistuse ning enda tähelepanekuid ja kokkuvõtvaid ülevaateid. Seejärel annab õppuse juht taktikaõppusele lõpliku hinnangu.

Kogu taktikaõppuse hindamine peab olema põhjalikult läbi mõeldud, sest vastasel juhul võib tekkida oht, et raisatakse väärtuslikku hindamisressurssi ebaotstarbekalt. Näiteks pööratakse hindamisel liigset tähelepanu asjadele, mis ei kajastu taktikaõppuse osaeesmärkides ning mida seetõttu polegi tegelikult vaja otseselt hinnata (mis ei tähenda, et õpivad üksused vastavaid tegevusi sooritama ei peaks). Lähtudes eeltoodust oleks isegi otstarbekas

kõigepealt mõelda välja ja panna täpselt kirja, mida taktikaõppusel hinnata tahetakse, ning alles seejärel hakata koostama stsenaariumi kolmandat osa ehk kavandatud sündmuste käiku (MEL/MIL). Sellisel juhul on võimalik töötada välja just selliseid olukordi, sündmusi ja intsidente, mis võimaldavad õppivat üksust taktikaõppuse üldeesmärgi ja osaesmärkide seisukohast kõige paremini hinnata.

5.3 HINDAMISKRITEERIUMITEST

Taktikaõppuse hindamisel tuleb igale osaesmärgile vastaval tasemel sõnastada hindamiskriteeriumid, millest tuleb lähtuda taktikaõppuse hindamisel. Hindamiskriteeriumid tuleb avalikustada enne hindamise algust. Ainult nii saab algusest peale vähendada ja piirata segavate tegurite mõju. Hindamisel ei tohiks piirduda ainult hetketulemusele hinnangu andmisega, vaid tuleks anda hinnang ka õppimis- ja saavutusvõimele üldisemalt ning prognoosida õpitulemuste edasist muutumist.

Hindamiskriteeriumeid võib liigitada alljärgnevalt:

- a. tulemuspõhine õpieesmärk;
- b. piirkriteeriumid (nende saavutamisest sõltub, kas kogu saavutust on üldse võimalik positiivselt hinnata):
  - i. eesmärgi saavutamine (kas tulemuspõhine õpieesmärk on saavutatud),
  - ii. ohutusnõuete järgimine,
  - iii. inimväärikuse arvestamine;
- c. olulised üldkriteeriumid:
  - i. olukorrast juhendumine,
  - ii. sisuline õigsus,
  - iii. sotsiaalse õhkkonnaga arvestamine;
- d. teised nõuded, tingimused ja kriteeriumid vastavalt igale õpieesmärgile.

NB! Suuremat arvu kriteeriume on raske järgida. Seega peitub õiglase hinnangu andmise võti nende piiratud hulgas.

Taktikaõppusel võib keerukate õpieesmärkide saavutamise hindamisel ehk hinde/hinnangu andmisel aluseks võtta tabelis 5 välja toodud õpitulemuste tasemed.

Hinne	Kognitiivne õpitulemus	Psühhomotoorne õpitulemus
5	Loovus	Oma lahenduse otsimine, arendamine, katsetamine
4	Ülekandmine/seostamine	Uudses olukorras rakendamine
3	Ümberkorraldamine	Sarnases olukorras rakendamine
2	Reprodutseerimine	Vigadeta järeletegemine
1	Vigadega reprodutseerimine	Vigadega järeletegemine
0	Teemast mööda	Tegutsemisest keeldumine või vigade- rohke tegutsemine

Tabel 5. Õpitulemuste tasemed

5.4 HINDAMISEKS TEABE HANKIMINE

Taktikaõppusel on lisaks õppiva üksuse tegevuse jälgimisega niigi hõivatud hindajatele võimalik ja isegi soovitatav kasutada muidki võimalusi hindamise optimeerimiseks, lihtsustamiseks ning hindajate töökoormuse vähendamiseks. Nii saavad hindajad keskenduda õppivate üksuste kõige olulisemate tegevuste hindamisele. Üheks selliseks võimaluseks on erinevate tehniliste vahendite kasutamine info kogumiseks, näiteks raadiovõrkude pealtkuulamine ning märkmete tegemine või isegi kõigi sideühenduste salvestamine. Sellisel juhul väheneb hindajate töökoormus taktikaõppuse käigus, sest nad ei pea enam niivõrd palju tähelepanu pöörama sideühenduste jälgimisele, sest salvestusi on võimalik üle kuulata ka hiljem. Lisaks sellele saab salvestusi üle kuulates hindamiseks vajalikku lisateavet, mis võib hindajatel muidu kiires lahingusituatsioonis märkamata jääda (näiteks see, kas kaudtuld telliti ikka õigetele koordinaatidele ja kas selleks kasutati õiget sidevõrku, õigeid kutsungeid ja protseduure).

Hindamise alusmaterjalina saab kasutada ka õppiva üksuse koostatud dokumente. Suuremate õppuste puhul võib määrata eraldi teenistuse ehk dokumentatsioonikeskuse, mis tegeleb kõigi õppuse käigus toodetud dokumentide üle arvestuse pidamisega. Dokumentatsioonikeskus jälgib muuhulgas, kas õppivad üksused on saanud ning välja andnud kõik neile ette nähtud dokumendid (käsud, osakäsud, ettekanded). Vajadusel teavitab dokumentatsioonikeskus õppuse kontrollimis- ja juhtimisteenistust puudu-

vatest või puudulikult täidetud dokumentidest.

Hindamiseks (ka tegevusjärgseteks aruteludeks) vajaliku info kogumine on soovitatav seega põhjalikult läbi kaaluda ning teabekogumisplaani tuleb märkida, kes, kus, milliste vahenditega teavet koguma peavad (vaata tabel 6). Teabekogumisplaani sündmused peavad täpselt vastama kavandatud sündmuste käigule (MEL/MIL). Hindamiseks olulised üksikasjad tuleb kirja panna kohe õppuse ajal, sest hiljem need pideva uue info tulva tõttu paratamatult ununevad. Vahekohtunike ja hindajate ülesanded võivad küll olla ühildatud, kuid seda on soovitatav vältida, kuna hindamise kvaliteet kannatab.

	Sündmus 1		Sündmus 2		Sündmus n	
	Intsident 1.1	Intsident 1.2	Intsident 2.1	Intsident 2.2	Intsident n.1	Intsident n.2
Hindaja 1						
Hindaja 2						
Dokumentatsioonikeskus						
TOC						

Tabel 6. Teabekogumisplaan (näide)

5.5 HINDAMISLEHTEDE ALUSEL HINDAMINE JA INTUITIIVNE HINDAMINE

Taktikaõppuste hindamiseks kasutatakse erinevaid hindamislehti (vaata lisa G). Kui on tegemist suurte üksuste (alates pataljonist) taktikaõppustega ning on vajalik hinnata üksuse lahinguvalmidust, kasutatakse selleks NATO-s kehtivat dokumenti CREVAL (*Combat Readiness Evaluation*). See annab hinnangu neljale suuremale valdkonnale – põhimõtted, logistika, side- ja teabesüsteemid ning haldus. Sellisel juhul töötatakse välja vastav hindamise kord ning esitatakse see koos juhendi ja vajalike dokumentide blankettidega (hindamislehed, aruanded jne) kui õppuse administratiivkäsu lisa.

Kui tegemist on väiksemahuliste õppustega või kui õppuse eesmärgiks ei ole lahinguvalmiduse hindamine, võib kavandamise etapis vajalikuks osutada sellele õppusele eriomaste hindamislehtede väljatöötamine. Selles tegevuses tuleb lähtuda eeskätt konkreetse õppuse üldeesmärgist ja osaesmärkidest ning tugineda üksuse tegevuseeskirjadele. Hindamisleh-

tede koostamisel on väga oluline panna rõhku sellele, et kõik hinnatavad tegevused omaksid ka sisulist, mitte vaid vormilist tähendust. Soovitav on hindamislehe teisele küljele jätta piisavalt ruumi märkmete tegemiseks – see aitab kaasa hilisemale sündmuste analüüsimisele ja tegevusjärgseteks aruteludeks (AAR) ettevalmistamisele. Äärmiselt oluline on seega koos-kõlastada hindamistegevuste ja kavandatud sündmuste käigu (MEL/MIL) väljatöötamist.

Lisas G on näitena välja toodud kompaniiülevaate hindamislehed. Need valmistati ette kompanii plaanitud ja plaanimata pealetungitaktikalisel õppusel, kus vormiks oli üksusteta taktikaõppus. Sellistes tabelites on üksikasjalikult välja toodud kõik hinnatavad tegevused. Ühtlasi on võimalik hinnata neid tegevusi kas hindelisel (näiteks 0-5) või ei-jah skaalal. Kuid selline hindamine ei pruugi veel tähendada kõigisse lahtritesse positiivse hinde või n-ö linnukese saanud isik ka tegelikult õppuse eesmärgi saavutamise suudab. Näiteks võib ülem täiuslikult läbida kõik otsuse vastuvõtmise etapid, kuid selle tulemusena valminud lahinguplaan osutub nõrgaks. Seetõttu ei pruugi hindamislehtede kasutamine alati olla ainuõige lahendus.

Taktikaõppused on oma olemuselt keerulised ja nõuavad juhtidelt väga mitmeid omadusi. Seetõttu peaksid hindajad lisaks hindamislehtede täita laskmisele teatud määral kasutama niinimetatud intuitiivset hindamist. Seda eeskätt siis, kui hinnatav üksikisik või grupp ei läbi kõiki hindamislehel kirjas olevaid tegevusi ettenähtud järjekorras või jätab mõne sootuks vahele, kuid nende tegutsemise lõpptulem on sellele vaatamata positiivne. Intuitiivne hindamine on suurem väljakutse ka hindajale, sest ta peab jälgima hinnatava tegevusi ning kui need ei vasta otseselt hindamislehel kirjapandule, siis peab ta intuitiivselt tajuma nende õigsust. Näiteks võivad kogunud juhid ja nende staabid läbida teatud tegevusi või valmistada teatud tooteid lihtsustatult või jätta koguni mõned tegevused vahele, kuna nad on niigi vilunud ega näe selleks vajadust.

	Hindamine hindamislehtede alusel	Intuiitivne hindamine
Positiivsed küljed	<ul style="list-style-type: none"> - Korrapärane, süsteemne, struktureeritud. - Hindaja ei pea olema selle ala ekspert. - Võimaldab jälgida hinnatava arengut pikema aja jooksul, kuna hindamislehed säilitatakse ja teave ei lähe kaduma. - Keskenduda saab olulisele ja vajalikule. 	<ul style="list-style-type: none"> - Paindlik - Isikupõhine - Terviku ja lõpptulemuse hoomamine on kergem. - Ei vaja mahukaid ettevalmistusi. - Lihtne ja käepärane.
Negatiivsed küljed	<ul style="list-style-type: none"> - Paindumatu (olukorra muutumisel ei saa hästi reageerida). - Keeruline ja töömahukas. - Soosib asjade tegemist ainult tegemise enda, mitte sisu pärast. - Hinnatav produkt ei pruugi tulla kohe, vaid hiljem. - Stsenarium võib seada piiranguid hindamislehtede koostamisele. - Hindajad ei pruugi kõike märgata ega näha. 	<ul style="list-style-type: none"> - Subjektiivne. - Kaootiline (mida hindaja oluliseks peab, seda ta ka hindab). - Protsessi üksikasjalik hindamine on keeruline. - Ei pruugi anda piisavalt teavet tegevusjärgseks aruteluks.

Tabel 7. Intuiitivse ja hindamislehtede alusel toimuva hindamise positiivsed ja negatiivsed küljed

5.6 PROTSESSIKESKNE JA VÄLJUNDIKESKNE HINDAMINE

Taktikaõppuste hindamisel saab eristada protsessikeskset ja väljundikeskset hindamist (vt tabel 8).

Protsessikeskses hindamises keskendutakse rohkem tegevustele, mis viisid eesmärgi saavutamiseni. Ehk teisisõnu, hinnatakse eeskätt protsessi, taktikaõppuse lõpptulemi saavutamisele ei omistata nii suurt tähtsust. Pigem eeldatakse, et kui protsess on selge, siis varem või hiljem saavutatakse korrektne lõpptulemus nagunii.

Väljundikeskses hindamises pööratakse rohkem tähelepanu ja hinnatakse pigem seda, kui hästi ja mis määral taktikaõppuse lõpptulemus saavutati. Selle tulemuseni viinud protsessile ei panda eriti rõhku, kuna eeldatakse, et see on juba selge, või antakse õppivale üksusele võimalus näidata üles loovust ülesande täitmisel.

Tavaliselt on taktikaõppustel teataval määral esindatud mõlemad hindamise viisid, kuid sõltuvalt õppuse liigist, eesmärkidest, õppuse juhi tahtest ning õppiva üksuse tasemest võib üks neist olla peamine. Nende kahe hindamise positiivsed ja negatiivsed küljed on välja toodud alljärgnevas tabelis.

	Protsessikeskne hindamine	Väljundikeskne hindamine
Positiivsed küljed	<ul style="list-style-type: none"> - Põhjalik, annab hea ülevaate kõigi vaheeesmärkide ja lõppeesmärgi saavutamiseks vajaminevate tegevuste tasemest. - Võimaldab vajadusel protsessi suunata ja korrigeerida, seega on hindamine ühtlasi teataval määral ka õpetamine. 	<ul style="list-style-type: none"> - Kiire ja sobilik siis, kui isikkoosseisu napib ning hindajaid peavad täitma ka muid rolle. - Võimaldab hinnataval olla loominguine ning leida ise sobivad lahendused eesmärkideni jõudmiseks. Soodustab n-õ kastist välja mõtlemist.
Negatiivsed küljed	<ul style="list-style-type: none"> - Vaatlusvigade ja erimeelsuste tekkimise võimalus. - Aeganõudev, kuna hindaja peab olema kogu aeg kohal. Talle ei saa anda muid olulisi ülesandeid või rolle. 	<ul style="list-style-type: none"> - Pealiskaudne, sest hinnatakse ainult lõpptulemust ega pöörata tähelepanu protsessile. Võib tekkida nn õnneseene efekt – õnnestumine võib olla õnnelike juhuste kokkulangemine. - Lõplik ehk teisisõnu, protsessi pole võimalik enam muuta ega suunata – on võimalik vaid saavutatud lõpptulemust hinnata, olgu see siis positiivne või negatiivne.

Tabel 8. Protsessi- ja väljundikeskse hindamise võrdlus

5.7 HINDAMISVEAD JA HINDAMIST SEGAVAD TEGURID TAKTIKAÕPPUSEL

Hindamine peab andma õppimise (ja õpetamise) tulemustest objektiivset teavet. Kuid seda nõudmist on võimalik täita vaid väga piiratud mahuks, sest hindamist võivad mõjutada erinevad segavad tegurid. Näiteks hindamissituatsioon võib mõnda õppijat innustada, kuid samas mõjuda teistele täiesti vastupidiselt. Õpetavate, toetavate ja ka õppivate üksuste ülesanne on viia negatiivsed, tulemust ja tulemuse üldmuljet moonutavad mõjud miinimumini.

Vaatlus- ja hindamisvead ning hindamist segavad tegurid võib liigitada hindajast lähtuvateks, õppuse korraldusest tulenevateks ning organisatsioonist tingituteks.

Hindajast tulenevad vead on:

- Eelteabe omamine. See hajutab vaatlemisel tähelepanu ning mõjutab ka vaatlustulemuste hindamist.
- Esmamuljest lähtumine. Selle alusel tekib kas sümpaatia või antipaatia. Kuna esmamuljet on väga raske hiljem muuta, võib see viia väärhinnangueni.
- Üldistamiskalduvus. Näiteks üksiku tähelepaneku põhjal võidakse teha järeldusi hinnatava üldise käitumise, iseloomu või suundumuse kohta.
- Kaldumine ühekülgsusse. Ühed kalduvad põhimõtteliselt andma positiivsemaid ja teised negatiivsemaid hinnanguid. Seetõttu nähakse just keskpäraseid saavutusi pigem positiivsetena või hädavaevu piisavateks.
- Aura (halo-effect). Inimesest ja ta käitumisest jäänud positiivne või negatiivne üldmulje (mõjutab tema omaduste hindamist. Samuti võib üks tunnus mõjutada teise omaduse hinnangut (näiteks peetakse hea välimusega inimesi üldiselt intelligentsemateks).
- Kategoriseerimiskalduvus. Inimest või tegevust kiputakse kiirelt mõne isiksuse- või tegutsemise tüübi alla liigitama. Näiteks üksikisikule omistatakse kindlad stereotüüpsed isiksuseomadused, ilma et nende paikapidavust kontrollitaks.
- Kontrasti- ja sarnasusvead. Need on liigselt ainult inimeste erinevustele või sarnasustele keskendumisest tekkinud eksimused hindamises – st sõltuvalt kontekstist ja selle mõjudest võib hinnang tulla ühekülgne. Näiteks tekivad kontrastivead, kui lühikese aja jooksul tuleb hinnata mitut inimest. Erinevusi nähakse selgemalt, mis viib sageli äärmusliku hinnangueni. Seevastu kui hinnatavate isikute teatud tunnused on sarnased, ei märgata sageli tegelikke erinevusi.

- Projektsioon/peegeldamine. Hindaja märkab vaadeldavas enda omadusi. Ta võrdleb hinnatavat isikut kuvandiga iseendast. Samuti võib hindaja projitseerida poolteisele omadusi, mida peab positiivseteks või taunimiseväärseteks. Sümpaatsena näivaid õppijaid ja neid, kel on palju õpetajaga sarnaseid omadusi, hinnatakse seetõttu paremini, suurejoonelisemalt.
- Lihtsustamine. Kuigi igaüks näeb ennast meelsasti keeruka isiksusena, kaldutakse teisi käsitlema lihtsakoelisematena.
- Taandamine keskmisele. Hindajate puhul võib sageli täheldada äärmuslike võimaluste välistamist või ettevaatlikkusele kaldumisest tulenevat keskpäraste tulemuste eelistamist.
- Kaldumine leebusele. Hindaja hindab kõiki saavutusi – sõltumata objektiivsusest tulemusest – juba eos positiivseks, õnnestunuks või heaks.
- Tõlgendamiskalduvus Iga tähelepanek tehakse, iga üksikasjaolu märgatakse ja hinnatakse alati juba olemasolevate kogemuste, kujutelmade, mudelite ja teooriate valguses, andes sellele oma tõlgenduse. Nii võib kergesti juhtuda, et selle asjaolu juurde kuuluvaid, aga märkamata jäänud aspekte täiendatakse või prognoositakse vääralt (näiteks kui nähakse õuna punast poolt, eeldatakse, et kogu õun on punane ja maitsev).
- Mõjutatus eelnenud olukorrast. Kui tegu on üksteisele järgnevate korrektuuride, eksamite ja muu sellisega, siis võib kergesti täheldada, et kui esimesena saavutati hea tulemus, siis vahetult järgnevat tulemust hinnatakse heatahtlikumalt, ja vastupidi. Seepärast on hindamise objektiivsuse tagamiseks vajalik jälgida näiteks vaheaegade ja eksamite järjekorda.
- Hindaja väljaõpe erineb üksuse omast. Sellisel juhul pole objektiivne hindamine võimalik, kuna hindaja ja hinnatava arusaamad, teadmised ja oskused on erinevad.
- Hindaja ebapädevus. Sellisel juhul on hindajaks sattunud isik, kellel puudub kas vastav erialane väljaõpe või varasem hindamiskogemus ja -väljaõpe.

Hindajast tulenevaid hindamisvigu ja hindamist segavaid tegureid ei saa täielikult vältida, vaid ainult mõnevõrra vähendada, kui olla hindajate valikul põhjalik, anda neile vastavat täiendusõpet hindamise kohta ning võimalusel enne taktikaõppusi ühtlustada nende erialaseid teadmisi.

Taktikaõppuse korraldusest tulenevad vead:

- Hindamiskriteeriumid on valed või halvasti lahtikirjutatud.
- Õppus ei võimalda hindamist (valesi valitud õppuse liik ja vorm või õppuse eesmärkidega ja teemaga vastuolus).
- Õppiva üksuse tase ei vasta õppusel nõutavale tasemele või on eelnev

väljaõpe juba ununenud.

- Vahekohtuteenistus on halvasti korraldatud.
- Hindajad on koormatud paljude erinevate ülesannetega (see on tingitud näiteks personali nappusest).
- Hindamise katkendlikkus, mis on tingitud õppuse halvast korraldusest.

Taktikaõppuse korraldusest tulenevaid vigu on võimalik vältida, kui valitakse õppiva üksuse tasemest tulenevalt sobiv õppuse liik ja vorm, määratakse täpselt õppuse eesmärgid, teema ja raskuspunktid, millele hindajad peavad kõige enam keskenduma.

Organisatsioonist tulenevad vead seisnevad peamiselt ülesande täitmiseks ebasobivas või ebapiisavas relvastuses ning varustuses. Ka puudujäägid doktriinis, tegevuseeskirjades ning väljaõppesüsteemis liigituvad organisatsioonist tulenevate vigade alla. Neid vigu pole võimalik vältida ega lühikese ajaga kõrvaldada. Sedasorti puudujääkidele tuleb tähelepanu juhtida hindamise ja õppuse kokkuvõtetes.

5.8 HINDAMISE KATKESTAMINE JA LÕPETAMINE NING HINDAMISE KOKKUVÕTTED

Hindamine tuleb katkestada ning hindaja peab taktikaõppuse käiku sekku- ma siis, kui eiratakse ohutusnõudeid ja haavatakse inimväärikust.

Hindamine on soovitatav katkestada, kui:

- Kaldutakse kõrvale etteantud teemast.
- Edu reaalaja raames on välistatud.
- Etteantud aeg on ületatud (nn piirkriteerium).
- Õppivatest üksustest sõltumatud õppusevälised tingimused välistavad hindamise objektiivsuse.

Hindamise võib lõpetada, kui:

- Tulemusest on saadud hindamiseks piisav ülevaade.
- Saavutatud tulemuse põhjal on võimalik prognoosida eeldatavat tervik- tulemust (juhul kui hindamine oleks jätkunud).
- Tulemus muutuks suunas, mida ülesanne ei eelda.
- Taktikaõppuse sotsiaalne kliima on tugevasti häiritud/rikutud.

Hindamist ei ole soovitatav lõpetada, kui etteantud aja jooksul pole tekki- nud tulemusest seostatud üldmuljet.

Kõigil hindamise tasanditel koostatakse vastavad hindamise kokkuvõtted. Õppuse hindamise kokkuvõtetes märgitakse üles õppuse tulemused, saa- dud kogemused ja parandamist vajavad punktid ning tehakse parandus- ettepanekud.

Sellised kokkuvõtted kujutavad endast õppuse viimast üksikasjalikku hin- damist ning võimaldavad keskselt dokumenteerida hindamistulemused juh- tide ja väeosa edasiseks väljaõppeks ning kaitseväe kui tervikus arendami- seks.

Õppuse hindamise kokkuvõtete põhjal tehtud järeldused tuleb koos ette- panekutega edastada õppuse planeerinud ohvitserile või õppuse juhile.

Taktikaõppuse hindamisega on tihedalt seotud õppivaga üksusega tege- vusjärgse arutelu läbiviimisega. Järgmises peatükis käsitletakse lähemalt tegevusjärgse arutelu põhimõtteid taktikaõppusel.

6. TEGEVUSJÄRGSED ARUTELUD TAKTIKAÕPPUSTEL

6.1 PÕHIMÕTTED

Tegevusjärgsed arutelud on professionaalsed diskussioonid väljaõppe sündmuse üle. Need aitavad sündmuses osalejatel mõista, mis ja miks toimus ning leida võimalusi tugevate külgede säilitamiseks ning nõrkade külgede arendamiseks. Tegevusjärgne arutelu on vahend, mida ülemad saavad kasutada, et saada maksimaalset kasu igast väljaõppe sündmusest.

Kõigi tasemete ülemad vastutavad oma alluvatega tegevusjärgsete arutelude läbiviimise eest. Ideaaljuhul on neil selleks abilisi – näiteks vahekohtunikud ja hindajad –, kes näevad täpselt üksuse tegevust ja võivad aidata ülemal tegevusjärgseid arutelusid juhtida. Hindajad võivad olla näiteks sama üksuse kõrgemalt tasemelt või väljastpoolt üksust, see tagab sõltumatu ja adekvaatse tulemuse. Abiliste puudumisel vastutab ülem isiklikult tegevusjärgse arutelu läbiviimise eest.

Tegevusjärgne arutelu on oluline kõikides taktikaõppustes. Tegevusjärgse arutelu formaalsus ja ulatus kasvavad taktikaharjutuse taseme ja ulatuse tõusuga. See tähendab aga, et samal ajal asetleidvate sündmuste hulk ja suured vahemaad teevad võimatuks pelgalt ühel inimesel jälgida näiteks kompanii taktikaõppuse käiku. Tegevusjärgne arutelu on toiming, mis võimaldab kõik sündmused hiljem kokku võtta. Tegevusjärgne arutelu on tegevus, mis õppimist soodustavas keskkonnas viib kokku kõigi taktikaõppusel osalejate tähelepanekud ja kogetu. Tagamaks maksimaalset tõhusust, tuleks anda esmast tagasisidet taktikaõppuste käigus tekkivate sobivate pauside ajal ning viia tegevusjärgseid arutelusid läbi harjutuse lõpus.

Tegevusjärgne arutelu soodustab õppimist avastamise teel. Õppustel osalejad õpivad paremini, kui lisaks ülemale avaneb neil võimalus saada uusi teadmisi ka teineteiselt. Õpetav üksus, kes tegevusjärgset arutelu läbi viib, peab igati soodustama sellise õppimisvõimaluse tekkimist.

Tegevusjärgne arutelu viiakse läbi taktikaõppuse käigus või kohe pärast seda. Pikkade õppuste jooksul võib tegevusjärgse arutelu läbiviimist planeerida pärast iga tähtsamat sündmust. Vahekohtunikud ja hindajad koostöös vastaspoole ja osalejate ülematega otsustavad, kes peaks tegevusjärgsel arutelul osalema.

Tegevusjärgne arutelu viiakse läbi mugavas, soovitatavalt vaikses ja ilmasti-kuolude eest kaitstud kohas, kus osalejad ennast võimalikult mugavalt tunneksid. Kohvi ja supi pakkumine aitavad luua aruteluks sobivat keskkonda.

Ükskõik, millise taseme üksus taktikaõppust läbi viib, tegevusjärgsel arutelul peaks osalema võimalikult suur hulk ohvitseri, allohvitseri ja sõdureid. Pataljoni- või sellest kõrgemale tasemele korraldatud taktikaõppustel viiakse tavaliselt igal tasemel läbi eraldi tegevusjärgne arutelu.

Tegevusjärgne arutelu peab hõlmama nii üksuse tugevaid kui nõrku külgi, mis on seotud üksuste kollektiivse väljaõppe taseme ja funktsioonikirjelduses ettenähtud ülesannete täitmisega, ning sisaldama vähemalt alljärgnevaid punkte:

- taktika;
- erinevate relvade ja relvasüsteemide kasutamine kombineeritult;
- juhtimine ja kontroll;
- side ja kommunikatsioonid;
- hukukindlus;
- personali- ning lahinguteenindustoetus.

Tegevusjärgse arutelu puhul on oluline, et vahekohtunikel, hindajatel ja õppival üksusel oleks võimalus ühiselt harjutust arutada. Tegevusjärgses arutelus vesteldakse üksuse tugevatest külgedest ning ühtlasi käsitletakse õppuse käigus tehtud vigu ning pakutakse alternatiivseid lahendusi. Arutelu lõpuks valmib protokoll ülevaatamisele minevatest vigadest. See saab aluseks hilisematele, taktikaõppustele järgnevatele aruannetele/ettekannetele, mis omakorda saavad aluseks õppuse kokkuvõttele.

Tegevusjärgne arutelu ei ole pelgalt hindamine, kriitika või süüdistamine, sest lõpliku töö asetleidnu kohta ei tea keegi. Tegevusjärgse arutelu käigus võrreldakse üksuse tegevust ettenähtud standarditega ning määratakse viisid ja antakse suuniseid, kuidas õppiv üksus peaks edasises väljaõppes tegutsema, et areng jätkuks.

Tegevusjärgse arutelu eesmärk on läbi õppemetoodilise protsessi tõhustada sõdurite, ülemate ning üksuse tegevust, suunates neid ise avastama oma puudusi, oma tugevaid ja nõrku külgi ning neid täiustama.

Tegevusjärgse arutelu läbiviijad (õpetav üksus) ei tohiks keskenduda pelgalt eksimuste käsitlemisele. Pigem peaksid nad juhtima vestlust nii, et õppusel osalejad arutaksid omavahel avalikult tähtsaid küsimusi.

Oma vigade mõistmine soodustab õppimist märksa enam kui lihtsalt teatud eksimuste äramärkimine.

Tõhusa tegevusjärgse arutelu eeldused ja tunnused:

- Kõik vahekohtunikud ja hindajad peavad olema läbinud tegevusjärgse arutelu läbiviimise metoodika alase väljaõppe. Õppuse juht või

⁴ Kaitsejõudude peastaap, 2002. Rakenduspedagoogika õpik, lk 56.

⁵ *Weapon effect simulation* – relva toimeefekti matkur.

tema poolt määratud isik peavad juhendama eelmainitud isikuid enne tegevusjärgse arutelu läbiviimist.

- Õpetav üksus ei tohiks piirduda pelgalt kriitilise hinnangu ja õpetussõnadega, vaid peaks juhtima vestlust suunavate küsimustega. Kuid samas peaksid õpetava üksuse liikmed sekkuma vestlusesse minimaalselt, st vaid siis, kui on tarvis arutelusid suunata, tagasi järjele tuua või tegevusjärgse arutelu jätkamiseks uusi probleeme esitada.
- Aruteludes ei tohi kedagi maha teha ega kritiseerida, pigem tuleks rõhutada positiivset.
- Osalejatel peab laskma oma sõnadega sündmuste käiku seletada.
- Õpetav üksus peab olema aruteludeks ette valmistunud ning neid enne läbi harjutanud.
- Valmis peavad olema mõeldud provotseerivad küsimused, mis soodustavad arutelu läbiviimist.
- Arutelud ja analüüsid seovad taktikalised sündmused neile järgnenud tulemuste ning väljaõppe eesmärkidega.
- Arutatakse ka teisi tegevusvariante.
- Aruteludes välditakse väiksemate, väljaõppe üldeesmärke otseselt mittepuudutavate sündmuste lahkamist.
- Õppusel osalejad ei ürita leida vabandusi vigadele, vaid üritavad leida tehtud vigade põhjuseid teiste tegutsemisviiside valguses.
- Kasutatakse maastikumudelid ja/või teisi abivahendeid sündmuste kujutamiseks ja paremaks mõistmiseks. Osalejad võivad sündmusi kirjeldades neid abivahendeid kasutada. Tähtsamatest sündmustest videolõikude näitamine tekitab huvi ja soodustab arutelu.
- Kõik taktikaõppusel osalejad on tegevusjärgse arutelu läbiviimisel esindatud (osapooled, rollimängijad jne).

Tegevusjärgse arutelu käigus väljaõppes ilmnenud puudujääkide kõrvaldamisega on õppival üksusel soovitatav tegeleda kahe kuni kuue kuu jooksul pärast õppuse lõppu.

6.2 TEGEVUSJÄRGSE ARUTELU LIIGID

Tegevusjärgset arutelu on kolme liiki:

- Formaalne tegevusjärgne arutelu – palju ressursse nõudev ettevõtmine, mis hõlmab planeerimist, kooskõlastamist ja muid ettevalmistusi ning viiakse läbi vahetult pärast õppust.
- Mitteformaalne tegevusjärgne arutelu – vähem ressursse, planeerimist ja ettevalmistust nõudev ettevõtmine, mis leiab tavaliselt aset õppuse erinevate etappide vahel või vastavalt vajadusele.
- Esmane tagasiside (Hot Wash-Up) – kohe pärast mingit väljaõppe sünd-

must antav kiire ja üldistatud ülevaade toimunust; tavaliselt ei võta palju aega ega vaja eraldi ressursse ja planeerimist.

6.2.1 Formaalne tegevusjärgne arutelu

Formaalne tegevusjärgne arutelu nõuab aega planeerimiseks ja ettevalmistamiseks. Tuleb valida sobiv asukoht, hankida tagaside läbiviimiseks vajalikud abivahendid (nt maastikumudelid) ning õpetada välja hindajad ja vahekohtunikud. Formaalse tegevusjärgse arutelu käigus annab selle läbiviija ülevaate õppusest ning keskendub edasises vestluses sündmustele, mis vastavad peamistele väljaõppe eesmärkidele. Formaalset tegevusjärgse arutelu kasutatakse tavaliselt kompaniisuuruste ja suuremate üksuste puhul. Jagude ja rühmade mitteformaalne tegevusjärgne arutelu viiakse läbi enne kompanii formaalset tegevusjärgset arutelu. Nii saavad kõigi tasemete üksused tegevusjärgsest arutelust kasu ning hindajatel ja vahekohtunikel on parem ülevaade, millele formaalne tegevusjärgne arutelu peaks keskenduma.

6.2.2 Mitteformaalne tegevusjärgne arutelu

Mitteformaalset tegevusjärgset arutelu võib läbi viia õppuse erinevate etappide vahel vastavalt vajadusele. Mitteformaalset tegevusjärgset arutelu korraldatakse tavaliselt rühmasuurusele ja väiksematele üksustele ning üksiksõduritele. Kui pole piisavalt ressursse ja aega formaalseks tegevusjärgseks aruteluks, sobib see ka kõrgemale tasandile. Mitteformaalne tegevusjärgne arutelu järgib sama formaati nagu formaalne tegevusjärgne arutelu.

Üksiksõduritel ja üksustel on võimalik mitteformaalse tegevusjärgse arutelu näol saada vahetult pärast mingit tegevust teada, millise hinnangu ülemad sellele annavad. Saadud mõtteid, ideid ja lahendusi saab otsekohe katsetada. Lisaks saab mitteformaalse tegevusjärgse arutelu käigus avastatud probleemid kokku koguda ning arutleda neid kõrgema taseme formaalse tegevusjärgses arutelus.

Formaalse ja mitteformaalse tegevusjärgse arutelu peamine erinevus seisneb selles, et mitteformaalne tegevusjärgne arutelu nõuab vähem ressursse (kui üldse). Kuigi ka mitteformaalne tegevusjärgne arutelu võib teatud määral olla ette planeeritud, kasutatakse seda üldjuhul siiski kaootiliselt – st kui tekib vajadus üksusele kohe tegevusjärgset arutelu läbi viia. Mitteformaalse tegevusjärgse arutelu üks peamisi eeliseid ongi üksusele kohese tagasiside andmise võimalus olukorras, kus läbielatu ja kogetu on sõduritel värskest

meeles. Nende kahe tegevusjärgse arutelu vormi erinevustega saab lähemalt tutvuda järgnevas tabelis.

	Formaalne tegevusjärgne arutelu	Mitteformaalne tegevusjärgne arutelu
Läbiviijad	Kasutatakse väliseid hindajaid.	Läbiviijaks võivad olla ka üksusesisesed ülemad.
Aeg	Nõuab palju aega.	Nõuab vähem aega.
Vahendid ja meetodika	Kasutatakse keerulisi abivahendeid.	Kasutatakse lihtsaid abivahendeid või ei kasutata neid üldse.
Läbiviimise sagedus	Planeeritakse ja valmistatakse ette varakult.	Viiakse läbi vastavalt vajadusele.
Koht ja muud nõuded	Viiakse läbi spetsiaalselt ettevalmistatud kohtades.	Viiakse läbi õppuse toimumise kohas.

Tabel 9. Formaalse ja mitteformaalse tegevusjärgse arutelu erinevused

6.2.3 Esmane tagasiside (*Hot Wash-Up*)

Hot Wash-Up on kohe pärast väljaõppe sündmust õppivale üksusele antav kiire ja üldistatud ülevaade asetleidnust. See paneb neid juhtunut uuesti läbi mõtlema ning välja tooma toimunu positiivsed ja negatiivsed küljed. Ka õpetav üksus võib selle käigus koguda puuduvat teavet juhtunu kohta. Üksikasjadesse ei laskuta. Tavaliselt võtab vähe aega ega vaja eraldi ressurside planeerimist.

6.3 TEGEVUSJÄRGSE ARUTELU TÄHTSAMAD ELEMENDID

Tegevusjärgne arutelu aitab kindlaks teha, millist osa teadmistest ja oskustest sõdurid peaksid säilitama ning millist osa võiksid edasi arendada ilma, et tekiks oht vigu korrata või süvendada.

Tegevusjärgse arutelu edu põhineb järgmistel võtmeelementidel:

- tegevusjärgne arutelu õigeaegsus;
- aktiivne osavõtt;
- suunatud arutelud;
- tegevusjärgsele arutelule järgnevad tegevused.

6.3.1 Tegevusjärgse arutelu õigeaegsus

Mingi tegevuse korduv harjutamine ei tähenda veel, et sellest tingimata midagi õpitakse ega ole arengu tagatis. Kuigi üksuse sooritust võidakse harjutuse lõpus hinnata kõrgelt, ei pruugi selle liikmed unustamise tõttu olla suutelised sooritama sama tegevust samal tasemel ka hiljem.⁴ Harjutuse käigus peab seega tegevust jälgima ning õigeaegselt tegevusjärgse arutelu läbi viima professionaalne instruktor/hindaja. Ta peab seda tegema hetkel, kui tegevuse üksikasjad on õppival üksusel veel värskelt meeles. Ainult nõnda võib kindel olla, et arutelust on kasu ning vajalikke teadmisi ja oskusi õpitakse õigel ajal.

Olenevalt tasemest ja mahust võib tegevusjärgse arutelu läbi viia ülem ise või kasutada selleks erinevaid abilisi, nagu näiteks:

- hindajad ja vahekohtunikud;
- vastase esindajad;
- käsuaehela erinevat tasemete esindajad;
- osalejad ise (õppiva üksuse liikmed).

Lisaks eelmainitule võib tegevusjärgse arutelu läbiviimisel kasutada mitmeid abivahendeid:

- audio-visuaalsed taasesitamise vahendid (nt videokaamerad);
- relvade toimeefekti matkurid⁵

6.3.2 Aktiivne osavõtt

Tegevusjärgsest arutelust on kõige enam kasu siis, kui õppiva üksuse kõik liikmed (sh sõdurid) kaasatakse aktiivselt vestlusesse, mille käigus püütakse välja selgitada nende endi ja kogu üksuse tugevused-nõrkused ning edasised arenguvõimalused. Sõdurite aktiivne kaasamine motiveerib neid veelgi rohkem pingutama ning paremaks muutuma. Aktiivne kaasamine õnnestub, kui julgustada sõdureid mõtlema ja rääkima sellest, mis ja miks juhtus ning kuidas võiks paremini teha.

6.3.3 Suunatud arutelud

Iga tegevusjärgse arutelu lõppeesmärk on õppiva üksuse areng, mis väljendub teatava aja jooksul selgelt esiletoodud puuduste kõrvaldamises.

Tegevusjärgse arutelu tagajärjel peaks selguma:

- tegevused, mis vajavad alalhoidmist või parandamist;
- soovitusel, kuidas eelmainitud teha;
- kes vastutab eelmainitud tegevuste elluviimise eest.

Saavutamaks tegevusjärgse arutelu käigus loetletud tulemusi, tuleks arutelud suunata vaid piiratud arvu tähtsamate sündmuste käsitlemisele. Tavaliselt on need sündmused, mis on otseselt seotud harjutuse/õppuse eesmärkidega ning üksuse funktsioonikirjeldusega. Tuleb jälgida, et ei piirduks pelgalt sündmuste kirjeldamisega, vaid üritataks välja selgitada toimunu põhjused ning leida võimalusi arenguks. See on tegevusjärgse arutelu puhul kõige tähtsam, kuid tihti kiputakse seda unustama, keskendudes vaid kritiseerimisele ning teiste maha tegemisele. Tegevusjärgse arutelu õige läbiviimine nõuab aega, kannatlikkust ja eelkõige kogemust.

Arutelusid võimalikult palju juhtima, et võrreldaks tegelikku sooritust doktriini ja üksuste ÜTE-ga. Seega peavad nii tegevusjärgse arutelu korraldajad kui ka sellel osalejad omama piisavalt teadmisi vähemalt sooritusega seotud doktriini osa kohta. Ilma doktriini tundmata ei ole suunatud arutelud võimalikud. Sama kehtib soorituste parandamise kohta – esmalt tuleks ilmnenud puuduste kõrvaldamiseks otsida sobivaid lahendusi olemasolevatest ühtlustatud tegevuseeskirjadest ning doktriinist.

Juhul, kui üksuse liikmed siiski ei tunne doktriini piisavalt hästi, on oht, et tegevusjärgne arutelu muutub sisuliselt loenguks, kus ainuke rääkija on tegevusjärgse arutelu läbiviija. Sel juhul tuleks vastavatest sooritustest vestelda hiljem, kuid ka siis tuleb tähelepanu pöörata õigeaegsuse põhimõttele.

6.3.4 Tegevusjärgsele arutelule järgnevad tegevused

Selleks, et tegevusjärgsest arutelust oleks maksimaalselt kasu, peaksid nii sellel osalejad ehk õppiv üksus kui ka kogu Kaitsevägi aruteludest õppima. Üksustel peab oma tegutsemise taseme säilitamiseks või parandamiseks olema võimalus edasise väljaõppe käigus harjutada lahendustena pakutud tegevusvariante. Lisaks sellele tuleks tegevusjärgse arutelu tulemused võimalikult terviklikult kirja panna ning neid peaksid analüüsima nii õppuse juhtkond kui ka kohapealse üksuse vastavad ohvitserid ning kõrgem juhtkond. Juhtkonna koostatud õppuste analüüs tuleb vajadusel saata edasi kõrgemale tasandile. Kaitsejõudude tasandil võib sellisel juhul osutada vajalikuks muuta doktriini, väljaõppe meetodeid, varustust ja muud sellist.

6.3.4.1 Hindamine tegevusjärgse arutelu käigus

Teatud juhtudel on pärast harjutusi vaja panna õppivale üksusele hindeid või teha märged kas õnnestumise või ebaõnnestumise kohta.

Tegevusjärgse arutelul tuleb õppiva üksuse hindamisel (hinnangu andmisel) olla väga ettevaatlik – see võib muuta kogu vestlusprotsessi kasutuks, kuna:

- on võimalik, et arutelul osalejad ei soovi aktiivselt kaasa rääkida oma tegevuse kriitilisel hindamisel, kui nad tunnetavad, et nende esiletoodud vigu võidakse kasutada nende vastu kas madalama hinde või sooritusele mitteamestatud hinnangu saamise näol;
- õppivale üksusele võib jääda mulje, et tegevusjärgne arutelu on pigem hindamise kui vigadest õppimise võimaldamise vahend.

Kui sõdureid on ühisväljaõppe soorituse alusel tegevusjärgse arutelu käigus kindlasti vaja hinnata, siis tuleks hoolikalt läbi mõelda, kuidas seda teha nii, et eelpool loetletud negatiivseid eelarvamusi ei tekiks.

Negatiivsete eelarvamuste vältimiseks on soovitatav:

- teatadahindamisetulemused sõduritele enne tegevusjärgse arutelu algust;
- vältida juba teada antud hindamise tulemuste muutmist tegevusjärgse arutelu käigus õppivate üksuste poolt esiletoodud vigade vms põhjal.

Tegevusjärgne arutelu peab seega olema õigeaegne ning seda tuleb rakendada kogu väljaõppeperioodi jooksul. Tegevusjärgne arutelu on õigeaegne siis, kui see viiakse läbi olukorras, kus sõdurite ja üksuste sooritus, läbielatu ja kogetu on neil veel värskelt meeles. Kui tegevusjärgset arutelu viiakse läbi kogu väljaõppeperioodi jooksul, annab see sõduritele ja üksustele võimaluse ühel harjutusel saadud tegevusjärgse arutelu alusel oma sooritust järgnevatel harjutustel parandada.

6.4 TEGEVUSJÄRGSETE ARUTELUDE KAVANDAMINE JA LÄBIVIIMINE

Tegevusjärgne arutelu on kõige tõhusam, kui ülemad alustavad selle planeerimist, ettevalmistust ning võimalusel ka läbiharjutamist varakult. Planeerimise käigus määratakse kindlaks hindajate ja vahekohtunike kohustused ning veendutakse, et kõik tegevusjärgse arutelu läbiviimiseks vajalikud ressursid (aeg, vahendid) oleksid olemas.

Tegevusjärgse arutelu planeerimisel tuleks lähtuda põhimõttest, et õigesti ja kiirustamata läbi viidud tegevusjärgsest arutelust on märksa rohkem kasu, kui kiirustades ja lohakalt läbi viidud vestlusest.

Eeltingimused edukaks tegevusjärgseks aruteluks luuakse õppuse kavandamise käigus, mida tehes tuleb arvesse võtta:

- Eesmärgid peavad olema selgelt väljatoodud ja sõnastatud, sealjuures peavad need olema, kas:
  - määratud kõrgemalt poolt või
  - tuletatud eelmiste õppuste või missioonide tegevusjärgsete arutelude

tulemuste põhjal.

- Tuleb määrata sõltumatud vahekohtunikud, kes jälgivad õppust ning hiljem juhivad tegevusjärgse arutelu käigus tekkinud arutelusid.
- Tuleb hoolitseda selle eest, et oleks piisavalt aega tegevusjärgse arutelu tõhusaks läbiviimiseks.
- Tuleb hoolitseda, et tagaside läbiviimiseks vajalikud abivahendeid oleksid olemas ja käepärast.
- Tuleb kanda hoolt, et oleks piisavalt aega ja ressursse vajadusel tegevuste kordamiseks.

Alljärgnevalt antakse ülevaade tegevusjärgsete arutelude ettevalmistamisest, läbiviimisest ning tegevusjärgsete aruteludele järgnevatest tegevustest.

6.4.1 Tegevusjärgseteks aruteludeks sobivate aegade väljaselgitamine ning osalejate kindlaksmääramine

Tegevusjärgset arutelu tuleb planeerida, lähtudes järgmistest kaalutlustest:

- Millal on planeeritud tegevusjärgset arutelu läbi viia või millal oleks selleks kõige sobivam hetk?
- Mis tasemel tuleb tegevusjärgset arutelu läbi viia (rühm, kompanii, pataljon)?
- Kes peaksid osalema?
- Kui palju peaks tegevusjärgsele arutelule aega kulutama, et saavutada võimalikult hea tulemus?

Planeerides tegevusjärgset arutelu tuleks arvestada vähemalt 30–45 minutit rühmasuurusele üksusele, 1 tund kompaniisuurusele üksusele ning vähemalt 2 tundi pataljonisuurusele ning üle 2 tunni suurematele üksustele.

Tegevusjärgse aruteludel peaks osalema kogu õppiva üksuse koosseis. Kui see peaks mingil põhjusel vajalikuks osutama, võib arutelule kutsuda ka rohkem osalejaid. Alates kompaniisuurusest üksusest pole tihti võimalik ega otstarbekas kõigi liikmete osalemine, mistõttu tuleb teha valik.

Üldjuhul tuleks osalejate valikul meeles pidada:

- Jao ja rühma taseme tegevusjärgsel arutelul osalevad tavaliselt kõik üksuse liikmed.
- Kompanii taseme tegevusjärgsel arutelul osalevad ainult rühmaülemad ning teised olulisemate rollide täitjad.
- Pataljoni taseme tegevusjärgsel arutelul osalevad kompanii- ning teiste üksuste ülemad (kaasaarvatud lisatud üksused) ning teised olulisemate rollide täitjad.
- Vastaspoole ülemad või nende esindajad peavad viibima iga taseme tegevusjärgsel arutelul.

6.4.2 Tegevusjärgse arutelu toimumiskoha valimine ning vajalike abivahendite valimine

Tegevusjärgset arutelu on soovitat läbi viia õppuse toimumiskoha vahetus läheduses nii, et vajalikud õpetava ja õppiva üksuse liikmed saaks ilma pikema ajalise viivitusega koguneda. Varakult tuleb välja selgitada tegevusjärgse arutelu läbiviimiseks sobilikud kohad ning läbi mõelda ka kasutatavate abivahendite ning muu varustuse paigutus. Igaks juhuks tuleks valmis vaadata teised toimumiskohad juhuks, kui põhikohta ei peaks mingil põhjusel olema võimalik kasutada. Ideaaljuhul võiks tegevusjärgse arutelu läbiviimise ajal olla nähtav kogu maastik, millel hinnatav harjutus aset leidis. Kui see ei ole võimalik, oleks soovitat leida koht, kust oleks jälgitav vähemalt see osa maastikust, kus sooritati harjutuse kõige tähtsamad osad. Vajadusel võiks maastikuvaadet täiendada visandatud skeemidega, suurendatud väljavõtetega topograafilistest kaartidest või maastikumudeliga, kuhu on peale kantud ka üksuse tegevus. See aitab tegevusjärgsel arutelul osalejatel veel paremini siduda maastikku asetleidnud tegevustega.

Abivahendite kasutamine tõhustab tegevusjärgse arutelu läbiviimist. Abivahendite valimisel tuleb siiski olla veendunud, et need otseselt toetaksid väljaõppeküsimumuste arutelusid ning soodustaksid õppimist. Näiteks kolmjalgtahvlid, maastikumudelid ja suurendatud väljavõtted topograafilistest kaartidest on õppimist soodustavad abivahendid, kui neid vaid õigesti kasutatakse.

Tegevusjärgse arutelu abivahendite valimine sõltub paljudest asjaoludest, näiteks maastiku jälgitavusest, grupi suurusest, elektri olemasolust. Abivahendid peavad muutma tegevusjärgse arutelu paremaks, vastasel juhul pole neil mõtet.

Abivahendeid valides tuleb kaaluda järgmist:

- Mis on need peamised punktid, mida tahetakse tegevusjärgse arutelu käigus selgitada ning millised abivahendid aitavad seda kõige paremini teha?
- Kas valitud abivahendeid saab ja on otstarbekas kasutada kõigi punktide selgitamisel või ainult mõne puhul neist?
- Kas tegevusjärgsel arutelul on võimalik kasutada tegelikku maastikku ja varustust?
- Kas kavandatud abivahendite kasutamisel on mingeid tehnilisi või muid spetsiifilisi piiranguid?
- Kaskõik osalejad näevad/kuulevad, kui kasutatakse teatud abivahendeid?
- Kas kõik valitud abivahendid on ikka vajalikud või on nad valitud lihtsalt nende endi pärast?

6.4.3 Tegevusjärgse arutelu ettevalmistamine

Ettevalmistamine on tegevusjärgse arutelu edu võti. Sellega alustatakse varakult, paralleelselt muu õppuse planeerimisprotsessiga ning see kestab sisuliselt hetkeni, mil tegevusjärgne arutelu aset leiab.

Tegevusjärgse arutelu läbiviijal peab olema täielik ülevaade õppusel toimunud. See põhineb hindajate ja vahekohtunike ning vastasosapoolle rolli mänginute ülevaadetel, kommentaaridel, ettekannetel, ütlustel ja muul sellisel.

Juhul, kui hindajad ei saanud ise mingit sündmust jälgida, peavad nad mõnelt osalejalt küsima selgitusi, mis täpselt juhtus. Mingil juhul ei tohi esitada küsimusi selle kohta, kuidas või miks sündmus toimus – nendele küsimustele peavad tegevusjärgse arutelu jooksul vastama osalejad ise.

Õppivate üksuste tegevuses saab tavaliselt eristada kolme etappi – planeerimine, ettevalmistamine ning täideviimine. Need etapid aitavad hindajatel ja vahekohtunikel paremini organiseerida oma vaatlustegevust ning märkmete tegemist. Märkmete tegemine on oluline, et säiliks adekvaatne kirjalik ülevaade selle kohta, mis erinevatel hetkedel juhtus. Kasutada võib mistahes loogiliselt ülesehitatud märkmete tegemise viis, peaasi, et kirja pandaks vähemalt iga sündmuse toimumisaeg ja -koht, lühikirjeldus ning üksuste või isikute nimed.

Märkmete tegemise lihtsustamiseks võib kasutada ka erinevaid abivahendeid, nagu näiteks:

- fotod,
- videod,
- audiosalvestused,
- skeemid.

Kui jääb piisavalt aega, on soovitatav märkmed pärast tegevuse hindamist vähemalt korra üle vaadata ning vajadusel neid täiendada. Joonisel 13 on välja toodud üks võimalik näide märkmete tegemise lehest. Lehte võib vastavalt vajadusele kohandada.

Õppuse/harjutuse nimi:

Sündmus:

Kuupäev/kellaaeg:

Koht:

Vaatlustulemus:

Arutelu (seotud ülesande sooritamise ja standarditega):

Järeldused:

Soovitused (pane kirja, kuidas üksus oleks võinud ülesannet paremini soori-
tada ning soovitused selle kohta, mida võiks üksus edaspidi harjutada, et pa-
remaks muutuda):

Joonis 13. Märkmete tegemise leht (näide)

Üks hindajate ja vahekohtunike olulisemaid ülesandeid on välja selgitada, kus ja millal oleks kõige parem üksuse tegevusi jälgida. Alati ei pruugi see olla üksuse ülema juures, mõnikord võib selleks olla koht, kust saab ülevaa-
te eriti tähtsate ülesannete täitmisest või kust on võimalik jälgida kogu üksuse tegevust tervikuna. Mingil juhul ei tohi hindajad ja vahekohtunikud ennast paigutada kohta, kus nende viibimine segab üksuse tegevust. Nad peaksid välja nägema ja käituma samamoodi nagu üksuse liikmed – näiteks kasu-
tama maskeerimist, vajadusel liikuma varjatult. Nad ei tohi oma olemasolu ja tegevusega paljastada hinnatava üksuse asukohta ega tegevuse ees-
märke. Üks võimalik viis üksuse tegevusest ülevaate saamiseks on näiteks
sidevõrkude jälgimine. Moodsa tehnika abil on võimalik salvestada raadio-
sidet ja arvutivõrkudes saadetud teateid ning seda hiljem üle kuulates on
võimalik saada ülevaade antud käskudest ja korraldustest.

6.4.3.1 Vaatlusmärkmete kogumine vahekohtunikelt ning nende organiseerimine (aruteluteemade väljaselgitamine)

Tegevusjärgse arutelu läbiviijal on vaja täielikku ülevaadet toimunust. See-
tõttu peab tegevusjärgse arutelu plaan kindlaks määrama aja, koha ning
meetodi, kuidas koguda märkmed kõigilt vahekohtunikelt. Vajalik on saa-
da piisavalt täielik ülevaade nii manööver- ja lahingutoetus- kui ka lahing-

gu teenindustoetusüksuste ülesande täitmisega seotud tegevusest. Lisaks tuleb kokku koguda märkmed vastaspoole tegevust jälginud hindajatelt ja vahekohtunikelt. Kui kogu vajalik teave on kokku kogutud, seab tegevusjärgse arutelu läbiviija need parema ülevaate saamiseks kronoloogilisse järjekorda. Seejärel valitakse välja võtmesündmused ning üritatakse kokku panna tervikpilt toimunust, valmistades ühtlasi ette punktid tegevusjärgseteks aruteludeks.

6.4.4 Tegevusjärgse arutelu toimumise ettevalmistamine, harjutamine ja läbiviimine

Tegevusjärgsest arutelust osavõtjatele tuleb luua sobiv õppimist soodustav atmosfäär, tehes osalemise võimalikult mugavaks. Neile peaks andma võimaluse lahinguvarustus ja kiivrid ära võtta, pakkuda võiks jooki (vesi, kohvi) ning suppeid (supp, saiad). Võimalusel tuleks kõrvaldada segavad asjaolud (nt lahingumüra) ning samuti ei tohi ilmastikuolud (tuul, päike, vihm, lumi) häirida tegevusjärgse arutelu läbiviimist. Võtmeisikute istekohad peaksid olema tähistatud, soovitatavalt esimestes ridades. Sõidukite parkimise, lahinguvarustuse ja relvade hoidmise kohad peaksid paiknema piisavalt kaugel, et tegevus seal ei takistaks tegevusjärgse arutelu läbiviimist.

Kui kõik ettevalmistused tegevusjärgse arutelu läbiviimiseks on tehtud, tuleks see läbi harjutada selleks valitud ja ettevalmistatud kohas. Tegevusjärgse arutelu läbiviimise harjutamisega luuakse eeldused sujuvaks ja edukaks tegevusjärgseks aruteluks. Kui see on tehtud, määratakse kindlaks arutelu toimumisaeg ning teavitatakse sellest üksuse ülemaid. Tegevusjärgse arutelu läbiviimise harjutamiseks võib kasutada ka aega, mis üksusel kuulub toimumiskohta jõudmiseks, varustuse ja relvastuse äraandmiseks ning muudeks vajalikeks tegevusteks.

Iga tegevusjärgne arutelu koosneb neljast etapist:

- sissejuhatus ja reeglite tutvustamine;
- õppuse üldeesmärgi ja osaesemärkide nimetamine;
- õppimiseks vajalikud arutelud sündmuste ja nendevaheliste seoste üle;
- kokkuvõtte tegevusjärgsest arutelust koos soovitustega, kuidas järgneval treeningul avastatud vigu vältida ja tugevusi säilitada.

Õppemetoodiliselt on oluline enne tegevusjärgse arutelu arutelusid pinged maha võtta. Sellega luuakse tingimused avatud dialogiks. Seetõttu on tegevusjärgset arutelu on mõistlik alustada osalejate tähelepanu köitmisega ja sobiva meeleolu loomisega. Selleks sobiks hästi näiteks asjakohase anekdoodi rääkimine või mingi naljaka ajaloolise näite toomine, mida võiks asetleidnud õppusega seostada. Seejärel on otstarbekas sissejuhatusena

tutvustada alanud tegevusjärgse arutelu eesmärki, toimumise järjekorda ja reegleid. Järgmises tabelis on välja toodud tegevusjärgse arutelu läbiviimise järjekord koos lühikirjeldustega.

TEGEVUSJÄRGSE ARUTELU LÄBIVIIMISE JÄRJEKORD
1. etapp. Sissejuhatus ja reeglite tutvustamine
2. etapp. Õppuse üldeesmärgi ja osaesmärkide nimetamine
3. etapp. Oma üksuse lahinguülesande ja ülema kavatsuse tutvustamine (mis oleks pidanud juhtuma) Soovitav on kasutada kaarte, skeeme, jooniseid, maastikumudelit või muid abivahendeid, et näidata, mis oleks pidanud juhtuma.
4. etapp. Vastasjõudude lahinguülesande ja ülema kavatsuse tutvustamine Soovitav on kasutada samu abivahendeid, mida kasutati eelmise punkti puhul.
5. etapp. Sündmustest kokkuvõtte andmine (mis tegelikult toimus) Toimuvad suunatud arutelud eesmärgiga vigadest õppida: tuuakse esile valdkonnad, kus saavutati edu, ja valdkonnad, kus esines vajakajäämisi. Vestlusi juhitakse avatud ja suunavate küsimustega.
6. etapp. Tähtsamate sündmuste arutelud Arutelude eesmärk on, et kõik selles osalejad mõistaksid esiletulnud tugevaid ja nõrku külgi ning pakuksid välja erinevaid lahendusi viimaste kõrvaldamiseks. Arutelusid võib juhtida kasutades ühte kolmest alltoodud tehnikast või kombineerides neid omavahel. Variant 1. Kronoloogiline sündmuste järjekord <ul style="list-style-type: none">
- On loogiline, struktureeritud, kergesti jälgitav ja mõistetav.
- Vaatleb sündmuste kulgu algusest lõpuni.
- Osalejatel on kergem toimunut meenutada ning võimalus näha, kuidas nende üksuse tegevus mõjutas sündmuste käiku. Variant 2. Lahingufunktsioonid <ul style="list-style-type: none">
- Luure (<i>Intelligence</i>)
- Manööver (<i>Maneuver</i>)
- Tuletoetus (<i>Fire Support</i>)
- Liikuvus, liikuvuse tõkestamine, hukukindlus (<i>Mobility, Countermobility, Survivability</i>)
- Õhutõrje (<i>Air Defense</i>)
- Lahingu teenindustoetus (<i>Combat Service Support</i>)
- Kontroll ja juhtimine (<i>Command and Control</i>)

See tehnika keskendub lahingufunktsioonide vaatlemisele läbi kõigi harjutuse faaside. Iga funktsiooni eraldi vaadeldes saavad osalejad kindlaks määrata selle tugevad ja nõrgad küljed. Selle variandi rakendamine on eriti kasulik isikkooseisule (näiteks erinevatele staabisektsioonidele), kelle ülesanne on lahingufunktsioonide kooskõlastamine.

Variant 3. Olulisimad sündmused, teemad, valdkonnad

Olulisimate sündmuste arutelu keskendub olukordadele, mis otseselt toetavad neid väljaõppe eesmärgi, mis on kõrgemalt poolt enne harjutuse algust kindlaks määratud.

Hoides arutelusid olulisemate teemade piires, takistatakse kaldumist neile, mis ei ole otseselt seotud väljaõppe eesmärkidega.

Sobib kasutamiseks, kui aeg on piiratud.

7. etapp. Lisateemade arutelu

Tegevusjärgsel arutelul võib arutada ka käsitlemist vajavaid lisateemasid:

- omatapp/omakahjud;
- mida alal hoida, mida arendada;
- statistika;
- üksuste kaitse (turvalisus);
- muud vajalikud teemad.

8. etapp. Kokkuvõte

Lühikokkuvõtte tegevusjärgses arutelus käsitletud peamistest punktidest.

Tugevate ja arendamist vajavate valdkondade väljatoomine, ettepanekute tegemine olukorra parandamiseks.

Tegevusjärgse arutelu lõpetamine positiivse noodiga, sidudes järeldused edasiste väljaõppeplaanidega.

Õppuse juhi lõppsõna, milles kajastub:

- õppuse eesmärkide saavutus,
- edasised juhised.

9. etapp. Harjutuse juhi lisakohtumine ülematega

Tegevusjärgse arutelu järel võib korraldada personaalseid kohtumisi ülematega, et vestelda nende tegevuses ja oskustes avastatud vajakajäämistele üle. Nendel kohtumistel võib arutada ka teisi väljaõppeküsimusi, näiteks doktriini muutmise vajadust ja edasist väljaõpet.

Tabel 10. Tegevusjärgse arutelu läbiviimise järjekord

Järgmistes alapeatükkides antakse põhjalik ülevaade tegevusjärgse arutelu läbiviimisest

6.4.4.1 Sissejuhatus ja reeglite tutvustamine

Sissejuhatus on tegevusjärgse arutelu puhul väga oluline, sest sellega luuakse sobiv atmosfäär ja keskkond, milles õppiv üksus saaks ja tahaks omi mõtteid väljendada. Eriti suur abi on sellest tagasihoidlike ja tegevusjärgse arutellu kahtlevalt suhtuvate kaitseväelaste julgustamisel.

Sissejuhatus tegevusjärgsesse arutellu peaks sisaldama järgmisi mõtteid:

- Tegevusjärgne arutelu on dünaamiline, professionaalne arutelu, mis keskendub väljaõppe hindamisele kehtivate standardite valguses. Kõik, kes on märganud puudujääke väljaõppes, kellel on küsimusi või kommentaare, on oodatud avaldama oma arvamust tegevusjärgse arutelu käigus.
- Tegevusjärgne arutelu ei ole kriitika, mitte kellelgi hoolimata tema positsioonist või auastmest ei saa olla lõplikke ja ainuõigeid lahendusi. Siin saab ära kasutada kõigi osalejate panust ning õppida üksteiselt. Selline lähenemine julgustab osalejaid omi mõtteid avaldama.
- Tegevusjärgsel arutelul ei hinnata teie sooritusi heaks, halvaks, õnnestunuks või ebaõnnestunuks, sest igal harjutusel on alati omad head küljed, mida tuleks säilitada ning halvemad küljed, mida tuleks ja saaks parandada.

Et luua tegevusjärgseks aruteluks sobivat keskkonda, peaks selle läbiviija:

- pidevalt rõhutama, et erinevate arvamuste väljaütlemine on aktsepteeritav ja soovitatav;
- sekkuma aruteludesse ainult siis, kui see on hädavajalik;
- rõhuma õppeprotsessile ja julgustama osalejaid selle kohta ausalt oma arvamust avaldama;
- kasutama avatud lõpuga ja/või suunavaid küsimusi arutelude juhtimiseks sõdurite, ülemate ning üksuse tegevuse lahkamisel.

6.4.4.2 Õppuse üldeesmärgi ja osaesmärkide kordamine

Õppuse eesmärgid

Tegevusjärgse arutelu alguses peab õppuse juht kindlasti üle kordama käsitlemisele tulevad õppuse eesmärgid. Lisaks tuleks üle korrata hinnatud ülesanded ja tegevused ning nõuded, tingimused ja kriteeriumid, mille alusel üksuse tegevust jälgiti.

Üksuselahinguülesanne ja ülemakavatsus (mis oleks pidanud juhtuma)

Kasutades erinevaid abivahendeid (kaardid kiledega, maastikumudelid jne) tuleks tegevusjärgsel arutelul järgmisena üle korrata oma üksuse lahinguülesanne ja ülemakavatsus. Vajadusel võib taasesitada ka vastavate all-

üksuste lahinguülesanded, ülemate kavatsused ning tähtsamate üksuste konkreetset ülesanded. Kui eeltoodu taasesitamise järel on vaja midagi arutada või täpsustada, siis tuleks selleks aega võtta, kuna on äärmiselt oluline, et kõik osalejad saaksid sellest punktist üheselt ja täpselt aru.

Vastaspole jõudude lahinguülesanne ja ülema kavatsus

Kasutades samu abivahendeid, tutvustab vastaspole jõudude ülem oma plaani ja kavatsust. Selline lähenemine aitab tegevusjärgsel arutelul osalejatel paremini aru saada, mismoodi vastaspool nende üksuse vastu tegutses ning nad suudavad seda paremini oma ülema plaaniga seostada.

6.4.4.3 Kokkuvõtte sündmustest (mis toimus)

Kokkuvõtte alguses tuleks loogilises järjekorras anda ülevaade aset leidnud sündmustest ning sellele peaks järgnema arutelu täpsustamiseks juhtunut ning selle põhjuseid. Tegevusjärgse arutelu läbiviija julgustab osalejaid aruteludele ning juhib seda kasutades suunavaid ja/või avatud lõpuga küsimusi. Suunavad ja avatud lõpuga küsimused on sellised, millele ei ole olemas ainuõiget vastust ning mis seetõttu võimaldavad vastata lähtuvalt sellest, mida vastaja ise oluliseks peab. Sellised küsimused ei sunni vastajat enda tegevust kaitsma või õigustama – see on aga äärmiselt oluline, kui tahetakse välja selgitada, mis tegelikult aset leidis. Näiteks küsimuse „srs Kask, miks teie jagu vaenlase pihta tuld ei avanud?” asemel oleks märksa otstarbekam küsida „srs Kask, mis juhtus, kui te avastasite oma jao suunas liikuva vaenlase üksuse?”.

Arutelu edenedes saavad ka jao teised liikmed oma seisukohti avaldada ning sedasi saab lõpuks üsna selgeks, mis tegelikult juhtus. Tuleb mees pidada, et tegemist ei ole üksuse tegevuse kritiseerimisega – tegevusjärgse arutelu läbiviija ei anna hinnangut, kuid tema ülesanne on käia läbi kõik sündmusega seotud positiivsed ja negatiivsed küljed. Arutelu osav suunamine välistab selle, et üksuse tehtud vigadest lihtsalt mööda vaadatakse.

6.4.4.4 Tähtsamate sündmuste arutelu

Tegevusjärgne arutelu on protsess, mille käigus suunatakse osalejad ise avastama oma tugevaid ja nõrku külgi ning pakkuma välja muid teid probleemide kõrvaldamiseks. Osalejate suunamiseks peab oskama juhtida arutelusid.

Allpool on välja toodud kolm erinevat vestluse juhtimise tehnikat, mida on soovitatav kasutada:

- Kronoloogiline sündmuste järjekord. See tehnika võimaldab esitada sündmusi loogiliselt ning lihtsalt jälgitavalt ja arusaadavalt. Nii suudavad tegevusjärgsel arutelul osalejad paremini meenutada ning aru saada, kuidas nende üksuse tegutsemine mõjutas sündmuste käiku.
- Lahingufunktsioonid. See tehnika keskendub erinevate lahingufunktsioonide jälgimisele ning nende üle arutamisele. Kogu sündmuste käigu lahkamine mõnest lahingufunktsioonist lähtuvalt võimaldab osalejatel saada põhjalikuma ülevaate selle tugevatest ja nõrkadest külgedest. Seda tehnikat on otstarbekas kasutada näiteks vastavate staabisektsioonide tegevusjärgsel arutelul, kuid vältida tuleks liigsetesse detailidesse laskumist ning õppuse eesmärkidest kõrvalekaldumist.
- Võtmesündmused. See tehnika võimaldab keskenduda sündmustele, mis olid olulised juhtkonna sätestatud õppuse/harjutuse eesmärkide saavutamiseks. Selline tehnika välistab kõrvaliste teemade käsitlemise ning seda on hea kasutada siis, kui tegevusjärgse arutelu läbiviimise aeg on piiratud.

Omatapp, omakahjud (oma jõudude tegevuse või tegevusetusega põhjustatud kahju)

Tegevusjärgsel arutelul peab arutlema ka kõiki omatapu või potentsiaalset omatapu olukordi, ükskõik, kas neid põhjustas otse- või kaudtuli, lähiohutoetus või midagi muud sellist. Kõiki sellelaadseid olukordi tuleb detailselt analüüsida ning töötada välja vastavad muudatusettepanekud, et need olukorrad ei korduks.

Hoolimata sellest, kas omatapp juhtus väljaõppe käigus või lahinguolukorras, peavad ülemad kiiresti tegutsema. Juhtumile järgnev arutelu tuleks läbi viia võimalikult ruttu pärast selle asetleidmist.

Lahata võiks alljärgnevaid punkte:

- Kuidas ja miks intsident juhtus?
- Kuidas tuvastati oma üksus ja varustus?
- Milliseid tulekontrollmeetmeid kasutati, kui intsident aset leidis ja kui tõhusad need olid?
- Kas ülema riskihinnang ja lahinguplaan ei näinud ette omatapu olukorra tekkimise võimalikkust?

Tegevusjärgse arutelu üks tugevatest külgedest on paindlikkus. Näiteks võib alustada tegevusjärgset arutelu kronoloogiliselt, käsitledes aset leidnud sündmusi nende toimumise järjekorras. Kui tegevusjärgse arutelu käigus selgub, et palju probleeme on seotud mingi lahingufunktsiooniga, võib tegevusjärgse arutelu läbiviija lülitada ümber ja käsitleda seda lahingufunktsiooni läbi erinevate sündmuste. Kui see on tehtud, saab tagasi pöörduda kronoloogilise sündmuste kajastamise juurde. Iga tehnika, mida kasutatakse, tekitab uusi arutelusid, tuvastab üksuse tugevaid ja nõrku külgi ning leiab valdkondi, milles üksus vajab lisaväljaõpet.

Tegevusjärgse arutelu läbiviija peab meeles pidama, et seda läbi viies:

- tuleb olla täpne, vältides suuri üldistusi;
- tuleb olla põhjalik;
- ei tohi kajastada teemasid, mis pole seotud ülesande täitmisega;
- tuleb keskenduda tegevustele;
- tuleb siduda üksuse tegutsemine väljaõppe eesmärkide saavutamisega;
- tuleb tuvastada üksuse nõrkused ning vead tegevuses;
- tuleb teha pidevalt vahekokkuvõtteid.

6.4.4.5 Lisateemade arutelu

Lisaks esmatähtsate teemade arutamisele võib tegevusjärgsel arutelul käsitleda ka näiteks allpool toodud lisapunkte.

Sõdurite ja ülemate oskused

Kui arutelude käigus on avastatud, et sõdurite või ülemate oskustes on puudujääke, mis otseselt mõjutasid üksuse tegevust ning takistasid ülesande täitmist, siis tuleks tegevusjärgse arutelu käigus need ära märkida. Sõdurid ja ülemad saavad nii ülevaate sellest, mida nad peaksid ümber või juurde õppima. Ülematega tuleb nende tegevust arutada silmast silma, selleks tuleb leida eraldi aeg. Tegevusjärgse arutelu läbiviija võiks sellisel puhul olla samast üksusest. Nii ei pea ülemad kartma, et negatiivseid teemasid käsitletakse üksuseväliste isikute juuresolekul.

Mida alal hoida, mida arendada

Tegevusjärgsel arutelul peab tähelepanu pöörama ka oskustele, milles üksus on juba piisavalt tugev ning oskustele, mida neil tuleks arendada. Põhirõhk peab langema ülesande täitmise seisukohalt oluliste oskuste käsitlemisele ning eesmärk on aidata üksusel leida neid ülesandeid, mille täitmiseks nad veel valmis ei ole ning mida nad peavad rohkem harjutama. Taseme säilitamiseks peab üksus harjutama ka juba niigi hästi välja tulevate ülesannete täitmist, kuid olulisem on siiski harjutada seda, mida veel ei suudeta.

Statistika

Statistika võimaldab objektiivsetele faktidele tuginedes toetada õppuse käigus kogutud vaatlustulemusi, leida üksuse nõrku ja tugevaid külgi. Samas tuleb tähele panna, et ei tehtaks statistikat pelgalt statistika enda pärast. See võib lõpuks kaotada vajaliku tähenduse ning muutuda pelgalt üksusele hinnangu andmiseks. Statistika ülesandeks peaks jääma eksimisevõimaluste avastamine ning esiletoomine. Oskuslikul kasutamisel võimaldab statistika lisaks vaatlustulemuste toetamisele suunata arutelusid.

Muud teemad

Tegevusjärgsel arutelul võib käsitleda mitme teisigi teemasid. Need on muuhulgas näiteks üksuse juhtimise protseduurid, üksuse paigutamine, maastiku kasutamine, teabe vahetamine, takistuste valmistamine või läbimine, lahinguvälja visualiseerimine, teadlikkus vastaspoole tegevusest.

6.4.4.6 Üksuste kaitse (turvalisuse) arutelu

Turvalisuse tagamine on iga sõduri ülesanne. Turvalisus peab kaasnema kõigega, mida üksus teeb, olgu see siis kasarmus või õppustel. Sellele tuleb rõhku panna iga tegevusjärgse arutelu käigus, eriti kui on võimalus, et selle eiramine vähendab üksuse tõhusust või kui tegevus ohustab õppiva üksuse tervist. Ettevaatusabinõud peavad alati olema osa õppusest.

6.4.4.7 Kokkuvõte

Kokkuvõtte käigus võtab tegevusjärgse arutelu läbiviija lühidalt kokku arutelude käigus ilmnenuid tähtsamad punktid. Tegevusjärgne arutelu tuleks õppuse juhil lõpetada positiivselt, sidudes saavutatud väljaõppe eesmärkide kohta tehtud järeldused edasise väljaõppe vajadusega. Pärast ametlikku tegevusjärgse arutelu lõppu oleks vaja jätta sõduritele ja üksuste ülematele natuke aega vabas, mitteformaalses privaatses õhkkonnas toimunu üle arutleda.

Õppemetoodika seisukohalt on äärmiselt oluline, et ülem lõpetab tegevusjärgse arutelu positiivselt ja annab edasised tegevusjuhised. Õppiva üksuse liikmetel, nii ülematel kui alluvatel ei tohi tegevusjärgse arutelu lõppedes mingil juhul õpihuvi väheneda. Pigem peaks iga tegevusjärgsel arutelul osaleja saama aru, kuivõrd oluline on tema roll kogu süsteemis ning et tal on veel palju ära teha selleks, et Kaitsejõud kui organisatsioon tervikuna paremaks muutuks.

6.4.5 Edasised tegevused

(tegevusjärgse arutelu tulemuste rakendamine)

Edasiste tegevuste eesmärk on kindlustada, et nii õppivad üksused kui kogu Kaitsejõud saavad tegevusjärgsest arutelust võimalikult palju kasu. Selle tagajärjel paraneb osalejate tegutsemisvõimekus ning areneb Kaitsejõudude doktriin, väljaõppe korraldus, varustus ja organisatsiooni areng. Tegevusjärgsest arutelust saadav kasu väljendub eeskätt selles, et ülemad saavad kasutada kogutud teavet oma üksuse tegutsemise hindamisel ning kohe keskenduda vajalikule ümberõppele või täiendavale väljaõppele. Ülemad ei tohiks tegevusjärgsele arutelule järgneva õppega viivitada. Kui viivitus on siiski vajalik, tuleb sõduritele selgeks teha, milles nende tegevuse puudujäägid täpselt seisnesid ning et nende kõrvaldamisega tegeletakse hiljem.

Tegevusjärgne arutelu on seega side sooritatud tegevuse ja ettenähtud standardi vahel, pakkudes ülematele kriitilisel hindamisel põhineva töövahendi, mis on abiks sõdurite, üksuste ülemate ja üksuste väljaõppe planeerimisel.

Tegevusjärgse arutelu lõppedes peavad kõik õppiva üksuse liikmed olema täpselt aru saanud, mida nad tegid hästi, mida halvasti ja mida keskpäraselt. Enne järgmise taseme väljaõppe alustamist võib üksus vajada ümber- või lisaõpet, kui tema sooritus jäi allapoole nõutavat standardit. Ülemad peavad leidma aega üksuse väljaõppe taseme viimiseks vastuvõetavale tasemele. Kui tegemist on väiksemate vigadega, võib seda teha kohe. Kui vaja on korrigeerida pikemaajalist väljaõpet nõudvaid vigu, siis hiljem.

Tegevusjärgsele arutelule järgnevad tegevused võib seega liigitada kaheks:

- kohesed tegevused;
- kaugemad tegevused.

Koheste tegevuste eesmärk on võimaldada käimasoleva õppuse raames osalejatele vajalik välja- või ümberõpe. Juba õppusi planeerides peab mõtlema kohese ümberõppe pakkumisele, eraldades aega ja muid vajalikke vahendeid soorituste kordamiseks. Üheks võimaluseks on õppuse planeerimisel sellise stsenaariumi kasutamine, mis pakuks järgnevate ülesannete puhul võimaluse katsetada lahendusi probleemidele, mis ilmsid eelmise ülesande tegevusjärgse arutelu käigus.

Seega tuleks koheste tegevuste korral kanda hoolt, et üksusel on pärast iga tegevusjärgset arutelu:

- võimalus täiendada plaani ning katsetada leitud lahendusi;
- võimalus enne uuele katsele minemist harjutada tegevusi, milles oli vajakajäämisi;
- käsitleda eelmise tegevusjärgse arutelu käigus püstitatud küsimusi kohe järgmisel tegevusjärgsel arutelul selgitamaks, kas pakutud lahendused olid tõhusad ning veendumaks, et on toimunud areng.

Kaugemate tegevuste eesmärk on aidata kaasa nii osalejate kui ka Kaitsejõudude kui organisatsiooni arenemisele.

Seda tehakse alljärgnevalt:

- Osalejad õpivad, kui tegevusjärgse arutelu järeldused üksuse soorituse kohta missioonil või õppusel kasutatakse ära järgmise õppuse planeerimisel.
- Tegevusjärgsete arutelude tulemuste alusel koostatakse õppuste kokkuvõtted, milles sisalduvat teavet saavad üksused kasutada väljaõppeplaanide koostamisel ja edasiste õppuste kavandamisel.
- Õppuste kokkuvõtted võivad sisaldada infot, mida saab Kaitsejõudude tasandil kasutada doktriinide, väljaõppe, varustuse ja kogu organisatsiooni kui terviku taseme tõstmiseks.
- Kui Kaitsejõud vajavad mingit spetsiifilist teavet, tuleb juba õppuse kavandamisel mõelda, kuidas hiljem nõutud andmeid kindlasti hankida.

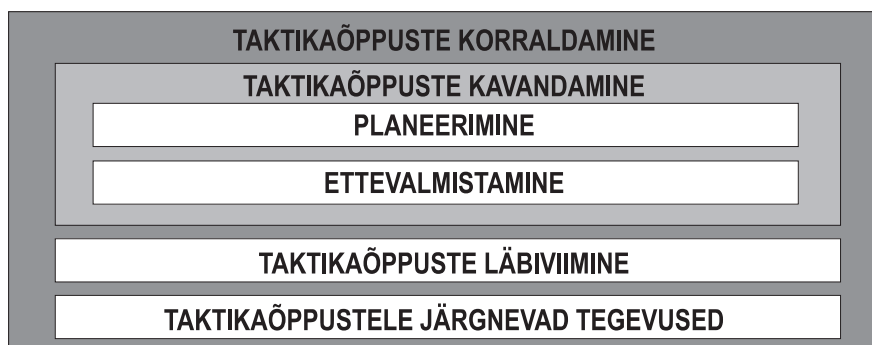
Järgnevas peatükis käsitletakse tegevusi, mis on seotud taktikaõppuste korraldamisega. Tegevused on esitatud punktide kaupa loendina.

7. TAKTIKAÕPPUSTE KORRALDAMINE

Taktikaõppuste korraldamine on iga ülema ülesanne – kõigi tasandite juhid vastutavad oma alluvate väljaõppe planeerimise, läbiviimise ja tulemuste saavutamise eest.

Õppuse planeerimiseks ja korraldamiseks tuleb teostada üksuse väljaõppe hetkeolukorra, üksuste sõjaaja funktsioonikirjelduste ja ülesannete ning väljaõppe kavandamise ja läbiviimise alusdokumentide analüüs. Taktikaõppuse ülesande määramisel peab ülem olema veendunud, et eelseisva õppuse läbiviimisega on võimalik saavutada vajalikud väljaõppe-eesmärgid ja võimekused.

Taktikaõppuse korraldamine sisaldab kavandamist, läbiviimist ning läbiviimisele järgnevat tegevusi. Taktikaõppuse kavandamine sisaldab planeerimise ja ettevalmistamisega seonduvaid tegevusi ning on kõige töömahukam etapp, millest sõltub, kas õppus kulgeb edukalt või mitte. Taktikaõppuste läbiviimine on tavaliselt ajaliselt kõige lühem, kuid seevastu kõige pingelisem etapp. Taktikaõppustele järgnevad tegevused hõlmavad endas kohe-seid ja edasisi tegevusi ning see etapp on oluline eeskätt õppusel osalejatele vajaliku tegevusjärgse arutelu läbiviimiseks ning õppustest kokkuvõtete koostamiseks (joonis 14).

Joonis 14. Taktikaõppuste korraldamine

Järgmistes alapeatükkides on kõik taktikaõppuste korraldamisega seonduvad tegevused esitatud kronoloogilises järjekorras tegevuste kaupa selliselt, et neid järgides oleks võimalik korraldada pataljoni või brigaadi taseme taktikaõppust algusest lõpuni. Samas sobib väljatoodud tegevuste loetelu ka väiksemate üksuste taktikaõppuste korraldamiseks, kui protsessile loovalt läheneda ning tegevusi valikuliselt järgida. Vähetähtsad tegevused võib läbida kiiremini või need üldse vahele jätta.

Taktikaõppuste korraldamise protsess on lahti kirjutatud nii, et see hõlmab kronoloogilises järjekorras tegevusi, koosolekuid ning protsessi käigus valmivat dokumentatsiooni. Mõnede tegevuste ja dokumentide juures viidatakse lisadele, kust võib sellisel juhul leida nimetatud tegevuse kirjeldused või detailsemad juhtnöörid, kuidas dokumenti täita.

Tuleb lisada, et käesolev juhend ei pruugi anda vastuseid kõigile küsimustele. See pigem kirjeldab taktikaõppuste korraldamise kulgu ning annab üldiseid suunised sellega seonduvates valdkondades.

7.1 TAKTIKAÕPPUSTE LÄHTEÜLESANDEST

Väljaõppe ehk taktikaõppuste läbiviimine on vajalik, et Kaitsevägi saaks täita liitlastega sõlmitud lepinguid. Taktikaõppuste sisu eesmärk on saavutada, säilitada ja tõsta üksustele määratud tegevusvalmidust. Taktikaõppustele sobiva sisu leidmisel on ennekõike abiks vastava üksuse funktsioonikirjeldused ning ühtlustatud tegevuseeskirjad, kuid olemasolu korral ka vastava taseme lahingumäärustikud.

Üksikasjalikumat teavet väljaõppe korraldamisest üksustes annab Kaitseväe juhataja poolt 2008. aasta 4. juulil kinnitatud „Kaitseväe ja Kaitseliidu väeüksuste ja allüksuste väljaõppe eeskiri”.

Taktikaõppuste korraldamiseks võib olla mitmeid põhjuseid, mille järgi võiks neid üldjoontes liigitada alljärgnevalt:

- (a) korralised taktikaõppused;
- (b) mittekorralised taktikaõppused.

Korralised taktikaõppused on üksuse tervikliku väljaõppe üks osa. Neid korraldatakse määratud kujul igale järgnevale ajateenijatest koosnevale üksusele ehk tegu on planeeritud õppustega. Korraliste õppuste eesmärk on sõjalise valmisoleku loomine ja arendamine ning kollektiivse väljaõppe taseme hindamine. Väljaõppe dokumentatsioonis peaks suuremal või vähemal määral olema sätestatud ka õppuse ülesanded, eesmärgid ja hindamiskriteeriumid, põhimõtteline ülesehitus, tulemustele seatavad standardid, ajalisel piirangud ning vahendid (ressursid).

Korraliste õppuste alla liigituvad muuhulgas:

- õppekogunemiste käigus läbiviidavad taktikaõppused;
- lahinguvalmiduses olevate üksuste väljaõppetaseme säilitamiseks ja parandamiseks läbiviidavad taktikaõppused.

Mittekorraliste taktikaõppustega on tegemist siis, kui põhjus taktikaõppuse korraldamiseks ei tulene otseselt Kaitseväe väljaõppeplaanidest. Näiteks

võib osutada vajalikuks korraldada üksust külastama saabunud isikutele näidisõppus, katsetada Kaitsevägele hangitavat uut varustust, relvastust, tehnikat või midagi muud sellist. Samuti on kujunenud vajaduseks see, kui poliitilise otsuse alusel on tarvis üksusi uueks missiooniks ette valmistada. Sellistel juhtudel peab õppuste läbiviimiseks olema kasutada vastav ressurss, kuna eelarveliste vahendite planeerimisel selliste ootamatute õppustega ei arvestata. Õppuse läbiviimise ülesanne töötatakse välja lähtudes üksuse funktsioonikirjeldustest või missiooni ülesannete kirjeldustest.

Mittekorraliste taktikaõppuste alla liigituvad muuhulgas sellised, mida viiakse läbi:

- üksuste tegevuse ja/või varustuse ning relvastuse tutvustamiseks;
- tegevuspõhimõtete, struktuuride ja varustuse katsetamiseks/ühtlustamiseks või teatud lahingutegevuse õige kulgemise esitamiseks;
- missiooniüksuste väljaõppe raames vastavate valmisolekute loomiseks.

Õppuste korraldamise protsess on mainitud liigituse puhul mõnevõrra erinev, eeskätt kavandamise alguses (järgmistes peatükkides käsitletakse seda lähemalt). Korraliste õppuste lähteülesande määramisel koostab kursuse ülemast üks tase kõrgem ülem (õppuse juht OCE/EXDIR) õppuse kirjelduse lähtudes õppekavades esitatud andmetest ja nõuetest (vt KV ja KL väljaõppe eeskiri Lisa 1 punkt 4.11).

Mittekorraliste taktikaõppuste lähteülesande määramisel koostab õppust planeeriv ohvitser algatusdokumendi „Õppust planeeriva ohvitseri juhised õppuse korraldamiseks”.

7.2 TAKTIKAÕPPUSE KORRALDAMISE VÕTMEISIKUD, TÖÖORGANID NING ALUSDOKUMENDID

Taktikaõppuste korraldamine on suuremahuline tegevus, milles osaleb erinevatel tasanditel palju inimesi.

Taktikaõppuste korraldamise võtmeisikud on:

- Õppust planeeriv ohvitser (OSE) – õppivast üksusest vähemalt kahe taseme võrra kõrgema üksuse ülem, kes jälgib ja analüüsib alluvate üksuste väljaõppetase vastavust ülesannetele ning vajadusel annab juhised õppuse korraldamiseks. Õppust planeeriv ohvitser määrab ametisse õppuse korraldaja (OCE) ning annab oma juhiste näol sisuliselt käsu õppuse korraldamiseks.
- Õppuse korraldaja (OCE) – õppivast üksusest vähemalt ühe taseme võrra kõrgem ohvitser, kes vastutab, et alluva üksuse väljaõppetase vastab püstitatud ülesannetele ning tegeleb õppuse üksikasjaliku planeerimisega.
- Õppuse juht (EXDIR), kelle määrab ametisse õppuse korraldaja. Väiksema mahuga õppustel võib õppuse korraldaja ja juht olla sama isik – vastutab õppuse läbiviimise ja põhieesmärgi saavutamise eest.
- Õppuse planeerimismeeskonna ülem (OPR), kelle määrab ametisse õppuse juht. Tema ülesanne on juhtida õppuse kavandamisprotsessi, luua tingimused õppuse edukaks läbiviimiseks ning suunata õppusejärgseid tegevusi.
- Õppuse planeerimismeeskond (CPT) – moodustatakse õppuse planeerimismeeskonna ülema ettepanekul ja selle kinnitab õppuse juht. Planeerimismeeskonna suurus sõltub õppuse liigist ja mahust, vajadusel moodustatakse eraldi töögrupid. Sellisel juhul kuuluvad õppuse planeerimismeeskonda nende töögruppide juhid. Erinevate töögruppidest saab rohkem lugeda järgmises alapeatükis käsitletavast õppuse administratiivkäsust.

7.2.1 Taktikaõppuse korraldamise alusdokumendid

Taktikaõppuste korraldamise peamised alusdokumendid on:

- „Õppust planeeriva ohvitseri juhised õppuse korraldamiseks” (annab korralduse ning põhjuse taktikaõppuse korraldamiseks);
- „Õppuse kirjeldus” (EXSPEC) (annab ülevaate sellest, millist taktikaõppust on vaja korraldada ning kes, millal ja kuidas seda planeerima peavad);

- „Õppuse administratiivkäsk” (annab üksikasjaliku ülevaate sellest, kuidas taktikaõppust läbi viiakse ning kuidas läbiviimist toetatakse);
- „Õppiva üksuse hindamise lühikokkuvõte” (FIR) (annab õppuse juhile taktikaõppuse esmase hinnangu);
- „Õppuse korraldamise analüüsi kokkuvõte” (FER) (annab õppust planeerivale ohvitserile põhjaliku ülevaate taktikaõppuse korraldamisest).

7.2.1.1 Õppust planeeriva ohvitseri juhised õppuse korraldamiseks

Kõigepealt luuakse õppuse korraldamise algatusdokument, mis esitab põhinõuded õppusele ja annab tulevasele õppuse juhile teada õppuse ulatuse, sisu ja üldise ajalise määratluse. Lisaks sellele teatab õppust planeeriv ohvitser oma kavatsuse, nimetab peamised alusdokumendid, üld- ja osaesmärgid, sihtgrupi ja käsitlusalad, seotuse teiste õppustega, tagavate ja toetavate üksuste vastutusosalade kirjelduse ning õppuse rahastamise. Samuti pannakse paika kõrgema tasandi juhtimist ja kontrolli puudutavad küsimused. Juhised õppuse korraldamiseks koostab üldjuhul õppivast üksusest kaks astet kõrgema üksuse ülem kõige enam 18 kuud enne õppuse algust. Õppust planeeriva ohvitseri juhised annavad seega käsu korraldada õppus ning vastavad küsimusele miks (milleks) seda tehakse.

Dokument „Õppust planeeriva ohvitseri juhised õppused korraldamiseks” koosneb järgmistest punktidest:

1. SISSEJUHATUS. See punkt koosneb omakorda alapunktidest, kus on järgmine teave:

(a) Õppuse nimi, mis kirjutatakse dokumendis vastavale kohale dokumendis; samuti:

(1) määratakse ametisse kontaktohvitser (OSE kontaktohvitser), kes on õppust planeeriva ohvitseriga sama tasandi staabist ja kes jälgib ülema kavatsuse elluviimist, osaledes õppuse korraldamise konverentsidel ning vajadusel ka töögruppide töös;

(2) määratakse ametisse õppust läbiviiv ohvitser ehk õppuse juht;

(3) nimetatakse õppivad üksused ja nende ülemad.

(b) Õppust planeeriva ohvitseri (OSE) kavatsus: kirjeldab õppuse soovitud lõppeesmärgi ja oodatavat lõpptulemust.

(c) Ajaline määratlus: õppuse läbiviimise aeg alates STARTEX-ist kuni kalendrinädala täpsusega.

(d) Varem omandatud kogemuste arvestamine väljaõppes: õppuse korraldamise algatusdokumendis tuleb kajastada õppivate üksuste varasemate õpingute (väljaõpe üldiselt, eelnevatel taktikaõppustel osalemine)

käigus omandatud kogemusi, mis on eelseisva taktikaõppuse korraldamisel olulised.

2. **ÜLDEESMÄRK.** Sõnastatakse õppuse üldeesmärk, mille määramisel lähtutakse õppuse põhifookuses oleva(te)st õppiva(te)st üksus(t)est.
3. **PEAMISED OSAAEESMÄRGID.** Õppuse jagamisel erinevateks etappideks tuleb igale etapile sõnastada vastavad osaeesmärgid.
4. **SIHTGRUPP JA KÄSITLUSALA.** Selles punktis määrab õppust planeeriv ohvitser õppusel osalevad õppivad, toetavad ja vajadusel ka tagavad üksused. Sealjuures paneb ta paika üksuste vahelised käsuliinid (kes kellele allub), ülesanded õppusel (õpib, toetab, tagab) ning rolli (näiteks üksus peab etendama õppusel vastasosapoolt ning eirama oma jõudude huve).

(a) Üksused:

(1) **Õppivad üksused** (siin nimetatakse):

a) primaarsed osalejad:

õppiv(ad) ehk õppuse põhifookuses olev(ad) üksus(ed);

b) sekundaarsed osalejad:

täidavad õppiva üksuse ülesannete täitmisel olulist rolli, võimaldades oma tegevusega primaarsete üksuste tegutsemise ja õpieesmärkide saavutamise, samal ajal ka ise õppides.

(2) **Õppust toetavad ja tagavad üksused** (siin nimetatakse):

a) toetavad üksused:

aitavad juhtimisteenistusel õppivate üksuste treenimiseks ja/või hindamiseks vajalikke tingimusi luua;

b) tagavad üksused:

juhtimisteenistuse ja reaalogistikaüksused.

5. **SEOTUS TEISTE ÕPPUSTEGA.** Siin tuuakse välja, kuidas õppiva üksuse väljaõppe hetkeolukord on seotud eelnenud õppuste ja muude väljaõppe sündmustega. Samuti ühendatakse õppiva üksuse eelseisev õppus sellele järgnevate õppuste ning väljaõppesündmustega. Näiteks võiks enne brigaadi lahinguõppust korraldada pataljoni ja brigaadi staape ettevalmistavad kaardi- ja juhtimispunktiõppusi.
6. **VASTUTUSALADE KIRJELDUS.** Siin kirjeldab õppust planeeriv ohvitser õppivast üksusest kaks astet kõrgema tasandi üksustega kooskõlastatud toetust õppuse läbiviimisel.
7. **RAHASTUS.** Siin nimetab õppust planeeriv ohvitser, kui suur on õppuseks kavandatud (rahaline) ressurss ning mis struktuuriüksuse vahenditest õppuse kulud kaetakse. Näiteks suuremahulistel õppustel, mitme väeliigi ja rahvusvahelistel õppustel võidakse kulutused katta maaväe eelarvest vaatamata sellele, et õppusel osalevad ka õhuväe ning osade välisriikide üksused.

7.2.1.2 Õppuse kirjeldus

See on veel üks taktikaõppuse korraldamise alusdokument. Korraliste taktikaõppuste puhul, kui õppust planeeriv ohvitser ei pea juhiseid koostama, ongi õppuse kirjeldus taktikaõppuse algatusdokumendiks. Õppuse kirjeldus paneb paika õppuse põhinõuded ning kirjeldab selle ulatust ja sisu: õppuse aega ja kohta, üldjooni, eesmärki, kontseptsiooni, osalevaid üksusi ja allüksusi. Vajadusel ja võimalusel on selles dokumendis tsiviil-militaar-koostööd, logistikat, sidet, rahalist toetust ning muid valdkondi puudutavad kooskõlastavad juhised. Samuti määratakse kindlaks juhtimist ja kontrolli puudutavad küsimused. Õppuse kirjeldus koostatakse kõige enam 18 kuud enne õppuse algust ning kinnitatakse väeosa/asutuse ülema või maleva pealiku käskkirjaga. Õppuse kirjeldus annab seega üksikasjaliku ülevaate, mis taktikaõppusega on tegemist ning juhtnõõrid, kuidas seda kavandada.

Dokument „Õppuse kirjeldus” koosneb järgmistest punktidest:

1. **ÜLDTEAVE.** See punkt koosneb omakorda alapunktidest, kus on järgmised andmed:
  - a. **Nimetus.** Õppuse nimetab planeeriv ohvitser (OSE) oma juhistes. Kui õppus on korraline, siis nime määrab õppuse juht (EXDIR), sest eelmainitud juhis puudub. Õppusele üldjuhul võib anda vabalt valitud nime. See õigus ei kehti juhul, kui ühisõppusteks liitlastega on sõlmitud eelnevaid kokkuleppeid või esineb muid piiravaid asjaolusid.
  - b. **Õppuse liik.** Selle valikul lähtutakse väljaõppe-eesmärkide ja ülesannete analüüsist.
  - c. **Õppuse teema.** See peab peegeldama õppuse sisu. Õppuse teema nimetus on taktikaline, tuues esile sooritatava tegevuse liigi või nimetuse.
  - d. **Aeg.** Esitatakse kalendrinädala täpsusega, hilisemas kavandamisprotsessis täpsustatakse.
  - e. **Õppuse ala.** Selle nimetamisel kasutatakse orientiiridena suuremaid asulaid, teid, veekogusid. Õppuse ala kohta käiv teave ehk väljavõtte eelseisvast õppuse piirkonnast maakaardil esitatakse vastava dokumendi lisana.
  - f. **Õppust planeeriv ohvitser (OSE).** Õppivast üksusest kahe taseme võrra kõrgema üksuse ülem, kes jälgib ja analüüsib alluvate üksuste väljaõppetase vastavust ülesannetele ning vajadusel kavandab õppuse.
  - g. **Õppuse korraldaja (OCE).** Õppivast üksusest ühe taseme võrra kõrgem ohvitser, kes vastutab alluva üksuse väljaõppetase vastavuse eest püstitatud ülesannetele ning kes tegeleb õppuse üksikasjaliku kavandamisega.

h. Õppuse juht (EXDIR). Õppuse juhi määrab ametisse õppuse korraldaja. Ta vastutab õppuse läbiviimise ja põhieesmärgi saavutamise eest. Väiksema mahuga õppustel võib õppuse korraldamise eest vastutaja ja õppuse juht olla sama isik.

i. Õppuse planeerimismeeskonna ülem (OPR). Õppuse planeerimismeeskonna ülema määrab ametisse õppuse juht. Tema ülesanne on õppuse kavandamisprotsessi juhtimine, õppuse edukaks läbiviimiseks tingimuste loomine ja õppusejärgsete tegevuste juhtimine.

j. Õppuse planeerimismeeskond (CPT). Moodustatakse õppuse planeerimismeeskonna ülema (OPR) ettepanekul ja kinnitatakse õppuse juhi poolt. Planeerimismeeskonna suurus sõltub õppuse liigist ja mahust, vajadusel luuakse eraldi töögrupid.

2. ÜLDKIRJELDUS

a. Õppusel osalevate üksuste eeldused. Selleks, et õppus suudaks täita eesmärgi ja oleks edukas, tuleb õppuse kavandamise alguses anda hinnang osalevate üksuste väljaõppetasele ning õigeaegselt alustada üksusi ettevalmistava väljaõppega. Hinnangu andmisel peab arvestama õppusel osalejate väljaõppe- ja treenituse taset, füüsilisi võimeid, vanust, huvisid, ootusi, eelnevaid koolitusi ja kogemusi antud valdkonnas.

b. Õppuseks õpikeskkonna loomine ja olukordade matkimine. Selles punktis kirjeldatakse eelseisva õppuse õpikeskkonna loomise ja olukordade matkimise tingimusi ning selleks vajaminevaid vahendeid ja üksusi. Kirjelduse järgi loodud õppuse õpikeskkond ja sündmustik aitab neil kujundada oskusi tegutsemaks ülesannete täitmisele iseloomulikus keskkonnas.

c. Harjutamiseks ja hindamiseks tingimuste loomine. Selles punktis esitatakse eelseisval õppusel käsitletavate teemade ja/või tegevuse liikide või nimetuste loend, mis on hiljem aluseks kavandatud sündmuste käigu koostamisel ning õppiva üksuse hindamisel. Sellele loendile tuginedes valitakse õppivate üksuste õpetamiseks-treenimiseks ja hilisemaks hindamiseks sellised õppetegevused, mis aitavad kõige paremini muuta õppivate üksuste käitumist vastavalt väljaõppe üldeesmärgile.

3. EESMÄRGID

a. Üldeesmärk. Siin sõnastatakse õppuse üldeesmärk, mille määramisel lähtutakse õppuse põhifookuses oleva(te)st õppiva(te)st üksus(t)est. Kui on olemas planeeriva ohvitseri (OSE) juhised õppuse korraldamiseks, tuuakse üldeesmärk sealt üle.

b. Osaeesmärgid. Osaeesmärgid võivad olla protseduurilised, taktikalised või spetsiifilised ning nad toetavad õppuse üldeesmärgi saavutamist. Õppuse jagamisel erinevateks etappideks tuleb igale etapile sõnastada vastavad osaeesmärgid.

4. **ÕPPUSE KONTSEPTSIOON.** Kontseptsioon peab olema kõigile õppuse ettevalmistamisega seotud isikutele kavandamise käigus õigel ajal teada ning see vormistatakse kirjalikult ja seotakse maakaardiga. Nii saavad planeerimismeeskonna töörühmad ka eraldi paiknemise korral paralleelselt töötada.

Kontseptsiooni kuuluvad järgmised punktid:

a. Õppuse juhi kavatsus. Kui on väljastatud dokument „Õppust planeeriva ohvitseri juhised õppuse korraldamiseks”, siis tuuakse sealt õppuse juhi kavatsus muutmata kujul õppuse kirjeldusse üle. Olukorras, kus eelnimetatud dokumenti ei ole, sõnastab õppuse juht oma õppuse läbiviimise kavatsuse kirjeldades soovitud lõppeesmärki ja oodatavat lõpptulemust. Hiljem kantakse õppuse juhi kavatsus muutmata kujul üle õppuse administratiivkäsku.

b. Operatsiooniline raamistik. Selles punktis kirjeldatakse õppivate üksuste integreerimist operatsioonide läbiviimise raamistikku ning esitatakse kavandatava õppuse rütmi ja ajalise määratluste tingimused. Samuti antakse suuniseid õppusel kasutatavate vastasosapoolte üksuste struktuuri ja doktriini kasutamise kohta.

c. Stsenaariumi üldkirjeldus. Siin sõnastab õppuse juht stsenaariumi üldise olukorra kirjelduse, mis on planeerimismeeskonnale stsenaariumi arendamisel nn kohustuslikuks raamiks ja aluseks õppuse edasisel kavandamisel.

d. Õppuse juhtmõte ja raskuspunkt. Siin sõnastab õppuse juht õppuse juhtmõtte ja raskuspunkti. Õppuse juhtmõtte peab sisaldama õppuse jõududest, maa-alast ja ajast sõltuvat selge ülesehitusega kontseptsiooni. Õppuse raskuspunkti määramisel lähtub õppuse juht väljaõppe üldeesmärgist ning teemast. Õppuse raskuspunkt on tihedas seoses õppuse liigi ja vormiga ning selle sisu on üldjuhul taktikaline.

e. Õppuse ülesehitus. Õppuse juhi kavatsuse, operatsioonilise raamistiku, stsenaariumi üldise olukorra ning õppuse juhtmõtte ja raskuspunkti ga kooskõlas arendab õppuse juht üldjoontes välja õppuse ülesehituse ning etapid. Õppuse etapid liigendavad õppust sisuliselt, ruumiliselt ja ajaliselt. Need kergendavad õppuse kavandamist, jõudude, vahendite kasutamist ja kooskõlastamist õppuse käigus ning hilisemat õppuse hindamist. Õppuse etappide kindlaksmääramisel lähtub õppuse juht eelkõige õppuse üldeesmärgist ja osaeesmärkidest, teemadest, liigist ja vormi(de)st ning kestusest.

5. OSALEVAD ÜKSUSED

a. Üksused:

(1) Õppivad üksused (siin nimetatakse):

a) primaarsed osalejad: õppiv(ad) ehk õppuse põhifookuses olev(ad) üksus(ed);

b) sekundaarsed osalejad: täidavad õppiva üksuse ülesannete täitmisel olulist rolli, võimaldades oma tegevusega primaarsete üksuste tegetsemise ja õpieesmärkide saavutamise, samal ajal ka ise õppides.

(2) Õppust toetavad ja tagavad üksused (siin nimetatakse):

a) toetavad üksused: aitavad juhtimisteenistusel õppivate üksuste treenimiseks ja/või hindamiseks vajalike tingimusi luua;

b) tagavad üksused: juhtimisteenistuse ja reaallogistikaüksused.

b. Struktuur. Siin tuuakse välja õppivate üksuste struktuurid ning esialgsed õppust toetavate ja tagavate üksuste struktuurid.

6. KOOSKÖLASTAVAD JUHISED.

Selles punktis antakse ülesanded õppuse planeerimismeeskonna töögruppidele. Seda tehes peab lähtuma vähemalt kolmest asjaolust. Esmalt sõnastatakse igale töögrupile kontseptsioon, määratletakse ülesanded ja antakse vajalikud juhised. Sõnastatud kontseptsioon ja ülesannete kogum peaksid andma vastused küsimustele:

- Kes teeb? Siin nimetatakse vastutav(ad) isik(ud) ja vajadusel määratakse koostööpartnerid.
- Mida teeb? Räägitakse, mis peaks olema tehtud ja missugune on oodatav lõpptulemus.
- Kus teeb? Seotud planeerimise ajakava ja töögrupi ülema töökorraldusega.
- Millal teevad? Seotud planeerimise ajakavaga.
- Miks teevad? Küsida vajadusel. Räägitakse, kuidas nende töögrupi tegevusest sõltub õppuse korraldamine.
- Kuidas teha? Juhised, mis antakse, kui töögrupil puudub varasem töökogemus selles valdkonnas.

Teisena sõnastatakse need tingimused ja kriteeriumid, mida on töögrupil vaja planeerimistegevuse alustamiseks (aeg, vahendid, info jmt).

Kolmandana tuleb määrata järgmiste töögruppidele vastutus õppuse administratiiv- ja operatiivkäsu koostamisel:

a. Õppuse operatiivplaneerimise töögrupp, kuhu kuuluvad reeglina G3/S3 ja G2/S2. Selle töögrupi ülesanne on koostada õppuse stsenaarium, töötada välja õppuse juhtimise struktuurid ning õppuse lõppedes teha õppuse kokkuvõtte. Operatiivplaneerimise töögrupi tehtud plaanid ja dokumendid on aluseks kõigile ülejäänud õppuse planeerimismeeskonna töögruppidele. Töögrupp koostab järgmised õppuse administratiivkäsu li-

sad ja sinna juurde kuuluvad osad: A – struktuurid, C – operatiivraamistik, D – juhtimine, R – õppuse kokkuvõtte, S – lühendite ja terminite nimekiri ja T – jaotuskava.

b. Õppuse hindamise töögrupp, kuhu valitakse liikmeid taktikaõppuse eesmärkidest ja teemadest tulenevalt. Selle töögrupi ülesanne on korraldada taktikaõppuse hindamine ning anda oma panus õppusejärgsetesse tegevustesse ja kokkuvõtete koostamisse. Töögrupp koostab õppuse administratiivkäsu lisa E (hindamine) ja sinna juurde kuuluvad osad.

c. Õppuse vahekohtu töögrupp, kuhu valitakse liikmeid taktikaõppuse eesmärkidest ning alaeesmärkidest tulenevalt. Selle töögrupi ülesanne on korraldada taktikaõppuse vahekohtuteenistus ning töötada välja tähistuste (sümbolid ja värvid) kasutamise ja õppuse matkitud lahinguolukordade reeglid. Töögrupp saab oma planeerimisega alustada pärast õppivate ja toetavate üksuste struktuuri kinnitamist ja stsenaariumis kavandatud sündmustiku ning situatsioonide lahendamise vajalikkuse ja ulatuse teatavaks tegemist. NB! Kui vahekohtunikud täidavad õppusel ka hindajate ülesandeid, on otstarbekas hindamise ja vahekohtunike töögrupid ühendada. Töögrupp koostab järgmised õppuse administratiivkäsu lisad ja sinna juurde kuuluvad osad: F – vahekohus ja G – tähistused.

d. Õppuse tsiviil-militaar koostöö (CIMIC) töögrupp, kuhu kuuluvad vastava valdkonna spetsialistid. Selle töögrupi ülesanne on taktikaõppuseks kasutava(te) maa-ala(de) kooskõlastamine, osaleva isikkoosseisu teavitamine maa-ala kasutamise piirangutest ja vajadusel vastav juhendamine ning õppuse käigus tekkivate eraomandiga seonduvate probleemide lahendamine. Töögrupp saab oma planeerimisega alustada pärast õppuse piirkondade valimist, õppusel kavandatava sündmustiku üldise tegevuse iseloomu selgumist, õppuse struktuuri ja tegevuste matkimise ulatuse ning iseloomu määramist. Töögrupi vastutusalasse kuulub taktikaõppuste keskkonnakaitsealaste tsiviil-militaar koostöö plaanide, maastiku kahjustuste kindlaksmääramise ning paiknemisalade üleandmise ja vastuvõtmise, õppusel osalejate maa-alade piirangutest teavitamise ja kahjustuste hüvitamise korra väljatöötamine. Töögrupp koostab õppuse administratiivkäsu lisa K (CIMIC) ja sinna juurde kuuluvad osad.

e. Õppuse personali töögrupp, kuhu kuuluvad personalitööga (S1/G1) kokkupuutuvad kaitsevaelased ja/või ametnikud. Töögrupi ülesanne on õppuse asjaajamiskorra, ettekannete ja taotlusvormide, juhtstaabi dokumentatsiooni ja päevaplaani ning personaliarvestuse väljatöötamine. Töögrupp saab oma planeerimisega alustada pärast õppivate, toetavate ja tagavate üksuste struktuuride mehitamise kohta kinnituse saamist. Töögrupp koostab õppuse administratiivkäsu lisa H ja sinna juurde kuuluvad osad.

f. Õppuse teenindustoetuse töögrupp, kuhu kuuluvad logistikaga kokkupuutuvad spetsialistid (S4/G4). Töögrupi ülesanneteks on korraldada õppuse lahinguteenindustoetus ja reaallogistika, varustusklassid, hooldus ja remont, transport, teenindus, meditsiiniline toetus ja eelarve. Töögrupp saab planeerimist alustada pärast õppusel osalevate üksuste struktuuride kinnitamist, üldisele stsenaariumile põhineva lahinguteenindustoetuse kontseptsiooni välja töötamist ning õppuse maa-ala piirangute teatavaks tegemist. Töögrupp koostab õppuse administratiivkäsu lisa I (reaallogistika) ja sinna juurde kuuluvad osad.

g. Õppuse side töögrupp, kuhu kuuluvad vastava eriala spetsialistid (S6/G6). Töögrupi ülesandeks on taktikaõppusel osalevatele struktuuriüksuste varustamine sidevahenditega, töötada välja kord seadmete hoolduseks ja remondiks, samuti sagedushalduse korraldamiseks ja vajadusel raadioside monitooringuks. Töögrupp saab oma planeerimisega alustada pärast õppusel osalevate struktuuriüksuste teatavaks tegemist ning üldisele stsenaariumile põhineva sidealase toetamise ja õppuse juhtimise kontseptsiooni väljatöötamist. Töögrupp koostab õppuse administratiivkäsu lisa J (side) ja sinna juurde kuuluvad osad.

h. Õppuse topograafia töögrupp. Tulenevalt õppuse liigist ja mahust võib olla vajalik määrata eraldi isik või isikud, kes vastutab/vastutavad vajaminevate maakaartide, maastikumudelite, liivakastide hankimise ja ettevalmistamise eest. Töögrupi ülesanne on vajadusel teha ülevaade õppuse maastikust, teedest ja infrastruktuurist, kaitsealadest, lahingutegevuse võimalustest ja piiridest ning anda õppuse juhile soovitusi maa-ala kasutamiseks. Töögrupp koostab õppuse administratiivkäsu lisa K (CIMIC) osa 3.

i. Õppuse teavituse töögrupp, mille koosseisu kuuluvad vastava ala spetsialistid. Meediatöö ja avalikkussuhete plaanide koostamise vajalikkus sõltub suuresti õppuse maa-ala asukohast, taktikaõppuse liigist, mahust ja tähtsusest ning avalikkuse potentsiaalsest huvist kavandatava õppuse vastu. Töögrupi ülesanneteks on anda vajalikud juhised avalikkuse teavitamiseks õppuse ettevalmistamisest ja läbiviimisest, informatsiooni salastatuse ja julgeolekunõuete kohta, õppuse meediapäevade korraldamiseks ning õppuse informatsiooni esitamise raskuspunkti määramiseks. Töögrupp saab planeerimist alustada pärast õppusel osalevate struktuuriüksuste teatavaks tegemist, õppuse maa-ala kinnitamist ning esialgse stsenaariumi kavandatud sündmustekäigu välja töötamist. Töögrupp koostab õppuse administratiivkäsu lisa L (teavitus) ja sinna juurde kuuluvad osad.

j. Õppuse protokollide töögrupp, kuhu kuuluvad vastava ala spetsialistid. Protokollide plaanide koostamise vajalikkus sõltub õppuse liigist, mahust ja

tähtsusest, väiksemamahuliste õppuste korral võib protokoll ja teavituse töögrupid ühendada ning ülesanded vastavalt ära jagada. Töögrupi ülesandeks on töötada välja õppuse avamise, külastuspäeva, õppuse juhi vastuvõtu ja õppuse lõpetamise kavad ning õppuse külastamise ja liikumise kord. Töögrupp koostab õppuse administratiivkäsu lisa M ja sinna juurde kuuluvad osad.

k. Õppuse julgeoleku töögrupp, mille koosseisu kuuluvad reeglina G2/S2 vastava alaga tegelevad kaitseväelased ning mis vastutab ohutusnõuete täimise ning julgeoleku tagamise meetmete rakendamise eest kogu õppuse korraldusprotsessi vältel. Töögrupi ülesandeks on töötada välja plaan sõjalise julgeoleku tagamiseks, ohutusnõuetest kinnipidamiseks ja tegutsemiseks erakorraliste juhtumite korral õppusel. Töögrupp koostab õppuse administratiivkäsu lisa N (julgeolek) ja sinna juurde kuuluvad osad.

l. Õppuse juriidilise teenistuse töögrupp, mille koosseisu kuuluvad juristid ning vastava ala spetsialistid ning mis vastutab õppuse juriidilise toetuse korraldamise ja õppuse käigus tekkivate juriidiliste probleemide lahendamise eest. Töögrupi peamiseks ülesandeks õppuse korraldamisel on tagada õppuse juhi ja planeerimismeeskonna töögruppide juriidiline nõustamine. Lisaks sellele vaatab töögrupp üle kogu õppuse dokumentatsiooni ning vastutab, et selles sisalduv informatsioon oleks kooskõlas seaduste ja määrustega ning oleks välistatud poliitilised või juriidilised väärtõlgendused. Töögrupp koostab õppuse administratiivkäsu lisa O (juriidiline toetus) ja sinna juurde kuuluvad osad.

m. Õppuse eelarve töögrupp, mille koosseisu kuuluvad vastava ala spetsialistid. Suuremahuliste õppuste korral võib moodustada eraldi töögrupi, mis vastutab õppuse eelarve koostamise ning eelarvekulude katmist reguleeriva korra väljatöötamise ning järgimise eest. Töögrupi üheks tähtsamaks ülesandeks õppuse korraldamisel on tagada õppuse juhile pidev ülevaade eelarveliste vahendite hetkeseisust ning koostöös teiste töögruppidega kuluproгноoside tegemine. Töögrupp koostab õppuse administratiivkäsu lisa I (reaallogistika) osa 10 (õppuse eelarve).

n. Õppuse arendus- ja uurimistöö töögrupp. Õppuse eesmärk või osaesmärgid võib olla muuhulgas näiteks doktriini, organisatsiooni, relvastuse, varustuse, sidevahendite ja juhtimise tõhususe testimine. Sellisel juhul võib tekkida vajadus täiendada töögrupi määramiseks. Lisaks kaasnevad sellisel puhul tavaliselt täiendavad ülesanded vahekohtunike, hindajate, julgeoleku tagamise, operatiivplaneerimise ja eriala juhtivohvitseride töögruppidele. Vajadusel tuleb anda julgeoleku töögrupile korraldused täiendavate julgestusmeetmete ja ohutusnõuete välja töötamiseks ning rakendamiseks õppusel. Lähtuvalt vajadusest töötab töögrupp välja

täiendava dokumentatsiooni, millest moodustatakse õppuse administratiivkäsu eraldi lisa ja sinna juurde kuuluvad osad. Käesolev taktikaõppuste korraldamise juhend neid dokumente ei kajasta.

- 7. PLANEERIMISE AJAKAVA JA TÖÖPLAAN.** Tööplaani koostab tavaliselt õppuse planeerimismeeskonna ülem, lähtudes õppuse juhi suunistest. Plaanis kajastuvad õppuse kavandamisprotsessi sündmused ja nendega kaasnevad tegevused ning valmivad dokumendid ja vastutavad isikud. Õppuse planeerimismeeskonna ülem võib koostada õppuse kirjelduse planeerimise ajakava ja tööplaaniga üheaegselt õppuse kavandamisprotsessi ja dokumentatsiooni õigeaegse täitmise kontrolllehed, mis aitavad õppuse korraldamisprotsessis ettenähtud tegevusi kontrollida.

7.2.1.3 Õppuse administratiivkäsk

Õppuse administratiivkäsk koostatakse vastavalt õppuse kirjeldusele ja see on õppuse korraldamise põhidokument, milles antakse muuhulgas juhised administratiiv- ja logistilise toetuse, ohutuse, stsenaariumi arenduse, õppuse juhtimis- ja kontrollteenistuse, vahekohtuteenistuse, hindamise ning hindamistulemuste analüüsi ja ettekandmise korraldamiseks. Õppuse administratiivkäsk koosneb käsu põhiosast ja lisadest ning kehtib kõigile õppusel osalejatele, tagades, et nad kõik mõistavad õppuse sisu ja eesmärgi ühtemoodi. Õppuse administratiivkäsu põhiosas ei tohi sisalduda sellised andmed õppiva üksuse ega õppuse kulgemise kohta, millest võiks teha järeldusi õppuse kavandatud sündmuste käigu kohta. Sedasorti informatsioon esitatakse õppuse administratiivkäsu vastavates lisades, mida õppivatele üksustele ei avaldata.

Õppuse administratiivkäsk kinnitatakse õppuse juhi (väeosa/asutuse ülema või maleva pealiku) käskkirjaga.

Dokument „Õppuse kirjeldus” koosneb alljärgnevatest punktidest:

1. OLUKORD

- a. **Üldteave.** Siin nimetatakse õppuse toimumise piirkond, matkimise ulatus, kaugem väljaõppe eesmärk.
- b. **Piirangud.** Siin nimetatakse õppuse läbiviimist segavad asjaolud, vt KT03 EXOPORD, punkt 4, alapunkt c.
- c. **Eeldused.** Siin nimetatakse OSE ülesanne, kavatsus ja kontseptsioon, õppuse-eelne väljaõppetase.
- d. **Juurdeandmised ja äravõtmised.** Siin nimetatakse õppuse korraldamiseks juurde antud ära võetud isikud.
- e. **Õppuse juhi hinnang.** Siin annab juht hinnangu õppust korraldava ja õppiva üksuse olukorrale.

2. ÜLESANNE.

OCE, EXDIR sõnastus – sõnastatakse ülesanne ürituse läbiviimiseks, vajadusel loetletakse erinevate sihtrühmade väljaõppele seotud ülesanded, vt „Instruktori abiline”, lk 136.

3. TÄIDEVIIMINE

Õppuse juhi kavatsus. OCE, EXDIR sõnastus võetakse muutmata kujul õppuse kirjeldusest.

Õppuse lõpptulemus. OCE, EXDIR sõnastus.

a. Üldteave

- (1) Teemad. Siin nimetatakse õppusel käsitletavat teemat.
- (2) Täiendõpe. Täiendõppe läbiviimine.
- (3) Korraldamise ajatabel. Õppuse korraldamise kalenderplaan.
- (4) Kavandatud sündmustekäik. Tegevuses lähtutakse MEL/MIL lehtedest.

b. Üldeesmärk ja osaesmärgid. Selles punktis tuuakse välja õppuse üldeesmärk ning osaesmärgid, need saab võtta õppuse kirjeldusest.

- (1) Üldeesmärk
- (2) Osaesmärgid

c. Õppusekontseptsioon. Lühikirjeldused, saab võtta õppuse kirjeldusest.

- (1) Ülesehitus
- (2) Stsenaarium
- (3) Operatiivraamistik
- (4) Tegevuse ajakava

d. Õppuse struktuur. Selles punktis kirjeldatakse lühidalt õppuse struktuuri, mille saab võtta õppuse kirjeldusest.

- (1) Üksused:
- (2) Struktuur:

e. Ülesanded õppivatele üksustele. Selles punktis määratakse kõigi õppivate üksuste ülesanded.

(1) Primaarsed osalejad:

a. 22. jalaväepataljon (näide)

(2) Sekundaarsed osalejad:

- a. 23. jalaväepataljoni staap (näide)
- b. Kirde kaitseringkonna staap (näide)
- c. 9. maakaitsepataljoni staap (näide)

f. Ülesanded õppust tagavatele ja toetavatele üksustele

(1) Õppust toetavad üksused:

- a. Jalaväebrigaadi staap (näide)
- b. Luurekompanii (näide)
- c. Vastase üksus (näide)
- d. Õhuväe toetus (näide)
- e. Hindajad (näide)
- f. Vahekohtunikud (näide)

(2) Õppust tagavad üksused:

- a. Jalaväebrigaadi staabi S4 (näide)

g. Kooskõlastavad juhised

- (1) Julgeolek (näide)
- (2) Teavitus (näide)
- (3) Protokoll (näide)
- (4) Juriidiline toetus (näide)
- (5) Administratiivtoetus (näide)
- (6) Tähistused (näide)
- (7) Õppusel kasutatavad lühendid ja terminid (näide)
- (8) Õppuse käsu ja lisade jaotuskava (näide)

Õppuse raskuspunkt. Õppuse kõige olulisemast väljaõppe-eesmärgist lähtuvalt sõnastatakse õppuse raskuspunkt, võib üle tuua õppuse kirjeldusest ning vajadusel täiendada.

Õppuse läbiviimise otsustav tegur. OCE, EXDIR sõnastus.

4. TEENINDUSTOETUS

- a. Teenindustoetuse kontseptsioon
- b. Varustus ja teenistused
- c. Meditsiin
- d. Personal
- e. Tsiviil- ja militaariskute koostöö
- f. Muu

(1) *Õppuse eelarve*

(2) *Liikumise plaan*

5. JUHTIMINE JA SIDE

- a. Juhtimine, kontroll ja side
- b. Käsuliin

Õppuse administratiivkäsk sisaldab reeglina mitmeid lisasid, mil omakorda on alajaotused. Üks võimalik lisade ja selle osade liigitus on välja toodud

õppuse administratiivkäsu blanketis (vt lisa C). Väiksema mahuga õppustel ei pruugi kõiki lisasid vaja minna, seega võib neid täita vastavalt õppuse mahule valikuliselt.

7.2.1.4 Õppiva üksuse hindamise lühikokkuvõte (FIR)

Õppiva üksuse hindamise lühikokkuvõte on dokument, mis annab õppuse juhile esmase hinnangu õppuse kohta. Kõik õppuse korraldamisega seotud üksused (õpetavad, toetavad, tagavad) ja/või töögrupid (vahekohtu, hindamine) esitavad oma kokkuvõtted õppuse juhile võimalikult lühikese aja jooksul pärast õppust. Kui õppuse juht vajalikuks peab, võib ta anda mõnele üksusele või töögrupile korralduse käsitleda lühikokkuvõttes mingeid kindlaid teemasid või valdkondi, mida seal vastasel juhul nii põhjalikult ei käsitletak. Kui kõik üksused ja/või töögrupid on oma lühikokkuvõtted valmis saanud, koostab OPR (õppuse planeerimismeeskonna ülem) või õppuse juhi abi (staabiülem) dokumendi lõpliku versiooni ning esitab selle õppuse juhile.

Dokument „Õppiva üksuse hindamise lühikokkuvõte” koosneb alljärgnevatest punktidest:

1. **ÜLDINE HINNANG ÕPPUSELE.** Siin antakse üldine hinnang toimunud õppusele.
2. **HINNANG ÕPPUSE ÜLDEESMÄRGI SAAVUTAMISELE.** Siin antakse üldine hinnang õppuse üldeesmärgi saavutamisele.
3. **HINNANG ÕPPUSE OSAEESMÄRKIDE SAAVUTAMISELE.** Siin antakse üldine hinnang õppuse osaesmärkide saavutamisele.
4. **HINNANG ÕPPUSE JUHI MÄÄRATUD KÜSIMUSTELE.** Siin antakse hinnang ja/või vastused õppuse juhi spetsiaalselt määratud küsimustele. Iga küsimust käsitleb oma vaatevinklist see üksus/töögrupp, kellele küsimus(ed) määrati.
5. **KOHEST KORRIGEERIMIST VAJAVAD TEEMAD.** Siin käsitletakse peamiselt selliseid puudujääke õppivate üksuste väljaõppes, mis vajavad kohest sekkumist ning korrigeerimist esimesel võimalusel.
  - a. **Teema.** Siin nimetatakse teema, mis vajab kohest korrigeerimist.
  - b. **Arutelu.** Siin laiendatakse teemat ning pannakse kirja täpsed põhjused, miks just see teema vajab kohest korrigeerimist.
  - c. **Ettepanekud.** Siin esitatakse konkreetsete meetmed, mida tuleks kasutusele võtta selleks, et käsitletav teema saaks korrigeeritud.
  - d. **Täitja.** Siin nimetatakse isikud, kes peavad nimetatud teema korrigeerimisega tegelema.
  - e. **Lahtised küsimused.** Siin loetletakse üles need küsimused, mida oleks küll vaja koheselt korrigeerida, kuid mida mingitel põhjustel pole võimalik kohe või üldse teha (ühtlasi loetletakse põhjused).

- 6. TAKTIKAÕPPUSEJÄRGSE ARUTELU TEEMAD.** Siin käsitletakse teemasid, mis ei vaja kohest sekkumist, kuid mille üle tuleks arutleda ning millele lahendusi leida hilisemas õppuse kokkuvõtete koostamise käigus (näiteks õppuse tegevusjärgsel arutelul).
- a. Teema.** Siin nimetatakse teema, tuleks lülitada taktikaõppusejärgsesse autellu.
  - b. Arutelu.** Siin laiendatakse teemat ning kirjutatakse välja täpsed põhjused, miks just see teema vajab taktikaõppustejärgsesse arutellu lülitamist.
  - c. Ettepanekud.** Siin tehakse konkreetsed ettepanekud.
  - d. Täitja.** Siin nimetatakse, kes peavad nimetatud teemaga tegelema.
  - e. Lahtised küsimused.** Siin loetletakse üles need küsimused, mida pole konkreetse teema raames võimalik kohe või üldse lahendada (ühtlasi loetletakse põhjused).

7.2.1.5 Õppuse korraldamise analüüsi kokkuvõte (FER)

Õppuse korraldamise analüüsi kokkuvõte on dokument, mille koostab õppuse juht õppust planeerivale ohvitserile ning milles ta annab ülevaate õppuse toimumise analüüsi tulemustest. Dokument sisaldab õppuse juhi hinnangut, kas (mil määral) õppuse läbiviimisega saavutati õppuse üldeesmärk ja osaeesmärgid, ning kõigi õppusel osalenute hinnanguid õppuse kohta. Dokumendi koostamisel võetakse aluseks eeskätt õppivate üksuste hindamise lühikokkuvõtteid (FIR). Lisaks nendele võib dokumendi koostamisel arvesse võtta ka tegevusjärgsetel aruteludel ning muus õppuse dokumentatsioonis toodetud teavet. Õppuse korraldamise analüüsi kokkuvõttes on olulisel kohal järeldused ning välja pakutud ettepanekud avastatud puuduste kõrvaldamiseks. Kui puuduste kõrvaldamine ei ole õppuse juhi tasemel võimalik, siis kajastab dokument ka soovitusi õppust planeerivale ohvitserile.

Dokument „Õppuse korraldamise analüüsi kokkuvõte” koosneb alljärgnevatest punktidest:

- 1. ÕPPUSE TEATIS.** Siin antakse üldiseid kommentaare toimunud õppusele, tuues vajadusel välja õppuse analüüsi kokkuvõttes esinevad eba-reeglipärasused.
- 2. TEEMADE LOETELU.** Siin nimetatakse kõik käesoleva kokkuvõtte teemad, mida üksikasjalikult kajastatakse dokumendi 6. punktis.
- 3. ÕPPUSE KOKKUVÕTE.** Siin tuuakse õppuse kokkuvõtlikud andmed vastavalt esitatud alapunktidele.
  - a. Üldandmed.** Siia kirjutatakse õppuse nimi, liik, vorm, maa-ala, kuupäevad jms õppust iseloomustavad andmed.

b. Õppust planeeriv ohvitser. Siia kirjutatakse planeeriva ohvitseri nimi.
c. Osalenud üksused. Siin esitatakse loetelu õppusel osalenud üksus-test.

d. Õppuse üldeesmärk ja osaeesmärgid. Siin tuuakse välja õppuse üldeesmärk ja osaeesmärgid.

4. **ÕPPUSE ÜLDINE KIRJELDUS.** Siit punktist saab piisavalt infot õppuse kohta, et lugejad saaksid õppuse eesmärkidest ja ülesehitusest hea ülevaate. Välja tuleks tuua õppuse korralduse kirjeldus, stsenaariumi kirjeldus ning õppuse läbiviimise kirjeldus.

5. **ÕPPUSE EESMÄRKIDE SAAVUTAMINE.** Siin hindab õppuse juht õppuse eesmärkide saavutamise taset. Käsitleda tuleb nii õppuse üldeesmärgi kui kõigi osaeesmärkide saavutatust.

6. **TEEMADE KÄSITLUSED.** Siin tuuakse välja kõik teemad, mis vajavad lähemat käsitlemist. Teemad võivad olla seotud nii väljaõppega kui ka õppuse läbiviimise korraldusega üldiselt. Kommentaaride ja ettepanekute tegemisel lähtutakse alltoodud punktidest.

a. Teema. Siin nimetatakse teema, mis vajab käsitlemist ning tuuakse välja konkreetset põhjused, mistõttu just see teema käsitlemist vajab.

b. Arutelu. Siin tuuakse välja õppuse juhi üldised kommentaarid nimeetatud teema kohta.

c. Järeldused ja ettepanekud. Siin tuuakse välja õppuse juhi järeldused ja ettepanekud, kuidas nimetatud teemat korrigeerida. Ettepanekud peavad sisaldama tegevuse kirjeldust ning nimetama ka tegevust ellu viiva organisatsiooni (üksuse). Järeldusi ja ettepanekud võib liigitada järgmiste punktide alusel:

i. *Õppusel saadud kogemused.* Siin käsitletakse neid konkreetse teemaga seotud vigasid, mis õppuse käigus küll tehti, kuid mis tõenäoliselt enam ei kordu ning seetõttu ei vaja edasist tähelepanu.

ii. *Õppuse kavandamisega seotud ettepanekud.* Siin käsitletakse ettepanekuid, mis on seotud õppuse kavandamisega.

iii. *Reageerimist vajavad punktid.* Siin käsitletakse vajakajäämisi, mis vajavad edasist tähelepanu. Sellisteks punktideks võivad olla näiteks puudujäägid õppiva üksuse tegevuses, muudatuste tegemiste vajadused doktriinides, ÜTE-des.

d. Eksperimentide tulemused. Kui õppuse käigus katsetati näiteks uut varustust, tehnikat, relvastust või doktriini, siis tuuakse siin välja nende katsetuste tulemused ning soovitusel, kuidas neid edaspidi rakendada.

e. Vajakajäämised. Siin tuuakse välja kõik õppuse käiku negatiivselt mõjutanud asjaolud, mida tähele pandi (näiteks sidevahendite mittefunktsioneerimine teatud tingimustes).

7. **TUVASTATUD PUUDUSED.** Siin tuuakse välja loetelu nendest puudustest (*Lessons Identified*), mis vajavad edasist käsitlemist kõrgemal tasemel.

7.3 TAKTIKAÕPPUSTE KAVANDAMINE

Taktikaõppuste kavandamine sisaldab taktikaõppuste planeerimise ja ettevalmistamisega seonduvaid tegevusi. Seega hõlmab kavandamine kõiki tegevusi alates õppuse eesmärgi sõnastamisest kuni selle alguseni (STARTEX). Järgnevates alapeatükkides käsitletakse neid tegevusi põhjalikumalt.

7.3.1 Taktikaõppuste planeerimine

Taktikaõppuste planeerimine võib kulgeda kahel erineval moel, olenevalt taktikaõppuse lähteülesandest (vt alapeatükk 7.1):

- 1. MITTEKORRALISTE TAKTIKAÕPPUSTE** puhul väljastab üksusest vähemalt kaks taset kõrgemal seisva üksuse ülem (OSE) dokumendi „Õppust planeeriva ohvitseri juhised õppuse korraldamiseks” ning annab sellega käsu taktikaõppuse korraldamiseks. Planeerimine lõpeb dokumendi „Õppuse kirjeldus” kinnitamise ning õppusest teavitamisega.
- 2. KORRALISTE TAKTIKAÕPPUSTE** puhul viiakse õppus läbi n-ö korraliselt, mistõttu on õppuse läbiviimiseks planeeritud ka vastavad eelarvelised vahendid ning muud ressursid – selles seisnebki peamine erinevus eelmises punktis kirjeldatud taktikaõppustega. Korralist taktikaõppust planeerib õppivast üksusest vähemalt tase kõrgemal asuv üksuse staap ning esimeseks valmivaks dokumendiks on „Õppuse kirjelduse kavand”. Planeerimine lõpeb ka sel puhul dokumendi „Õppuse kirjeldus” kinnitamise ning õppusest teavitamisega.

Järgmistes alapeatükkides tuuakse välja õppuse planeerimise tegevused mõlema variandi puhul.

7.3.1.1 Mittekorralliste taktikaõppuste planeerimine

Selles alapeatükis on välja toodud kõik tegevused, mis tuleb läbida vastavalt kujunenud vajadusele või üksuse sooritusvõime tõstmise eesmärgil korraldatava taktikaõppuse planeerimise käigus.

1. Õppuse üldeesmärgi määratlemine

Õppuse üldeesmärk tuleneb Kaitseväge ülesannetest ning liitlastega seotud kohustustest. Sellisel juhul tuleb õppuse üldeesmärgi määratlemiseks analüüsida lahingumäärustikke, sõjaaja funktsioonikirjeldusi ja ülesandeid ning üksuse ühtlustatud tegevuseeskirja. Õppuse üldeesmärgiks võib olla ka tegevuspõhimõtete, struktuuride ja varustuse katsetamine või ühtlustamine või teatud lahingutegevuse õige kulgemise esitamine.

VASTUTAV: OSE, OSE kontaktohviter

2. Õppuse teema(de) määratlemine

Iga õppus on seotud õppuse teemaga, mis omakorda tugineb õppuse üldeesmärgile ja juhindub lahinguliikidest, üksikutest lahingut ettevalmistavatest tegevustest või üldistest tegevusülesannetest. Õppiva üksuse vastav juhtimistasand kajastub õppuse teemas (näiteks kompanii viivituslahingus).

VASTUTAV: OSE, OSE kontaktohviter

3. Õppuse osaesmärkide määratlemine

Lähtuvalt õppuse teemast määratakse kindlaks õppuse osaesmärgid. Osaesmärgid peavad olema taktikalised, asjakohased, tegelikult saavutatavad, hinnatavad ning toetama õppuse üldeesmärgi saavutamist. Kui õppus on jagatud erinevateks faasideks, tuleb ka neile faasidele sõnastada vastavad osaesmärgid. Kui õppus hõlmab erinevaid juhtimistasandeid, tuleb igale tasandile määrata vastavad osaesmärgid.

VASTUTAV: OSE, OSE kontaktohviter

4. Õppuse korraldamise analüüsimine

Lisaks eeltoodule analüüsitakse õppuse juhiste koostamisel õppivate üksuste eeldusi ja väljaõppetaset, varem omandatud kogemuste arvestamist väljaõppes (*Lessons Learned*), määratud väljaõppenõudeid ja prioriteete ning seotust teiste õppustega.

VASTUTAV: OSE, OSE kontaktohviter

5. Ülema kavatsuse sõnastamine

Õppust planeeriv ohvitser sõnastab täpselt oma kavatsuse õppuse läbiviimiseks nimetades õppuse liigi ning kirjeldades soovitud lõppeesmärki ja oodatavat lõpptulemust. Ülema kavatsus jääb õppuse planeerimisel tegevuse aluseks ning see kantakse hiljem muutmata kujul üle õppuse kirjeldusse ja administratiivkäsku.

VASTUTAV: OSE, OSE kontaktohviter

6. Vastutusalade kirjeldamine

Õppust planeeriv ohvitser kooskõlastab õppivast üksusest kaks astet kõrgema tasandi üksuste toetuse korralduse ja alluvussuhted õppuse läbiviimisel (eelkõige mitme relva- ja väeliigi õppustel).

VASTUTAV: OSE, OSE kontaktohviter

7. Finantsvahendite eraldamine

Õppust planeeriv ohvitser eraldab õppuse läbiviimiseks vajalike eelarvevahendite kättesaadavuse.

VASTUTAV: OSE, OSE kontaktohviter

8. Dokumendi „Õppust planeeriva ohvitseri juhised õppuse korraldamiseks” kavandi koostamine

Visandatakse dokumendi „Õppust planeeriva ohvitseri juhised õppuse korraldamiseks” esmane versioon. Selle punkti tulemus on valminud dokumendi kavand.

VASTUTAV: OSE kontaktohviter

9. Dokumendi „Õppust planeeriva ohvitseri juhised õppuse korraldamiseks” nõupidamised

Õppust planeeriv ohvitser viib vastavalt vajadusele oma staabiga läbi koosolekuid, mille eesmärgiks on dokumendi „Õppust planeeriva ohvitseri juhised õppuse korraldamiseks” üksikasjade täpsustamised ning vajalikud kooskõlastamised.

VASTUTAV: OSE, OSE kontaktohviter, OSE staap

10. Dokumendi „Õppust planeeriva ohvitseri juhised õppuse korraldamiseks” kinnitamine

Õppust planeeriv ohvitser kinnitab dokumendi „Õppust planeeriva ohvitseri juhised õppuse korraldamiseks”. Selle punkti tulemus on valminud dokument.

VASTUTAV: OSE

11. Õppuse korraldamise nõupidamine (juhiste üleandmine EXDIR-le)

Õppust planeeriv ohvitser kinnitab dokumendi „Õppust planeeriva ohvitseri juhised õppuse korraldamiseks”. Selle punkti tulemus on valminud dokument.

VASTUTAV: OSE

12. OSE juhiste analüüsimine

Õppuse juht (EXDIR) analüüsib dokumenti „Õppust planeeriva ohvitseri juhised õppuse korraldamiseks” ning lähtub saadud juhistest, võttes need õppuse kavandamise lähtealusteks ning tuvastades omapoolse sisendi vajalikkuse.

VASTUTAV: EXDIR

13. Dokumendi „Õppuse kirjeldus” kavandi koostamise alustamine

Pärast OSE juhiste analüüsi määrab õppuse juht ametisse õppuse planeerimismeeskonna ülema (edaspidi OPR) ning seejärel alustatakse õppuse kirjelduse koostamist. Esmalt kantakse OSE juhistes otseselt määratletud punktid (õppuse nimi, õppuse üldeesmärk ja osaeesmärgid jne) õppuse kirjeldusse (EXSPEC).

VASTUTAV: EXDIR

14. OSE kavatsuse ülekanndamine

Kui õppust planeeriv ohvitser on oma juhistes sõnastanud õppuse juhi kavatsuse ning soovivad lõppeesmärgid ja oodatava lõpptulemuse, siis toob õppuse juht selle muutmata kujul õppuse kirjeldusse üle (hiljem kantakse õppuse administratiivkäsku) ning see jääb edasisel õppuse kavandamisel tegevuse aluseks.

VASTUTAV: EXDIR

15. Õppuse liigi ja vormi valimine

Õppuse liigi ja vormi kindlaksmääramisel tuleb lisaks õppuse üldeesmärgi, väljaõppe-eesmärkide ja ülesannete analüüsi tulemustele arvestada veel:

- õppuse osapoolte, juhtimistasandite, toetavate ja tagavate üksuste arvuga;
- õppuse ajapiirangute ja kestusega;
- piirangutega;
- kasutada olevate ressurssidega.

VASTUTAV: EXDIR

16. Operatsioonilise raamistiku loomine

Siin kirjeldatakse, kuidas õppivad üksused haaratakse operatsioonide läbiviimisesse ning esitatakse kavandatava õppuse rütmi ja ajaliste määratluste tingimused. Samuti antakse suuniseid õppusel kasutatavate vastasosapoolte üksuste struktuuri ja doktriini kasutamise kohta.

VASTUTAV: EXDIR

17. Stsenaariumi üldkirjelduse visandamine

Õppuse stsenaariumi üldkirjelduse määrab kindlaks õppuse juht ja see on õppuse kohustuslik raam. Stsenaarium kujutab eeldatavat poliitilise olukorra kirjeldust kindlas piirkonnas, vaenlase tegevust ning kavatsatud sõjalist vastutegevust. Õppuse stsenaariumist tuletatakse õppuse sõjaline lähteolukord (STARTEX-eelne olukord).

VASTUTAV: EXDIR

18. Juhtmõtte sõnastamine

Õppuse stsenaariumiga kooskõlas arendab õppuse juht üldjoontes välja õppuse juhtmõtte. See sisaldab vastavalt jõududele, õppuseks mõeldud maa-alale ja õppuse ajale õppuse kontseptsiooni ning sellest juhendatakse edasises planeerimises.

VASTUTAV: EXDIR

19. Õppuse ala väljavalimine

Kaarte üldiselt analüüsidest hinnatakse ja valitakse õppuseks sobivad piirkonnad.

VASTUTAV: EXDIR, OPR, CIMIC

20. Sõjalis-geograafiliste dokumentide ettevalmistamine, kaartide ja üldise sõjalise olukorra analüüsimine

Kaarte üksikasjalikumalt analüüsidest hinnatakse õppuseks mõeldud/valetud piirkondi. Sel moel saadakse ülevaade maastikust, teedest, infrastruktuurist, kaitsealadest, lahingutegevuse võimalustest ja piirangutest. Sellel põhineb olukorra edasine analüüs ja täpsustamine.

VASTUTAV: EXDIR, OPR, CIMIC

21. Õppuse ala kasutamiste võimaluste ja piirangute määratlemine (tehakse ainult maastikul korraldatavate õppuste korral)

Pärast õppuseks sobivate piirkondade väljaselgitamist sooritatakse päringud, millised piirangud võivad neil olla (riigimaa, eravaldus, looduskaitseala).

VASTUTAV: EXDIR, OPR, CIMIC

22. Õppuse raskuspunkti määratlemine

Õppuse raskuspunkti määramisel lähtutakse kõige olulisemast väljaõppeeesmärgist. Raskuspunkt peab olema kooskõlas õppuse üldeesmärgi ja teemaga ning on õppuse kavandamisel määrav. Õppuse raskuspunkt on tihedas seoses õppuse liigi ja vormiga. Nii nagu õppuse väljaõppeeesmärgid, on ka õppuse raskuspunkti sisu üldjuhul taktikaline.

VASTUTAV: EXDIR

23. Õppuse ülesehituse määratlemine

OSE kavatsuse, operatsioonilise raamistiku, stsenaariumi, õppuse juhtmõtte ja raskuspunktiga kooskõlas arendab õppuse juht üldjoontes välja õppuse ülesehituse ja etapid. Õppuse etappide kindlaksmääramisel õppuse juht lähtub eelkõige õppuse üldeesmärgist ja osaesmärkidest, teemadest, liigist ja vormidest ning kestusest. Õppuse etapid peavad aitama õppust sisuliselt, ruumiliselt ja ajaliselt liigendada, kergendavad õppuse kavandamist, jõudude, vahendite kasutamist ja kooskõlastamist õppuse käigus ning hilisemat õppuse hindamist.

VASTUTAV: EXDIR, OPR

24. Planeerimismeeskonna ja töögruppide moodustamine ning ülesannete määratlemine

Lähtudes õppuse mahust, liigist ning keerukuse astmest moodustatakse õppuse planeerimismeeskond ning töögrupid. Igale töögrupile püstitatakse ülesanded lähtuvalt vähemalt kolmest asjaolust:

1. Esmalt sõnastatakse igale töögrupile kontseptsioon, määratletakse ülesanded ja antakse vajalikud juhiseid. Sõnastatud kontseptsioon ja ülesannete kogum peaksid andma vastused küsimustele:
  - kes teeb (siin nimetatakse vastutav(ad) isik(ud) ja vajadusel määratakse kellega koostöös);
  - mida teeb (mis peaks olema tehtud ja missugune on oodatav lõpptulemus);
  - kus teeb (seotud planeerimise ajakava ja töögrupi ülema töökorraldusega);
  - millal teevad (seotud planeerimise ajakavaga);
  - vajadusel miks teevad (kuidas nende töögrupi tegevusest sõltub õppuse korraldamine);
  - juhiseid kuidas teha (kui töögrupil puudub varasem kogemus selles valdkonnas töötamiseks).
2. Teisena sõnastatakse need tingimused ja kriteeriumid, mida on töögrupil vaja planeerimistegevuse alustamiseks (aeg, vahendid, info).
3. Kolmandana määratakse töögruppidele vastutus õppuse administratiiv- ja operatiivkäsu koostamisel.

VASTUTAV: EXDIR, OPR

25. Õppuse edasise kavandamise algse ajakava ning tööplaani koostamine

Tööplaani koostab tavaliselt õppuse planeerimismeeskonna ülem, lähtudes õppuse juhi suunistest. Plaanis kajastuvad õppuse kavandamisprotsessi sündmused ja sellega kaasnevad tegevused ning valmivad dokumendid ja vastutavad isikud. Õppuse planeerimismeeskonna ülem võib koostada õppuse kirjelduse planeerimise ajakava ja tööplaaniga üheaegselt õppuse kavandamisprotsessi ja dokumentatsiooni õigeaegse täitmise kontrolllehed, mis aitavad õppuse protsessis ettenähtud tegevusi kontrollida. Planeerimise ajakava ja tööplaani koostamisel on OPR soovitatav kasutada tagant-ettepoole planeerimise meetodit.

VASTUTAV: OPR

26. Eelkalkulatsiooni koostamine

Eelarvevahendite kättesaadavuse kontrollimine ja vajadusel muude rahastusvõimaluste leidmine.

VASTUTAV: EXDIR, OPR, OSE kontaktohviter

27. Dokumendi „Õppuse kirjeldus” kavandi koostamine

Lõpetatakse dokumendi „Õppuse kirjeldus” kavandi koostamine. Selle punkti tulemus on valminud dokumendi kavand.

VASTUTAV: EXDIR, OPR

28. Dokumendi „Õppuse kirjeldus” kavandi levitamine

Pärast õppuse kirjelduse kavandi valmimist levitatakse valminud dokumenti ülevaatamise, kooskõlastamise ning täpsustamise eesmärgil. Õppuse kirjelduse kavand edastatakse planeerimismeeskonna töögruppide ning õppusel osalevate toetavate ja tagavate üksuste ülematele tutvumiseks, kooskõlastamiseks ja vajalike muudatusettepanekute tegemiseks.

VASTUTAV: EXDIR, OPR

29. Planeerimise eelkonverents (TGRKÜ – töögruppide ülemate kohtumine)

Konverentsi ajal vaadatakse üle õppuse kirjelduse kavand ning õppivate üksuste eeldused õppusel osalemiseks. Seejärel tutvub õppuse planeerimismeeskond vajadusel õppuse maastikuga ja õpetava üksuse juhtimispunktiga, sealjuures kontrollitakse üle õppuse kirjelduses esitatud kontseptsioon.

VASTUTAV: EXDIR, OPR, OSE kontaktohvitser, töögruppide ja õppust toetavate ning tagavate üksuste ülemad ning õppivate üksuste ülemad

30. Maastikuluure tulemuste ja õppuse kontseptsiooni vastavuse kontrollimine

Maastiku ja stsenaariumi üldise olukorra kavandi vastavuse kontrollimine ning ettekande koostamine õppuse juhi teavitamiseks.

VASTUTAV: OPR

31. Õppuse kavandamise ajakava ja tööplaani täpsustamine

Vastavalt planeerimise eelkonverentsi tulemustele täpsustatakse õppuse kavandamise ajakava ja tööplaani ning lisatakse see täpsustatud kujul dokumenti „Õppuse kirjeldus”.

VASTUTAV: OPR

32. Dokumendi „Õppuse kirjeldus” kinnitamine

Õppust planeeriv ohvitser kinnitab dokumendi „Õppust planeeriva ohvitseri juhised õppuse korraldamiseks”. Selle punkti tulemus on valminud dokument.

VASTUTAV: OSE

33. Õppusest teavitamine (eelkäsk või ringkiri)

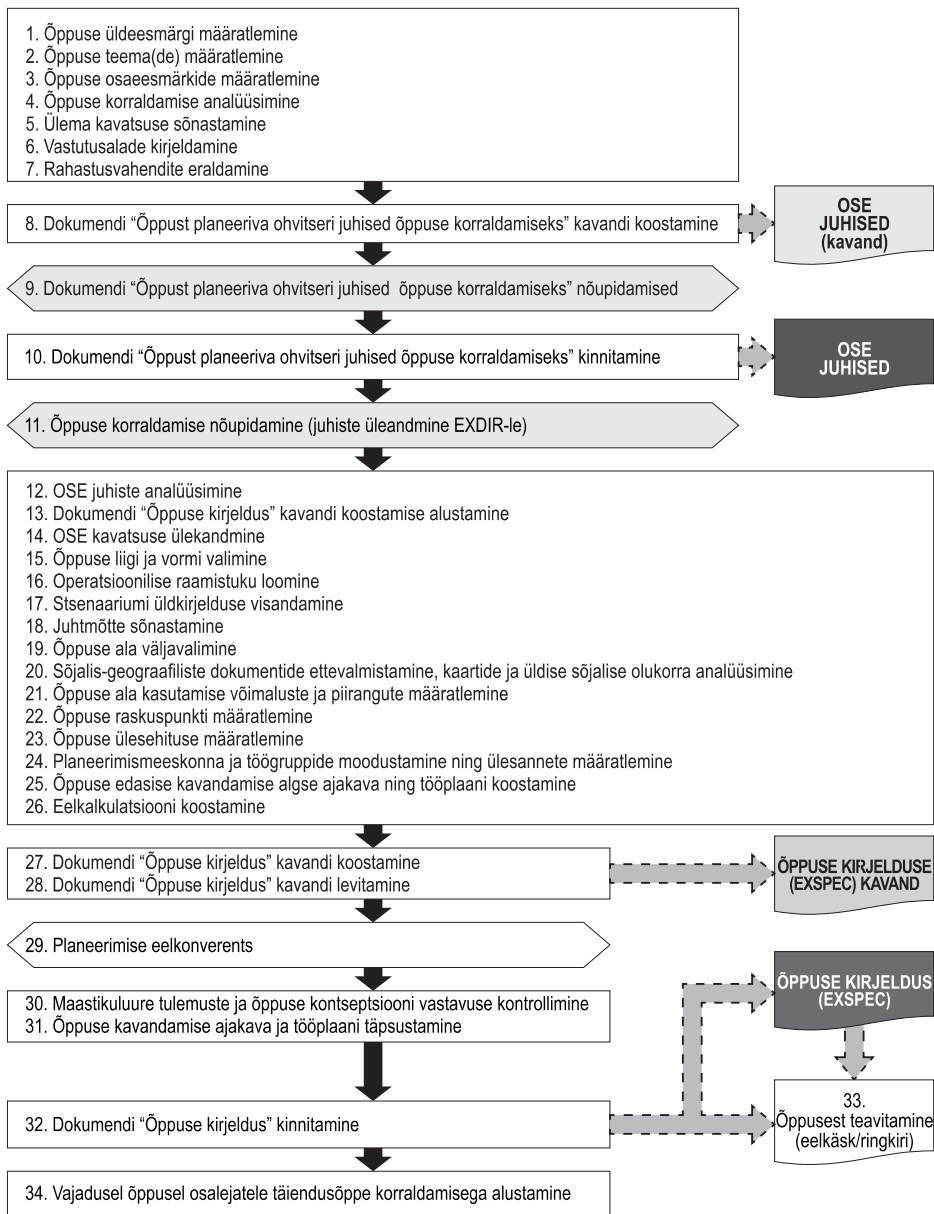
Kas eelkäsu või ringkirjaga teavitatakse õppusest teavitatakse kõiki sellega seotud struktuuriüksusi.

VASTUTAV: OPR

34. Vajadusel õppusel osalejatele täiendusõppe korraldamisega alustamine

Täiendusõpet võivad vajada paljud õppusel osalejad, näiteks vahekohtunikud ja hindajad. Selle organiseerimisele tuleks varakult mõtlema hakata.

VASTUTAV: EXDIR, OPR

Joonis 15. Mittekorralise taktikaõppuse planeerimine

7.3.1.2 Korraliste taktikaõppuste planeerimine

Selles alapeatükis on välja toodud kõik tegevused, mis tuleb läbida korraliste taktikaõppuste planeerimise käigus. Erinevalt eelnevast on korraliste taktikaõppuste kavandamisprotsess lühem ja lihtsam ning sobib ka väiksemate üksuste taktikaõppuste organiseerimiseks (nõuavad vähem ressursse ja on lihtsamad). Väljatoodud punkte on seetõttu vähem, kuid olemasolevad punktid ja tegevused sarnanevad eelmises peatükis kirjeldatud kavandamisprotsessile. Erineda võib vaid tegevuse haare ning selle eest vastutavad isikud.

1. Õppuse üldeesmärgi määratlemine

Õppuse üldeesmärk tuleneb Kaitseväge ülesannetest ning liitlastega seotud kohustustest. Sellisel juhul tuleb õppuse üldeesmärgi määratlemiseks analüüsida lahingumäärustikke, sõjaaja funktsioonikirjeldusi ning ülesandeid ja üksuse ühtlustatud tegevuseeskirja. Õppuse üldeesmärgiks võib olla ka tegevuspõhimõtete, struktuuride ja varustuse katsetamine või ühtlustamine või teatud lahingutegevuse õige kulgemise esitamine.

VASTUTAV: EXDIR

2. Õppuse teema(de) määratlemine

Iga õppus on seotud õppuse teemaga. See tugineb õppuse üldeesmärgile ja juhindub lahinguliikidest, üksikutest lahingut ettevalmistavatest tegevustest või üldistest tegevusülesannetest. Õppiva üksuse vastav juhtimistasand kajastub õppuse teemas (näiteks kompanii viivituslahingus).

VASTUTAV: EXDIR, OPR

3. Õppuse osaesmärkide määratlemine

Lähtuvalt õppuse teemast määratakse kindlaks õppuse osaesmärgid, mis peavad olema taktikalised, asjakohased, tegelikult saavutatavad, hinnatavad ning toetama õppuse üldeesmärgi saavutamist. Kui õppus on jagatud erinevateks faasideks, tuleb ka neile faasidele sõnastada vastavad osaesmärgid. Kui õppus hõlmab erinevaid juhtimistasandeid, tuleb igale tasandile määrata vastavad osaesmärgid.

VASTUTAV: EXDIR, OPR

4. Õppuse korraldamise analüüsimine

Lisaks eeltoodule analüüsitakse õppuse juhiste koostamisel õppivate üksuste eeldusi ja väljaõppetaset, varem omandatud kogemuste arvestamist väljaõppes (Lessons Learned), määratud väljaõppenõudeid ja prioriteete ning seotust teiste õppustega.

VASTUTAV: EXDIR, OPR

5. Ülema kavatsuse sõnastamine

Õppust planeeriv ohvitser sõnastab täpselt oma kavatsuse õppuse läbiviimiseks, nimetades õppuse liigi ning kirjeldades soovitud lõppeesmärki ja oodatavat lõpptulemust.

Ülema kavatsus jääb õppuse planeerimisel tegevuse aluseks ning see kantakse hiljem muutmata kujul üle õppuse kirjeldusse ja administratiivkäsku.

VASTUTAV: EXDIR

6. Õppuse liigi ja vormi valimine

Õppuse liigi ja vormi kindlaksmääramisel tuleb lisaks õppuse üldeesmärgi, väljaõppe-eesmärkide ja ülesannete analüüsi tulemustele arvestada veel:

- õppuse osapoolte, juhtimistasandite ning toetavate ja tagavate üksuste arvuga;
- õppuse ajapiirangute ja kestusega;
- piirangutega;
- kasutada olevate ressursidega.

VASTUTAV: EXDIR

7. Operatsioonilise raamistiku loomine

Siin kirjeldatakse, kuidas õppivad üksused haaratakse operatsioonide läbiviimisse ning esitatakse kavandatava õppuse rütmi ja ajaliste määratluste tingimused. Samuti antakse suuniseid õppusel kasutatavate vastasosapoolte üksuste struktuuri ja doktriini kasutamise kohta.

VASTUTAV: EXDIR

8. Stsenaariumi üldkirjelduse visandamine

Õppuse stsenaariumi üldkirjelduse määrab kindlaks õppuse juht ja see on õppuse kohustuslik raam. Stsenaarium kujutab eeldatavat poliitilise olukorra kirjeldust kindlas piirkonnas, vaenlase tegevust ning kavatsetavat sõjalist vastutegevust. Õppuse stsenaariumist tuletatakse õppuse sõjaline lähteolukord (STARTEX eelne olukord).

VASTUTAV: EXDIR

9. Juhtmõtte sõnastamine

Õppuse stsenaariumiga kooskõlas arendab õppuse juht üldjoontes välja õppuse juhtmõtte, mis sisaldab jõududest, õppuseks mõeldud maa-alast ja õppuse ajast sõltuvat kontseptsiooni ning millest juhitudakse edasises planeerimises.

VASTUTAV: EXDIR

10. Õppuse ala väljavalimine

Kaarte üldiselt analüüsid hinnatakse ja valitakse õppuseks sobivad piirkonnad.

VASTUTAV: EXDIR, OPR, CIMIC

11. Sõjalis-geograafiliste dokumentide ettevalmistamine, kaartide ja üldise sõjalise olukorra analüüsimine

Kaarte üksikasjalikumalt analüüsid hinnatakse õppuseks mõeldud/valitud piirkondasid. Sel moel saadakse ülevaade maastikust, teedest, infrastruktuurist, kaitsealadest, lahingutegevuse võimalustest ja piirangutest. Sellel põhineb olukorra edasine analüüs ja täpsustamine.

VASTUTAV: EXDIR, OPR, CIMIC

12. Õppuse ala kasutamiste võimaluste ja piirangute määratlemine (tehakse ainult maastikul korraldatavate õppuste korral)

Pärast õppuseks sobivate piirkondade väljaselgitamist sooritatakse päringud, millised piirangud võivad neil olla (riigimaa, eravaldus, looduskaitseala).

VASTUTAV: EXDIR, OPR, CIMIC

13. Õppuse raskuspunkti määratlemine

Õppuse raskuspunkti määramisel lähtutakse kõige olulisemast väljaõppe-eesmärgist. Raskuspunkt peab olema kooskõlas õppuse üldeesmärgi ja teemaga ning on õppuse kavandamisel määrav. Õppuse raskuspunkt on tihedas seoses õppuse liigi ja vormiga. Nii nagu õppuse väljaõppe-eesmärgid, on ka õppuse raskuspunkti sisu üldjuhul taktikaline.

VASTUTAV: EXDIR

14. Õppuse ülesehituse määratlemine

OSE kavatsuse, operatsioonilise raamistiku, stsenaariumi, õppuse juhtmõtte ja raskuspunktiga kooskõlas arendab õppuse juht üldjoontes välja õppuse ülesehituse ning etapid. Õppuse etappide kindlaksmääramisel lähtub õppuse juht eelkõige õppuse üldeesmärgist ja osaeesmärkidest, teemadest, liigist ja vormidest ning kestusest. Õppuse etapid peavad aitama õppust sisuliselt, ruumiliselt ja ajaliselt liigendada, kergendavad õppuse kavandamist, jõudude, vahendite kasutamist ja kooskõlastamist õppuse käigus ning hilisemat õppuse hindamist.

VASTUTAV: EXDIR, OPR

15. Planeerimismeeskonna ja töögruppide moodustamine ning ülesannete määratlemine

Lähtudes õppuse mahust, liigist ning keerukuse astmest moodustatakse õppuse planeerimismeeskond ning töögrupid. Igale töögrupile püstitatakse ülesanded lähtuvalt vähemalt kolmest asjaolust:

(1) Esmalt sõnastatakse igale töögrupile kontseptsioon, määratletakse ülesanded ja antakse vajalikud juhiseid. Sõnastatud kontseptsioon ja ülesannete kogum peaksid andma vastused küsimustele:

- kes teeb (siin nimetatakse vastutavad isik(ud) ja vajadusel määratakse kellega koostöös);
- mida teeb (mis peaks olema tehtud ja missugune on oodatav lõpptulemus);
- kusteeb (seotud planeerimise ajakavajate töögrupi ülematöökorraldusega);
- millal teevad (seotud planeerimise ajakavaga);
- vajadusel miks teevad (kuidas nende töögrupi tegevusest sõltub õppuse korraldamine);
- juhiseid kuidas teha (kui töögrupil puudub varasem kogemus antud valdkonnas töötamiseks).

(2) Teisena sõnastatakse need tingimused ja kriteeriumid, mida on töögrupil vaja planeerimistegevuse alustamiseks (aeg, vahendid, info).

(3) Kolmandana määratakse töögruppidele vastutus õppuse administraatiiv- ja operatiivkäsu koostamisel.

VASTUTAV: EXDIR, OPR

16. Õppuse edasise kavandamise algse ajakava ning tööplaani koostamine

Tööplaani koostab tavaliselt õppuse planeerimismeeskonna ülem, lähtudes õppuse juhi suunistest. Plaanis kajastuvad õppuse kavandamisprotsessi sündmused ja sellega kaasnevad tegevused ning valmivad dokumendid ja vastutavad isikud. Õppuse planeerimismeeskonna ülem võib koostada õppuse kirjelduse planeerimise ajakava ja tööplaaniga üheaegselt õppuse kavandamisprotsessi ja dokumentatsiooni õigeaegse täitmise kontrolllehed, mis aitavad õppuse korraldamisprotsessis ettenähtud tegevusi kontrollida. Planeerimise ajakava ja tööplaani koostamisel on OPR soovitatav kasutada tagant-ettepoole planeerimise meetodit.

VASTUTAV: OPR

17. Eelkalkulatsiooni koostamine

Eelarvahendite kättesaadavuse kontrollimine ja vajadusel muude rahastusvõimaluste leidmine.

VASTUTAV: EXDIR, OPR

18. Dokumendi „Õppuse kirjeldus” kavandi koostamine

Lõpetatakse dokumendi „Õppuse kirjeldus” kavandi koostamine. Selle punkti tulemus on valminud dokumendi kavand.

VASTUTAV: EXDIR, OPR

19. Dokumendi „Õppuse kirjeldus” kavandi levitamine

Pärast õppuse kirjelduse kavandi valmimist levitatakse valminud dokumenti ülevaatamise, kooskõlastamise ning täpsustamise eesmärgil. Õppuse kirjelduse kavand edastatakse planeerimismeeskonna töögruppide ning õppusel osalevate toetavate ja tagavate üksuste ülematele tutvumiseks, kooskõlastamiseks ning vajalike muudatuste panekute tegemiseks.

VASTUTAV: EXDIR, OPR

20. Planeerimise eelkonverents (*Pre Initial Planning Conference*)

Konverentsi ajal vaadataks üle õppuse kirjelduse kavand ning käsitletakse ka õppivate üksuste eeldused õppusel osalemiseks. Seejärel tutvub õppuse planeerimismeeskond vajadusel tutvub õppuse maastikuga ja õpetava üksuse juhtimispunktiga, sealjuures kontrollitakse üle õppuse kirjelduses esitatud kontseptsioon.

VASTUTAV: EXDIR, OPR, töögruppide ja õppust toetavate ning tagavate üksuste ülemad ning õppivate üksuste ülemad

21. Maastikuluure tulemuste ja õppuse kontseptsiooni vastavuse kontrollimine

Maastiku ja stsenaariumi üldise olukorra kavandi vastavuse kontrollimine ning ettekande koostamine õppuse juhi teavitamiseks.

VASTUTAV: OPR

22. Õppuse kavandamise ajakava ja tööplaani täpsustamine

Vastavalt planeerimise eelkonverentsi tulemustele täpsustatakse õppuse kavandamise ajakava ja tööplaani ning lisatakse see täpsustatud kujul dokumenti „Õppuse kirjeldus”.

VASTUTAV: OPR

23. Dokumendi „Õppuse kirjeldus” kinnitamine

Õppust planeeriv ohvitser kinnitab dokumendi „Õppust planeeriva ohvitseri juhised õppuse korraldamiseks”. Selle punkti tulemus on valminud dokument.

VASTUTAV: EXDIR

24. Õppusest teavitamine (eelkäsk või ringkiri)

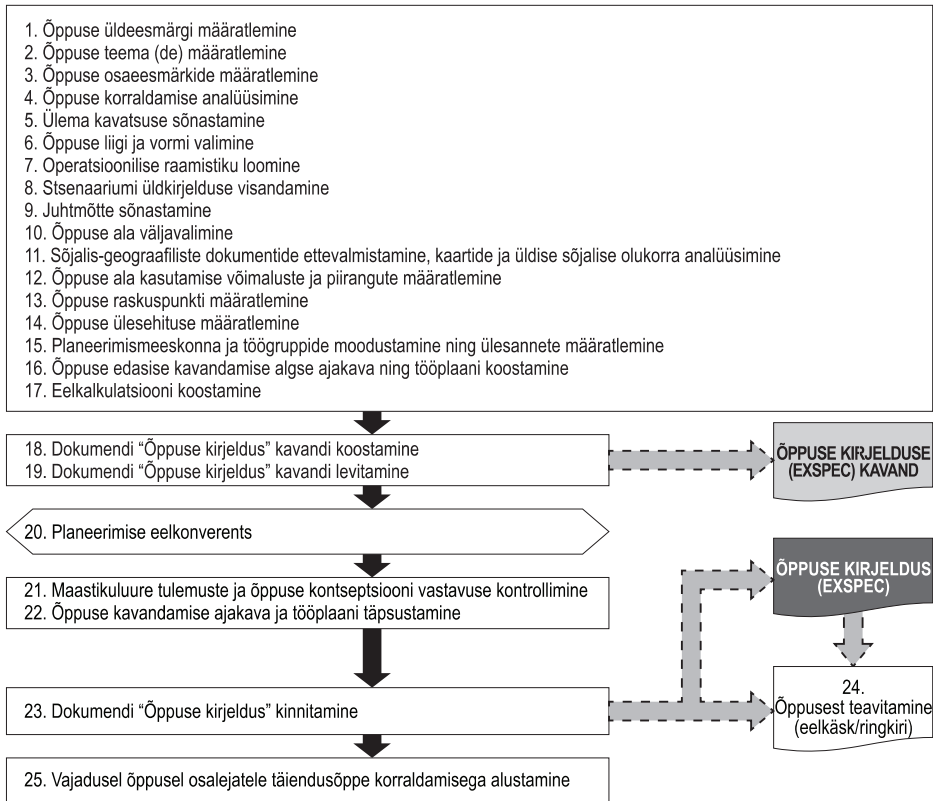
Kas eelkäsu või ringkirjaga teavitatakse õppusest teavitatakse kõiki sellega seotud struktuuriüksusi.

VASTUTAV: OPR

25. Vajadusel õppusel osalejatele täiendusõppe korraldamisega alustamine

Täiendusõpet võivad vajada paljud õppusel osalejad, näiteks vahekohtunikud ja hindajad. Selle organiseerimisele tuleks varakult mõtlema hakata.

VASTUTAV: EXDIR, OPR

Joonis 16. Korraliste taktikaõppuste planeerimine

7.3.2 Taktikaõppuste ettevalmistamine

Taktikaõppuste ettevalmistamine algab dokumendi „Õppuse kirjeldus” analüüsiga ning lõpeb üksuste liikumisega STARTEX eelsetele positsioonidele. Alljärgnevalt on taktikaõppuste ettevalmistamise protsess lahti kirjutatud punktide kaupa.

1. Õppuse planeerimismeeskonna töögruppide sisseseadmine

Töögrupid viivad ennast olukorraga kurssi, vajadusel teevad koosolekuid. Jagatakse ülesanded detailselt ära ning alustatakse õppuse ettevalmistamisega seotud ülesannete täitmisega.

VASTUTAV: Töögruppide juhid/ülemad

2. Dokumendi „Õppuse kirjeldus” analüüsimine

Töögrupid analüüsivad dokumenti „Õppuse kirjeldus”. Tuvastatakse määratud ja kaasnevad ülesanded ning teiste töögruppidega kooskõlastamise vajadused. Kui võimalik, siis koostab stsenaariumi ja operatsioonide töögrupp stsenaariumi üldise olukorra ning STAREX-eelse olukorra esialgse kavandi.

VASTUTAV: Töögrupid

3. Õppuse planeerimismeeskonna töögruppide kohtumised

Töögrupid kooskõlastavad dokumendi „Õppuse kirjeldus” analüüsi järel lahtiseks jäänud küsimused ning lahendavad potentsiaalsed probleemid. Võimalusel esitletakse stsenaariumi üldisele olukorrale ning STARTEX-ile eelnenud olukorra esialgset kavandit.

VASTUTAV: Töögruppide juhid/ülemad

4. Planeerimise algkonverentsi ettevalmistamine, selle toimumisest teavitamine

Töögrupid valmistavad ette kandma dokumendi ”Õppuse kirjeldus” analüüsi tulemusi. OPR kannab hoolt, et ruumid oleksid koosolekuks ette valmistatud ning vajalike esitlusvahenditega varustatud. Lisaks sellele teavitab OPR ringkirja teel planeerimise algkonverentsist vastavaid isikuid ja struktuuriüksuseid.

VASTUTAV: OPR, töögruppide juhid/ülemad

5. Planeerimise algkonverents (*Initial Planning Conference*)

Soovitav konverentsi päevakord:

- a. Õppuse kirjelduse tutvustamine
- b. Stsenaariumi ja operatsioonide töögrupp tutvustab stsenaariumi üldisele olukorrale ning STAREXile eelnenud olukorra esialgset kavandit.
- c. Töögrupid esitavad õppuse kirjelduse analüüsi tulemused.
- d. Töögruppide ülesannete ja ajakava ülevaatamine
- e. Töö töögruppides (vajaduste ja tingimuste väljatöötamine)
- f. Oma ja vastasosapoolse jõudude manöövriskide visandamine
- g. Õppuse kavandatud sündmuste käigu lühiversiooni visandamine (kuhu kantakse õppuse faasid, ja õppuse faaside mustandvariant)
- h. Maastikuluure läbiviimine (lähenemis- ja eemaldumiskäigu teede, puhke- ja telkimisalade, asulates olemasolevate majutuskohtade jne otsimine ja kindlaksmääramine koostöös kohalike ametkondadega, liiklus- ja sõjaväepolitseiga ning tsiviilametkondadega)
- i. Konverentsi lõpus esitavad töögrupid maastikuluure tulemused, annavad oma tööst ülevaate ning esitavad vajadused.
- j. Juhtnõõrid vahekohtu-, kontrollimis- ja juhtimisteenistuse planeerimiseks
- k. Vajalikest ettekannetest, tähtaegadest ja muust sellisest ülevaate koostamine (õppuse kavandamise detailne kalenderplaan)

VASTUTAV/OSALEJAD: EXDIR, OPR, OSE kontaktohviter, töögruppide ja õppust toetavate ning tagavate üksuste ülemad (v.a õppivate üksuste ülemad)

6. Planeerimismeeskonna töögruppide kohtumised

Töögrupid jätkavad õppuse kavandamist ajakavas ja tööplaanis määratud tegevustega, mis peavad dokumendi „Õppuse administratiivkäsk” algse kavandiga. Töögrupid õppuse ettevalmistamise selles etapis tegelevad muuhulgas alljärgnevate küsimustega:

- a) juhtimise ja reaallogistika planeerimine;
- b) vahekohtu-, kontrollimise- ja juhtimisteenistuse organiseerimine;
- c) õppuse tingimuste visandamine (hetkel sees, jääb välja);
- d) operatiivkäskude ning kavandatud sündmuste käigu (MEL/MIL) lehtede esialgse versiooni väljatöötamine;
- e) stsenaariumi ja operatiivraamistiku ülekontrollimine õppusel mitteosaleva(te) ohvitseri(de) poolt.

VASTUTAV: Töögrupid

12. Õppuse administratiivkäsu algse kavandi esitamine õppuse juhi heakskiidu saamiseks

Veendumaks, et senine õppuse ettevalmistamine on kulgenud õiges suunas, esitatakse valminud administratiivkäsu algne kavand ja selleks hetkeks olemasolevad lisad õppuse juhile tutvumiseks ning temapoolse kinnituse või muudatusettepanekute saamiseks.

VASTUTAV: OPR, töögruppide juhid/ülemad

13. Planeerimise põhikonverentsi ettevalmistamine, selle toimimisest teavitamine

Töögrupid valmistuvad konverentsiks. OPR kannab hoolt, et ruumid oleksid koosolekuks ette valmistatud ning vajalike esitlusvahenditega varustatud. Lisaks sellele teavitab OPR ringkirja teel planeerimise põhikonverentsist vastavaid isikuid ja struktuuriüksusi.

VASTUTAV: OPR, töögruppide juhid/ülemad

14. Planeerimise põhikonverents (*Main Planning Conference*)

Soovitav konverentsi päevakord:

- a. Administratiivkäsu algse kavandi tutvustamine
- b. Stsenariumi, OPLAN manööverskeemi ning kavandatud sündmuste käigu (uuemate valmisolevate versioonide) tutvustamine. Planeerimise põhikonverentsiks peaks valmiskujul olema olema stsenariumi üldine ja esialgne olukord ning edasiste olukordade kavand.
- c. Töögruppide ülesannete täpsustamine ja ajakava ülevaatamine
- d. Töö töögruppides
- e. Õppuse tingimuste väljatöötamise lõpetamine (kavand)
- f. Operatiivkäskude ning kavandatud sündmuste käigu täiendamine
- g. Vajadusel tehakse töögruppide maastikuluuret.
- h. Kantakse hoolt, et kohalik ametkond on teadlik õppuse liiklus- ja transpordikorraldusest.
- i. Töötatakse välja õppuse juhtstaabi struktuur.
- j. Töötatakse välja õppuseks kontrollmeetmed ja mängulise poole korraldus.
- k. Juhtimise ja reaallogistika planeerimine vahekohtu-, kontrollimis- ja juhtimisteenistuse jaoks
- l. Õppust toetavate tegevuste täpsem korraldus (rahastamine)
- m. Konverentsi lõpus esitavad töögrupid maastikuluure tulemused ja annavad oma tööst ülevaate.
- n. Vajalikest ettekannetest, suunamistest, tähtaegadest ja muust sellisest ülevaate koostamine (kalenderplaani täpsustamine)

VASTUTAV/OSALEJAD: EXDIR, OPR, OSE kontaktohvitsner, töögruppide ja õppust toetavate ning tagavate üksuste ülemad (va õppivate üksuste ülemad)

15. Planeerimismeeskonna töögruppide kohtumised

Töögrupid jätkavad õppuse kavandamist ajakavas ja tööplaanis määratud tegevustega, mis päädivad dokumendi „Õppuse administratiivkäsk” kavandi valmimisega. Neil kohtumistel tegeletakse järgmiste küsimustega:

- a) stsenaariumi üldise, esialgse ning edasiste olukordade ehk kavandatud sündmuste käigu lõpliku versiooni koostamine;
- b) kõigi õppuse administratiivkäsu lisade lõpetamine;
- c) õppuse administratiivkäsu kavandi koostamine.

VASTUTAV: Töögrupid

19. Õppuse administratiivkäsu kavandi esitamine õppuse juhile kinnitamiseks

Veendumaks, et senine õppuse ettevalmistamine on jätkunud õiges suunas, esitatakse valminud administratiivkäsu kavand ja selle lisad õppuse juhile tutvumiseks ning temapoolse kinnituse saamiseks.

VASTUTAV: OPR, töögruppide juhid/ülemad

20. Planeerimise lõppkonverentsi ettevalmistamine, selle toimimisest teavitamine

Töögrupid valmistuvad konverentsiks. OPR kannab hoolt, et ruumid oleksid koosolekuks ette valmistatud ning vajalike esitlusvahenditega varustatud. Lisaks sellele teavitab OPR ringkirja teel planeerimise lõppkonverentsist vastavaid isikuid ja struktuuriüksusi.

VASTUTAV: OPR, töögruppide juhid/ülemad

21. Planeerimise lõppkonverents (*Final Planning Conference*)

Õppuse administratiivkäsu ning kõigi käsulisade lõpliku versiooni ühine ülevaatamine

VASTUTAV/OSALEJAD: EXDIR, OPR, OSE kontaktohitser, töögruppide ja õppust toetavate ning tagavate üksuste ülemad (va õppivate üksuste ülemad)

22. Õppuse administratiivkäsu ning lisade esitamine õppuse juhile kinnitamiseks

Õppuse administratiivkäsu ning kõigi käsulisade lõpliku versiooni esitamine õppuse juhile kinnitamiseks.

VASTUTAV: OPR, töögruppide ülemad

23. Õppuse administratiivkäsu paljundamine ning väljastamine vastavalt jaotusplaanile

Õppuse administratiivkäsu ning kõigi käsulisade lõpliku versiooni paljundamine ning saatmine erinevatele isikutele ja struktuuriüksustele vastavalt jaotusplaanile

VASTUTAV: OPR

24. Õppuse juhtstaabi juhtimisvalmiduse loomine

Õppuse juhtstaap liigub ettenähtud kohta ning valmistab ette töökohad, tehnilised vahendid ja sidevahendid, mis on vajalikud õppuse juhtimiseks.

VASTUTAV: EXDIR

25. Vahekohtu-, kontrollimis- ja juhtimisteenistuse ning virtuaalsituatsioonide mängijate (omad, vastased jne) olukorraga kurssiviimine

Õppuse juhtstaapi saavad kindlaksmääratud ajal õppuse vahekohtunikud ja muud õppuse läbiviimise seisukohalt olulised isikud, keda on vaja täpselt juhendada ning olukorraga kurssi viia selleks, et nad saaksid omi ülesandeid takistusteta täitma hakata.

VASTUTAV: EXDIR, vastavad töögrupid ja nende ülemad

26. Õppuse-eelne harjutamine

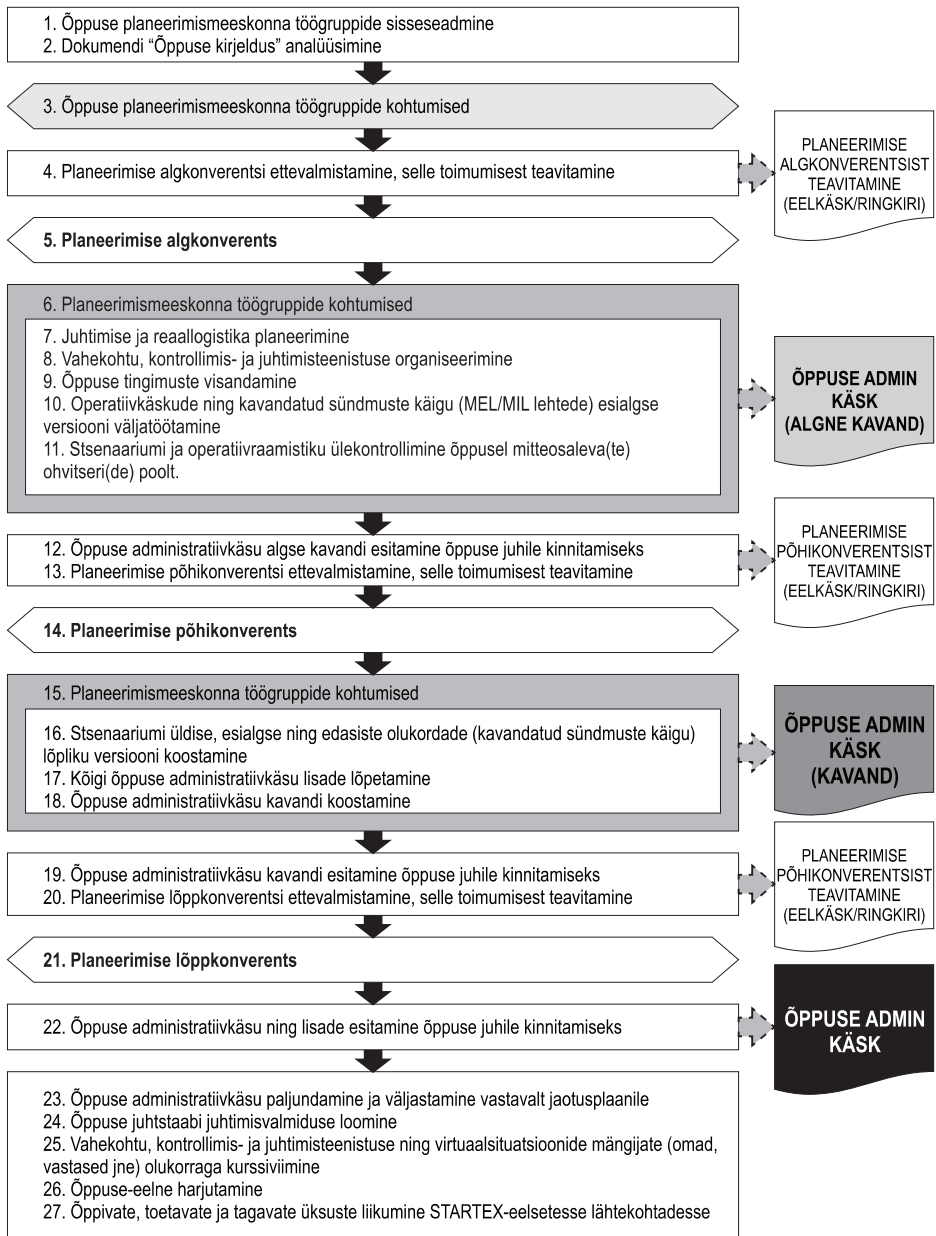
Kui kõik õppuse juhtimis-, kontrollimis- ja vahekohtuteenistus ning virtuaalsituatsioonide mängijad on juhendatud ning olukorraga tutvunud, tuleb kindlasti läbi viia õppuse eelne harjutamine. Selle käigus katsetatakse sidevahendite toimimist ning võimaldatakse erinevate isikutel (vahekohtunikud, virtuaalsituatsioonide mängijad) elada sisse oma rollidesse, harjutada neid kasutama oma töövahendeid jne. Ühtlasi võiks läbi mängida mõned keerulisemad õppuse olukorrad selleks, et õppuse käigus ei tekiks probleeme olukordade lahendamisel. Õppivad üksused võivad samal ajal harjutada tegevusi, mille sooritamist neilt õppuse käigus oodatakse.

VASTUTAV: Vastavate töögruppide ülemad ning töögrupid

27. Õppivate, toetavate ja tagavate üksuste liikumine STARTEX-eelseesse lähtekohtadesse

Kui kõik ettevalmistused on tehtud, liiguvad kõik õppusel osalejad neile ettenähtud kohtadele ning on valmis õppuse alguseks (STARTEX). See võib suuremahuliste õppuste korral õppivatele üksustele tähendada näiteks motoriseeritud rännakut teatavale maa-alale, väiksemate harjuste korral võib see tähendada näiteks juhtide paigutamist erinevatesse ruumidesse.

VASTUTAV: Üksuste ülemad

Joonis 17. Taktikaõppuste ettevalmistamine

7.4 TAKTIKAÕPPUSTE LÄBIVIIMINE

Selles peatükis on välja toodud taktikaõppuse läbiviimisega seotud suuremad ja üldisemad tegevused, detailidesse laskutud ei ole. Paremaks arusaamiseks taktikaõppuse käigust tuleks lisaks sellele peatükile lugeda ka vahekohtuteenistuse (peatükk 4), taktikaõppuse liikide (peatükk 2) ning taktikaõppuse hindamise (peatükk 5) kohta. Taktikaõppuse läbiviimine koosneb alljärgnevatest suuremahulistest elementidest.

1. Õppuse algus (STARTEX)

Taktikaõppuste läbiviimine saab alata hetkest, mil nii õppivad, õpetavad kui toetavad üksused on sisse võtnud oma õppuse-eelsed positsioonid. Tavaliselt annab siis õppuse juht käsu õppuse alustamiseks (STARTEX). Tulenevalt taktikaõppuse suurusest ning osalevate üksuste arvust võib õppuse alguse aeg olla õppivate üksuste erinevate osade jaoks erinev. Õppuse algust võib tähistada näiteks mingi kindel kuupäev ja kellaaeg, mingile alale sisenemine, mingi joone ületamine või mingi sündmus. Õppuse algusega saab õppiv üksus sõjalise olukorra edasise lahendamise osas tegutsemisvabaduse.

VASTUTAV: EXDIR, juhtstaap

2. Õppuse juhtimine (õppuse kulgemise suunamine) õppuse juhtimisteenistuse poolt vastavalt taktikaõppuse üldeesmärgile ning õppuse juhi kavatsusele

Igal taktikaõppusel peab olema vahekohtu-, kontrollimis- ja juhtimistenistus. See on õppuse juhi tööorgan, mille kaudu ta viib ellu oma tahet. Teenistus peab tagama õppuse juhi teavitamise õppuse kulgemisest ning võimaldama õppuse juhil mõjutada ja suunata õppuse käiku igal ajahetkel.

Vahekohtu-, kontrollimis- ja juhtimisteenistuse peamised ülesanded on:

- vastasüksuste juhtimine;
- õpetava üksuse tegevuse juhtimine ja suunamine;
- kõrgemate ja madalamate juhtimistasandite ning naaberüksuste ja muude õppuse osapoolte matkimine (nii tegelikult kui virtuaalselt);
- sõjalise julgeoleku ja ohutuse nõuetest kinnipidamise jälgimine;
- õppust kooskõlastavate nõupidamiste läbiviimine;
- õppuse hindamine;
- tegevusjärgse arutelu ettevalmistamine ning läbiviimine.

Õppuse juhtimiseks organiseerib õppuse juht tavaliselt õppuse juhtstaabi, mille tegevust ta juhib kas ise või oma abi ehk staabiülema kaudu.

Juhtstaabi koosseisu kuuluvad tavaliselt (vt joonist 18):

- õppuse juhi asetäitja (staabiülem);
- õpetav üksus;
- toetav(ad) üksus(ed), mille hulka kuuluvad kõik vahekohtu-, kontrollimis- ja hindamisteenistuse üksused;
- tagav(ad) üksus(ed).

VASTUTAV: EXDIR, vahekohtu-, kontrollimis- ja juhtimisteenistus

3. Õppivate üksuste õpetamine ja treenimine läbi kavandatud sündmuste käigus ettenähtud sündmuste, intsidentide ja situatsioonide kujutamise ning lahinguolukordade matkimise

Vahekohtuteenistuse peamine ülesanne on koostöös õpetavate üksustega suunata õppuse kulgu vastavalt selle eesmärkidele ja selle juhi kavatsusele lähtudes õppuse kavandatud sündmuste käigust. Õppuse kavandatud sündmuste käik kirjeldab taktikaõppuse eesmärgipärast kulgu ning on pärast õppuse algust õppuse juhile ning vahekohtu-, kontrollimis- ja juhtimisteenistusele selle edasise suunamise ja juhtimise aluseks. Kui õppivad üksused teevad vigu, siis võib osutada vajalikuks vahekohtuteenistuse sekkumine. Kui vead on suured, võib osutada vajalikuks õppuse kavandatud sündmuste käigu osaline muutmine. Sekkumise eesmärk on anda õppivale üksusele võimalus parandada tehtud vigu. Sama kehtib ka kavandatud sündmuste käigu muutmise kohta. Kõigil muudel juhtudel on sekkumine ja/või kavandatud sündmuste käigu muutmine ebaotstarbekas ning seda tuleks vältida.

Sekkumiseks on mitmeid võimalusi, neist enamlevinud on:

- kaotuste ja rivist väljalangemiste määramine;
- sideühenduste katkestamine;
- olukorrakirjeldused ja ettekanded.

Õppuse kulgemise suunamiseks ning sekkumiseks kasutavad vahekohtunikud peamiselt:

- lahinguolukordade lahendamise tabeleid;
- kaotuste määramise tabeleid;
- märkmete tegemise lehti (tegevusjärgse arutelu jaoks).

Õppuse vahekohtuteenistuse ülesannete ja tegutsemise kohta loe lähemalt peatükist 4.

VASTUTAV: EXDIR, vahekohtuteenistus

4. Õppust kooskõlastavate nõupidamiste läbiviimine

Õppust kooskõlastavaid nõupidamisi viiakse õppuse juhtstaabis tavaliselt läbi enne iga järgnevat õppuse etappi või vastavalt vajadusele. Nende nõupidamiste eesmärgiks on õppuse hindamis-, kontrollimis- ja juhtimisteenistuse kurssiviimine õppuse hetkeolukorraga, teabe vahetamine, kooskõlastamine ja õppuse juhi kiirete korralduste edastamine.

VASTUTAV: EXDIR, juhtstaap

5. Taktikaõppuse teabekogumisplaani täitmine

Õppuse juhtstaabi peamine ülesanne on tagada õppuse üldeesmärgi ning juhi kavatsuse täitmine. Õppuse juhtimisteenistus vastutab taktikaõppuseks soodsate tingimuste loomise eest. Üheks tähtsaks juhtstaabi rolliks on tagada, et kõik õppiva üksuse sooritatud tegevused toimuksid vastavalt kavandatud sündmuste käigule, saaksid õigesti suunatud ja korrektselt hinnatud ning hiljem läbi arutatud. Selleks puhuks koostab juhtimisteenistus teabekogumisplaani, kus on detailselt kirjas, kes, millal ja millist sündmust peab jälgima ning selle sündmuse kohta infot koguma. Selle plaani alusel saavad õpetavad ja toetavad üksused oma tegevusi planeerida ning kooskõlastada, kindlustades, et mitte ükski tähtis sündmus ei jää suunamata, hindamata ega dokumenteerimata.

Tavaliselt on juhtstaabi koosseisus toetava üksusena ka spetsiaalne üksus, mida võib nimetada dokumentatsioonikeskuseks. Sellise keskuse ülesanne on teabekogumisplaani alusel ning ka muul teel (nt õppiva üksuse väljastatavad dokumendid) saabuvat infot koguda, liigitada, analüüsida ning anda õppuse juhile soovitusi õppuse suunamiseks.

VASTUTAV: EXDIR, juhtstaap

6. Õppivate üksuste hindamine

Iga õppust tuleb hinnata, sest õppivad üksused teevad taktikaõppuse käigus vigu; näiteks võtavad vastu ebaotstarbekaid otsuseid, annavad välja puudulikke käske, jätavad teostamata maastikuluure või välja panevata julgestuse, ei planeeri piisavalt lahingutoetust, juhivad lahingutegevust ebatõhusalt. Sellisel puhul peab sekkuma õppuse vahekohtu-, juhtimis- ja kontrollimisteenistus, mille koosseisu kuuluvad toetava üksusena ka hindajad.

Hindamise põhirõhk on õppivatel üksustel ning selle eesmärk on kindlaks teha, mil määral on õppuse üldeesmärk ja osaesmärgid saavutatud. Teisisõnu, hindamise tulemusel saab teada, kas õppiva üksuse teadmised, oskused ja käitumine on või ei ole õppuse käigus õpetamise, hajutamise ja treenimise tulemusena muutunud soovitud oskusteks ja käitumisteks (standarditele vastav käitumine).

Õppivate üksuste hindamiseks kasutavad hindajad peamiselt:

- hindamislehti;
- märkmete tegemise lehti (tegevusjärgseks aruteluks).

Hindamise kohta saab detailsemalt lugeda peatükist 5 ning ka peatükist 6.

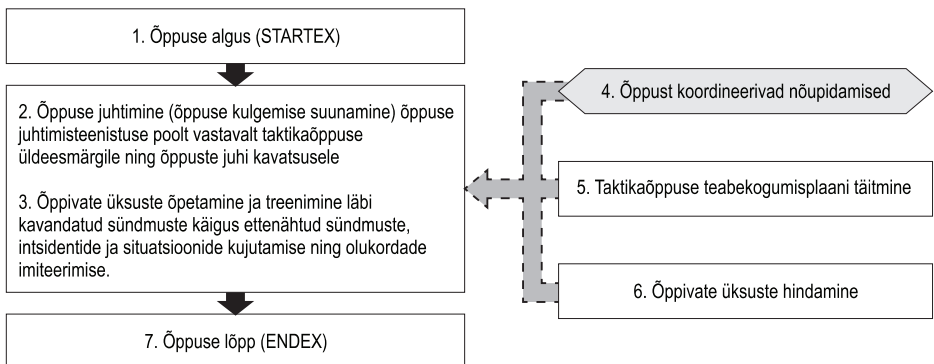
Lisaks õppivate üksuste hindamisele tuleb hinnata ka õppuse korraldust tervikuna ning seda kohe pärast õppust koos kõigi viimase läbiviimisesse kaasatud inimestega.

VASTUTAV: EXDIR, hindajad

7. Õppuse lõpp

Taktikaõppuse lõpu (ENDEX) määrab tavaliselt õppuse juht, kui väljajõppe eesmärgid on saavutatud. Õppuse lõpu võib paika panna ka ajaliselt või teha sõltuvaks näiteks õppiva üksuse poolt mingi joone ületamisest, alasse sisenemisest või muust taolisest sündmusest. Pärast õppuse lõpu teostavad õppivad üksused esmase hoolduse ja valmistuvad tegevusjärgseks aruteluks. Juhtstaap korraldab samal ajal kooskõlastavaid koosolekuid ning valmistub läbi viima tegevusjärgset arutelu õppivatele üksustele.

VASTUTAV: EXDIR, juhtstaap

Joonis 18. Taktikaõppuste läbiviimine

7.5 TAKTIKAÕPPUSTE LÄBIVIIMISELE JÄRGNEVAD TEGEVUSED

1. Esmase tagasiside (HWU) ettevalmistamine

Esmase tagasiside (HWU) ettevalmistamine ei võta palju aega. Õpetavad ja toetavad üksused peavad kooskõlastama, millised on peamised HWU käigus tõstatatavad küsimused ja probleemid ning mis ettevalmistused tuleb teha tegevusjärgseks aruteluks (vt peatükk 6).

VASTUTAV: EXDIR, juhtstaap

2. Esmase tagasiside (HWU) läbiviimine õppivatele üksustele

Esmase tagasiside (*Hot Wash-Up*) viivad läbi õpetavad ja/või toetavad üksused.

Esmase tagasiside (HWU) on kohe pärast väljaõppe sündmust õppivale üksusele antav kiire ja üldistatud ülevaade, mille käigus tuuakse välja nii toimunu positiivsed kui negatiivsed küljed. Üksikasjadesse esmase tagasiside käigus ei laskuta. Esmase tagasiside kasu seisneb selles, et õppiv üksus on sunnitud toimunut mõttes uuesti läbi elama. Tavaliselt ei võta esmase tagasiside läbiviimine palju aega ega vaja eraldi ressurside planeerimist. Ka õpetav üksus ning toetavad üksused (hindajad, vahekohtunikud) võivad esmase tagasiside käigus koguda toimunu kohta teavet, mida neil endil kirja panna ei õnnestunud või selliste intsidentide kirjeldusi, mida nad ise ei näinud.

Tegevusjärgse arutelu kohta saab detailsemalt lugeda peatükist 6.

VASTUTAV: EXDIR, juhtstaap

3. Õppuse korraldamise kokkuvõtte ehk tagasisideblankettide levitamine

Vahetult pärast õppuse lõppu (ENDEX) on soovitatav õppivatele, õpetavatele ja vajadusel ka teistele õppuse läbiviimisega seotud üksustele kätte jagada eelnevalt (kavandamise etapis) valmis tehtud tagasiside küsitlusblanketid. Erinevatele üksustele võib ette valmistada erinevate küsimustega blanketid. Näiteks, kui õppivatelt üksustelt soovitakse eeskätt infot õppeprotsessi kohta, siis tagavatelt üksustel soovitakse tõenäoliselt eeskätt õppuse tagamisega seonduvat teavet. Blankettidega saab kiiresti teada, millised õppusel osalejate värsked muljed ja mõtted. Blankette saab kasutada tegevusjärgse arutelu (AAR) teatud punktide ettevalmistamisel ning samuti kasutatakse neid dokumendi „Õppiva üksuse hindamise lühikokkuvõtte” (FIR) koostamisel.

VASTUTAV: EXDIR, juhtstaap

4. Õppuse tegevusjärgseks aruteluks (AAR) ettevalmistamine (õppuse käigus toimunud sündmuste analüüsimine ning neile hinnangu andmine)

Pärast esmase tagasiside (HWU) läbiviimist korjab juhtstaap kokku õppuse korraldamise kokkuvõtte blanketid, mis aitavad nii tegevusjärgset arutelu ette valmistada kui ka hilisemaid õppuse kokkuvõtteid koostada. Tegevusjärgse arutelu kohta saab lähemalt lugeda peatükist 6.

VASTUTAV: EXDIR, juhtstaap

5. Tegevusjärgse arutelu (AAR) läbiviimine õppivate üksustega

Tegevusjärgne arutelu (*After Action Review*) viivad läbi õpetavad ja/või toetavad üksused.

Tegevusjärgne arutelu on professionaalne arutelu väljaõppe sündmus(t) e üle, mis võimaldab mõista, mis toimus ja miks ning aitab leida võimalusi oma tugevate külgede säilitamiseks ning nõrkade külgede arendamiseks. Tegevusjärgne arutelu ei ole KRIITIKA ega HINDAMINE, mistõttu tegevusjärgse arutelu käigus ei anta hinnangut toimunu õnnestumise või ebaõnnestumise kohta, veel vähem süüdistatakse kedagi juhtunus. Tegevusjärgse arutelu käigus keskendutakse asetleidnud tegevuste võrdlemisele doktriiniga ning üritatakse leida võimalusi jätkuvaks (pidevaks) arenguks – kusjuures tähelepanu pööratakse ühtviisi nii sellele, mis läks hästi kui ka sellele, mis läks halvasti. Eduka tegevusjärgse arutelu läbiviimiseks on see eelnevat vaja põhjalikult ette valmistada.

Tegevusjärgse arutelu kohta saab lähemalt lugeda peatükist 6.

VASTUTAV: EXDIR, juhtstaap

6. Õppuse korraldamise kokkuvõtte ehk tagasisideblankettide esitamine

Pärast esmase tagasiside (HWU) läbiviimist korjab juhtstaap kokku õppuse korraldamise kokkuvõtte blanketid, mis on üheks infoallikaks nii tegevusjärgse arutelu ettevalmistamisel kui ka hilisemate õppuse kokkuvõtete koostamisel.

VASTUTAV: EXDIR, juhtstaap

7. Õppuse lõpetamine

Pärast tegevusjärgse arutelu läbiviimist valmistuvad õppusel osalejad ette õppuse lõpetamiseks. Väiksemahuliste siseruumides läbiviidud taktikaõppuse võib lõpetada tagasihoidliku tseremooniaga mõnes avaramas siseruumis, suuremahuliste ja/või mitmerahvuseliste õppuste puhul korraldatakse tavaliselt pidulik rivistus ning viiakse läbi vastav tseremoonia. Sellistel puhkudel võib vajalikuks osutada ka VIP-külaliste ning meedia kaasamine õppuse lõpetamise tseremooniasse.

VASTUTAV: EXDIR, juhtstaap

8. Õppivate üksuste hindamise lühikokkuvõtte (FIR) ning ettepanekute kirjutamine

Pärast õppuse lõpetamist lahkuvad üksused õppuste alalt. Juhtstaabi erinevad üksused või töögrupid hakkavad seejärel kirjutama dokumenti „Õppivate üksuste hindamise lühikokkuvõtte”. See annab toimunud õppusele esmase hinnangu. Dokumendi koostamisel lähtutakse eeskätt õpetavate üksuste, vahekohtunike ja hindajate kogutud infost, samuti tagasiside blankettidega kogutud andmetest. Kasutada saab ka õppivate üksuste koostatud dokumentatsiooni (käsud, raportid jne). OPR või õppuse juhi abi (staabiülem) liidab kõigi üksuste poolt saadetud punktid ühtseks dokumendiks. Selle punkti tulemuseks on valminud dokument, mis esitatakse õppuse juhile.

VASTUTAV: Juhtstaap

9. Õppuse korraldamisjärgne arutelukoosolek

Õppuse korraldamisjärgse arutelukoosoleku võib korraldada teatava aja möödudes pärast õppuse lõppu, kui kogetu on saanud natuke settida. Õppuse juhi määratud isikud kogunevad ning lahkavad süvitsi õppusel toimunud. Soovitav on õppivate üksuste ülema kohalolek. Lähtutakse dokumentidest „Õppivate üksuste hindamise lühikokkuvõtte”, mille erinevad juhtstaabi osakonnad on õppuse juhile esitanud. Võimalik on analüüsida ka õpetavate üksuste, vahekohtunike ja hindajate kogutud andmeid, samuti tagasiside blankettidega kogutud infot. Kasutada saab ka õppivate üksuste koostatud dokumentatsiooni (käsud, raportid jne).

VASTUTAV: EXDIR, OPR, juhtstaap, õppivate üksuste ülem

10. Õppuse korraldamise analüüsi kokkuvõtte (FER) ning ettepanekute kirjutamine

Õppuse korraldamisjärgse arutelukoosoleku tulemusena koostatakse dokument „Õppuse korraldamise analüüsi kokkuvõtte” nimetatud dokument on ettekanne õppust planeerivale ohvitserile ning sisaldab kokkuvõtet selle kohta, kas ja mil määral õppuse üldeesmärk ning osaesmärgid saavutati. Dokumendis on lisaks kokkuvõttele ka kõigi õppuse osapoolte järeldused ja ettepanekud õppuse korralduse ning õppivate üksuste kohta ning soovitusel õppust planeerivale ohvitserile, kuidas edasi talitada. Selle punkti tulemus on valminud dokument.

VASTUTAV: EXDIR, OPR

11. Õppuse korraldamise analüüsi kokkuvõtte (FER) ning ettepanekute esitamine õppust planeerivale ohvitserile

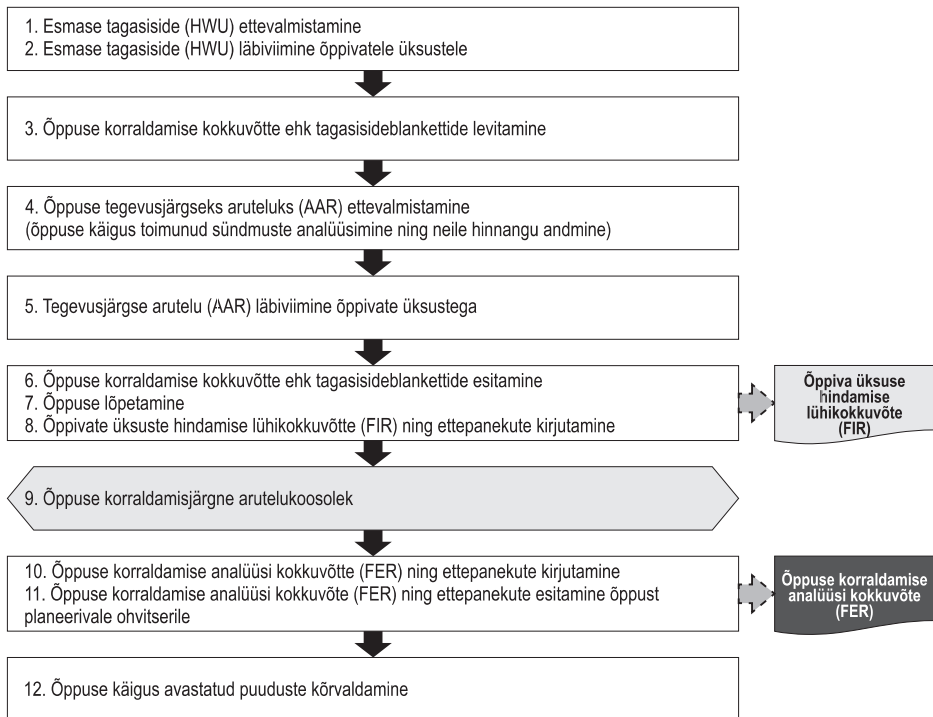
Õppuse korraldamisjärgse arutelukoosoleku tulemusena valminud dokument „Õppuse korraldamise analüüsi kokkuvõtte” esitatakse tutvumiseks ja allkirjastamiseks õppust planeerivale ohvitserile (OSE).

VASTUTAV: EXDIR, OPR

12. Õppuse käigus avastatud puuduste kõrvaldamine

Õppuse käigus avastatud puuduste kõrvaldamisega alustab õppiv üksus kohe pärast õppuse lõppu. Teatud tingimustel on sellega võimalik alustada juba õppuse jooksul (näiteks väiksemahulistel õppustel võib mingeid olukordi uuesti läbi mängida ning seega anda õppivatele üksustele võimalus esimesel korral ebaõnnestunud sooritust korrata). Puuduste kõrvaldamine kuulub taktikaõppustejärgsete koheste tegevuste hulka. Tähelepanu tuleb pöörata ka taktikaõppustejärgsetele kaugematele tegevustele, see kuulub õppust planeeriva ohvitseri pädevusse.

VASTUTAV: Õppivate üksuste ülemad, OSE

Joonis 19. Taktikaõppuse järgsed tegevused

8. LISAD

- A. Õppust planeeriva ohvitseri juhised õppuse korraldamiseks (näidisblankett)
- B. Õppuse kirjeldus (näidisblankett)
- C. Õppuse administratiivkäsk (näidisblankett)
- D. Õppiva üksuse hindamise lühikokkuvõte (FIR) (näidisblankett)
- E. Õppuse korraldamise analüüsi kokkuvõte (FER) (näidisblankett)
- F. Võitlusvahendite mõju ning lahinguolukordade lahendamise tabelid
- G. Kompanii ülema hindamislehed (näidis)

LISA A. Õppust planeeriva ohvitseri juhised õppuse korraldamiseks (näidisblankett)

Koopia ___ / ___ koopiast

Välja andnud staap

Väljastamise koht

Allakirjutamise kuupäev/kellaaeg/ajatsoon/kuu/aasta

Teate viitenumber

ÕPPUST PLANEERIVA OHVITSERI JUHISED ÕPPUSE KORRALDAMISEKS nr ___

(õppuse liik ja seerianumber)

Viited:

- a. Seonduvad dokumendid (siin viidatakse õppusega seonduvatele dokumentidele)
- b. Kaardid (siin loetletakse vajadusel õppuse piirkonna maakaardid vt STANAG nr 2014)

Ajavöönd/aeg: (käsus kasutatav ajavöönd)

1. SISSEJUHATUS

- a. Käesolev dokument sisaldab õppust planeeriva ohvitseri juhiseid õppuse (sõnastades õppuse nime) raames:
  1. OSE kontaktohvitser (nimetatakse nimeliselt ametisse kontaktisik);
  2. õppust läbiviiva ohvitseri ehk õppuse juht (OCE või EXDIR) (nimi);
  3. õppivad üksused (nimetab üksuse nimed) ning nende ülemad (nimed).
- b. Õppuse planeeriva ohvitseri (OSE) kavatsus:
- c. Ajaline määratlus:
- d. Varem omandatud kogemuste arvestamine väljaõppes:

2. ÜLDEESMÄRK

3. PEAMISED OSAEESMÄRGID

4. SIHTGRUPP JA KÄSITLUSALA

a. Üksused

(1) Õppivad üksused:

- a. Primaarsed osalejad.
- b. Sekundaarsed osalejad.

(2) Õppust toetavad ja tagavad üksused:

- a. Toetavad üksused.
- b. Tagavad üksused.

5. SEOTUS TEISTE ÕPPUSTEGA

6. VASTUTUSALADE KIRJELDUS

7. RAHASTAMINE

LISA B. Õppuse kirjeldus (näidisblankett)

Koopia ___ / ___ koopiast

Välja andnud staap

Väljastamise koht

Allakirjutamise kuupäev/kellaaeg/ajatsoon/kuu/aasta

Teate viitenumber

ÕPPUSE "....." KIRJELDUS nr ___

Viited:

- a. Seonduvad dokumendid (siin viidatakse õppusega seonduvatele dokumentidele)
- b. Kaardid (siin loetletakse õppuse piirkonna maakaardid ja kaardid vt STANAG nr 2014)

Ajavöönd/aeg: (käsus kasutatav ajavöönd)

1. ÜLDTEAVE

- a. Nimetus:
- b. Õppuse liik:
- c. Õppuse teema:
- d. Aeg:
- e. Õppuse ala:
- f. Õppust planeeriv ohvitser (OSE):
- g. Õppuse korraldaja (OCE):
- h. Õppuse juht (EXDIR):
- i. Õppuse planeerimismeeskonna ülem (OPR):
- j. Õppuse planeerimismeeskond (CPT):

2. ÜLDKIRJELDUS

- a. Õppusel osalevate üksuste eeldused:
- b. Õppuseks õpikeskkonna loomine ja olukordade matkimine:
- c. Harjutamiseks ja hindamiseks tingimuste loomine:

3. EESMÄRGID

- a. Üldeesmärk
- b. Osaeesmärgid

4. ÕPPUSE KONTSEPTSIOON

- a. Õppuse juhi kavatsus:
- b. Operatsiooniline raamistik:
- c. Stsenariumi üldkirjeldus:
- d. Õppuse juhtmõte ja raskuspunkt:
- e. Õppuse ülesehitus:

5. OSALEVAD ÜKSUSED

a. Üksused:

(1) Õppivad üksused:

- a. Primaarsed osalejad.
- b. Sekundaarsed osalejad.

(2) Õppust toetavad ja tagavad üksused:

- a. Toetavad üksused.
- b. Tagavad üksused.

b. Struktuurid:

6. KOOSKÕLASTAVAD JUHISED

a. Õppuse operatiivplaneerimine:

b. Hindamine

c. Vahekohus:

d. Tsiviil-militaar koostöö:

e. Personal:

f. Teenindustoetus:

g. Sidetoetus:

h. Topograafiline toetamine:

i. Teavitus:

j. Protokoll:

k. Julgeolek:

l. Juriidiline teenistus:

m. Eelarve:

n. Arenduse ja uurimise korraldamine:

7. PLANEERIMISE AJAKAVA JA TÖÖPLAAN

NÄIDE

Aeg	Planeerimise sündmused	Tegevus ja dokumentatsioon	Vastutav
22. nädal	Planeerimise eelkonverents (Pre-IPC)	Õppuse kirjelduse arutelu (eesmärgid, osalejad, eelarve, teenidustoetus, side). Õppuse üldkontseptsiooni arutelu. Õppuse üldise juhtimise määratlemine. Õppuse maa-ala maastikulure ja tegevusala täpsem määratlemine (reaallogistika ning juhtstaabi asukoht, piirangud ja kontseptsioon).	OCE Osalejad: OSE, töögrupi ülemad, OPR
23. nädal	Töögrupi ülemate nõupidamine		OPR
25. nädal	Planeerimise töögruppide koosseisu esitamine kinnitamiseks		G1
43. nädal	Planeerimise algkonverents (IPC)		OCE
45. nädal	Planeerimise põhikonverents (MPC)		OCE
5. nädal	Planeerimise lõppkonverents (FPC)		OCE
8. nädal	Õppuse administratiivkäsu kinnitamine		OCE
10.05.– 26.05.08	Õppus		OCE
24. nädal	Õppuse esmane kokkuvõte (FIR)	Õppiva üksuse hindamise lühikokkuvõte ja ettepanekud	OPR
31. nädal	Õppuse koondkokkuvõte (FER)	Õppuse korraldamise analüüsi kokkuvõte ja ettepanekud	OPR

Ohvitser: (kinnitamine)

Lisad: (loetletakse õppuse kirjelduse lisad)

Jaotuskava: (määratletakse üksuse sisemine- ja väliline õppuse kirjelduse jaotuskava)

Sisemine: (nimetatakse üksusesisesed õppuse kirjeldusega tutvuvad osakonnad ja isikud)

Väliline: (nimetatakse üksusevälised õppuse kirjeldusega tutvuvad üksused ja isikud)

LISA C. Õppuse administratiivkäsk (näidisblankett)

Koopia ___ / ___ koopiast

Välja andnud staap

Väljastamise koht

Allakirjutamise kuupäev/kellaaeg/ajatsoon/kuu/aasta

Teate viitenumber

ÕPPUSE "....." ADMINISTRATIIVKÄSK nr ___

Viited:

- a. Seonduvad dokumendid
- b. Kaardid

Ajavöönd/aeg: (käsus kasutatav ajavöönd)

Õppuse organisatsioon: (vt lisa A)

1. OLUKORD

- a. Üldteave:
- b. Piirangud:
- c. Eeldused:
- d. Juurdeandmised ja äravõtmised:
- e. Õppuse juhi hinnang:

2. ÜLESANNE

3. TÄIDEVIIMINE

Õppuse juhi kavatsus:

Õppuse lõpptulemus:

- a. Üldteave.
  1. Teemad (õppusel käsitletavat teemasid).
  2. Täiendusõpe (täiendusõppe läbiviimine).
  3. Korraldamise ajatabel (õppuse korraldamise kalenderplaan).
- b. Üldeesmärk ja osaesmärgid.
- c. Õppuse kontseptsioon.
  1. Ülesehitus.
  2. Stsenaarium (lisa B).
  3. Operatiivraamistik (lisa C).
  4. Tegevuse ajakava (lisa C).
  5. Kavandatud sündmuste käik (lisa C).
- d. Õppuse struktuur (lisa A).
  1. Üksused
  2. Struktuur

e. Ülesanded õppivatele üksustele

1. Primaarsed osalejad:

a.

2. Sekundaarsed osalejad:

a.

b.

c.

f. Ülesanded õppust tagavatele ja toetavatele üksustele

1. Õppust toetavad üksused:

a.

b.

2. Õppust tagavad üksused:

a.

b.

g. Kooskõlastavad juhised

Õppuse raskuspunkt:

Õppuse läbiviimise otsustav tegur:

4. TEENINDUSTOETUS

a. Toetuse kontseptsioon:

b. Varustus ja teenistused:

c. Meditsiin:

d. Personal:

e. Tsiviil- ja militaarisikute koostöö:

f. Muu:

1. Õppuse eelarve

2. Liikumise plaan

5. JUHTIMINE JA SIDE

a. Juhtimine, kontroll ja side:

b. Käsuliin:

Ohvitser: (kinnitamine)

Lisad: (loetletakse õppuse kirjelduse lisad)

Jaotuskava: (õppuse dokumentatsiooni paljundamine ja väljastamine; vastavalt õppuse juhi juhtnõriledele koostatakse jaotuskava, vt lisa T)

Sisemine: (nimetatakse üksusesisesed administratiivkäsuga tutvuvad osakonnad ja isikud)

Välimine: (nimetatakse üksusevälised administratiivkäsuga tutvuvad üksused ja isikud)

ÕPPUSE ADMINISTRATIIVKÄSU LISAD

LISA A - Struktuurid

- OSA 1 – Struktuuri kirjeldus
- OSA 2 – Õppuse üldine struktuur
- OSA 3 – Juhtstaabi struktuur
- OSA 4 – Õppiva üksuse struktuur
- OSA 5 – Vastaspole struktuur

LISA B - Stsenarium

- OSA 1 – Üldine olukord
- OSA 2 – Ajalooline taust
- OSA 3 – Siniste riigi põhiandmed
- OSA 4 – Punaste riigi põhiandmed
- OSA 5 – Riikidevaheline sõjaline olukord

LISA C - Operatiivraamistik

- OSA 1 – Tegevuse üldine ajakava
- OSA 2 – Operatsioonilise tegevuse ajakava
- OSA 3 – Esialgne olukord (STARTEX-eelne osapoolte paigutus)
- OSA 4 – Operatiivkäsk õppivale üksusele
- OSA 5 – Operatiivkäsk vastaspole üksusele (vajaduse korral)
- OSA 6 – Kavandatud sündmuste käik (MEL/MIL nimekiri)
- OSA 7 – Lahingupäevik (osa teabekogumisplaanist)

LISA D - Juhtimine

- OSA 1 – Juhtimise korraldamine (vahekohus, hindamine)
- OSA 2 – Õppust kooskõlastavad nõupidamised
- OSA 3 – Teabekogumisplaan
- OSA 4 – Õppuse kontrollpaan

LISA E - Hindamine

- OSA 1 – Hindamise korraldus
- OSA 2 – Õppiva üksuse ülema ettekanne üksuse väljaõppe tasemest
- OSA 3 – Hindamise juhend
- OSA 4 – Hindamise kokkuvõte (õppiva üksuse kohta)

LISA F - Vahekohus

- OSA 1 – Vahekohtuteenistuse korraldus
- OSA 2 – Vahekohtuteenistuse juhend
- OSA 3 – Vahekohtuteenistuse päevaettekanne
- OSA 4 – Vahekohtuteenistuse koondettekanne
- OSA 5 – Olukordade lahendamise tabelid

LISA G - Tähistused

- OSA 1 – Tähistused, värvide kasutamine ja õppuse reeglid

LISA H - Administreerimise- ja personaliarvestus

- OSA 1 – Juhtstaabi koordineerimisnõupidamine
- OSA 2 – Juhtstaabi päevaplaan
- OSA 3 – Õppuse asjaajamiskord
- OSA 4 – Õppuse ettekannete ja taotluste vormid
- OSA 5 – Õppuse juhi korralduse blankett
- OSA 6 – Juhtstaabi faksi blankett
- OSA 7 – Juhtstaabi memo blankett
- OSA 8 – Õppuse korraldamise kokkuvõtte blankett
- OSA 9 – Personaliarvestus

LISA I - Reaallogistika

- OSA 1 – Klass 1 (toit ja vesi)
- OSA 2 – Klass 2 (varustustabelijärgne varustus)
- OSA 3 – Klass 3 (kütus ja määrdeained)
- OSA 4 – Klass 4 (materjal, mis ei sisaldu klassides I-IV)
- OSA 5 – Klass 5 (laskemoon, lõhkeaine ja matkevahendid)
- OSA 6 – Transport
- OSA 7 – Teenindus
- OSA 8 – Hooldus ja remont
- OSA 9 – Meditsiiniline toetus
- OSA 10 – Õppuse eelarve
- OSA 11 – Liikumise plaan

LISA J - Side

- OSA 1 – Õppuse side korraldus
- OSA 2 – Õppuse sidevõrgud ja sideskeemid
- OSA 3 – Juhtstaabi töökohtade skeem

LISA K - CIMIC

- OSA 1 – Keskkonnakaitsealane tsiviil-militaar koostöö
- OSA 2 – Maastiku kahjustuste kindlaksmääramise ja paiknemisalade üleandmise-vastuvõtmise akti formular
- OSA 3 – Õppuse maa-ala kaart koos piirangutega
- OSA 4 – Kahjutasu hüvitamiskord
- OSA 5 – Manöövri kahjustuste hüvitamiskord

LISA L - Teavitus

- OSA 1 – Teavituskeskuse töökorraldus
- OSA 2 – Osalejate meediasuhtluse kord

LISA M - Protokoll

- OSA 1 – Protokolliteenistuse töö korraldamine
- OSA 2 – Õppuse külastamine ja liikumise kord
- OSA 3 – Õppuse avamise kava
- OSA 4 – Õppuse külastuspäeva kava

OSA 5 – Õppuse juhi vastuvõtu kava

OSA 6 – Õppuse lõpetamise kava

LISA N - Julgeolek

OSA 1 – Julgeoleku korraldus ja reeglid

OSA 2 – Valmisoleku tasemed

OSA 3 – Infoliikumise skeem

OSA 4 – Tegevus erakorraliste juhtumite korral

OSA 5 – Ohutustehnika

LISA O - Juriidiline toetus

OSA 1 – Juriidiline toetuse korraldus

LISA P - Õhuväe toetus

OSA 1 – Lennutegevuse korraldamine

LISA R - Õppuse kokkuvõte

OSA 1 – Õppiva üksuse hindamise lühikokkuvõte ja ettepanekud (FIR)

OSA 2 – Õppuse korraldamise analüüsi kokkuvõte ja ettepanekud (FER)

LISA S - Lühendite ja terminite nimekiri

LISA T - Jaotuskava

LISA D. Õppiva üksuse hindamise lühikokkuvõte (näidisblankett)

Koopia ___ / ___ koopiast

Välja andnud staap

Väljastamise koht

Allakirjutamise kuupäev/kellaaeg/ajatsoon/kuu/aasta

Teate viitenumber

ÕPPIVA ÜKSUSE HINDAMISE LÜHIKOKKUVÕTE nr ___

Viited:

a. Seonduvad dokumendid

Ajavöönd/aeg:

1. ÜLDINE HINNANG ÕPPUSELE

2. HINNANG ÕPPUSE ÜLDEESMÄRGI SAAVUTAMISELE

3. HINNANG ÕPPUSE OSAEESMÄRKIDE SAAVUTAMISELE

4. HINNANG ÕPPUSE JUHI MÄÄRATUD KÜSIMUSTELE

5. KOHEST KORRIGEERIMIST VAJAVAD TEEMAD

a. Teema:

b. Arutelu:

c. Ettepanekud:

d. Täitja:

e. Lahtised küsimused:

6. TAKTIKAÕPPUSEJÄRGSE ARUTELU TEEMAD

a. Teema:

b. Arutelu:

c. Ettepanekud:

d. Täitja:

e. Lahtised küsimused:

Ohvitser: (kinnitamine)

Lisad: (loetletakse dokumendi lisad)

Jaotuskava: (määratletakse üksuse sisemine- ja väliline õppuse kirjelduse jaotuskava)

Sisemine: (nimetatakse üksusesisesed dokumendiga tutvuvad osakonnad ja isikud)

Väliline: (nimetatakse üksusevälised dokumendiga tutvuvad üksused ja isikud)

LISA E. Õppuse korraldamise analüüsi kokkuvõte (näidisblankett)

Koopia ___ / ___ koopiast

Välja andnud staap

Väljastamise koht

Allakirjutamise kuupäev/kellaaeg/ajatsoon/kuu/aasta

Teate viitenumber

ÕPPUSE KORRALDAMISE ANALÜÜSI KOKKUVÕTE nr ___

Viited:

b. Seonduvad dokumendid

Ajavöönd/aeg:

1. ÕPPUSE TEATIS

2. TEEMADE LOETELU

3. ÕPPUSE KOKKUVÕTE

a. Üldandmed:

b. Õppust planeeriv ohvitser:

c. Osalenud üksused:

d. Õppuse üldeesmärk ja osaeesmärgid:

4. ÕPPUSE ÜLDINE KIRJELDUS

5. ÕPPUSE EESMÄRKIDE SAAVUTAMINE

6. TEEMADE KÄSITLUSED

a. Teema:

b. Arutelu:

c. Järeldused ja ettepanekud:

i. Õppusel saadud kogemused:

ii. Õppuse kavandamisega seotud ettepanekud:

iii. Reageerimist vajavad punktid:

d. Eksperimentide tulemused:

e. Vajakajäämised

7. TUVASTATUD PUUDUSED

Ohvitser: (kinnitamine)

Lisad: (loetletakse dokumendi lisad)

Jaotuskava: (määratletakse üksuse sisemine- ja välimine õppuse kirjelduse jaotuskava)

Sisemine: (nimetatakse üksusesisesed dokumendiga tutvuvad osakonnad ja isikud)

Välimine: (nimetatakse üksusevälised dokumendiga tutvuvad üksused ja isikud)

LISA F. Võitlusvahendite mõju ning lahinguolukordade lahendamise tabelid

OTSETULERELVADE OLUKORRAD

Tabel nr 1. Üksuste lahinguvõime võrdluse tabel (näide)

See tabel määrab ära üksuse lahinguvõime teatud punktides (tulejõud, soomuskaitse, liikuvus). Lisaks sellele arvestatakse taktikalist olukorda.

Üksus	Oma jõud	Vastased
Laskur	1	1
Granaadiheitja	2 (M-69)	2 (AT-4)
Granaadiheitja	3 (CG, B-300)	3 (CG)
Kuulipilduja (täis/keskmine)	3 (MG-3, KSP-58)	3 (MG-3)
Kuulipilduja (raske)	4 (12,7 mm)	4 (12,7 mm)
Tankitõrjekahur	5 (90 mm, 106 mm)	5 (võrdne mõju)
Tankitõrjerakett	15 (Milan)	15 (võrdne mõju)
Tankitõrjerakett	20 (Mapats)	20 (võrdne mõju)
Soomustransportöör		10 (Pasi)
Jalaväe lahingumasin		20
Tank	–	40
Tankirühm	–	120
Ründekopter	–	30
Jalaväejagu	12 (7 laskurit, 1 KP, 1 TT)	10 (5 laskurit, 1 KP, 1 TT)
Jalaväejagu (Pasi)	–	24 (5 laskurit, KP, TT ja Pasi)
Jalaväerühm	55 (3 JV jagu, TT jagu, juhtkond)	32 (3 JV jagu ja juhtkond)
Jalaväerühm (Pasi)	–	74(3jagu,juhtkondja3Pasi)
Jalaväekompanii	194 (3 rühma, juhtkond, snaiprijagu, TT-jagu)	131 (3 rühma ja juhtkond)
Jalaväekompanii (Pasi)		285 (3 rühma, juhtkond ja 11 Pasi)
Snaiprijagu	12	–
TT-jagu	12 (CG)	–
TTRK jagu (Milan)	45 (3 Milanit)	–
TTRK jagu (Mapats)	30 (1 Mapats, 1 TT, 1 KP, 4 laskurit)	–

Tabel nr 2. Ründaja ülesande täitmise tabel (näide)

Selle tabeli abil hinnatakse ründaja ülesande täitmise ulatust.

Ründaja ja kaitsja suhe	Ründaja kaotused	Kaitsja kaotused			Ründaja ülesande täitmine
		II aste	kiirkindlustus	kindlustamata	
1 : 1	20 %	3 %	4%	6%	10 % – kaitsja säilitab oma positsioonid, ründaja taandub organiseerimatult.
2 : 1	10 %	4 %	5%	8%	33 % – kaitsja säilitab oma positsioonid, ründaja taandub organiseeritult.
3 : 1	5 %	5 %	7%	10%	50 % – lahing jätkub positsioonidel.
4 : 1	3 %	10 %	15%	20%	66 % – osa positsioone vallutatud, kaitsja kontrollib oma jõude.
5 : 1	3 %	20 %	30%	40%	75 % – positsioonid on vallutatud, kaitsja taandub organiseeritult.
6 : 1	2 %	25 %	35%	50%	90 % – positsioonid on vallutatud, kaitsja taandub organiseerimatult.

Tabel nr 3. Tankitõrjerehvade mõju hindamise tabel

Selles tabelis hinnatakse TT-relvade tulejõudu nende efektiivse laskekau-
guse ulatuses vastase soomustehnikale. Number näitab masina hävitami-
seks kuluvate laskude arvu.

TT-relvad	Seisev soomustransportöör	Liikuv soomustransportöör	Seisev tank/jalaväe lahingumasin			Liikuv tank/jalaväe lahingumasin		
			eest	külg	taga	eest	külg	taga
M-69	1	2	10/2	4/2	2/1	15/6	6/2	3/1
CG	1	1	7/2	3/1	1/1	10/4	4/1	2/1
106 mm	1	1	4/1	2/1	1/1	6/2	3/1	1/1
TTRK	1	1	2/1	1/1	1/1	2/1	1/1	1/1
12.7 mm (valang)	1	2	–	–	–	–	–	–

Tabel nr 4. Kohtumislahingu tulemuste hindamise tabel

Ründaja 1- ründaja 2 suhe	Ründaja 1 kaotused	Ründaja 2 kaotused	Ülesande hindamine
1 : 1	10 %	10 %	Lahing jätkub.
1 : 2	15 %	7 %	Ründaja 1 kaitseb ning ründaja 2 ründab.
1 : 3	25 %	5 %	Ründaja 1 eemaldub.
1 : 4	40 %	4 %	Ründaja 1 eemaldub organiseerimatult.
1 : 5	50 %	3 %	Ründaja 1 on hävitatud.

KAUDTULE SITUATSIOONID

Tabel nr 5. Kaudtule mõju hindamine 81 mm MPR

N tähendab sihtmärgi neutraliseerimist, M mahasurumist ja H hävitamist. Arvestada tuleb koordinaatide täpsust. Kaudtule mõju arvestatakse ainult kaudtule mõjualasse jäänud allüksuste puhul. Tabel näitab laskude arvu, mida rühm tegi soovitud mõju saavutamiseks.

Distsants (SM 50x100m)	1,5–2,5 km			2,5–3,5 km			Üle 3,5 km		
	N (5%)	M (10%)	H (30%)	N (5%)	M (10%)	H (30%)	N (5%)	M (10%)	H (30%)
Kaitsetu elavjõud	1	2	6	2	3	12	3	4	–
Kiirkindlustus	2	4	–	3	5	–	5	9	–
Kindlustuse teine aste	4	8	–	5	10	–	10	–	–
Elavjõud soomukites	4	7	–	5	10	–	10	–	–

Tabel nr 6. Kaudtule mõju hindamine 120 mm MPP

Kaudtule mõju arvestatakse ainult kaudtule mõjualasse jäänud allüksuste puhul. Tabel näitab laskude arvu, mida patarei tegi soovitud mõju saavutamiseks.

Distsants (SM 100x300m)	Laskekaugus kuni 4 km			Laskekaugus 4 kuni 6 km		
	N (5%)	M (10%)	H (30%)	N (5%)	M (10%)	H (30%)
Tasane avatud maastik						
Vastase tegevus	N (5%)	M (10%)	H (30%)	N (5%)	M (10%)	H (30%)
Kaitsmata	1 (rühm)	1	2	2	2	3
Kiirkindlustus (lamav)	1	4	5	3	5	6
Kaevunud (II aste)	7	14	16	8	16	18
Hõre mets, kergelt künklik maastik						
Kaitsmata	1	2	3	2	3	4
Kiirkindlustus (lamav)	2	4	6	3	5	7
Kaevunud (II aste)	8	15	17	9	17	19
Hõre mets, väga künklik maastik						
Kaitsmata	2	3	4	2	3	4
Kiirkindlustus (lamav)	3	5	7	4	6	7
Kaevunud (II aste)	8	16	18	10	18	20
Soomustehnika vastane tegevus						
Elavjõud soomukites		4	8		4	-

Kui laseb üks tulerühm, on laskemoona kogused poole võrra suuremad ja sihtmärgi suuruseks on 150x100 m.

155 mm suurtüki kaudtule mõju vahendamine

155 mm suurtüki kaudtule mõju vahendatakse läbi suutükiväegrupi juhtimispunktis asuva vahekohtuniku. Kui suutükiväegrupp hakkab täitma tuleülesannet, teavitab suutükiväegrupi vahekohtunik tuld tellinud kompanii vahekohtunikku tule mõjust ja sihtmärgist. Kompanii vahekohtunik edastab saadud info tuld tellinud allüksuse vahekohtunikule, kes omakorda edastab teabe vastavale OPFOR-i vahekohtunikule. Kaotused määrab OPFOR-i vahekohtunik.

Tabel nr 7. OPFOR kaudtule mõju hindamine 122–152 mm STP

Kaudtule mõju arvestatakse ainult kaudtule mõjualasse jäänud allüksuste puhul. Tabel näitab laskude arvu, mida patarei tegi soovitud mõju saavutamiseks.

Distsants (SM 100x300m)	Kuni 8 km		8- 16 km		16- 24 km	
	M (10%)	H (30%)	M (10%)	H (30%)	M (10%)	H (30%)
Kaitsetu elavjõud	1	3	2	4	4	–
Kiirkindlustus	2	4	3	6	5	–
Kindlustuse II aste	2	4	3	7	6	–
Elavjõud masinates	2	3	3	5	5	–

ÕHUVÄE OLUKORRAD

Kui OPFOR on tellinud lähiõhutoetust (*Close Air Support*), saab OPFOR-i ülem selle mõjust teada läbi sihitajate (TACP). OPFOR-i ülema juures olev vahekohtunik edastab teabe oma jõudude pataljoni vahekohtunikule, kes omakorda edastab selle rünnaku objektiks olnud allüksuse vahekohtunikule. Kaotused määrab rünnaku objektiks olnud allüksuse vahekohtunik.

ÕHUTÖRJE OLUKORRAD

Tabel nr 8. Õhutõrjerelvade mõju hindamise tabel

Hinnatakse õhutõrjerelvade tulejõudu nende tõhusa laskekauguse ulatuses olevate õhuründevahendite vastu. Tabel võimaldab hinnata ka erinevate relvasüsteemide koondtule mõju õhuründevahendile (nt jalaväe rühma koos raskekuulipildujaga 12,7 mm). Selleks tuleb relvadele määratud tulevõimsused kokku liita. Kahurirühma ja -patarei tulevõimsuse määramisel kahe sihtmärgi korral lähtutakse sihtmärgi jagamisest (nt esimesele sihtmärgile avab tule kaks tuleüksust ja teisele sihtmärgile (ÕRV paarilisele) üks tuleüksus).

Õhusõiduk	Kopter			Ründekopter			Ründelennuk/ pommitaja		Hävitage	UAV
	Hõljuv	Lähenev/mööduv	Eemalduv	Hõljuv	Lähenev/mööduv	Eemalduv	Lähenev/mööduv	Eemalduv		
Õhutõrjerakett (Mistral) (mõju kuni 5 km)	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1
Õhutõrjekahur (ZU-23-2) (mõju kuni 2,2km)	3	4	4*	4	5	5*	5	5*	6	4
Õhutõrjekahurirühm (ZU-23-2)	1	2	2*	2	2	2*	2	2*	3	2
Õhutõrjekahuripatarei (ZU-23-2)	1	1	1*	1	2	2*	2	2*	2	1
Raskekuulipilduja (12,7) (mõju kuni 1500m)	3	5	5	5	7	7	7	7	8	5
Tankitõrje- granaadiheitja	10	15	15	15	20	20	HÄ	HÄ	0	0
Jalaväejaosuurune üksus ilma tankitõrjerelvadeta	5	8	8	HÄ	HÄ	HÄ	HÄ	HÄ	0	0

Tabeli selgitused:

* ZU-23-2 puhul üldjuhul eemalduvat lendu ei lasta, kuna mehhaaniline arvesti ei võimalda eemalduval lennul ennakut arvestada.

HÄ – häirimine, soodsatel kaugustel suudetakse ÖRV tegevust häirida (tõsta lennu kõrgust, panna muutma lennusuunda, katkestada operatsioon), kuid tulejõust jääb lennuvahendi suure kiiruse ja soomustatuse tõttu jääb tulejõust väheks.

Õhutõrje tulemuslikkust on raske hinnata täpselt. Soovitud mõju sihtmärgile saavutatakse mitme mürsu või kuuliga. Mitme valangu või tuleparandusega tõrjumist ellu viies võib lugeda sihtmärgi hävitatuks, seda juhul kui õhuründevahend on tõhusas kauguses.

PIONEERITEENISTUSE OLUKORRAD

1. ÜKSUSTE KINDLUSTAMINE

Tabel nr 9. Kindlustamise ajaline kulu

Kindlustaja	Kindlustusobjekt	Aeg – ööpäev (16 töötundi)	Märkused
KIIRKINDLUSTAMINE (I aste): Kaitse otselaskerelvade ja kaudse tule kildude eest			
Üksus teostab ise	Üksikvõitleja lahtine lahingupositsioon lamades, mida hiljem täiendatakse põlvelt ja püsti laskepositsiooniks + Kompaniile kuuluvate juhtimis- ja tagalapositsioonide kiirkindlustamine	Kompanii kuni 1 ööpäev	Kaitsevallid ja maskeerimine
VÄLIKINDLUSTAMINE (II aste): Kaitse otselaskerelvade ja kaudse tule eest			
Üksus teostab ise	Lahingu- ja majutuspositsioonid: - kaetud puitmaterjali või plekiga; - ühendatakse lahingupaari positsiooniks; - seinad toestatakse puitmaterjalidega. Juhtimis-, staabi-, side- ja tagalapositsioonid. Tulepositsioonid ja laskemoona-kaevikud rasketele relvadele.	Kompanii 2–6 ööpäeva	81 mm kildmürsu pinnaplahvatuse mõju eest kaitsva kihi (kivid + pinnas) paksus on 50 cm.
VÄLIKINDLUSTAMINE (III aste): Kaitse pindmiste plahvatuste eest			
Üksus teostab ise: puitmaterjal võetakse kohapealt	Lahingu- ja majutuspositsioonid	Kompanii 1–2 nädalat	150 mm kildgranaadi kildude eest kaitsva kihi paksus on 60 cm.
	Juhtimis-, staabi-, side- ja tagalapositsioonid. Tulepositsioonid ja laskemoonakaevikud rasketele relvadele.		Eeldab rasketehnika toetust (kopp-laadur jmt).

2. TÖKKESÕLMEDE JA ÜKSİKUTE MIINIDE POOLT TEKITATAVAD KAO-TUSED

Tõrjuv tõkkesõlm peatab rünnaku ja sunnib ründajat luurama ringteed või demineerima tõkkesõlme. Häiriv tõkkesõlm on võimalik läbida, kuid läbi tun-giv üksus kannab kaotusi. Julgestusmiiniväli peatab liikluse, kuni miinid on demineeritud või liikumine on suunatud ringteele.

Tabel nr 10. Tõkkesõlmede poolt tekitatavad kaotused

Järgneva tabeli alusel võib esitada keskmised kaotused, mida tekkesõlm tekitab, kui miiniväljadega ei arvestata. Lisaks kaotustele põhjustab liikumi-ne või tegevus tõkestatud alal ajalist viivitust.

TÖKKESÕLM	MÕJU/ALA	MIINITIHEDUS roomikumiin/m	MIINILE SÕITMISE TÕENÄOSUS (%)	KAO-TUSED (%)	MÄRKUSED 1) 2) 3)
Häiriv tõkkesõlm	Häiriv: miinirühm; väiksed miinitõk- ked ja miiniketid; väiksemad teetõk- ked ja raidtõkkes; Häiriv tõkkesõlm katab 1x0,5 km.	0,15 – 0,3	10 – 20	5	
Tõrjuv tõkkesõlm	Tõrjuv: miinitõk- ked; miiniketid; miinirühmad; hävi- tustõkkes, näiteks silla hävitamine > 30m; raidtõkkes. Tõrjuv tõkkesõlm katab 1x0,5 km.	1	40 – 50 %	> 30	Suunava tõkkesõlme osa- dest möödumine ringtee kaudu tekitab liikumise kan- aliseerumise ja suurend- ab TT-relvade tõhusust. Peatav tõkkesõlm ühes kaitsja rühmituse ja maas- tiku tõkkearvuga moodus- tab vähemalt kaks tõrje- tasandit.
Julgestus- miiniväli	Kuni 50x50 m	–	–	> 50	2)

1) Miinivälja alale koondunud üks patarei tulelööki alandab kaotusi 10 protsenti. Pärast 5 tulelööki ei arvestata enam kaotustega (kuna miiniväli on demineeritud).

2) Tõrjuvaid tõkkesõlmi ehitavad pioneeriüksused. Ühe tõrjuva tõkkesõlme ehitamiseks kulub rühmal 1 ööpäev.

3) Jalaväeüksused ehitavad üksikuid tõkkesõlme osasid (miiniväljad, raid-tõkked jne).

Tabel nr 11. Üksikute miinide tekitatavad kaotused

Alljärgnevas tabelis on esitatud keskmised hinnangud miinide mõjualadest ja -kaugustest, mis on kaotuste hindamise aluseks.

Miini liik	Mõjuala/kaugus		Märkused
	Tappev/hävitav	Haavav/kahjustused	
Ringkildmiin	15 m	30 m	50 % saab surma/haavata.
JV fuggass-miin	–	0 m	Purustab kehaosa, mis miini käivitab.
Kerge suundkumulatiivmiin	Veoauto	Kerge soomustatud sõiduk	Max kaugus ~30 m. Kui sõidukiirus on < 30 km/h, siis 50 % miinidest tabab. Kui sõidukiirus on > 30 km/h, siis 25 % miinidest tabab.
Raske suundkumulatiivmiin	Soomuk	Lahing-tank	Max kaugus ~30 m. Tabavus 50 m kauguselt, nagu eelmisel.
Hüpickmiin	15 m	30 m	50 % saab surma/haavata.
Tanki põhjamiin	Tank, soomuk	Tank	Nõuab ülesõitmist. 50 % tankidel katkeb roomik ja 50 % hävitatakse.
Roomikumiin	Veoauto, soomuk	Tank	Nõuab miini peale sõitmist. Roomik katkeb – tank liikumisvõimetu.
Roomikumiin + lisalaeng	Tank, soomuk	Demineerimisega tank	Nõuab miini peale sõitmist
Puistemiiin – kild, jalavägi	15 m	30 m	30% kaotused mineeritud alal.
Puistemiiin – fuggass, jalavägi	–	0 m	Purustab keha osa, mis rakendab miini tööle
Puistemiiin, sõidukivastane	Tank, soomuk	Tank	Nõuab tavaliselt peale sõitmist. 50 % tanki põhjamiinidest hävitab tanki, teistel juhtudel tank liikumisvõimetu.
Kerge kaitsealaeng	50 m	>50 m	Mõjutab ainult tegevusraadiuse suunas. 50 % saab haavata.
Raske kaitsealaeng	150 m	>150 m	Mõjutab ainult tegevusraadiuse suunas. 25 % saab haavata/sureb, sõidukitest 50 % saab viga.

3. TÕKESTATUD ALA DEMINEERIMISEL TEKKIVAD AJALISED VIIVITUSED

Ajalisi viivitusi kasutatakse olukordades, mil üksus ei tegutse. Kui lõhkekehaid kõrvaldatakse, lähtutakse tegevuses selleks kuluvast ajast.

3.1 Ajaline viivitus ründajale

Järgmised ajalised viivitused põhinevad oletatava vaenlase diviisi koosseisu kuuluva tehnika võimalustel ja üksuse tegutsemise põhimõtetel.

Häiriv tõkkesõlm

Häiriva tõkkesõlme alal oleva teestiku või sihtide keskmine demineerimiskiirus sõidukitega liikumiseks on 1–2 km/h.

Häiriva tõkkesõlme alal olevate rühmitusalade kontrollimiseks ja sellelt lõhkekehade kõrvaldamiseks kulub vastavalt kasutatavate teede osadele aega järgnevalt:

1. Juhtimispunktid	1 tund
2. Kompanii rühmitusala	2 tundi
3. Patarei tulepositsiooni ala	3 tundi
4. Pataljoni tagalakeskus	3 tundi

Tõrjuv tõkkesõlm

Tõrjuv tõkkesõlm sisaldab objekte, mille parandamine või demineerimine tule all on võimatu. Tõrjuvat tõkkesõlme tuleb saada tervikuna oma kontrolli alla enne lõhkekehade kõrvaldamist. Tõrjuva tõkkesõlme alal sõidukiläbi-pääsude demineerimiskiirus on kuni 0,2 km/h ning kahjustuste likvideerimine võtab vähemalt 1 ööpäeva.

Kui ründaja liigub aeglustava eesmärgiga tõrjuva tõkkesõlme alal, on ta sunnitud kasutama rühmituse ees miiniluuresõidukit. Sellisel juhul on suurim võimalik liikumise kiirus 20 km/h. Aeglustava tõkkesõlme alal olevat teed on võimalik demineerida kuni 1km/h.

Suunava eesmärgiga tõrjuva tõkkesõlme alal olevat teed on võimalik demineerida kuni 0,5km/h. Suunavast tõkkesõlmest läbisõit luuramise või lõhkekehade kõrvaldamise järel eeldab juhendamist. Läbisõidu kiirus on maksimaalselt 10km/h.

Julgestusmiiniväli

Julgestusmiiniväli peatab liikluse, kuni miinid on eemaldatud või objektist ringiga mööda liigutud. Ajaline viivitus on vähemalt 10 minutit. Ründaja ei tohi jätkata liikumist demineerimata või julgestusmiiniväljast ringiga möödu-des.

3.2 Ajaline viivitus oma üksustele

3.2.1 Tõkestatud ala demineerimiskiirused, kui on tegemist vaenlase ehitatud tõkkesõlmega

Vaenlase tõkkesõlmede demineerimiseks kuluv aeg määratakse läbitavate tõkkesõlmede osade liikide järgi.

- Pioneerijagu demineerib meetri laiust läbipääsu miinivälja;
- metalliotsijatega ja demineerimislaengutega 50 meetrit tunnis;
- pikendatud torulaenguga 50 meetrit 10 minutiga;
- pikendatud demineerimislaenguga (rakett) 150 meetrit (laius 50cm) 10 minutiga.

Pioneerirühm demineerib 3 meetri laiust läbipääsu miinivälja:

- metalliotsijatega ja demineerimislaengutega 50 meetrit tunnis;
- pikendatud torulaengutega 200 meetrit tunnis.

Pärast miinide lõhkamist tuleb tee/siht korrastada, et sõidukid saaksid seda kasutada. Demineerimistank kõrvaldab läbipääsu miiniväljalt lõhkekehasid 3–50 m minutis, ehk umbes 2000 meetrit tunnis. Lõhkekehade kõrvaldamise tulemusena tekib tanki mõlema roomiku ette umbes 80 cm laiune demineeritud liin ning nende vahele umbes 1,45 m laiune vaheala, millest on kõrvaldatud varassütikuga miinid. Lõhkekehade kõrvaldamise tulemusel saavad tankid liikuda, aga miinivälja läbimine teiste sõidukitega eeldab lõhkekehade kõrvaldamiseks kolm korda edasi-tagasi sõitmist.

Demineerimisrullikuga varustatud demineerimistank peab vastu tavaliselt vähemalt 10 üksiku roomikumiini plahvatust või vähemalt ühe 20-kilose laengu plahvatuse. Demineerimisrulliku kasutamine raskeneb üle 20 cm paksuses lumes, pehmes liivas või küntud põllul.

Demineerimissahaga varustatud demineerimistanki ei saa kasutada külmunud pinnases ega kivisel ja kändudega maastikul.

Demineerimismasin kõrvaldab läbipääsu miiniväljalt lõhkekehad keskmise kiirusega 10 meetrit minutis ehk umbes 500 meetrit tunnis.

Ehituslikult on võimalik demineerimismasina lõhkekehade kõrvaldamiskiirust reguleerida vahemikus 0–12 km/h. Tegelikult mõjutavad seda kiirust miinide lõhkemisega kaasnevate vigastuste kontrollimine ja kettide vahetame ehk miinide tihedus demineeritava alal. Demineerimismasina seadmed peavad vastu 10-kilose TNT plahvatuse.

Tabel nr 12. Tökestatud alalt lõhkekehade kõrvaldamiseks kuluv aeg, kui on tegemist oma tökkesõlmega või vaenlase puistemiiniväljaga

TEGEVUS	TÕRJUVAD TÖKKESÕLMED	HÄIRIV TÖK- KESÕLM Häiriv/ aeglustav tök- kesõlm	PUJSTEMIINIVÄ- LI Pikkus 300 m	Märkused
LÄBIPÄÄSU DEMINEERIMINE RÜNDAVALE ÜKSUSELE (3 astme demineerimine)				
- metalliotsijatega + demineerimislaengutega	Kuni 2 h	<1 h	3–4 h	1)
- lõhkevate demineerimislaengutega		<1 h	<1 h	2)
- lastes		-	3–4 h	1)
LIIKLEMISEKS VAJALIKU TEE DEMINEERIMINE (2 astme demineerimine)				
- demineerimistank	2–5 h	2 h		2) 3)
- lõhates		1 h		2) 3)
- demineerimismasinaga			1 h	1) 3)
ALA DEMINEERIMINE (1 astme demineerimine)				
- pioneerirühm	12–18 h	6 h		1)
- ringtee luure	Aja kulu olenevalt objektist			

Selgitused

Ajalised viivitused on esitatud olukorras, kus tökkesõlmede passid/skeemid on demineerijatel kasutada. Juhul, kui passe/skeeme ei ole, siis lõhkekehade kõrvaldamiseks kuluv aeg vähemalt kahekordistub. Kui lõhates või demineerimislaengutega lõhkekehade kõrvaldamist täiendatakse demineerimismasinaga või demineerimistankiga, peab kirjeldatavat ajalist viivitust pikendama kasutatava tehnika demineerimiskiiruse järgi.

NB!

Kui tööke on tulega kaetud, ei saa demineerida. Kaudtuli põhjustab kaotusi ning demineerimisaeg kolmekordistub.

Kaetud teepind ja hävitused kahekordistavad aega.

Lisalaengud hävitavad demineeriva soomuki ja takistavad selle kasutamist.

4. TEEDE JA SILDADE EHTAMINE

4.1 Kui teede ehitamisel ei ole võimalik arvestada selleks tegelikult kulunud aega, siis arvestatakse ehitamiseks kulunud aeg hinnanguliselt vastavalt alljärgnevale tabelile.

Maastikusõiduki tee/rühm	Autotee/kompanii + tehnika
Kuni 500 m/h	200 m/h
Kuni 500 m/h	1000 m/h

4.2 Sildade kirjeldamisel/matkimisel hinnatakse aegu alljärgnevalt:

Traktorisild (7t) 1,5 m/h/rühm + mootorsaed

Autosild (16t) 3 m/h/kompanii + rasketehnika

Soomukisild (36t) 1,5 m/h/KRK raske pioneerikompanii

Kandevõime nõudeid ei tohi ületada.

MEDITSIINI OLUKORRAD

Tabel nr 13. Kaotuste liik sõltuvalt kaotuste üldarvust

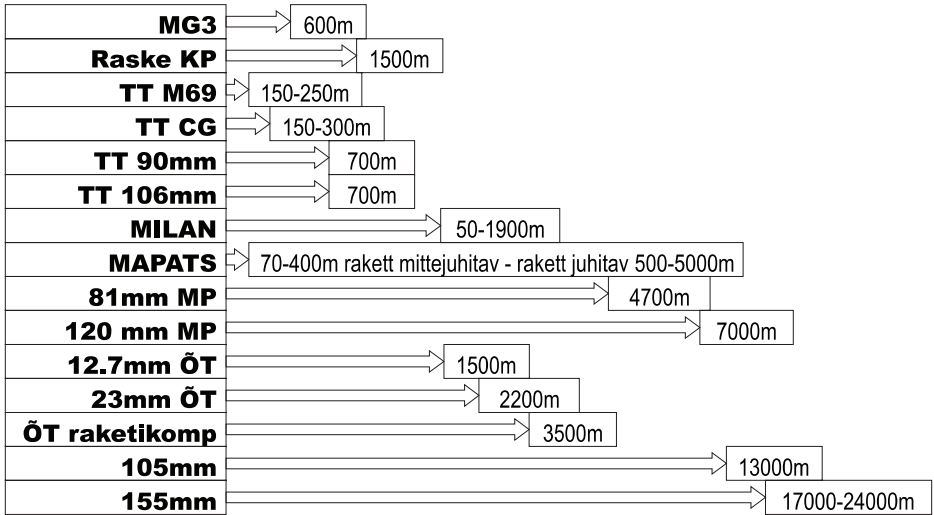
Kaotuste liik	Kaotuste liik: % kaotuste üldarvust
Langenud	17 %
Haavatud	58 %
nendest raskelt	5–10 %
nendest keskmiselt	20–30 %
nendest kergelt	60–70 %
Lahingustress	17 %

Tabel nr 14. Relvade tule kaugus

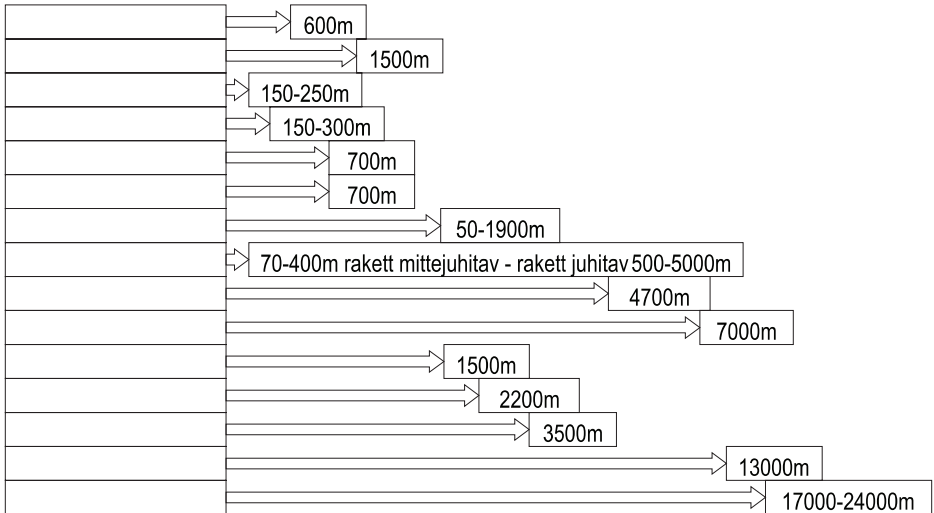
Relvad	Efektivne	Maksimaalne
5,56 mm	300 m	500 m
7,62 mm (täpsuslaskur)	500 m	1000 m
8,6 mm (täpsuslaskur)	1000 m	1200 m
7,62 mm	300 m	500 m
MG-3	500 m	800 m
M-69	min 15–300 m	800 m
CG	min 30–400 m	1000 m
B-300	min 30–350 m	800 m
90 mm	600 m	1100 m
106 mm	600 m	1100 m
MILAN	minimaalne 300–1975 m	1975 m
MAPATS	5000 m	5000 m
81 mm	200–3600 m	5000 m
120 mm	480–4500 m	6000 m
12.7 mm	Õhk 1200 m, maa 1800 m	3500 m
23 mm		2200 m
105 mm	minimaalne 1800 m	15 000 m
155 mm		24 000 m
152 mm	minimaalne 1000 m	15 300 m

Tabel nr 15. Relvade efektiivsed laskekaugused (näidis)

SINISED, täidetakse vastavalt struktuuridele

VASTASPOOL, täidetakse vastavalt struktuuridele

Tabel nr 16. Kaudtule sihtmärkide suurused ja mõjualad (näidis)

81mm miinipildujarühm (MPR)

3 relvameeskonda rühmas

1 meeskond = 1 relv

1 rühm = 3 relva

väike 100x100

120mm miinipildujapatarei (MPP)

SINISED

3 rühma patareis

1 rühm = 3 relva

1 patarei = 9 relva

VASTANE

2 rühma patareis

1 rühm = 4 relva

1 patarei = 8 relva

105mm suurtükiväedivisjon (STVD)

SINISED

3 patareid divisjonis

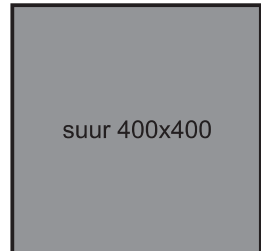
1 patareis on 2 rühma

1 rühmas = 3 relva

1 patarei = 6 relva

1 divisjonis = 18 relva

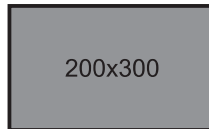
väike 100x100

VASTANE

2S1 = 18 relva

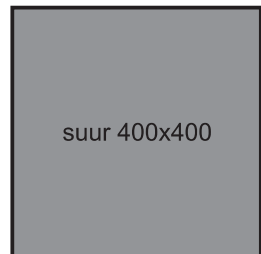
D - 30 = 24 relva

155mm suurtükiväedivisjon (STVD)

SINISED

1 divisjonis = 24 relva

Tabel nr 17. Liikumiskiiruste ajaline arvestamine

60 km/h	1 min/1 km
40 km/h	1.30 min/1 km
30 km/h	2 min/1 km
20 km/h	3 min/1 km
10 km/h	6 min/1 km
5 km/h	12 min/1 km
1 km/h	60 min/1 km

Tabel nr 18. Helide kostuvuse tabel

Üksuse tegevus	Iseloomulikud müra tunnused	Kuulmiskaugused (m)
Sammud		3
Kõhimine		30
Rääkimine		50
Tugev käsklus		100–200
Tugev kisa		500–1000
Jalaväe liikumine rivis:	ühtlane tuhm müra	
krundil		300
maanteel		600
Aerude löök		1000–1500
Kaevikute kaevamine käsitsi	labida löök vastu kivi	500–1000
Puupostide maasse löömine:	tuhm hääl ühtlaselt järjestikusel löömisel	
käsitsi		800
mehaaniline meetod		600
Puude raiumine ja saagimine:	järsk kirvelööök, sae hääl, bensiinimootori katkendlik müra, saetud puu tuhm langemishääl vastu maad	
käsitsi		300–400
bensiinisaega		700–900
puude kukkumine		800

Auto liikumine:	ühtlane mootori müra	
pinnaseteel		500
maanteel		100–1500
autosignaal		2000–3000
Tanki liikumine:	mootori järsk müra üheaegselt roomikute loginaga	
pinnaseteel		2000
maanteel		3000–4000
Seisva tanki mootori müra		1000–1500
Liikumine suurtükkide pukseerimisel:	järsk katkendlik metalli ragin ja mootori müra	
pinnaseteel		1000–2000
maanteel		2000–3000
Suurtükipatarei tulista- mine		10 000–15 000
Lask suurtükist		6000
Tulistamine miinipilduja- test		3000–5000
Tulistamine suurekaliib- rilistest kuulipildujatest		3000
Tulistamine automaadist		2000
Üks lask vintpüssist		1200

NB! Siinjuures tuleb arvestada käesolevat aastaega, maastiku omapära ja tuule suunda.

Tabel nr 19. Kaotuste arvestamise tabel (näidis)

MOTOLASKURROOD			1. RÜHM			2. RÜHM		
ROODU JUHTKOND	H	S	RÜHMA JUHTKOND	H	S	RÜHMA JUHTKOND	H	S
1. Kompaniülem			1. Rühmaülem			1. Rühmaülem		x
2. Kompaniülema abi			2. Rühmaülema abi			2. Rühmaülema abi		
3. Kompanii vanem			3. Snaiper			3. Snaiper		
4. Vanemtehnik			4. Laskur-sanitar			4. Laskur-sanitar		
5. Sanitar-instruktor			1. JAGU	H	S	1. JAGU	H	S
6. BTR-i juht			1. Jaotülem			1. Jaotülem		x
7. Kuulipildur-instruktor			2. BTR-i juht			2. BTR-i juht		x
Soomuk BTR			3. Kuulipildur-sihtur			3. Kuulipildur-sihtur		x
KOKKU:			4. Laskur			4. Laskur		x
			5. Kuulipildur			5. Kuulipildur		x
			6. Kuulipilduri abi			6. Kuulipilduri abi		x
			7. Granaadiheitur			7. Granaadiheitur		x
			8. Granaadiheituri abi			8. Granaadiheituri abi		x
			Soomuk BTR			Soomuk BTR		x
			2. JAGU	H	S	2. JAGU	H	S
			1. Jaotülem			1. Jaotülem		
			2. BTR-i juht			2. BTR-i juht		
			3. Kuulipildur-sihtur			3. Kuulipildur-sihtur		
			4. Laskur			4. Laskur		
			5. Kuulipildur			5. Kuulipildur		
			6. Kuulipilduri abi			6. Kuulipilduri abi		
			7. Granaadiheitur			7. Granaadiheitur		
			8. Granaadiheituri abi			8. Granaadiheituri abi		
			Soomuk BTR			Soomuk BTR		
			3. JAGU	H	S	3. JAGU	H	S
			1. Jaotülem			1. Jaotülem		
			2. BTR-i juht	x		2. BTR-i juht		
			3. Kuulipildur-sihtur	x		3. Kuulipildur-sihtur		
			4. Laskur			4. Laskur		
			5. Kuulipildur	x		5. Kuulipildur		
			6. Kuulipilduri abi		x	6. Kuulipilduri abi		
			7. Granaadiheitur			7. Granaadiheitur		
			8. Granaadiheituri abi			8. Granaadiheituri abi		
H-haavatud/liikumivõimetu			Soomuk BTR	x		Soomuk BTR		
S-surnud/hävitatud			KOKKU:			KOKKU:		

3. RÜHM			TT-KP RÜHM		
RÜHMA JUHTKOND	H	S	RÜHMA JUHTKOND	H	S
1. Rühmaülem			1. Rühmaülem		
2. Rühmaülema abi			2. Rühmaülema abi		
3. Snaiper			3. Laskur-sanitar		
4. Laskur-sanitar			TT JAGU	H	S
1. JAGU	H	S	1. BTR-i juht		
1. Jaotülem			2. Kuulipildur-sihtur		
2. BTR-I juht			3. Vanemsihtur-jaotülem		
3. Kuulipildur-sihtur			4. Sihtur		
4. Laskur			7. Vanemsihtur		
5. Kuulipildur			6. Sihtur		
6. Kuulipilduri abi			7. Vanemsihtur		
7. Granaadiheitur			8. Sihtur		
8. Granaadiheituri abi			Soomuk BTR		
Soomuk BTR			KP JAGU	H	S
2. JAGU	H	S	1. BTR-i juht		
1. Jaotülem			2. Kuulipildur-sihtur		
2. BTR-I juht			3. Jaotülem		
3. Kuulipildur-sihtur			4. KP abi		
4. Laskur			5. Kuulipildur		
5. Kuulipildur			6. KP abi		
6. Kuulipilduri abi			7. Kuulipildur		
7. Granaadiheitur			8. KP abi		
8. Granaadiheituri abi			Soomuk BTR		
Soomuk BTR			KOKKU:		
3. JAGU	H	S			
1. Jaotülem					
2. BTR-I juht					
3. Kuulipildur-sihtur					
4. Laskur					
5. Kuulipildur					
6. Kuulipilduri abi					
7. Granaadiheitur					
8. Granaadiheituri abi					
Soomuk BTR					
KOKKU:					

KOMPANIIÜLEMA KÄSU SAAMISE, ANALÜÜSI ja MAASTIKULUURE HINDAMISLEHT

Kompaniiülem .....

Harjutus .....

Aeg .....

Hindaja .....

HINNATAV TEGUR	TÄPSUSTUS	PUNKTID Max		MÄRKUSED
Vahendid	Kirjutusvahendid, kaart, märkmik, kell	1		
Käsu kuulamine	Olulise üleskirjutamine, märkmete tegemine	1		
Küsimused	Täpsustamine, ettepanekud jms	1		
Ülesanne	Põhiülesanne, lisaülesanded, kaasnevad ülesanded	1		
Ajagraafik	2/3 reegel, valmisoleku aeg, käsuandmise ajad jms	1		
Lahingukoosseis	Juurdeantud ja äravõetud	1		
Kaardiluure	Vastutusalaga tutvumine	1		
Esialgne lahinguplaan	Liikumiskoridorid, üksuste paigutus, sünkroniseerimine, lahingutoetus, tuletoetus	5		
MAASTIKULUURE				
Maastikuluure plaan	Marsruut, võtmealad, ajakava, seotus esialgse plaaniga	1		
Luureplaanist kinnipidamine	Ajakava, marsruudi muudatuste põhjendatus	1		
Luureandmete kokkuvõte	Tõenäolised lahinguplaani muutused, kaasnevad ülesanded, täpsustused	3		
KOKKU		17		
Kas KÜ tegevus võimaldab lahingukäsu koostamist? (A või MA)				

KOMPANIIÜLEMA KÄSU SAAMISE, ANALÜÜSI NING MAASTIKULUURE HINDAMISLEHT

Plussid

Miinused

Soovitused

KOMPANIIÜLEMA LAHINGUKÄSU HINDAMISLEHT

Kompaniülem.....

Harjutus.....

Aeg.....

Hindaja.....

HINNATAV TEGUR	TÄPSUSTUS	PUNKTID		MÄRKU- SED
			Max	
Üldine	5 p formaat, selgus, korrektsus	1		
Olukord: Vastane	VA kõige tõenäolisem ja ohtlikum tegevuskäik, graafiline analüüs oma vastutusala eesmisest servast alates	3		
Olukord: oma jõud	Kaks astet kõrgema üksuse ülesanne, üks aste kõrgema üksuse ülesanne, ülema kavatsus, operatsiooni kontseptsioon	1		
Olukord: Keskond	Maastik, ilmastik, kohalik elanikkond	1		
Lahingukoos- seis	Kompanii lahingukoosseis	1		
Ülesanne	PÜ käsust on sõnastatud kompaniile põhiülesanne	2		
KÜ kavatsus	Lühidalt ja selgelt sõnastatud, võtmeülesanded	3		
Operatsiooni kontseptsioon	Jagunemine etappideks ja manöövriskem	3		
Ülesanded allüksustele	Igale allüksusele konkreetne ülesanne vastavalt kompanii manöövriskemile	3		
Lahingutoe- tus	Kaudtule, TT-üksuste, pioneeride rakendamine	1		
Kooskõlasta- vad juhised	Ettekanded, tule avamine, raadioside juhised, lahinguvalmidus	1		
Teenindus- toetus	LTT kontseptsioon, LTT funktsioonide läbiviimine	1		

Juhtimine ja side	KÜ askoht, asenduskeem, side	1		
Lahingukäsu lisa kilejooni-sena	Korrektne vormistus Vastutusala Naabrid Luure- ja vaatluspostid Allüksuste paiknemine JVR-d, MPR, JTR, juurdeantud üksused Kaudtule sihtmärgid Sõidukite/allüksuste kogunemiskoht või eemaldumistee LTT plaan Juhtimispunkt	3		
Julgestus	Tõkete, vaatluspostide, luurepatrullide puhul on moodustatud terve üksuse kaitse vähemohtlikest suundadest.	1		
Põhirõhk	Jõudude ja tule koondamine	1		
Sügavus	Kogu lahinguala tõhus kasutamine	1		
Initsiatiiv	Vastase tegevuse ennetamine	3		
Reserv	Reserv määratud, vajadusel asendusreserv	1		
KOKKU		32		
Sooritus üldhinnang: Kas KÜ lahingukäsk on kooskõlas PÜ tahtega ja võimaldab ülesande täitmist? (A või MA)				

KOMPANIIÜLEMA LAHINGUKÄSU HINDAMISLEHT

Plussid

Miinused

Soovitused

KOMPANIIÜLEMA LAHINGUKÄSU ANDMISE HINDAMISLEHT

Kompaniiülem.....

Harjutus.....

Aeg.....

Hindaja.....

HINNATAV TEGUR	TÄPSUSTUS	PUNK- TID max		MÄRKUSED
Ettevalmistu- sed	Kaart üleval, maastikumudel/joo- nis, allüksuste ülemate paigutus,	2		
Sissejuhatus	Kohalolek Juhtimisvahendite kontroll, tegevus rünnaku korral, küsimuste esitamise kord kellade kontroll, põhjasuund	2		
Käsuandmine	Hääle kasutamine arusaadavus, selgus olulisema kordamine kaardi/mudeli kasutamine	8		
Kontroll	Käsust arusaamise kontroll	4		
Aeg	Käsuandmisaeg max. 30 minutit	2		
Küsimustele vastamine	Allüksuste ülemate küsimustele selged vastused	2		
Lahinguplaa- ni läbimängi- mine	Maastikumudel/maastikusketš	3		
KOKKU		23		
Soorituse üldhinnang: Kas KÜ käsk võimaldab alluvatel tegutseda vastavalt KÜ otsusele? (A või MA)				

KOMPANIIÜLEMA LAHINGUKÄSU ANDMISE HINDAMISLEHT

Plussid

Miinused

Soovitused

KOMPANIIÜLEMA LAHINGUJUHTIMISE HINDAMISLEHT

Kompaniülem.....

Harjutus.....

Aeg.....

Hindaja.....

HINNATAV TEGUR	TÄPSUSTUS	PUNK- TID		MÄRKU- SED
			max	
Harjutamine	Harjutamine/maastikumudelil läbi- mängimine vahetult enne ülesandele asumist (kui on ajaliselt võimalik)	5		
PÜ käsu täitmine	Kõrgema ülema tahte elluviimine, te- gutsemine vastavalt kõrgema ülema jooksvatele käskudele	5		
Initsiatiiv	Vastasega lahingkontakti hoidmine, vastase tegevuse ennetamine	5		
Olukorra jälgimine	Omab olukorrast pidevalt selget üle- vaadet (kannab saadud info kaardile/ skeemile)	5		
Otsustamine	Olukorra hindamine, olukorrast sõltu- vate otsuste vastuvõtmine	6		
Käsitamine	Jooksvate käskude koostamine, käs- kude edastamine allüksustele	6		
Info edasta- mine	Ettekannete vastuvõtmine, teabe töötlemine ja edastamine nii alt-üles kui ka vastupidi	5		
Reservi kasu- tamine	Reservi kasutamise otstarbekus, uue reservi loomine.	5		
KÜ asukoht	Kas KÜ asub erinevates olukordades raskuspunktis või oma PJPs	5		
Tegevus ees- märgi saavu- tamisel	Julgustus, reorg, ettekanded, juhtimi- se taastamine, medevac	3		
KOKKU		50		
Soorituse üldhinnang: Kas KÜ juhtis lahingut? (A või MA)				

KOMPANIIÜLEMA LAHINGUJUHTIMISE HINDAMISLEHT

Plussid

Miinused

Soovitused

STSENAARIUMIPÕHISTE LAHINGUOLUKORDADE LAHENDAMINE

OLUKORRA KIRJELDUS	KÜ TEGEVUS	PUNKTID	
		2	
		2	
		2	
		2	
		2	
		2	

